

KATONAI LOGISZTIKA

13. ÉVFOLYAM

2005. 3. SZÁM

KATONAI LOGISZTIKA A MAGYAR HONVÉDSÉG LOGISZTIKAI FOLYÓIRATA

13. ÉVFOLYAM
2005. 3. SZÁM

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT

Szerkesztő Bizottság

Elnök Gáspár Tibor

Tagok Adorjáni István, Anda Árpád, Bella András, Báthy Sándor,
Csák Gábor, Hazuga Károly, Horváth János, Kasza Zoltán,
Kulcsár István, Rádli Tibor, Svéd László, Szarvas László,
Szenes Zoltán, Turcsányi Károly, Túri János

Lektori Bizottság

Elnök Turcsányi Károly

Tagok Báthy Sándor, Jároscsák Miklós, Kőszegvári Tibor,
Kende György, Németh Ernő, Ungvár Gyula, Tóth Rudolf

Szerkesztőség

Főszerkesztő Jároscsák Miklós

Felelős szerkesztő Tóth József

Felelős kiadó MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató
Parancsnokság

Készült: MH Központi Nyomdájában, 300 példányban.

ISSN 1588-4228

„Tactics is the art of the logistically possible”

„Harcászat a logisztikai lehetőségek művészete”

KATONAI LOGISZTIKA

TARTALOMBÓL

- A légierő logisztikai doktrínájáról
- Az erőforrás költségtervezés jövőbeni gyakorlatának elméleti-módszertani megalapozása I. RÉSZ
- A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium és felügyelete alatt álló szervezetek védelmi kötelezettségei, feladatai a rendeletek tükrében
- A MH Egészségügyi Parancsnokság megalakulása
- A Német légideszant fegyvernem alkalmazásának, szervezetének és haditechnikai eszközeinek fejlődése (1933-1945) I. RÉSZ
- Logisztikai Konferenciákról

2005

3

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

A LÉGIERŐ LOGISZTIKAI DOKTRÍNÁRÓL

Vasvári Tibor¹

A doktrinális és szabványosítási tevékenységről szóló felső szintű előírások teljesítése érdekében a Magyar Honvédség légierő parancsnok 2004-ben kiadta az „Elrendelő Határozat”-ot a légierő logisztikai doktrína kidolgozásáról, melyben kihangsúlyozásra került, hogy a NATO tagsággal vállalt kötelezettségek teljesítése érdekében indokolt, hogy a légierő rendelkezzen a szövetség elvárásainak is megfelelő, korszerű szervezési és működési elveket tartalmazó okmánnyal.

Ez a doktrína, – mint az MH légierő doktrína rendszerének egyik hadműveleti szintű doktrinája – a tárgykörébe tartozó tevékenységre vonatkozó elvek meghatározásával hozzájárul a légierő tevékenysége hatékonyságának fokozásához. A légierő logisztikai doktrína nem titkolt egyik kiemelt célja, hogy az *alap doktrínák iránymutató funkciók alkalmazásával jelenítse meg a haderőnemi sajátosságokat*, így ennek megfelelően meghatározó szerepet kapjon a légierő logisztikai támogatást tervező, szervező és irányító haderőnemi és csapat logisztikai törzsek felkészítésében is, fontos szerepet töltsön be a logisztikai támogatást végrehajtó szervezetek működésében, a szakfeladatok végrehajtásában. Ez ideig a haderőnem hasonló jellegű okmánnyal nem rendelkezett, amely a sajátosságokat összegzi, rendszerezi és megjeleníti, valamint súlyánál fogva kezeli.

A légierő logisztikai doktrína kidolgozásának folyamatában a tervszerű és szervezett munkavégzés érdekében a következő okmányok kerültek kidolgozásra:

1. A dokumentum kidolgozását elrendelő határozat;
2. A dokumentum szinopszisa;
3. A dokumentumot kidolgozó munkacsoport hatásköri jegyzéke;
4. A dokumentumot hatályba léptető intézkedés.

¹ Dr. Vasvári Tibor nyá. ezredes, LEP A-4 főelőadó.

A dokumentum kidolgozása és felfejlesztése az alábbi végrehajtási szakaszok szerint történt:

- Felmérő és előkészítő szakasz;
- Kidolgozói szakasz;
- Technikai és elosztó szakasz;
- Hatályba léptető és értékelő szakasz.

A felmérő és előkészítő szakaszban történt meg a szakterületre vonatkozó dokumentum kidolgozási igény felmérése, a középírányítói és az alárendelt katonai szervezetek igényeinek összegyűjtése, rendszerezése, az okmány **MH DOSZFT**-ba történő betervezésre vonatkozó felterjesztés előkészítése. Ebben a szakaszban került kidolgozásra és kiadásra az **„Elrendelő Határozat”** okmány is. Kijelölésre, illetve felkérésre kerültek a kidolgozó munkacsoport tagjai, akik szakmai főírányok szerint rendelkeztek a megfelelő szakmai látókörrrel, valamint tájékozottsággal és tapasztalatokkal.

A kidolgozói szakasz első fázisában a dokumentum szinopszisa, majd a második fázisban a kidolgozói munkacsoport hatásköri jegyzéke került kidolgozásra és kiadásra.

A kidolgozói szakasz tartalmában és időtartamában a leghosszabb és legnehezebb rész, mivel ennek a fázisnak a végterméke a szinopszis alapján elkészülő **munkapéldány**. A kidolgozott **„első”** munkapéldány először a célszerűség figyelembevételével belső köröztetésre, majd a szakilletékes eljárók, együttműködők és más érintett szakmai szervezet részére véleményezésre, megküldésre került. Formáját tekintve ez az adottságok figyelembevételével lehetett írásban, mágneses adathordozón, de a legegyszerűbb módon az Intranet (GW) alkalmazásával.

A beérkezett vélemények feldolgozása, rendszerezése után a szükséges pontosításokat, korrekciókat, kiegészítéseket végre kellett hajtani.

Mindezek után az illetékes DSZB elé került előterjesztésre az előzetes tervezetté történő minősítés miatt. A DSZB által minősített dokumentum tervezet a DSZB által kijelölt (felkért) szaktekintélyhez került vezetői és szakmai bíráló elvégzésére.

A kidolgozói szakasz harmadik fázisában a felkért személyek esetleges észrevételeinek, véleményének figyelembevételével a végleges változat ismét beterjesztésre került DSZB-re a megfelelő döntési eljárás lefolytatása végett.

A technikai és elosztó szakaszban a dokumentum kiadása, a kiadási, **hatályba léptetési okmány** elkészítése, a sokszorosítás és ügyviteli tevékenység kerül végrehajtásra.

Az eddigi tapasztalatok szerint a tevékenység összefogásával, koordinálásával, a szükséges adminisztráció elvégzésével **külön önálló személyt** e tevékenységre való majdhogynem teljes körű kikülönítésével célszerű megbízni.

A légierő logisztikai doktrína összegzett tartalma

A légierő logisztikai doktrína tartalmazza a légierő e tárgykörébe tartozó tevékenységei tervezésének, szervezésének és végrehajtásának elveit önálló és szövetséges keretekben egyaránt. A doktrína felhasználva az érintett doktrínák megfogalmazásait fő vonatkozásaiban foglalja keretbe a logisztikai támogatás általános rendjét és légierő specifikumait. *Az okmány feldolgozási alapként az MH légierő doktrína, a szövetséges légierő logisztikai doktrína (ALP-4.3) és az összhaderőnemi logisztikai doktrína meghatározásait veszi figyelembe.* Az alap meghatározásoknál a felső szintű általános határozványokat veszi alapul, melyhez a légierő specifikus megállapítások közvetlenül párosulnak és kapcsolódnak.

A logisztikai támogatás megvalósulásának légierő sajátosságai alapvetően a második részben kerülnek kibontásra, melyek az ágazati tartalomra vonatkozóan tartalmazzák a tárgyra vonatkozó megállapításokat. Ugyanitt kerülnek meghatározásra a specifikus támogatási feladatok szervezeti megvalósulásai is. Külön kiemelő a felajánlott erők által végrehajtandó műveletek során a logisztikai támogatás megvalósulásának alapesetei rész kimunkálása. A légierő sajátosságok témakörében megfogalmazódik a repülő-műszaki biztosítás, FRISZ biztosítás, repülőter-karbantartó támogatás, légvédelmi rakétatechnikai és radar technikai biztosítás, valamint a hadtápbiztosítás légierő-specifikus fő feladatirány és tartalom.

A doktrína tényszerűen, ugyanakkor a valós végrehajtás tapasztalataira alapozva, a minél hatékonyabb működtetés érdekében való,

ugyanakkor technológizált kötelező folyamatrendszernek megfelelően az előírt és elvárt biztonsági tényezők figyelembevételével alkotja meg a légierő logisztikai támogatás koncepcióját, tartalmi és strukturált kereteit. A doktrína akceptálja a felső szintű elgondolásnak megfelelő hadtáp, haditechnikai biztosítás és közlekedési támogatás integrált ágazati területiségét, ugyanakkor a légierő specifikumának megfelelően itt fogalmazódik meg az ehhez tartozó kiemelt területek nevesítése is.

A doktrínában folyamatosan hangsúlyt kap a légierő műveletek logisztikai támogatásánál a komplex tevékenység összhangja, a közvetlen és kreatív együttműködés szükséges tényyszerűsége.

A logisztikai támogatás vezetése és irányítása vonatkozásában ki-munkálásra került a szárazföldi haderőnemtől, valamint az ÖLD-ben le-fektetett elvektől való ***bizonyos eltéréseket*** magába foglaló szükségsze-rű sajátos rend és megvalósulás. Ez követi a légierő műveleti vezetési struktúráját és felépítését, a műveleti logisztikai támogatás tervezéséhez adaptálja a szövetséges okmányok ajánlásait, figyelembe veszi az azok-ban meghatározottakat.

Néhány területen – így a műszaki infrastrukturális támogatás meg-szervezésénél – ***a szövetségi ajánlásoktól eltérően*** kerül megítélésre a feladatrendszer. Ennek oka a hazai felső szintű támogatási tevékenység struktúrája és felosztott feladatrendszere, illetve a légierő parancsnok részére rendelkezésre nem álló közvetlen hatáskörök centralizálása.

A Befogadó Nemzeti Támogatás irányában a doktrína a kezdeti hadműveleti képesség légierő hatáskörű kérdéskörében határoz meg iránymutatást.

Összességében a légierő logisztikai doktrína a parancsnoki veze-tés és felelősség oszthatatlanságát követi, figyelembevève a szakmai irányítás és a haderőnemi sajátosságok széles skáláját.

A doktrína szerkezete

A doktrína bevezetésből és négy jól elkülönített fejezetből áll.

1. Fejezet. A logisztikai támogatás alapjai

E fejezetben kerülnek kibontásra és meghatározásra az alapfo-galmak, alapelvek és alapfeladatok. A logisztikai támogatás területei-nek megfelelő csoportosításban – így **hadtáp, haditechnika, közleke-**

dés és műszaki infrastrukturális alrendszer szerint történik az általánostól eltérő feladatirányok összefoglalása. Ugyanilyen megfontolásból önálló területként került feldolgozásra a **gazdálkodás** úgy haderőnemi, mint alárendelt katonai szervezetek vonatkozásában. Mindehhez az alaphangot egy összefogottan megfogalmazott **légierő logisztikai támogatási koncepció** adja, amely *az alábbiak szerint foglалható össze:*

- A légierő logisztikai támogatásának koncepciója a felső szintű vezető és támogató szervezetek által rendelkezésre bocsátott erőforrások hatékony felhasználásán, a lehetőségeknek a csapatok valós igényihez igazodó elosztásán alapul.
- A légierő alárendelt szervezetei logisztikai szükségletei kielégítésére egycsatornás, kéttagozatos (központ – csapat) támogató rendszer működik. A felajánlott erők országhatáron kívüli műveletei folyamán a kezdeti hadművelleti képesség haderőnemi szintű megteremtésén túlmenően a támogatást a felső szintű szervezetek által működtetett **Nemzeti Támogató Elem** végzi. Ehhez a légierő szervezeteinek egyedi speciális ágazati tevékenységekhez készen kell, hogy legyenek olyan modulelemekkel való – helyzettől függő eseti, vagy állandó jellegű – megerősítésre, amelyeknek felső szinten való létrehozása, a csapatokhoz történő delegálása révén nem valósult meg. *Az erők szövetséges keretek közötti alkalmazás során a logisztikai támogatás megszervezését a haderőnemi szint bevonásával a felső szervek végzik.* Az országgal szomszédos területeken való légierő műveletek során a támogatás megszervezése és végrehajtása megfelelő felhatalmazások alapján, haderőnemi szinten is történhet.
- A légierő logisztikai támogatása strukturális felépítésénél alapvetően – a speciális feladatrendszerből adódóan – a hatékony és biztonságos működést biztosító szervezeti keretek az irányadóak. Ennek megfelelően haderőnemi szinten a **törzskari, gazdasági és ágazati irányítást** magába foglaló integrált (**hadtáp, haditechnikai, közlekedési és repülő-műszaki**) blokkok szerinti logisztikai főnökség működik. Csapat szinten a művelési munka tervezésére az egység törzsében behatárolt feladatrendszerrel és erőkkel logisztikai csoport működik. A logisztikai támogatás komplex feladatait az egység parancsnoknak közvetlenül alárendelt **logisztikai és repülő-műszaki zászlóalj** oldják meg. A hagyományos és általános logisztikai feladatok megoldására a logisztikai zászlóalj törzsében integrált feladatok szerint tagolt **Logisztikai Művelési Központ** szervezetszerűen működik,

melynek eredményeképpen centralizált a támogatási tevékenység ágazatok szerinti tervezése, szervezése és végrehajtása, annak minden eszközrendszerével együtt. A légiereő katonai szervezetekben a sajátos szervezetből és feladatrendszerből adódóan parancsnoki döntés alapján a **logisztikai zászlóalj-parancsnok, illetve a törzsfőnök támogató helyettes** végzi az egység gazdasági vezetői teendőket.

Az egység törzsfőnök támogató helyettes – beosztásából adódóan – koordinálja a béke és a műveleti támogatás (**logisztikai, repülőműszaki, támogató zászlóaljak, egészségügyi központ, helyőrség támogató elem, kommandáns**) törzskari feladatait.

A logisztikai támogatás vezetése a parancsnoki vezetés rendszerében valósul meg. A haderőnemi logisztikai főnök szakmai irányítást valósít meg a csapatok logisztikai szervezetei felé.

2. Fejezet. A logisztikai támogatás megvalósulása

E fejezetben a doktrína csak hivatkozik az ÖLD-ben lefektetett meghatározásokra, ugyanakkor a szükséges és elvárható részletességgel bontja ki a légiereő logisztikai támogatás egyedi sajátos területeit.

A légiereőnél a logisztikai támogatás ágazati tartalma a tradicionális területeken túlmenően az alábbiakat is magába foglalja:

- Repülő műszaki biztosítás (speciális anyagi és fenntartási szempontok);
- Repülőter műszaki (karbantartó) biztosítás (speciális anyagi és fenntartási szempontok);
- Fedélzeti és légvédelmi rakétatechnikai biztosítás (speciális anyagi és fenntartási szempontok);
- Radartechnikai feladatok;
- Speciális hajtó és kenőanyag, valamint laborfeladatok;
- Speciális ruházat és felszerelés (repülő hajózó, repülő. műszaki, ejtőernyős) adottságok;
- Egyedi és speciális szolgáltatások;
- Elektronikai (FRISZ) és mérésügyi feladatok;

- Speciális vegyivédelmi-technikai feladatok;
- Speciális vezetés-technikai feladatok;
- Egyedi SEL fenntartási feladatok.

Az általánostól eltérő ágazati tartalmú légi erő specifikus támogatási feladatok az alábbiak szerint valósulnak meg:

Feladatok:	Végrehajtja:
• repülő-műszaki biztosítás	– repülő-műszaki zászlóalj – repülést biztosító század
• repülőtér karbantartó biztosítás	– művelettámogató zászlóalj
• légvédelmi rakétatechnikai biztosítás	– logisztikai zászlóalj
• fedélzeti rakéta és lőszer	
– anyagi biztosítás	– logisztikai zászlóalj
– alkalmazás	– repülő-műszaki zászlóalj
• radar technikai biztosítás	– egység logisztikai és támogató zászlóalj
• repülő üzemanyag és labor feladatok	– logisztikai zászlóalj
• speciális ruházat és felszerelés	– logisztikai zászlóalj
• magassági ruházat és felszerelés	– repülő-műszaki zászlóalj
• ejtőernyős szakfelszerelés	– repülő-műszaki zászlóalj
• meteorológiai szakanyag és felszerelés	– repülő-műszaki zászlóalj
• kutató-mentő szakfelszerelés	– repülő-műszaki zászlóalj – logisztikai zászlóalj

- FRISZ – logisztikai, művelettámogató zászlóalj
- speciális vegyivédelmi biztosítás – logisztikai, művelettámogató zászlóalj
- speciális vezetés technikai támogatás – egység híradó zászlóalj
- SEL támogatás – egység logisztikai és támogató zászlóalj

A tevékenységek tervezése – szervezése csapat és haderőnemi szinten a fegyvernemi irányultságnak megfelelően különül el:

- Repülő-műszakibiztosítás önálló terület;
- Repülőter karbantartó biztosítás a műszaki – technikai biztosítás, terület fenntartás szempontjából a műszaki – infrastrukturális támogatás része;
- A fedélzeti, légvédelmi rakéta, radartechnikai biztosítás a fegyverzettechnikai biztosítás része. A repülőgépek, helikopterek fedélzeti rakétáinak bevetés biztosítása, a megfelelő technológiai folyamatok megvalósítása a repülő-műszaki biztosítás hatáskörébe tartozik.
- Repülő üzemanyag és labor tevékenység, hangsebesség alatti repülő hajózó, repülő-műszaki és ejtőernyős ruházat a hadtápbiztosítás része;
- A repülőtéri gyorsbeavatkozás logisztikai támogatás feladatrendszere a vegyivédelmi technikai biztosítás része;
- A FRISZ és a speciális vezetés – technikai támogatás az elektronikai támogatás része.
- A SEL támogatási tevékenység a hadtápbiztosítás kiemelt részeként a műszaki – infrastrukturális támogatás, a speciális vezetés-technikai biztosítás az elektronikai és a radar technikai biztosítás keretében valósul meg.

A komplex támogatási tevékenység végrehajtása során elengedhetetlen a közvetlen, kreatív gyűjtő típusú együttműködés megvalósítása.

A hadianyag készletek felülről lefelé, a hadászati-, harcászati szintű ellátó tagozatokon keresztül áramolnak a csapatok, a felhasználók irányába. A csapatoknál felhasznált anyagi készletek utánpótlása, a csapatok ellátása közvetlenül a **központi (hadászati)** tagozatból történik. Békeidőszakban az anyagellátás alapvetően *két tagozat között*, a központi (hadászati) ellátó szervek és a csapatok (a közvetlen felhasználók) között történik.

Az utánpótlás az alárendelt katonai szervezetek ellátó szervezeteihez, bázis repülőterekre, speciális esetekben a felhasználás helyére, illetve elosztó pontokra irányulhat.

A felajánlott erők által végrehajtott műveletekben a kijelölt erők hadianyag szükségleteinek kielégítése alapvetően nemzeti felelősségi körbe tartozik. Ezen túlmenően, az anyagfajták függvényében a szövetséges katonai műveletekben, a szövetséges logisztikai szervezetek, illetve a befogadó nemzetek kötelezettséget vállalhatnak, a katonai szervezetek bizonyos anyagfélésekkel történő ellátására. *Mind a nemzeti támogatás, mind a szövetséges- vagy befogadó nemzeti támogatás esetében, a küldő nemzetek és a NATO parancsnokok megosztva viselik a felelősséget a katonai szervezetek ellátásáért.* A légi erő kijelölt szervezeteinél, – különös tekintettel a légvédelmi rakéta és a helikopter valamint a vezetésbiztosító alegységekre – az alkalmazás során a logisztikai támogatás részfeladataira vonatkozóan feladatfüggő egyedi elbírálást és megszervezést szükségeltet. Légierő szinten a figyelem a kezdeti műveleti képesség fenntartására irányul.

A logisztikai támogatás megvalósításának általános alapesetei:

- Légvédelmi rakéta szervezetek tekintetében általában az általános logisztikai útaltsági (szerződéses), a speciális tartalmú támogatás nemzeti rendszerben (alakulat, HM rt.) valósul meg;
- Helikopter alegység tekintetében alapesetben az általános logisztikai támogatás feladatai a bázis szervezettel szerződéses (útaltsági) rendszerben, a repülő – műszaki biztosítás feladatfüggő kiszolgáló megerősítéssel nemzeti (alakulat közvetlen, felső szintű) megoldással valósul meg;
- Harcászati illetve szállító repülőek vonatkozásában a bevetési illetve állomásoztató bázis logisztikai rendszere szerint történik a támogatás az igények előzetes egyeztetése és a bázis képességei alapján rendszerint szerződéses rendszerben. A speciális logisztikai szükségletek nemzeti rendszerben kerülnek biztosításra. A spe-

ciális szakanyag ellátás rendszerint közvetlenül az alkalmazó bázisra történik és a légi szállítással történő megvalósítás kerül előtérbe;

- A hazai területen működő – elsősorban elhelyezkedés és telepítés szerint üzemelő – létesítmények és szervezetek logisztikai támogatása a kezdeti műveleti képesség folyamatos fenntartása mellett a részükre meghatározott speciális rendszabályok megvalósításával együtt a béke időszakra érvényes általános rendben történik.

A Szövetséges- és a Befogadó Nemzeti Támogatási rendszereknél az ellátás köre leszűkül. Az ellátás elsősorban az üzemanyag féleségekre, a vízre és az élmezési anyagok egyes fajtáira korlátozódik. Azokban az esetekben, amikor a szövetséges erők több komponensénél a haditechnikai eszközállomány megegyezik, a szövetséges anyagellátás köre kiterjedhet a lőszer- és a javítóanyag ellátásra is. Repülőgépek vonatkozásában feladatfüggően kerülnek igénybevételekre a ***kereszt-kiszolgálási*** képességek és lehetőségek.

A többnemzeti logisztikai szervezetek által biztosítandó hadianyag készletek és szolgáltatások köre a szabványosítás mértékétől, az interoperabilitás fokától függ.

3. Fejezet. A légierő logisztikai támogatásának vezetése, irányítása

A fejezet összefoglalja a légierő logisztikai támogatás megszervezése és vezetése általánostól eltérő sajátosságait, beillesztve azokat a vezetés – irányítás rendjébe. Külön foglalkozik a béke feladatok és a békétől eltérő műveletek logisztikai támogatása légierő szintű feladatok kérdéskörével. E fejezet tartalmazza a logisztikai vezetés-irányítás követelményeit, elveit, szintjeit és a kapcsolat rendszereket, együttműködési irányokat.

A légierőnél a logisztikai támogatás vezetés-irányítás sajátosságait az alábbiakban lehet összegezni:

- Az egyes vezetési szinteken, a parancsnokságok és az egységek részeként logisztikai tervező szervezetek (A, S4), illetve feladat irány szerinti ágazatokkal integrált törzsek (LMK) működnek, amelyek alaprendeltetése a logisztikai alegységek alkalmazásának megtervezése, illetve a katonai műveletek feltételrendszeré-

nek, a harci támogatás és a harci kiszolgálói támogatás szakfeladatainak megszervezése. A repülő csapatoknál a repülő-műszaki biztosítás szakkérdéseiben a repülő-műszaki zászlóalj törzsében a biztosítás alcsoport felosztásának megfelelő szakágmérnöki alcsoport működik.

- A logisztikai támogatás vezetési elemei szerves részét képezik a repülő és légvédelmi csapatok vezetési rendszerének. A légierőnél az alárendelt katonai szervezetek logisztikai támogatásának vezetése és irányítása a műveleti parancsnoki vezetés érdekében működő Vezetési Központok – hadműveleti szinten LHK, harcászati szinten WOC, DSAMOC, CRC, CP-k – rendszerében történik.
- A vezetés a különböző szinteken létrehozott állandó és ideiglenes jellegű védett és nyílt létesítményekben, azok vezetési eszközeinek, rendszereinek felhasználásával valósul meg.
- A haderőnemi parancsnokság logisztikai törzseként az A-4 felelős a hadműveleti logisztikai támogatási feladatok kidolgozásáért, a logisztikai szervezetek felkészítésért, a kiképzéssel kapcsolatos logisztikai szakfeladatok tervezéséért, szervezéséért és végrehajtásának irányításáért; a haderőnemi logisztikai támogatás elveinek és követelményeinek meghatározásáért és rendszerének kidolgozásáért, valamint a parancsnoki **döntés-előkészítés** logisztikai szakmai támogatásáért.
- A légierő A-4 magába foglalja a műveleti, az integrált hadtáp, és haditechikai, közlekedési, repülő – műszaki, gazdálkodás és szolgáltatások feladatait tervező-szervező és a végrehajtást irányító szakembereket.

A katonai műveletek során az A-4 folyamatosan figyelemmel kíséri a kialakult logisztikai helyzetet, abból elemzéseket készít, és javaslatokat, cselekvési változatokat dolgoz ki a valós logisztikai támogatási feladatokra, a foganatosítandó rendszabályokra vonatkozóan. Az integrált területeknek megfelelően kapcsolatot tart fenn a szakmai előjáró szervezetekkel és a szakmai alárendelt végrehajtó szintű logisztikai szervezetekkel, valamint az együttműködésben érintett központi és területi szervezetekkel.

- A légierő harcászati szintű **logisztikai tervező - szervező szervei** a dandár-, ezred parancsnokságokban működő logisztikai blok-

kok (S4), és a logisztikai támogató szervezetekben (logisztikai zászlóaljokban) működő logisztikai műveleti központok.

A dandár-, ezred parancsnokságok részeként működő logisztikai blokkok alaprendeltetése a műveleti tevékenység logisztikai támogatásának tervezése és koordinációja, a parancsnok szakmai döntés előkészítő, javaslattevő és műveleti törzskari szervezete.

- A dandár-, zászlóalj szintű logisztikai műveleti központok feladata a logisztikai támogatás szakfeladatainak szervezése és felügyelete, a katonai műveletek logisztikai támogatásának megszervezése és a támogató szervezetek szakmai irányítása.

A logisztikai támogatás végrehajtása a dandár (ezred) **logisztikai támogató szervezetek** feladata. Az alsószintű (harcászati) logisztikai támogató szervezetek (logisztikai és mérnök-műszaki zászlóaljok, logisztikai századok) az egységparancsnokok szolgálati, valamint A-4 főnök szakmai irányításával végzik támogató feladatukat. Tevékenységük átfogja az adott katonai szervezet egészét és kiterjed a katonai műveletek mindegyikére.

A logisztikai biztosítás **repülőtér karbantartási és repülőtér-műszaki feladatát** végrehajtó erők és eszközök **század szervezetben**, a repülőtéri gyorsbeavatkozó tűzoltó erők és eszközök **század-szakasz szervezetben** az egységek támogató zászlóaljai állományában helyezkednek el.

A logisztikai támogatás komplex feladatainak koordinációját, az együttműködés megszervezését és az érdekérvényesítést valamint prioritás vizsgálatot a törzsfőnök támogató helyettesek végzik.

4. Fejezet. A logisztikai tervezés és végrehajtás

E fejezetben a logisztikai támogatás tervezésének tényezői, elvei, valamint a tervező munka fő irányai kerültek meghatározásra. Külön kiemelésre kerültek a specialitásokkal együtt a működtetés alaptényezői, ezen belül a műszaki-infrastrukturális támogatás sajátosságai, a túlélőképesség, a megfelelő kommunikációs és információs-informatikai rendszer biztosítása. **A fejezetben kiindulási alapként került meghatározásra, hogy légiereő szinten várhatóan csak kisszabású (határbiztosítási, katasztrófa elhárítási, humanitárius, kutató-mentő) műveletek** kerülnek önállóan megtervezésre, így a logisztikai tervezést és végrehajtást ennek megfelelően szükséges átranzformálni.

A doktrína végén a szakkifejezések és fogalmak kerültek kibontásra, valamint az alkalmazott rövidítések felsorolása és teljes kiírási magyarázata történt meg.

A kidolgozásra került *első munkaokmány* véleménykéréssel megküldésre került az érintett felső és közép szintű logisztikai szervezetek részére is, mely megküldött javaslatok beépítésre kerültek a tartalmi pontosítások folyamán. *Az ÖLTP az ÖLD második kiadás tervezetét a kidolgozó munka segítése érdekében soron kívül rendelkezésre bocsátotta, melyért ezúttal is szeretnék köszönetet mondani.* A kidolgozás során a megalkotók igyekeztek felhasználni az általuk ismertté vált tárgyra vonatkozó tudományos kutatási eredményeket is, és megteremteni a **Légierő Doktrínával** és a **Szövetséges Légierő Logisztikai Doktrínával** való minél szorosabb összhangot is. A hatáskörileg illetékes légierő doktrinális bizottság döntése alapján a doktrínát a megfelelő eljárási szabályok végrehajtása után a légierő parancsnok *külön intézkedéssel* lépteti hatályba.

A fentieknek megfelelően a Légierő Logisztikai Doktrína a Légierő Doktrínával és a többi haderőnemi funkcionális doktrínával összhangban alapját képezi a légierő logisztikai szervezetek kialakításának, a légierő támogatási rendszer működésének a légierő műveletek logisztikai támogatása megszervezésének. Az okmány a légierő vezetés és irányítás minden szintjén dolgozó logisztikai szakemberek munkájában és tevékenységében szabályozó iránymutató alapidokumentum.

Természetesen a doktrínában meghatározottakat a mindenkor hatályos törvényeknek és előírásoknak megfelelően pontosítani szükséges.

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM KORRUPCIÓ ELLENES STRATÉGIÁJA ÉS ANNAK GYAKORLATI VÉGREHAJTÁSA

Briák Ottó¹

Mottó:

*A mocsár lecsapolásához nem
a békák véleményét kell ki-
kérni.*

A korrupció ellenes politika

Napjainkban a társadalomban és benne a hadseregnek is számos olyan új kihívással kell szembenéznie, amely szinte a globális problémákkal azonos szinten és azonos rombolóerővel jelentkeznek. Ezek egyik súlyos, a társadalom élő szövetét polipként behálózó összetevője a korrupció.

A témáról nehéz egzakt adatokkal leírható folyamatok segítségével beszélni. Ennek oka a korrupció lényege: a rejtettség, a fedettség, a hivatalos és nyilvános ügyintézési utak különféle trükkökkel való megkerülése. Az általános közvélekedés szerint, korrupció mindig volt, és mindig is lesz. E közvélekedés szerint ez a jelenség egy olyan fétis, amelyet nem lehet elkerülni.

Anélkül, hogy különösebb filozófiai fejtegetésekbe bonyolódnánk, annyi viszonylag evidensnek tűnik, hogy a korrupció alapvető oka egyrészt az anyagi javaknak az igényekhez viszonyított szűkös volta, másrészt a demokratikus jogok, benne a társadalmi, a politikai és a gazdasági jogok implementációjának egyenetlen, vagy igazságtalan, vagy egyszerűen csak a szűkösségből fakadó szükségszerűen egyenlőtlen elosztása. Ebből következően a formális társadalmi elosztásból és újraelosztásból valamely javak tekintetében nem részesülők a formális elosztás rendszerén kívül törekednek arra, hogy számukra kedvezően

¹ Briák Ottó mk. ezredes, Miniszteri kontrollig irodavezető, HM Kabinetfőnök HÁT főtanácsadó.

befolyásolják – akár az elosztás szürke, vagy fekete tartományában is – e javakhoz való hozzájutást. Ehhez az egyik eszköz: a korrupció.

Az előző eszmefuttatásból, viszonylag logikusan következik, hogy a korrupció megvalósításához szükség van egy olyan elosztási területre, amelynek javaiból nem jut mindenkinek szükségletei szerint, szükség van egy olyan elosztó szervezetre, vagy személyre, amely az elosztásban hatalommal és ehhez viszonylag önálló döntési jogkörökkel rendelkezik. Ha az igény az elosztás informális megváltoztatására és a lehetőség találik és ehhez még a döntéshozó egyéni affinitása is társul, ***együtt is van a korrupció*** megvalósításának minden feltétele.

Fontos jellemzője a korrupciós mechanizmusnak, hogy a javakhoz való ily módon történő hozzájutás nem titokban történik, hanem a korrupciós folyamat által a jogtalan igény becsatornázásra kerül a jogos igények közé, az informális egyéni érdek pedig formális kis közösségi, vagy társadalmi érdeké lényegül át. Innen számítva már egyenes az út: az eredetileg jogtalan juttatás a jogos igények bárányszőnyegében a formális ügyintézés útján megvalósul.

A fenti gondolatsort azért tartottam fontosnak a bevezetőben leírni, mert ***a korrupció működésének mechanizmusa adja meg azokat az opciókat, amelyek segítségével hatékonyan, vagy kevésbé hatékonyan, de fel lehet lépni a korrupció feltételeinek megszüntetéséért.*** A megelőzés elve, általában minden káros folyamatnál kulcskérdés, legyen az betegség, technikai probléma, vagy társadalmi díszfunkció. Így van ez hangsúlyozottan a korrupció esetében is. ***A megelőzés kiemelt szerepét az indokolja ez esetben, hogy a már bekövetkezett és működő korrupciót, lényegénél fogva nehéz felderíteni és még nehezebb bizonyítani. Különösen azért, mert polip jellege miatt a korrupció, bizonyos elemeinek napvilágra kerülésével eszkalálódhat, azaz a korrupció feltáróit is korrumpálják, vagy legalább is megpróbálják.***

Az egyéni ellenállás rendkívül nehéz, ugyanakkor igen alacsony hatékonyságú. Nem azért, mert az emberek általában hajlamosak erre, netán becsstelenebbek volnának. Azt azonban ***tudomásul kell venni, hogy a társadalom jelenlegi állapotában a legfőbb vagy egyik legfőbb emberi értékmérő a pénz, az anyagi javak birtoklása és az ez által közvetített, másokkal szembeni hatalmi helyzet. Ezért a társadalom tagjainak természetesnek tekinthető, ugyanakkor eminens érdeke ezen anyagi javak megszerzése. Ez pedig melegágya a korrupciónak és egyben alá is ássa a társadalom immunitási képességét vele szemben.***

Természetesen ***ez nem azt jelenti, hogy mindenki, aki valamilyen döntési kompetencia birtokában van, az automatikusan korrumpált is.*** Ez csak annyi jelent, hogy az ilyen helyzetben lévők vannak kitéve a korrupció lehetőségének. ***A feltételek megléte azonban nem jelenti egy jelenség elkerülhetetlen bekövetkezését.*** Ehhez kell – a már említett – szubjektív tényező is, azaz az egyén hajlandósága a korrupcióra. Ezt pedig számos tényező befolyásolja. A neveltetés, a szocializáció módja, a társadalmi helyzet, a rászorultság, a társadalmi hierarchiában elfoglalt hely, a közélet demokratizmusának, átláthatóságának foka és végül, de nem utolsó sorban az egyén önképe, belső erkölcsi tartása. ***A lehetőség tehát a korrupció esetében sem jelent mechanikus megvalósulást.***

Az előzőekben részletezett folyamatok ***megmutatják, hogy a megelőzésnek mi lehet a tartalma. Gondolatmenetünk szerint egyrészt a feltételek létrejöttének tudatos megakadályozása, működésének összehangolt gátlása, másrészt az egyénre való társadalmi ráhatással, szubjektumában, tudatállapotában az immunitás elemeinek erősítése, személyiségjegyeiben az elfogadó tendenciák társadalmilag elfogathatatlaná tétele. Ebből következően a korrupció elleni fellépés egy összehangolt, elsősorban e két területre koncentrált komplex erőfeszítések sorát jelenti.***

Az előzőekben ismertetett általános tendenciáktól a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Magyar Honvédség sem mentes. Egyrészt azért nem, mert a hadsereg is a társadalom része, így létre, működésére ugyancsak e tényezők hatnak, zömében ugyanolyan hatásmechanizmusokat generálva, mint a társadalom más részeire. Másrészt azért, mert a katonák és az itt dolgozó polgári állomány munkaidőn kívül ugyanabban a társadalmi környezetben létezik és ténykedik, mint a társadalom más területeken dolgozó tagjai. ***Van azonban a hadseregnek több olyan sajátossága, amely ha nem is generális gyógyír, de mindenképpen akadályozója a korrupció megjelenésének és terjedésének. Ez pedig a lényegesen szigorúbb hierarchizáltság és az ebből adódó erőteljesebben ható, rendszerszerű személyi kontroll megvalósulása.***

Mindez azonban – sajnos – nem zárja ki, csak lényegesen megnehezíti a korrupciós tendenciák működését.

Ezt támasszák alá azok a szociológiai vizsgálatok is, amelyeknek célja az volt, hogy megállapítsa, hogyan élnek meg a hadsereg tagjai, és a tárca alkalmazottai a korrupció tárcán belüli tényét.

A reprezentatív vizsgálat eredménye szerint az állomány 80 %-a úgy vélekedik, hogy a tárcánál létezik a korrupció, azonban 60 %-a el-

viselhető mértékűnek, míg 70 %-a házon belül kezelhetőnek ítélte meg a problémát. Ugyancsak 70 %-a szerint a társadalmi élet más területein lényegesen nagyobb mérvű a korrupciós fertőzés. A számok vigasztalóak, de egyáltalán nem megnyugtatóak, különösen azért nem ***mert e mutatók csak a korrupció érzetét és nem magát a korrupciót mérték. Ebből következően elégedettségre semmi okunk. Azaz a korrupció ellenes küzdelmet a tárcánál is meg kell szervezni és könyörtelen következetességgel folytatni.***

A korrupció két legnagyobb területe a beszerzésekhez, illetve a személyügyi, szervezési – vagyis a közigazgatási döntések területére koncentrálódik. Mindkettő önmagában is egy-egy hatalmas terület, amely önálló, működési sajátosságainak megfelelő intézkedés csomagokat igényel. Jelen írásomban döntően a közigazgatás körében lehetséges és a közigazgatás eszközeivel megoldható korrupcióról szeretnék szólni, mivel ezek jelentős része a beszerzési, kereskedelmi korrupció feltételrendszerének is meghatározó eleme.

A korrupció társadalmi méreteit jelzi, hogy az ellene történő fellépés a kormányprogram szintjére került beemelésre. Ez ügyben kormányzati cselekvési program született, amely a közigazgatási korrupció ellenes tevékenység legfőbb forrása és jogi alapja is egyben.

A **Honvédelmi Minisztérium (HM)** korrupció ellenes stratégiájának és operatív tevékenységének alapja a **Kormány 1023/2001. (III. 14.) határozata** a korrupcióval szembeni kormányzati stratégiáról és az erre épülő kormányzati „**Korrupció Ellenes Cselekvési Program**”.

Ezekben az okmányokban egyrészt általános előírások szerepelnek a tárcák részére a korrupció ellenes feladataik megszervezésének elveire, másrészt tartalmazzák a kapcsolódó állami jogalkalmazás elveit és konkrét feladatait, végül meghatározzák a korrupció ellenes feladatok anyagi-pénzügyi fedezetének mértékét és forrásait.

A **honvédelmi tárca** ennek figyelembevételével és ezen előírások végrehajtására történő ***belső intézkedések megalkotásával határozta meg saját, korrupció ellenes stratégiáját. Ennek összetevői olyan rendszerszemléletű megoldásokra való törekvést tükröznek, amelynek lényege, hogy a tárca vonatkozásában valószínűsíthető korrupciós cselekmények, azok erkölcsi, fegyelmi, vagy büntetőjogi kategóriáinak elméleti általánosításával intézkedési programcsomagok létrejöttét eredményezze. E programcsomagok fő célja a korrupciós helyzetek, szituációk létrejöttének megakadályozása, ennek érdekében olyan elő-***

zetes rendszabályok foganatosítása, amely személyi oldalról zárja ki e szituációk létrejöttét.

A tárcsa stratégiája ezen alapelvek figyelembevételével a következő elemeket tartalmazza.

1. A köztisztviselőkre és közalkalmazottakra vonatkozó törvényi előírások végrehajtásából a honvédelmi tárcsára vonatkozó feladatok (a személyekre való ráhatás feladatai). Ezen belül:

- az összeférhetetlenség,
- a vagyonyilatkozat,
- a biztonsági felülvizsgálat,
- a büntetlen előélet igazolása,
- a más kereső foglalkozás vállalásának engedélyezési rendszere,
- fegyelmi felelőségre vonás rendjének szabályozása,
- a beadványok intézési rendjének szabályozása,
- a köztisztviselők képzésének, továbbképzésének megszervezése és végrehajtása,
- a rotáció lehetőségeinek vizsgálata belső szabályozási és végrehajtási rendjének kialakítása, az alkalmazás módszertanának kimunkálása, és ezek napi gyakorlattá tétele.

2. A tárcán belüli közigazgatási és gazdasági folyamatok átláthatóságának szervezetszerű biztosítása (a szervezetekre való ráhatás feladatai). Ezen belül:

- a belső ellenőrzés rendjének célszerű kialakítása,
- a gazdasági tervező rendszer olyan megszervezése, amely biztosítja a gazdasági-pénzügyi folyamatok transzparenciáját,
- a gazdasági kontrolling tárcsa szintű megtervezésének a korrupció ellenes tevékenységek szolgálatába állítása.

3. Szervezeti megoldások bevezetése.

Ezen belül:

- tárca szintű korrupció ellenes bizottság létrehozása,
- a HM tulajdonú gazdasági társaságok szigorú gazdasági felügyelete, ebben a civil kontroll megvalósítása.

4. A tárca tevékenységei lehetséges nyilvánosságának biztosítása.

A rendszer fenti alapelemeinek tartalmát a következők jellemzik.

1. A korrupciós lehetőségek személyi oldalról történő szervezetszerű kizárása

A korrupció ellenes tevékenységek alapvető feltétele, hogy a korrupciós fenyegetettségnek kitett személyi állomány, egyrészt belső személyes meggyőződésből, másrészt a kilátásba helyezett szankciók hatására képes legyen ellenállni az esetlegesen jelentkező kísértéseknek. Ez a korrupció emberi oldala, amely a rendszer legfontosabb eleme, mivel minden korrupciós folyamat az emberi tevékenységek útján realizálódik. Ezért *a korrupció elleni tevékenységeknek is az emberi személyiségre történő ráhatást kell a középpontba állítani.*

Ebből az elvből kiindulva a tárcánál következetesen és a honvédség sajátosságainak megfelelően alkalmazzák a vonatkozó általános törvényi előírásokat. *Ennek attribútumai a következőkben foglalhatók össze:*

- **Az összeférhetetlenség** kizárása, a honvédségen belüli nagyon szigorú alá és fölrendeltségi keretek közt megvalósuló függelmi viszonyokból lényeges eleme a korrupció megelőzésének.

Az összeférhetetlenségre vonatkozó legfelsőbb szintű szabályozás a hivatásos állomány vonatkozásában az **1996. évi XLIII. törvény** a hivatásos állomány szolgálati viszonyáról (szolgálati törvény), a közalkalmazottak és köztisztviselők vonatkozásában az **1992. évi XXIII. törvény** a köztisztviselők jogállásáról (köztisztviselői törvény). A hivatásos állomány esetében ezt a szabályozást tovább bontja, a **10/2002. (III. 5.) HM rendelet**, amely ezt a törvényi előírást kiterjeszti a szerző-

déses állományú katonákra is annak kapcsán, hogy 2003-ban megszűnt a sorkatonai szolgálat és megkezdődött a hivatásos haderő kialakítása.

Mindhárom állománykategóriában a törvényi előírások tételesen **tartalmazzák az összeférhetlenség eseteit**, illetve azokkal kapcsolatban a hivatásos és a köztisztviselői jogviszony létesítésének korlátait. A kógens előírások egyrészt biztos alapot teremtenek a konkrét összeférhetlenségi esetek megítéléséhez, másrészt pontosan meghatározzák az azok során követendő gyakorlatot. Mindez **szinte kizárja a jóhiszemű tévedés kockázatát, így az ezekkel ellentétes döntést hozóknak számolni kell a törvénysértés minden jogi következményeivel.**

Az összeférhetlenség ilyen felfogásban történő szabályozása a tárcánál biztosítja egyrészt az általánosan érvényes előírások alkalmazását, másrészt kiterjeszti azokat a tárca sajátos helyzetéből adódóan a hivatásos és szerződéses katona állományra is.

Az összeférhetlenség előírásai megvalósulásának ellenőrzése elsősorban a parancsnoki és a közigazgatási szervezet különböző szintű vezetőinek feladata, amelynek **adatbázisát és konkrét döntés előkészítését a szigorú működési elvek mentén szervezett és szinte minden tevékenység részletében belső szabályozókkal lefedett személyügyi szervek biztosítják. Ez a döntési és döntés-előkészítési rendszer szinte teljes egészében kizárja az összeférhetlen személyi konstrukciók létrejöttét.**

- **A személyi kockázatok kizárásának másik lényeges összetevője a honvédségen belül, a kötelező vagyonynyilatkozat rendszerének működése.** A vagyonynyilatkozat-tétel rendjéről általánosságban a **114/2001. (VI. 29.) Kormányrendelet és a köztisztviselői törvény**, valamint az MH hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló **2001. évi XCV törvény**, ennek tárcán belüli alkalmazásáról a **10/2002. (III. 5.)** és a **13/2003. (III. 24.) HM rendelet** szól. Ezek a szabályozók tételesen tartalmazzák a vagyonynyilatkozat tartalmát, elkészítésének, nyilvántartásának, összehasonlításának, kezelésének és ellenőrzésének szabályait. A honvédségen belüli sajátos szabályozás, az egyértelmű alkalmazás érdekében konkrétan meghatározza a vagyonynyilatkozatra kötelezettek körét, amely egyrészt beosztási szintekhez, másrészt adott munkakörök jellegéhez van kötve a hivatásos állomány vonatkozásában, és a törvényben meghatározott beosztásokhoz a közalkalmazottak esetében.

A vagyonyilatkozat alapvető célja a vagyongyarapodás és a köz-tisztviselői jövedelem arányosságának megítélhetősége. A különböző időszakokban tett nyilatkozatok összehasonlítása az állományilletékes előljáró által, a nyilatkozattevő jelenlétében történik.

Az előírások szigorú szankciókat rendelnek a valóságnak meg nem felelő adatok közlése, a nyilatkozattétel megtagadása, vagy az igazolt jövedelemmel nem arányos vagyongyarapodáshoz. Ugyanakkor jogvita esetén biztosítják a bíróság előtti jogorvoslat lehetőségét.

A vagyonyilatkozatok rendszere több, – elsősorban anyagi vonatkozásban – ***kiterjeszti az adatszolgáltatási kötelezettséget a közvetlen családtagok vagyoni, jövedelmi helyzetére is, ami adott esetben megakadályozhatja a nem jövedelemarányos vagyonelemek családon belüli „vándorlását” és ezzel az esetleges korrupciós vagyongyarapodás láthatatlanná tételét.***

A vagyonyilatkozat-tétel rendje a tárcánál jól, sőt mondhatjuk azt is, hogy az előírásoknak tételesen megfelelően, kifogástalanul működik. Hiányosságát – általában és nem csak a tárcánál – az adja, hogy alapvetően az önbevallás elvén működik, így ***nem lehet abszolút módon kizárni az esetleges egyéni ügyeskedés zavaró hatásait.*** A rendszerbe épített ellenőrzési pontok ezek jelentős részét képesek kiszűrni, de e téren sem lehet 100 %-os biztonságot garantálni. Ettől függetlenül a vagyonyilatkozat intézménye fontos eszköz a korrupció ellenes tevékenységekben. Működése hozzájárul a köztisztviselők korrupciógyanús vagyongyarapodásának felderítéséhez, illetve annak kizárásához.

- **A korrupció elleni fellépés hatékony és a tárcánál sajátos módja a biztonsági felülvizsgálatok rendszere. Ennek végrehajtója a HM Katonai Biztonsági Hivatal.**

Ez egy olyan önbevalláson alapuló, azonban ennek adatait – akár titkosszolgálati módszerekkel is – ellenőrzendő rendszer, amely azt van hivatva feltárni, hogy a biztonsági vizsgálatnak alávetett személynek vannak-e olyan élethelyzetei és körülményei, amelyek megszarolhatóságának lehetőségét, vagy veszélyét hordozzák. A vagyonyilatkozatokhoz képest mindenképpen szigorúbb ez a rendszer a tekintetben, hogy nem csak az ellenőrzött személy vagyoni, hanem kapcsolati, szolgálati, tevékenységi környezetének helyzetére is rákérdez, illetve, hogy ezek valódiságát több csatornán ellenőrzi is.

A nemzetbiztonsági vizsgálatok jogi alapját a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló **1995. évi CXXV. törvény** adja.

Ez a szabályozó egyrészt részletezi a vizsgálat végrehajtásának minden mozzanatát, másrészt szigorúan behatárolja azt a kört, akiket alá kell vetni ezeknek a vizsgálatoknak. A meghatározott közalkalmazotti és hivatásos állomány számára **a vizsgálat tûrése kötelezõ, amely alkalmazásuk, valamint adott vezetõ munkakörökbe történõ kinevezésük feltétele.**

A vizsgálatok egyrészt egyfajta garanciát adnak az érintett személy zsarolhatósági, ezen belül a korrupcióra való rábírás eseteinek elkerülésére, másrészt lélektani hatásánál fogva **jelentõs visszatartó erõt jelentenek az egyén számára.**

A tárcán belül, nyilvánvalóan nem minden beosztás van kitéve azonos módon és mértékben biztonsági, ezen belül korrupciós kockázatoknak. Ennek megfelelően **a vizsgálatok mélységének is igazodnia kell a fenyegetettség mértékéhez.** Ezt a nemzetbiztonsági szolgálatok egy háromfokozatú, a vizsgálati kérdések köre, kiterjedésének mértékében különbözõ vizsgálati rendszer keretében végzik, amely zártságánál és szigorú szabályozottságánál fogva, **az egyik leghatékonyabb korrupció ellenes eszköz az egyének ez irányú magatartásának befolyásolásában.**

- **Ugyancsak az egyén elõéletének vizsgálatát szolgálja, bár egy lényegesen szûkebb területen a büntetlen elõélet igazolásának elõírása, amely mind a szerzõdéses katonák, mind a köztisztviselõk alkalmazásának adminisztratív feltétele.** Ez azt jelenti, hogy minden felvételi kérelem mellé csatolni kell a rendõrhatóság által kiállított u.n. erkõlcsi bizonyítványt. Ez azt igazolja, hogy a jelentkezõ személy korábban nem követett el bûncselekményt, vagy már mentesült annak a közügyekben való részvételt korlátozó hatásai alól.

Az erkõlcsi bizonyítvány benyújtásának alkalmazási feltételt jelentõ követelménye, valójában az egyén múltbeli cselekedeteirõl ad képet, de ez semmiféle garanciát nem jelent a jövõbeni tevékenységére vonatkozóan. A korrupció elleni fellépésben ezért, csak korlátozott hatásokat várhatunk tõle. Inkább azt a célt szolgálja, hogy annak hiányában – azaz büntetett elõélettel – a jelentkezõ eleve kizárja magát a köztisztviselõi munkavállalásból. Ez tehát egy negatív kapu, egyfajta szûrõ szerepét tölti be.

Az erkõlcsi bizonyítvány alkalmazási feltételként történõ elõírását a közalkalmazottak jogállásáról szóló **1992. XXXIII. törvény,** illetve

az MH katona állományú tagjainak jogállásáról szóló **2001. évi XCV törvény** határozza meg.

- **A korrupció egy sajátos formája, a munkakörök törvénytelen összefonódását van hivatva megakadályozni a tárcán belül a hivatásos és szerződéses katonák más kereső foglalkozását szabályozó 88/2002. (IV. 17.) HM rendelet.** Ez határozza meg azt, hogy a katona állomány milyen területeken és milyen feltételekkel vállalhat az eredeti foglalkozása mellett munkát.

Ennek a korrupció ellenes hatása mindenekelőtt abban mutatkozik meg, hogy megakadályozza olyan más kereső foglalkozás végzését a katonák számára, amelynek anyagi érdekeltsége befolyásolhatja a köztisztviselői minőségükben ellátott munkakörükben a döntéseik meghozatalát, vagy olyan közrehatásukat, amely a más kereső foglalkozásuk terén számukra bármiféle előnyt jelenthet. Ez büntetőjogilag egyfajta összeférhetetlenséget, másrészt az ezáltal megvalósuló beosztással való üzérkedés megvalósítását van hivatva megelőzni.

A belső HM rendelkezés a szolgálati előljáró engedélyéhez köti az ilyen munkavállalást és azt is meghatározza, hogy az előljáró milyen esetben adhatja meg ezt az engedélyt, továbbá előírja, hogy milyen beosztásban dolgozókat kell kizárni az ilyen munkavégzés lehetőségéből.

- **A katonák - mint közalkalmazottak - tevékenységéből a korrupció kizárását van hivatva biztosítani a Szolgálati Szabályzat.** Ez egy olyan szabályozó, amely a hadsereg sajátos környezetébe helyezi a közalkalmazotti követelményeket. Ezen belül a közvetlen kapcsolat **a fegyelmi felelősségre vonás szabályai** tekintetében mutatható ki. (Ált/6. XI. fejezet). Ugyanez a téma a köztisztviselők esetében az **1992. évi XXIII. törvényben** található.

Mindkét állománykategória esetében a felsorolt szabályozók részletesen leírják a köztisztviselővel és katonával szembeni fegyelmi jogkör tartalmát, gyakorlásának jogi feltételeit, a lehetséges fegyelmi intézkedéseket, az eljárás szabályait, és a kiszabott büntetések végrehajtásának rendjét. E szabályok rendelkeznek arról is, ha a cselekmények meghaladják a fegyelmi eljárás szintjét.

A fentieknek megfelelően a közhivatalnokok fegyelmi ügyeivel mindenekelőtt az állományilletékes parancsnok vagy polgári, szolgálati

előjáró foglalkozik. Amennyiben a cselekmény súlya már nem csak fegyelmi vétség, hanem eléri a szabálysértés vagy a bűncselekmény szintjét, ugyancsak ezek az előjárók teszik meg a megfelelő intézkedéseket az igazságszolgáltatás felé.

Azokban az esetekben, amelyekben nem nyilvánvaló a súlyosabb (szabálysértés, vagy bűncselekmény) megítélés, *az ügy indulhat fegyelmi vizsgálattal*, amelynek eredménye lehet fegyelmi ügyként való lezárás, vagy más büntetőeljárás kezdeményezése. Eleve súlyosabb megítélés alá eső cselekményeknél *nincs helye a fegyelmi eljárásnak*.

- **A köztisztviselők egyéni védettségét szolgálja felkészültségük meghatározott ismeret-szinthez kötése, illetve ennek folyamatos továbbfejlesztésének előírása.**

Képzésükről és továbbképzésükről, a jogállásukról szóló **1992. évi XXIII. törvény** rendelkezik.

Ez szerint minden köztisztviselőnek *alapvizsgát*, előmenetelükhöz pedig *szakvizsgát* kell tennie. Mivel a vizsgakötelezettség előírás számukra, a képzést a **BM Közigazgatási Intézet**, költségeit az állami költségvetés biztosítja. Az oktatás kormányzati felelőse a belügyminiszter. Az alapképzés tartalmazza mindazokat a közigazgatási ismereteket, amelyek képessé teszik a köztisztviselőt a közigazgatási eljárás szabályainak szakszerű alkalmazására. A szakvizsgák, közigazgatási szakirányonként, az előmeneteli rendszerben az irányító feladatok ellátására teszik alkalmassá a köztisztviselőt.

A képzés és továbbképzés ilyen egységes végrehajtása, szolgálja egyben a közigazgatás egységét is, mivel valamennyi köztisztviselőnek azonos ismeretekkel kell felvérteződnie az oktatás és vizsgáztatás során. A jól képzett köztisztviselői kar által végzett magas színvonalú munka, közvetve bár, de nagyban hozzájárul a korrupció visszaszorításához, mivel egy, *a közigazgatási összefüggéseket jól átlátó, így a kockázatokat és azok következményeit felmérni képes személyi állományánál kisebb az esélye a korrupciós behatások érvényesülésének*.

- **A köztisztviselők magatartási szabályait – a jogszabályokon kívül – a honvédelmi tárcánál etikai kódexek is meghatározzák.** A nem katona állományúakra vonatkozóan ez jelenleg kidolgozás alatt áll, a **Katonai Etikai Kódex** azonban már készen van és 2005 első negyedévében kiadásra is került.

Az etikai kódex zömében erkölcsi, érzelmi elvárásokat tartalmaz a szolgálatteljesítés, a munkavégzés, a más emberekkel való kapcsolattartás, és a magánéleti magatartási szabályokkal kapcsolatban.

Jellegénél fogva jogi szankciókat nem tartalmaz, azonban a kiadásával párhuzamosan szerveződő Honvédségi Etikai Tanács a szabályokat megszegőkkel szemben etikai eljárásokat indíthat, amelyek a nyilvánosság és a közösség erejével hathatnak az elvárásokat megsértőkre. A Tanács működésének és hatékonyságának lényegét adó ügyrend kidolgozása még hátra van, így az etikai kódex hatásainak megítélése, vagy annak mérése még nem lehetséges.

- **A köztisztviselők korrupció ellenes tevékenységét segíti a beadványok intézéséről szóló rendelkezések léte is.** A beadványok egyrészt lehetőséget adnak a köztisztviselőknek és a katonáknak arra, hogy fontos, vagy általuk annak tartott közügyekben adatokat, információkat hozzanak az illetékes államigazgatási szervek, vagy saját eljárójuk tudomására, másrészt az általuk elszenvedett esetleges érdeksérelmekre felhívják a figyelmet.

A beadványok intézésére a **Szolgálati Szabályzat XII. fejezete** és a köztisztviselők jogállásáról szóló **1992. évi XXIII. törvény** szigorú, zárt rendszerű szabályokat ír elő. Intézésük elsősorban szolgálati úton történik, de lehetősége van a beadványozónak, hogy az állományilletékes parancsnokot vagy elöljárót megkerülve annak elöljárójához nyújtsa be a beadványát, amely jelentős védelmet jelent a beadványt benyújtónak.

A köztisztviselő nincs kötelezve arra, hogy korrupció gyanúja esetén azt jelezze. Azonban, ha gyanúját megalapozottnak ítéli, beadvánnyal bármikor élhet. Ha azonban a korrupciós tényállás egyértelműen bűncselekményt (hivatali hatalommal való visszaélést, illetve üzérkedést vagy vesztegetést) *valósít meg, a köztisztviselőnek, a Btk. előírásai szerint – mint állampolgárnak is – egyértelműen bejelentési kötelezettsége van.* Ezt ma már megteheti egyes rendőri szervek titkos bűnmegelőzési telefonvonalán, de beadvány formájában is. A beadványok intézésére vonatkozó jog és belső szabályok így egy lehetséges eszközei lehetnek a korrupció elleni fellépésnek is.

- **A magyar közigazgatási jogrend, egyértelműen a köztisztviselői kar állandóságára épül.** Ez, számtalan előnye mellett – a korrupció szempontjából – néhány káros elemet is hordozhat.

Ezek közül talán a leglényegesebb az, hogy *az állandóság kedvez az esetleges korrupciós kapcsolatok kialakulásának és tartós beágyazódásának. Azaz a viszonylag rövid, azonos beosztásban maradás (a rotáció) nem biztosít elég időt a korrupcióhoz elengedhetetlen, a felek közt létrejövő kölcsönös bizalmi viszony kialakításához, a korrupciós utak és módszerek megteremtéséhez.*

E területen a tárcán belül, általában a stabilitáshoz való igazodás valósul meg, azonban *a tudományos gondolkodás szintjén megindult egyfajta folyamat a rotációs módszer alkalmazási lehetőségeinek vizsgálatára.* Ez ügyben elkészült egy tanulmány, a katonai beszerzések hatékonyságának javítására irányuló, stratégiai megtakarítási lehetőségekről, amelynek *egy témanyúlványa már foglalkozik a rotáció lehetőségével.* A kutatás e téren tovább folyik, amelynek fő iránya, hogy kontrolling vizsgálatokkal tárjuk fel e megoldás előnyeit, hátrányait, módszertanát, kockázatait és kidolgozzuk e kockázatok kiküszöbölésének opcióit.

A rotáció egy sajátos, kifejezetten a hadseregére érvényes formája azonban már a közvetlen megvalósulás stádiumában van. Ez a haderőben meghonosított előmeneteli rendszer, amely a rotáció egy speciális formájának tekinthető. Ennek alapelve, hogy minden beosztáshoz meghatározott rendfokozatot rendelnek. Minden rendfokozatnak van az egyén számára *„kihordási ideje”*, amely azt határozza meg, hogy az érintett mennyi ideig szolgálhat az adott rendfokozatban. Ennek lejártakor elhagyva korábbi beosztását, az új rendfokozatának megfelelő beosztásba kell átmennie. Amennyiben vagy alkalmatlan erre az új beosztásra, vagy nincs ilyen szabad beosztás, az illető kikerül az állományból. Az így megvalósuló – tulajdonképpen – rotáció, biztosítja egyrészt azt, hogy a legjobban felkészült és a legjobban teljesítő egyének kerüljenek magasabb beosztásba, másrészt, a korrupció szempontjából megakadályozzák az egy beosztásba való beágyazódást és ezzel az esetleges korrupciós viszonyok kialakulását.

Figyelembe véve a mechanizmus működését, a rendszer lehetővé teszi a szakmai tudás és tapasztalat *„megszüntetve megőrzését”*, amely minden rotációs rendszer legnagyobb dilemmája. A rendszerből kilépők szakmai tapasztalatait ugyanis az előrelépők tovább viszik, így azok a rendszer egésze szempontjából nem vesznek el.

Bár az útnak még csak a kezdetén vagyunk, azon tovább lépve újabb eszközt kaphatunk a korrupció elleni fellépéshez.

2. A közigazgatási korrupció megelőzésének – az egyénekre történő ráhatáson túl – közvetett, de kiemelkedően fontos eszköze a közigazgatási és a közigazgatás gazdasági folyamatai átláthatóságának megvalósítása.

- **E témacsoportban a legkézenfekvőbb módszer a belső ellenőrzés teljes körű és célszerű megszervezése.**

E téren az elmúlt években jelentős változások játszódtak le. Ennek során az alapvetően költségvetési szabályossági ellenőrzés átalakult komplex, kockázatelemzésen alapuló gazdasági ellenőrzéssé és kiegészült a költségvetés pénzügyi folyamatainak ellenőrzésén túl a gazdasági folyamatok üzemgazdasági típusú ellenőrzésével is.

A HM tárcánál az ellenőrzések egyik lábát a költségvetési ellenőrzés képezi, amely tartalmában már vizsgálja azt is, hogy meghatározott központi (a PM által kidolgozott) szempontok alapján, a tárca költségvetési intézményei belső gazdálkodási, vezetési, számviteli körülményei (feltételei) milyen kockázatot képviselnek az intézmény gazdálkodási folyamatai valóságos képének megismerhetősége szempontjából. E kockázat elemzés alapján a magasabb kockázatú szervezetek sűrűbb, alaposabb és a kockázati tényezőkre kihegyezett ellenőrzéseket igényelnek, mint az alacsonyabb kockázatot hordozók.

Nyilvánvaló, hogy a magasabb kockázat együtt jár a gazdálkodási viszonyok alacsonyabb szintű biztosításával és ezzel az esetleges korrupciós hatások könnyebb érvényesülésével. A gyakoribb és alaposabb ellenőrzések során viszont nagyobb az esély ezek kiszűrésére, illetve az erőteljesebb ellenőrzési tevékenység erőteljesebb visszatartó, megelőző hatást is indukál. Így tehát egy önszabályozó mechanizmus jön létre, amely a gazdálkodási kockázatok növekedésével automatikusan növeli az ellenőrzés intenzitását, ami által csökkenthetők a kockázatok, amely maga után vonja az ellenőrzési intenzitás csökkenését is. A folyamat természetesen inverz, azaz ellentétes irányban is lejátszódhat.

Az államháztartás ellenőrzési rendjének jogi alapjait az államháztartásról szóló **1992. évi XXXVIII. törvényből**, az ennek végrehajtási rendjét tartalmazó **217/1999. (XII. 30.) Kormányrendeletből** levezetve a **193/2003. (XI. 26.) Kormányrendelet** tartalmazza, amely már konkrétan a költségvetési szervek belső ellenőrzéséről szól.

Ezek előírásainak adaptálására a tárcánál elkészült a 23/2004. (IX: 3. HM rendelet és a 91/2004. (HK 26) HM utasítás a HM fejezet

államháztartási belső ellenőrzéséről. Ennek alapján kidolgozásra került az egységes, tárca szintű **Ellenőrzési Kézikönyv**, amely konkrét útmutatást ad a végrehajtó állománynak az ellenőrzések módszertanára. Az ily módon egységesített gyakorlat megvalósítása ma még nem teljes és nem zökkenőmentes, azonban meg van az a keret, amelynek kitöltése határozottan és következetesen folyik. *Az ellenőrzések ilyen rendszerének teljes körű végrehajtása komoly gátja lehet a korrupciós tendenciák megjelenésének.*

- **Az ellenőrzési rendszer másik, sajátos lába a tárcánál a felső szintű, központi gazdasági kontrolling megjelenése.** Szervezése ugyan csak most folyik, de *létrehozása mindenképpen jelzi a tárca vezetésének azt az igényét, hogy átláthatóvá tegye a tárca gazdasági-gazdálkodási folyamatait nem csak pénzügyi, hanem üzemgazdasági szempontból is.* Kezdeti vizsgálatait azt bizonyítják, hogy – egyebek mellett – *a korrupció - veszélyes folyamatok működési mechanizmusainak feltárásával, valamint a gazdasági tervek végrehajtásának elemzésével lehetőség nyílt a korrupciós lehetőségek előre jelzésére és ezzel feltételrendszerük megszüntetésére.*
- **A korrupció elleni tevékenység egyik legnagyobb területe a gazdasági tervezés transzparenciájának biztosítása.** *Ez a gyakorlatban a költségvetési lehetőségek becslések alapján történő előirányzat-leosztása helyett a képesség és feladat alapú erőforrás és költségterveken nyugvó költségvetés tervezés megvalósítását jelenti.* Ennek során a tárca részére meghatározott ambíciószintekhez képességek kerülnek hozzárendelésre, majd megállapításra kerül, hogy e képességek érdekében, időben ütemezve, milyen feladatokat kell végrehajtani. Ezt követően tervezik meg azokat a természetes erőforrásokat, amelyek a feladatok végrehajtásához szükségesek, majd ezek költségigényének meghatározása következik. Az így kapott funkció, vagy feladat költségek kerülnek összehasonlításra a költségvetési lehetőségekkel. Túltervezés esetén az erőforrások, majd annak alapján a feladatok kerülnek visszatervezésre, amely maga után vonhatja a képességek, illetve – jelentős eltérés esetén – az ambíció szintek újragondolását is.

Ezzel a tervezési módszerrel a döntéshozók egyértelműen nyomon követhetik a feladatokhoz rendelt erőforrások és ezzel valójában a költségek szükségességét és arányosságát is. Így a tervezés átláthatóvá és követhetővé teszi, hogy a tervezett költségekre valóban szükség van-e a meghatározott feladatok végrehajtásához, ezért megítélhetővé teszi azt is, hogy az ennek alapján tervezett beszerzésekre, valamint, hogy

valóban azokra a beszerzésekre van-e szükség. A tervezés ebben a funkciójában válik a korrupció szervezetszerű gátjává.

Ez az elvi tervezési szisztéma a tárcánál a Védelmi Tervezési Rendszerben (TVTR) öltött testet, amelynek működtetése folyamatosan előrehaladva, napi gyakorlattá válik. Végrehajtásának rendjét és módszertanát a **71/2004**, valamint a **33/2004. HM KÁT-HM HVKF együttes intézkedés** rendeli el.

3. A korrupció tárcán belüli megelőzését szolgálják azok a szervezeti intézkedések, amelyek az előzőekben részletezett tendenciák megszervezésére jöttek létre.

- **Ezek közül központi szerepet tölt be a HM HVKFh által vezetett tárca szintű Korrupció Ellenes Bizottság.** A bizottság 2003-ban kezdte meg a tevékenységét, melynek fő iránya a korrupció ellenes stratégia, cselekvési program és intézkedési terv kidolgozása volt. Működési rendjét a 60/2002. (HK 26.) HVKF intézkedés határozta meg. További tevékenységének alapvető tartalma az általa elhatározott és kidolgozott tervek és programok végrehajtásának megszervezése és menedzselése.
- **A szervezeti feltételek megteremtése között kell megemlíteni a HM tulajdonú gazdasági társaságok szakmai felügyelete megszervezésének módját.** Sajátossága abban jelentkezik, hogy a tárca az igazgatósági és felügyelő bizottsági testületeket úgy hozta létre, hogy azokban érvényesüljön e társaságok felett a civil kontroll. Az alapelv érvényesülése nyitottabbá tette az információáramlást a társaságok gazdálkodási folyamataiban. E tekintetben a továbblépés irányát a tárca vezetése, a társaságok feletti kontroll szakmai színvonalának emelésében látja.
- **Ez a szakmailag is felnövő civil kontroll tudja biztosítani azt,** hogy e társaságok, megrendelőik, illetve beszállítóik között a jelenlegi szabályozott, átlátható, személyi összefonódásoktól mentes kapcsolatok megmaradjanak és tevékenységükben ne jelentkezzen a korrupció veszélye.
- **A korrupció megelőzését még számtalan kisebb-nagyobb horderejű intézkedés és tevékenység támogatja.**

E körben kell megemlíteni, hogy *a honvédelmi tárca központi beszerzéseinek túlnyomó többsége 2004-ben közbeszerzés volt.* Ez 433 db szerződést jelentett, mintegy 72 milliárd forint értékben. Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága 7 db, a Kormány Nemzetbiztonsági Kabinetje 3 db szerződés esetében adott felmentést a közbeszerzés alól. Ezen szerződések nagyjából 8 milliárd forintos értéket képviseltek. Ehhez külön kell még hozzászámítani a Grippen repülőgépek 2004. évi bérleti díját, amely ugyan nem közbeszerzés eredménye, de egy szélesebb nyilvánosság, az Országgyűlés határozata alapján kerül megvalósításra. Ezzel együtt 2004-ben 498 db központi beszerzési szerződés kötött meg, közel 95 milliárd forint értékben. A sajtóösszegeket is figyelembe véve *a 2004. évi beszerzések majd 90 %-a közbeszerzés volt.*

Annak ellenére, hogy maga a közbeszerzés nem jelent abszolút biztosítékot a korrupció elkerülésére, a közbeszerzési törvény folyamatosan szigorodó előírásaival, a gyakorlat által felmutatott kiskapuk rendszeres bezárásával, a közbeszerzési eljárások mégis fontos eszközei a korrupció megelőzésének. Ezért a közbeszerzések nagy és növekvő aránya mindenképpen korrupció ellenes tendenciának számít.

- **A korrupció bármilyen megjelenési formájának legalizálása ellen hat az üzleti és más együttműködéssel összefüggő ajándékozási gyakorlat szűk keretek közé szorítása.** A tárcánál ennek szabályozását a **11/2002. (HK. 7.) HM utasítás** végezte el.

Ez egyrészt elrendeli az ajándékozás viszonyossági alapon történő végrehajtását, másrészt pontosan meghatározza, hogy milyen beosztáshoz, milyen esetekben, milyen adott és milyen kapott ajándékérték tartozik. Beleértve a minisztert is, ez az érték **6 és 35 ezer Ft között változik.**

Egyrészt ezek az értékek, másrészt a viszonyosság elve szinte kizárja az ajándékozás általi korrupció megjelenését. Ugyanakkor látni kell azt is, hogy az adott ajándékok központi biztosításúak és általában kulturális, vagy katonai hagyományőrző tárgyakat jelentenek, így a viszonyosság alapján szinte kizárt napi használati cikkek kölcsönös ajándékozása.

4. A korrupció elleni fellépés egyik leghatékonyabb eszköze a nyilvánosság biztosítása. Ez a tárcánál a különféle sajtóorgánumok megjelentetésén túl, elsősorban *a tárca internetes honlapjára*

nak képében jelenik meg (www. honvédelem. hu). Ez mintegy 16 fejezetben közöl híreket, pályázatokat és információkat a tárcáról.

A katona és a civil társadalommal történő párbeszéd egyik kiemelkedő rovata az internetes Fórum, amely bármelyik internetező számára nyitva áll. Az ott megjelenteket a tárca kommunikációs szakemberei elemzik és annak következtetése alapján tesznek javaslatokat a különféle időtávú tárca reakciókra.

Nyilvánvalóan a nyilvánosságon lehet és kell is még javítani, azonban a honvédelmi nyílt napok rendezvényei, valamint kommunikációs nyitás szándéka és tettekben is megnyilvánuló elhatározása folyamatosan javítja a helyzetet.

Összességében

A tárca korrupció ellenes stratégiája felöleli a közigazgatási korrupció megelőzésének majd minden, de legalább is igen széles területét. Fontos jellemzője, hogy szabályozási rendszerének elemei egymással összefonódva, egymást kiegészítve és erősítve egy viszonylag konzisztens stratégiát alkotnak. Nagyon lényeges, hogy a stratégia részfeladatai a valós végrehajtás, a folyamatos működés állapotában, azaz a program alkotás szakaszán túllépve már az implementáció stádiumában vannak.

Ez kettős hatást váltott ki. Egyrészt a gyakorlati működés kétségtelen eredményeket produkált, másrészt viszont a gyakorlati működés előhozta e működés problémáit is. Mindezt a tárca a **Korrupció Ellenes Bizottság** munkája révén kezeli. Ezen belül összefogja és integrálja a sokrétű és sok honvédségi szervezetet érintő tevékenységeket.

A fenti pozitívumok ellenére azt is ki kell jelenteni, hogy a korrupció elleni fellépés igen nehezen kezelhető kérdés. Bűvópatak módjára befonja, aláássa a tevékenységek minden elemét. Ráadásul felfedése, és a nyilvánosság elé tárása – éppen igen alapos rejtettsége miatt – rendkívül nehéz és különösen bonyolult bizonyítható feladat. Éppen ezért az ellene történő fellépésnek sem a már bekövetkezett esetek felderítését kell a középpontba állítani, bár ez sem mellékes, hanem *a megelőzésre, olyan környezet létrehozására kell törekedni, amely a korrupció feltételeit, életterét van hivatva felszámolni, vagy létrejöttét megakadályozni. A honvédelmi tárca korrupciós stratégiája éppen ezt a célt szolgálja.*

AZ ERŐFORRÁS- ÉS KÖLTSÉGTERVEZÉS JÖVŐBENI GYAKORLATÁNAK ELMÉLETI-MÓDSZERTANI MEGALAPOZÁSA

I. RÉSZ.

Kristóf Tamás¹

Bevezetés

A 21. században jelentős változások szükségesek a honvédelmi tárca még mindig dominánsan költségvetés-orientált gazdálkodásában. A pénzforgalmi szemléletű költségvetés-tervezésről a hangsúlyt át kell helyezni a feladatalapú erőforrás- és költségtervezésre. Az üzemgazdasági szemléletű erőforrás- és költségtervezés elvileg nem jelenthet újdonságot Magyarországon, hiszen azt a magánszférában évtizedek óta alkalmazzák a gazdasági tervezési tevékenység keretében, csírájában pedig a honvédelmi tárcánál is találkozhatunk vele.

A tanulmány célja elméleti és módszertani megalapozást biztosítani a feladatalapú erőforrás- és költségtervezéshez, a tárca gazdálkodásában eddig nem alkalmazott közelítésmód, a mátrixalapú tervezés segítségével. Előrebocsátható, hogy a tervezés módszertani fejlesztése önmagában nem oldja meg a tárca tervező rendszerében tapasztalható összes problémát, azonban az alkalmazott módszer felső szintű tervező szervek szintjén jelentősen javíthatja az adatfeldolgozás minőségét, meggyorsíthatja a legkülönbözőbb elvárásoknak megfelelő kimeneti táblák elkészítését, és megteremthetné a régóta igényként jelentkező egyetlen gazdasági tervezési adatbázist.

A tárca jövőjének megtervezésében kulcsfontosságú szerepe van az erőforrás-elosztásnak. A haderő minden országban erősen erőforráskorlátos rendszer, hiszen a katonai vezetés mindig több igénnyel lép fel, mint a reális lehetőségek. A csökkentett igény-kielégítés ellenére a végrehajtandó feladatokat nem vagy csak kisebb mértékben csökkentik. A honvédelmi tárca nominál értékben csökkenő forráslehetősége a katonai feladatok és a pénzügyi lehetőségek közötti összhang tartós megbomlásán keresztül a katonai képességek romlását idézheti elő. *Az erőforrás- és költségtervezés elsődleges feladata a lehetőségek és a feladatok közötti összhang kialakítása és folyamatos fenntartása.*

¹ Kristóf Tamás köztisztviselő, HM Védelmi Tervezési Főosztály.

A honvédelmi tárca erőforrás- és költségtervező rendszerének kialakításáról az utóbbi években számos tanulmány született. A **Tárca Védelmi Tervező Rendszer (TVTR)** hosszú évek alatt kicsiszolódott koncepciója a tárca szakemberei számára napjainkban lerágott csontnak számít. A gyakorlati megvalósítás azonban nehézkesen halad előre, annak ellenére, hogy a tervező rendszer megálmodott követelmények szerinti működtetése előtt – különösen békeidőben – nincsenek elháríthatatlan szervezeti, személyi vagy időkapacitásbeli akadályok. A tanulmánynak nem célja egy sokadik **TVTR** tanulmány elkészítése, az csupán a feltétlenül szükséges kapcsolódási pontokra tér ki az egyes alrendszerek között. Nem célja továbbá alapjaiban felforgatni a jelenleg működő erőforrás- és költségtervező rendszert, sokkal inkább törekszik annak továbbfejlesztésére, és a korábbi hiányosságok kiküszöbölésére.

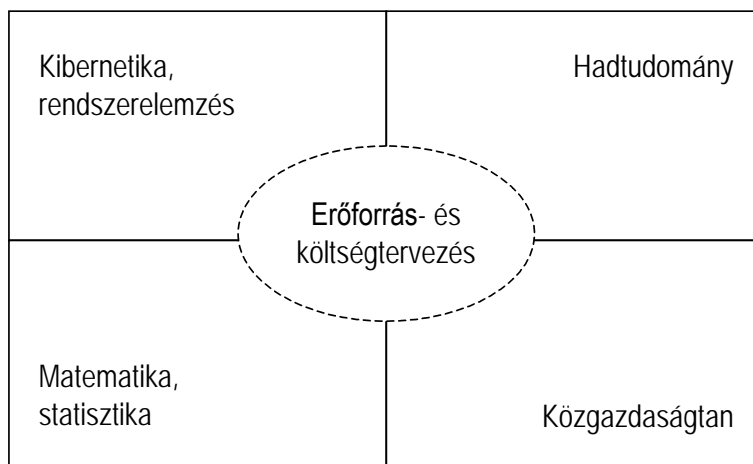
1. A mátrixalapú analitikus és szintetikus erőforrás- és költségtervezés elméleti háttere

Az erőforrás- és költségtervezés az erőforrások katonai képességekké történő transzformációjának, az erőforrások biztosításának és gazdaságos felhasználásának megtervezésével foglalkozik. ***Fő feladatköre a védelmi szakfeladatok erőforrás- és költségigényének megtervezése, valamint az igények és a lehetőségek összhangjának megteremtése.*** Az erőforrás- és költségtervezés nem öncélú tevékenység, az összhangban áll a védelempolitikai-stratégiai célkitűzésekkel, valamint a haderőtervezés keretében megvalósuló képesség- és feladattervezéssel.

1.1. Az erőforrás- és költségtervezés tudományelméleti és metodológiai megalapozása

Az erőforrás- és költségtervezés tudományelméleti hátterét interdiszciplináris, vagyis több tudományterületet átfogó közelítésmóddal lehetünk képesek megragadni. A összetett rendszerek leírásának tudományos módszere a kibernetika és a rendszerelemzés, amely a honvédelmi tárca sajátosságai, valamint az erőforrás- és költségtervezés előfeltételként megjelenő képesség- és feladattervezés következtében szükségképpen kiegészül a hadtudománnyal.

1. ábra: Az erőforrás- és költségtervezés interdiszciplináris közelítésmódja

A tervezéshez készülő számvetések elkészítése, összesítése, kategorizálása, meghatározott szempontok szerinti gyűjtése, arányosítása, előreszámítása, indexálása elképzelhetetlen matematikai-statisztikai módszerek nélkül. A tervező rendszer motorját közgazdasági fogalmak, szabály- és törvényszerűségek és módszerek képezik. Az erőforrás- és költségtervezés a közgazdaságtanon keresztül közvetetten kapcsolódik a társadalomtudományokhoz is, azáltal, hogy a humán elemeket is tartalmazó komplex rendszer változásainak a vizsgálatával foglalkozik.

A tárca szintű erőforrás- és költségtervező rendszer rendkívül összetett, nagyszámú elemet tartalmaz, és azok bonyolult, ugyanakkor logikus módon kapcsolódnak egymáshoz. A korábbi széttagolt tervező rendszerben a rendszerelemek meghatározó hányada elszigetelt rendszerelemekként jelent meg, az utóbbi évek törekvéseinek nyomán azonban sikerült elérni, hogy a különböző rendszerelemek az erőforrás- és költségtervező rendszer előre meghatározott alrendszerének alkotórészei legyenek.

Módszertani közelítésmbeli problémák elsősorban az alrendszer-lehatárolásával kapcsolatban merülnek fel. Az alrendszerek határainak kijelölése ugyanis függ attól, hogy a tervező milyen vizsgálati szintről szemléli a rendszert. **Pl. a legmagasabb szinten egy Q rendszer tekinthető az A, B, C, \dots stb. alrendszerek összevont együttesének.** Egy alacsonyabb szinten azonban ugyanezek az alrendszerek már mint ösz-

szevont egységek értelmezhetők, amelyek további alrendszeréből épülnek fel. Az alrendszerek tehát maguk is összegzés, amelyekben az aggregáció foka gyakran alrendszerenként eltérő. Az alrendszerek lehatárolása befolyásolja tartalmukat. Attól függően ugyanis, hogy hol húzzuk meg egy adott alrendszer határait, más-más tartalmú alrendszert kapunk.

Valamely alrendszer feladataiban hozott döntés következményeit nemcsak ugyanabban az alrendszerben kell keresni. Az alrendszerek közötti átfedések következtében valamely alrendszerben meghozott döntések hatásai, következményei más alrendszerekben is megjelennek, amelyek csak a teljes rendszer ismeretében követhetők nyomon.

1.2. Az erőforrás- és költségtervezés gyakorlati kihívásai

Az olvasóban jogosan merülhet fel a kérdés, miért szorul fejlesztésre a tárca gazdasági tervező rendszere, hiszen a különböző ügyiratokban rendre képesség- és feladatalapú erőforrás- és költségtervező rendszerről lehet olvasni. Elvileg létezik is a fenti tervező rendszer, azonban a gyakorlat azt igazolja, hogy a tervek megalapozottsága nem megfelelő. Hiányoznak az oksági kapcsolatok a képességek és feladatok között, a működés területén meglehetősen alacsony a normázottság, állandóan változik a tervek struktúrája, egyszerre van jelen a tudatos alul- és felültervezés, félreértelmezik a feladat és erőforrás fogalmát, összekeverik a kiadást a költséggel, pontatlan és kevésbé megalapozott tervek készülnek, a szakági számvetések hiányoznak vagy esetlegesen.

A tárca tervei széttagoltan készülnek, sokszor nincs összefüggés elvileg egymásra épülő tervek között. Ötletszerű módosítások és igények rontják a megvalósíthatóságot. *A mátrixtervezés elsősorban a tervelemek összefüggéseinek javításán, az átláthatóság megteremtésén, valamint az elkülönült tervek integrálásán képes segíteni.*

A mátrixalapú tervezés a magánszférában alkalmazott logikára épül. Olyan tervezési és elszámolási rendszer meglétét igényli, amely képes megfelelő pontossággal a kívánt szempontok (változók) mentén összegyűjteni az erőforrás, költség és költségvetési igény adatokat. *Megfelelően megalapozott erőforrás elosztási döntéseket csak akkor lehetséges hozni, ha minden erőforrás, költség és költségvetési igény adat kellő alátámasztottságú és átlátható.*

Téveszme lenne azt gondolni, hogy bármilyen jóváhagyott erőforrás- és költségterv egyszer s mindenkorra rögzített. A tervek végre-

hajtási időszakában felmerülő új fejlesztési igények, a politika által a tárcának kiszabott új feladatok, a forráslehetőségek változása, a prioritásokban beállt változások, a megszokottaktól eltérő nemzetközi kötelezettségekkel járó feladatok, elmaradt és nem tervezett feladatok, valamint a felső vezetői döntések következményei folyamatos változásokat idéznek elő az erőforrás- és költségtervekben.

Az erőforrás- és költségtervezés tárgyát képező jelenségek összetettsége, a jövő bizonytalansága és a gyakori változások következtében a tervező munka összetettebbé vált, mint valaha. ***A tervező munka folyamatosra vált, olyan dinamikus folyamattá, amelynek soha nincs vége. A tárca gazdálkodási rendszerének sok elemét kell rendszerszerűen egyidejűleg több szempont szerint módon megvizsgálni,*** mert az egyes elemek kis változásai is előidézhetnek alapvetően új helyzetet a tárca gazdálkodásában. A rendszerszemlélet mint rendező elv és mint a változatosság és az építhetőség elvének megvalósítója új irányt adhat a vizsgálódásoknak. A tervezés ezáltal az igények és a lehetőségek összhangjának folyamatos biztosítását célzó, többszörös visszacsatolásokat tartalmazó folyamattá vált.

A tervező rendszernek lehetővé kell tennie az induló elgondolások, követelmények és tervek későbbi pontosítását, a megváltozott körülményekhez és követelményekhez való igazítását. Az éves gördítés és az év közben megvalósuló tervpontosítás biztosítja a soron következő időszakoknak a tényleges követelményekhez és a változó feltételekhez igazodó pontosítását. ***A tervezésnek ezért elválaszthatatlan eleme a tervek megvalósulásának üzemgazdasági és pénzforgalmi szemléletű nyomon követése.*** A tervező rendszerben a korábbi időszaki és a tervadatok mellett a tényadatoknak is meg kell jelenniük.

A tárca rendelkezésére bocsátott költségvetési források a politikai és katonai vezetés követelményeinek megfelelő, hatékony felhasználása az elvárt katonai képességek alapján megfogalmazott feladatokhoz rendelt erőforrások és költségek prioritásoknak megfelelő elosztásával valósítható meg. Feltétlenül szükséges, hogy a tervezés végtermékeként megjelenő különböző időtávú katonai feladattervek és a költségvetési igénytervek tételes erőforrásokkal indokolva, megalapozott költségszámvetésekkel alátámasztva kerüljenek kidolgozásra. Jogosan merül fel annak igénye, hogy ***az erőforrás- és költségtervezés minden szakfeladat, költségvetési cím/alcím, katonai szervezet, program és szakág vonatkozásában egységes elvek és módszerek alapján kerüljön végrehajtásra.***

A feladatalapú tervezés megköveteli a katonai szervezetek tevékenységi körének felosztását olyan feladatokra és feladatmutatókra, amelyek lehetőséget adnak a feladatok objektív mennyiségi és minőségi mutatóival indokolható költségvonzatainak elkülönült értékelésére, tervezésére. Ehhez nyújt segítséget a **Védelmi Szakfeladatrend**, amely az erőforrás- és költségtervezési tevékenység kiinduló alapját képezi.

A feladatalapú költségtervezés megfelelő alapot biztosít következő időszaki tervezés feladatnormáinak kialakításához (meglévő normák esetén azok pontosításához), illetve alkalmas a feladat-végrehajtás gazdasági tevékenységének objektív elemzésére, értékelésére és ellenőrzésére. A tervező rendszer megfelelő működése esetén a feladat elrendelésekor látható, hogy a megkívánt szintű feladat-végrehajtás milyen költségvonzattal jár, illetve belátható, hogy a költségigény-csökkentés mennyiben befolyásolja a feladat-végrehajtás színvonalát.

Az erőforrás- és költségtervező rendszerrel szemben *alapelvárás-ként fogalmazódik meg, hogy az képes legyen automatikusan előállítani a NATO Védelmi Tervezési Kérdőívében (DPQ) igényelt tervadatokat.* A NATO ugyan nem ír elő tagországi részére egységes költségtervezési metodikát, ugyanakkor elvárja a költségvetés átláthatóságát, a védelmi kiadások haderőnemenkénti (stratégiai erők, szárazföld, légiere, haditengerészet, egyéb erők, adminisztráció és parancsnokság, központi támogatás) és tervezési tétel szintű megbontását (**DRC [2004]**). A DPQ azonban sokkal inkább jelentési, mint tervezési folyamat, ezért az erőforrás- és költségtervekből lekérdezés szintjén lehetővé kell tenni azok DPQ struktúra szerinti kimutatását.

1.3. A Védelmi Szakfeladatrend szerepe az erőforrás- és költségtervezésben

A **Védelmi Szakfeladatrend** a katonai és gazdasági tervezés alapküldetése, amelyben a tárca feladatai a hatályos szabályozók alapján, egységes rendszerben, az elfogadott logikai rend szerint szerepelnek, megteremtve ezáltal *a feladatalapú erőforrás- és költségtervezés, valamint az üzemgazdasági szemléletű megfigyelés* feltételeit. A Szakfeladatrend egységes szerkezetbe foglalja a tárca területén jelentkező mindazon feladatokat, amelyekhez az erőforrás és költségtervezés folyamatában elemi normák, normatívák és feladatmutatók segítségével költségek kapcsolhatók.

A Védelmi Szakfeladatrend lehetővé teszi a tervezés átláthatóságát. Segítségével kimutatható, hogy a különböző feladatok végrehajtása

milyen erőforrásigénnyel és költségkihatással jár, továbbá, mint költségviselő megjeleníti az adott feladatok érdekében felhasznált pénzügyi ráfordításokat is.

A Szakfeladatrend vázszerkezetében a **Magyar Honvédség** alaprendeltetéséből fakadó **11 fő feladat** került kialakításra. A fő feladatok utáni szinteken először a fejlesztés, a fenntartás/működés és az alkalmazás bontás jelenik meg, ami – ahol értelmezhető – szétválik kiképzési és nem kiképzési célú alkalmazásra, amelyekhez a kidolgozott emberi erőforrás, technikai eszköz és ingatlan, objektum költségmodellekből költségelemek kapcsolhatók. A költségmodellek teljes életciklusra kerültek kialakításra, és a különféle erőforrások jellegzetes költségelemeinek összegyűjtésére, az egyes szakfeladatokhoz és a főkönyvi számlasorokhoz történő hozzárendelésre szolgálnak.

A végrehajtandó feladatok és az azoknak megfelelő erőforrás-normák/ erőforrásigények állandóan változnak a tárca feladatváltozásainak, prioritásainak és a rendelkezésre álló erőforrások függvényében. A feladat-végrehajtás módjában vagy a normában megfigyelhető változások egyaránt befolyásolják a végrehajtás költség- és kiadási igényét. A szakfeladatok tartalma ugyan az idő előrehaladtával állandóan módosulhat, de azok alapstruktúrája és jellege változatlan marad a Védelmi Szakfeladatrend eredeti osztályozása szerint. Mindezek ellenére *a tervező rendszer nyitott a Szakfeladatrend változásai felé.*

1.4. Az analitika és szintetika szerepe az erőforrás- és költségtervezésben

Ahhoz, hogy az erőforrások és a költségek különféle csoportosításai, illetve a számunkra lényeges tulajdonságok szerinti kimutatások rendelkezésünkre álljanak, előre meghatározott szempontok szerinti nyilvántartásra van szükség. E szerteágazó tevékenység keretében az erőforrások, költségek és kiadások többféle variáció szerinti megfigyelését, csoportosítását, tervezését és elszámolását végezzük.

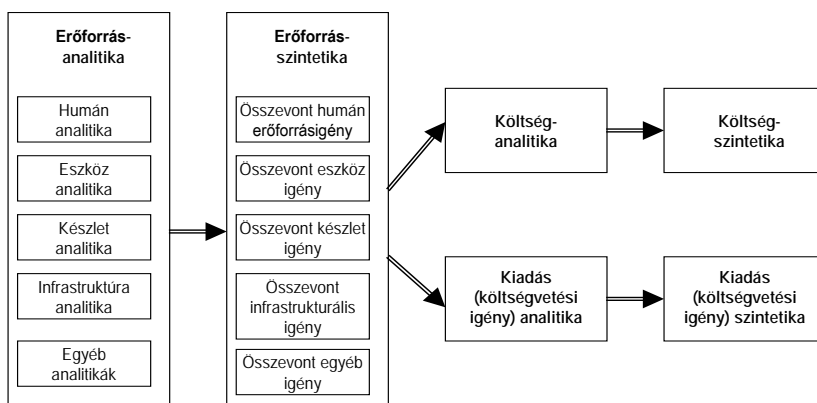
A költségszámítás és a költségtervezés konkrét rendszere sokféle lehet, és hogy ezek közül éppen melyiket alkalmazzuk, az döntés függvénye. Ez a döntés pedig attól függ, hogy a költségekről végeredményként milyen tartalmú információkat látunk szükségesnek. Ilyen alapon a költségszámítás szubjektíve meghatározott. A költségszámítást ugyanakkor objektíve meghatározza a végzett tevékenység (vagyis a védelmi szakfeladatok végrehajtása). *Az erőforrás- és költségtervezés konk-*

rét rendszerét tehát az dönti el, hogy milyen részletezettségű és tartalmú információkat kívánunk végeredményként biztosítani.

Ahhoz, hogy az erőforrás- és költségtervezéssel szemben támasztott követelmények teljesüljenek, különböző, de egymással szoros kapcsolatban álló részterületeken kell a szükséges nyilvántartásokat elvégezni. Az erőforrás- és költségtervezés területeit elkülöníthetjük a könyvviteli nyilvántartások általános területi elhatárolásának megfelelően. Eszerint **megkülönböztetjük a teljes részletekbe menő analitikus és szintetikus költségszámítást (Róth [1994]).**

Analitikus és szintetikus nyilvántartások elkészítésére az erőforrás, a költség és a költségvetési igény tervezésénél egyaránt szükség van. A tervező rendszer kialakítása során analitikus nyilvántartásnak (tervezésnek) tekintjük a **Védelmi Szakfeladatrend** struktúrájában lebontott elemi feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások, költségek és költségvetési igények tételes, minden elvárt tulajdonság szerinti kimutatását. **Az analitikában tehát több tízes nagyságrendű elvárt tulajdonság együttes kezelése valósul meg a megfigyelési egységekként szereplő védelmi szakfeladatokon.** Az analitika azonban önmagában – összetettségéből kifolyólag – nem képes betölteni a tervező rendszer döntéstámogató funkcióit, ezért szükség van az analitikus nyilvántartások átalakítására, információtömörítésére és lényegkiemelésére.

2. ábra: Az analitika és a szintetika kapcsolata az erőforrás- és költségtervezésben

A szintetikus nyilvántartások az analitikára épülnek és összevont értékeket tartalmaznak a kívánt tulajdonságok mentén. A szintetikus nyilvántartásokat szabatos megfogalmazásban tekinthetjük az anali-

tikus nyilvántartásokból származtatott tömör, átlátható és kevés tulajdonságnak szimultán megfelelő lekérdezéseknek. A tervezési mátrixok kialakításakor a szintetikus mátrixokat keresztábráknak vagy közvetett összegzési szinteknek fogjuk nevezni. ***Az erőforrás- és költségtervező rendszer kimeneti tábláinak mindegyike a szintetikából adódik.***

Az analitika és a szintetika kapcsolatát a nagy tömegű naturáliát tartalmazó adathalmaz jól szervezett számítógépes feldolgozására, valamint azok értékmutatókká történő átalakítása teremti meg.

2. Az erőforrás, a költség és a költségvetési igény tervezés mátrixainak kialakítása

Az elméleti-metodológiai problémák tisztázását, a tervező rendszerrel szemben támasztott követelmények megismerését, a **Védelmi Szakfeladatrend** elsődlegességének elfogadását, valamint az analitika és a szintetika tervezésben betöltött szerepének igazolását követően kerülhet sor a tervezési mátrixok kialakítására. A fejezet tárgyalja a többdimenziós tervezési mátrixok szükségességét, a tervező rendszer kialakításához és működtetéséhez feltétlenül szükséges mátrixaritmetikai fogalmakat, valamint bemutatja az alkalmazásra kerülő program és a normatív erőforrás, valamint a költség és a költségvetési igény mátrixokat, azok analitikus és szintetikus formáiban egyaránt.

2.1. A többdimenziós mátrixok kialakításának szükségessége

A sokféle tervezési mátrixra egyrészt a tervező rendszerrel szemben támasztott sokszempontú követelmények, másrészt a pénzforgalmi és üzemgazdasági szemlélet különbözősége miatt van szükség. Jelen tanulmány előfeltételezi, hogy az érintettek tisztában vannak a kapcsolódó alapvető számviteli fogalmakkal.

A költségek és kiadások tervezésénél egyes folyó kiadásokat a felmerülésük pillanatában költségként is lehet értelmezni (pl. illetmények, juttatások, közüzemi díjak). Ekkor a kiadás és a költség egy időben jelentkezik, azok átfedik egymást. Számos esetben azonban a helyzet nem ilyen egyértelmű, különösen rövidtávon.

A költség és a költségvetési igény mátrixok egyidejű kidolgozásának szükségességét elsősorban a készletfelhasználások és az eszközértékcsökkenés költségként történő elszámolása jelenti. Készletszám-lák évközbeni főkönyvi vezetése nem megengedett, ezért a készletállo-

mány alakulásáról az analitikus nyilvántartásokból nyerhetünk reális képet. Tekintettel arra, hogy a készletállomány-változás tételei jelentősen befolyásolják a katonai szervezetek költségadatait, valamint hogy a tárgyi eszközök kiadásként jelentkező beszerzési költségei költség-szemléletben elosztódnak az üzemeltetés időtartamára, ***a kialakításra kerülő mátrixokban el kell választani a kiadásokat a költségektől.*** A kiadásokat a költségvetési igény mátrixok, a költségeket a költség mátrixok tartalmazzák, teljes mértékben építve a tételesen megtervezett és feltöltött erőforrás mátrixokra.

Az üzemgazdasági szemléletben kiszámított költségadatokat ugyan nem igényli az erőforrás- és költségtervek legfontosabb kimeneteiként jelentkező költségvetési terv és a beszerzési terv, azonban a felső vezetők, valamint a tervezői és a végrehajtói szint operatív gazdálkodási döntései, elemzései joggal tartanak rájuk igényt. Könnyű belátnunk, hogy ***a tárca akkor is megfizeti minden feladat teljes költségét, ha nem is tudja pontosan, mennyi az.*** Az erőforrás- és költségtervező mátrixok kialakításakor erre komoly figyelmet kell szentelni.

Az erőforrás-, költség- és kiadásatok teljes körű, minden elvart tulajdonság alapján történő nyilvántartása a tervező rendszer alapkövetelménye. Az elvart tulajdonságok az évek során egyre bővültek és bővülni is fognak. ***Az erőforrás- és költségtervező rendszer a következő tulajdonságoknak kell, hogy eleget tegyen:***

- Kiindulás a Védelmi Szakfeladatrend struktúrájában lebontott feladatokból;
- 10 éves előrettekintés;
- Címek, alcímek, katonai szervezetek szerinti bontás;
- DPQ bontás;
- Programonkénti bontás (FG-2004, FP-2006, nemzeti programok, projektek, NSIP, infrastrukturális fejlesztési programok, intézményi és egyéb programok);
- A haderőfejlesztési programokat érintő erőforrások lekérdezhetősége az FP/FG costing formában;
- A 10 éves erőforrás- és költségterv „klasszikus” struktúrájával való összhang;
- Szakági, anyagnem bontás;

- Főkönyvi számlák szerinti bontás;
- Címrendkód szerinti elkülönítés;
- Költségnemek szerinti bontás;
- Az erőforrások mennyiségben és értékben történő feltüntetése, egységárral és mértékegységgel együtt;
- A feladatok végrehajtásához szükséges, a rendelkezésre álló és a beszerzendő erőforrások feltüntetése;
- Az erőforrás-felhasználást tükröző üzemgazdasági szemléletű költségszámítás megvalósítása;
- Központi- és csapat-előirányzat elkülönítése;
- Alakulatok alkalmazási készenlétének feltüntetése;
- Helyőrség feltüntetése;
- Fix és folyó áras bontás;
- A költségvetési tervjavaslat és a beszerzési terv automatikus előállítás.

A fenti követelményeken túlmenően a későbbi évek rövid, közép és hosszú távú terveinek megalapozásához ***a rendszernek képesnek kell lennie kezelni bázis, terv és tényadatokat*** a Védelmi Szakfeladatrend szerinti bontásban.

Az üzemgazdasági költségszámítás igényli ***költséghelyek-költségviselők meghatározását*** is. Költségviselők lehetnek a **Védelmi Szakfeladatrendben** szereplő feladatok, de lehetőség van a címek/al-címek, katonai szervezetek mint költségviselők képzésére is. Az elkészített tervekkel szemben ***egyidejű követelmény, hogy azok egyrészt feleljenek meg a hatályos jogszabályoknak, másrészt a tárca felső vezetői információigényeinek.***

A költségnevek szerinti bontás igazodik a hatályos számviteli törvény előírásaihoz, leszámítva természetesen a tárcánál nem felmerülő értékesítés közvetlen és közvetett költségeit. ***A tervezéshez és az elszámoláshoz alkalmazott költségnevek az alábbiak:***

- **Anyagköltség:** a készletfelhasználás értéke (bekerülési érték korrigálva az értékvesztéssel). Nem számít bele az anyagköltségbe a készletek bekerülési értékében figyelembe vett vámteher és jövedéki adó visszatérített összege.
- **Szolgáltatások költségei:** az igénybe vett anyagjellegű vagy nem anyagjellegű szolgáltatások költsége, vagyis a le nem vonható ÁFA-t is magában foglaló, számlázott, fizetett, szerződésben meghatározott értékösszeg. Ide tartoznak még a bekerülési értékben figyelembe nem vehető illetékek, díjak és a bankköltség (a kamat kivételével).
- **Személyi költségek:** bérköltség, járulékok, egyéb személyi költségek.
- **Értékcsökkenési leírás:** immateriális javak és tárgyi eszközök értékcsökkenési leírása (esetünkben lineáris, időarányos).
- **Egyéb költségek:** a fenti négy kategóriába nem sorolható költségek.

A sokszempontú erőforrás, költség és költségvetési igény tervezés idejétmúlttá teszi a hagyományos kétdimenziós adattáblák alkalmazását. Ha megelégednénk pl. a szakfeladatoknak, a címrendkódnak és a katonai szervezeteknek megfelelő bontással, háromdimenziós téglatestként ábrázolható lenne a költségek megoszlása. A tárca erőforrás- és költségtervező rendszerével szemben felsorakoztatott elvárások azonban háromnál több tulajdonság (változó) egyidejű alkalmazását kívánják meg, ami ***többdimenziós tervező rendszert és sokváltozós matematikai-statisztikai módszerek alkalmazását igényli a tervezők részéről.***

Bárhogyan is nézzem ki a sokdimenziós tervező rendszer, és bármilyen korszerű statisztikai módszerek állnak rendelkezésünkre, azok megfelelő alkalmazása megköveteli a pontos és részletes erőforrás és költség információk előállítását és biztosítását.

Az előzőekben beláttuk, hogy a tervező mátrixokban el kell választani az analitikát a szintetikától, valamint az erőforrás és költség mátrixokat a költségvetési igény mátrixtól. A tárca feladatainak terve-

zési sajátossága következtében azonban a fentiekben túlmenően az erőforrás mátrixok területén **szükség van a program és a normatív alapú tervezési mátrixok elkülönítésére is**. A programtervezés módszerével kerülnek tervezésre a haderőfejlesztési feladatok (haditechnikai és infrastrukturális fejlesztés), valamint a programszerűen tervezhető nemzetközi és fejezeti kezelésű feladatok. Normatív alapon tervezzük a személyi feladatokat, a működési-fenntartási feladatokat (általános működés, infrastrukturális működés) és a kiképzési feladatokat.

A tervező mátrixok tulajdonságai között vannak olyanok, amelyekben egyértelműen vagy kisebb átalakításokkal elkülöníthető a program és a normatív rész. A 10 éves terv klasszikus struktúrájába és a DPQ struktúrába beilleszthetők a program és normatív tervek a megfelelő fejlesztési és működési rovatokba. Számos tulajdonság (pl. címek/al-címek, katonai szervezetek) azonban egyszerre igényel adatot a program és a normatív mátrixokból.

A mátrixok gyakorlati kivitelezéséhez relációs adatbáziskezelő szoftver alkalmazása szükséges. Ehhez nagymértékben hozzájárul a redundancia kiszűrésének és a sok tulajdonság egyidejű kezelésének igénye. A mátrixok kiindulóalapját a **Védelmi Szakfeladatrend** alábontásából adódó elemi feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások mint megfigyelési egységek képezik.

A korszerű informatikai megvalósítás mellett további érv a tárca központi szerveinél 2005-ben végrehajtott létszámcsökkentés. A jövőben nem áll rendelkezésre annyi tervező személy, hogy az állandóan változó igényeknek megfelelő sajátos tulajdonságok mentén külön-külön elkészíthetők lennének záros határidőn belül a szükséges adattáblák. ***A felső vezetői információigények várhatóan nem fognak a létszámcsökkenéssel arányosan csökkenni,*** ezért a folyamatosan érkező kéréseknek kizárólag egyetlen, egységes, minden követelménynek eleget tévő adatbázissal lehet eleget tenni.

2.2. A mátrixok alapfogalmai

Mátrixokkal számtalanszor találkozhattunk a tárca tervezési feladatainak végrehajtása során, csak azokat mátrixok helyett adattábláknak neveztük. ***A mátrix ($m \times n$)-es típusú táblázatban kifejezett adathalmaz, amely m sorból és n oszlopból áll.*** Sokváltozós problémák mátrixokban való ábrázolásakor a szakirodalom egységesen a mátrix sorait tekinti megfigyelési egységeknek, és oszlopfolytonosan tünteti fel azokat a tulajdonságokat (szempontokat vagy változókat) ame-

lyek mentén a megfigyelési egységeket minősítjük (*Füstös és szerzőtársai [2004]*). Ezért a továbbiakban m jelöli a megfigyelési egységek számát és n a tulajdonságok (változók) számát.

A mátrixokkal való műveletek végrehajtásának előfeltétele a megfigyelési egységek minden változó mentén való kvantifikált (számszerű) kifejezése. Vastag betű jelöli a mátrixot (pl. a tervezési mátrixot \mathbf{T}), amelyre azonban hivatkozhatunk a mátrix általános elemének (T_{ij}) jelével is (*Puskás-Szabó-Tallos (1997)*).

$$\mathbf{T} = \begin{bmatrix} t_{11} & t_{12} & \cdots & t_{1n} \\ t_{21} & t_{22} & \cdots & t_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ t_{m1} & t_{m2} & \cdots & t_{mn} \end{bmatrix}$$

Láttuk a mátrix számadatokat tartalmaz. *A számadatok számszerűsítési szintje azonban nem ugyanaz az összes változó esetén*, hiszen a tervezési alapadatoknak van olyan vizsgálati szempontja (pl. erőforrások értéke), amelyekkel tetszőleges aritmetikai műveleteket is végezhetünk, más szempontok azonban csupán kategóriaképző ismérvek (pl. CRK), amelyek csak a kódolás sajátosságai következtében számok, műveleteket nem végezhetünk velük, azok csupán különböző hovatartozást fejeznek ki. *Minden változónál ezért előre definiálni kell annak számszerűsítési szintjét. A kvantifikálási szintek négy skálája különíthető el:*

- Nominális (különbözőségi) skála;
- Ordinális (sorrendi) skála;
- Intervallum skála;
- Arány skála.

Vannak olyan jellemzők, amelyek esetében csak az dönthető el, hogy a megfigyelési egységek e jellemző szerint megegyeznek egymással vagy különböznek egymástól. Az ilyen jellemzőket *nominális* skálán mért adatoknak vagy nominális változóknak nevezzük. E skála esetében két vagy több értéke, kimenete lehet a változóknak.

Ennél már finomabb összevetésre van módunk a megfigyelési egységek között, amikor nemcsak a megegyezés vagy a különbözőség állapítható meg, hanem a nagyságviszony, a sorrend is, azaz, hogy melyik megfigyelési egység jellemzője a nagyobb. Ez az **ordinális** (sorrendi) skála.

Még finomabb összevetésre van mód, amikor a megegyezés/meg nem egyezés valamint a sorrendiség megállapításán túl az is kideríthető az adatokból, hogy mennyivel nagyobb az egyik érték a másiknál (értelmezhető az adatok különbsége is). Az ilyen jellemzőket **intervallum**-skálán mért adatoknak nevezzük.

A legteljesebb összehasonlításra az **arány-skálán** mért adatok esetében van mód. Ekkor az összes fenti reláción túlmenően értelmezhető az is, hogy egyik adat hányszorosa a másiknak (megadható a két adat aránya).

A mérési skálák sajátos hierarchiát alkotnak, amelynek csúcán az arányskála áll. Minden skálára igaz az, hogy az előző skálák tulajdonságaival rendelkezik. Annak ismerete, hogy valamely jellemző milyen skálán mért, azért fontos, mert bizonyos statisztikai jellemzők és matematikai-statisztikai eljárások csak bizonyos adatskálákra számíthatók illetve alkalmazhatók. Míg az arányskálán mért adatokkal (egyéb feltételek mellett) minden művelet elvégezhető, más adatskálákra ez már nem vonatkozik. A nominális skálán mért adatoknak már az összeadása is értelmetlen, nincs értelme az ordinális vagy az intervallumskálán mért adatok osztásának vagy épp az átlag százalékában való megadásának.

A tervezési mátrixok alkalmazásakor a legkülönbözőbb műveleteket kell elvégeznünk, különösen az erőforrások értékadatain. A sokváltozós statisztikai módszerek az adattáblák oszlopai (oszlopvektorai), illetve sorai (sorvektorai) között végeznek különböző vizsgálatokat, így a tulajdonságok illetve a megfigyelési egységek közötti összefüggések kimutatására alkalmazhatók. Az összegzések szükségessége magától értetődő követelmény. Szorzásra is szükség van – itt elég, ha a fix és folyó áras kimutatás igényére gondolunk. A mátrixműveletek elvégzéséhez azonban meg kell felelnünk a lineáris algebra által támasztott követelményeknek.

Összeadni csak olyan mátrixokat lehet, amelyeknek a sora és az oszlopa ugyanannyi elemből áll. Ekkor az összegmátrix i -edik sorának j -edik eleme az összeadandó mátrixok i -edik sorában és j -edik oszlopá-

ban lévő elemek összege. **Két mátrix összege tehát az alábbi formulával írható le:**

$$[a_{ij}] + [b_{ij}] = [a_{ij} + b_{ij}]$$

A folyó áras mátrix a fix áras mátrix és az inflációs faktorokat tartalmazó skalármátrix szorzataként adódik a tervidőszak minden évre vonatkozóan. **Két mátrix szorzatát azonban csak abban az esetben értelmezzük, ha a szorzandó mátrix oszlopainak száma megegyezik a szorzó mátrix sorainak számával** (esetünkben itt a 10 év az egyezési pont).

Jelölje **X** az erőforrások értékét fix áron, 10 éves időhorizonton kifejező $m \times 10$ típusú mátrixot, és **I** az inflációs faktorokat kifejező 10×1 típusú mátrixot (oszlopvektort). Ekkor az **Y** jelöléssel ellátott, az erőforrások értékét folyó áron tartalmazó mátrix az **X** és az **I** mátrix szorzataként adódik.

$$Y = X \cdot I = \begin{bmatrix} X_{11} & X_{12} & \cdots & X_{1,10} \\ X_{21} & X_{22} & \cdots & X_{2,10} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ X_{m1} & X_{m2} & \cdots & X_{m,10} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} i_1 \\ i_2 \\ \vdots \\ i_{10} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} X_{11}i_1 & X_{12}i_2 & \cdots & X_{1,10}i_{10} \\ X_{21}i_1 & X_{22}i_2 & \cdots & X_{2,10}i_{10} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ X_{m1}i_1 & X_{m2}i_2 & \cdots & X_{m,10}i_{10} \end{bmatrix}$$

Az analitikus mátrixok tartalmazzák az összes megfigyelési egység összes tulajdonság szerinti megjelenését. Az aggregálási szintek és a lekérdezési táblák azonban a szintetikus mátrixokban kerülnek meghatározásra. **A szintetikus lekérdezések (keresztáblák) az esetek döntő többségében kétdimenziós táblázatok.** Ahhoz, hogy eljussunk a szintetikus adattábláig, az analitikus mátrixok oszlopvektoraiban szereplő értékekkel kell különböző műveleteket elvégezni (túlnyomórészt összegzéseket). A kétdimenziós **adattáblában mindkét dimenzió kategóriaképző ismérv**, a táblázat elemei (x_{ij}) a két tulajdonság találkozásánál tömörített, összevont érték formában kifejezett erőforrások, költségek vagy költségvetési igények.

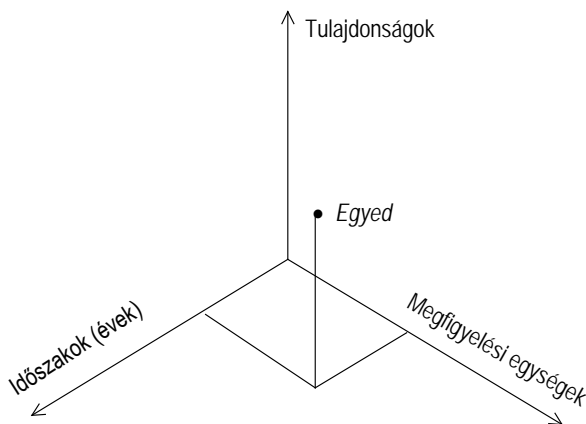
Ha **A** tulajdonságnak (pl. Védelmi Szakfeladatrend feladatai) **I** számú lehetséges kategóriája, **B**-nek (pl. szakágak) pedig **J** számú kategóriája van, akkor a kétdimenziós keresztábla **I**×**J** méretű. Az adat-

tábla elemeit az analitikából számíthatjuk ki. A főösszeg „*tárca összesen*”-t jelent.

	B_1	B_2	\dots	B_J	Összesen
A_1	x_{11}	x_{12}	\dots	x_{1J}	$\sum_{r=1}^J x_{1r}$
A_2	x_{21}	x_{22}	\dots	x_{2J}	$\sum_{r=1}^J x_{2r}$
\vdots	\vdots	\vdots	\ddots	\vdots	\vdots
A_I	x_{I1}	x_{I2}	\dots	x_{IJ}	$\sum_{r=1}^J x_{Ir}$
Összesen	$\sum_{p=1}^I x_{p1}$	$\sum_{p=1}^I x_{p2}$	\dots	$\sum_{p=1}^I x_{pJ}$	$\sum_{p=1}^I \sum_{r=1}^J x_{pr}$

A tervezési mátrixoknak a tervező rendszerrel szemben megfogalmazott követelményeknek megfelelően a megfigyelési egységek és a tulajdonságok dimenziója mellett tartalmazniuk kell az idődimenziót is, vagyis az egyedeket az adott tulajdonságok különböző időpontokra vonatkozó értékeivel kell jellemezni. Megítélésünk szerint az idődimenzió leghatékonyabb kezelési módja az, hogy adott megfigyelési egységekre a szükséges tulajdonságok különböző időpontú megfigyeléseiként tekintünk. ***Ez azt jelenti, hogy az egyedi adatok 1-1 tulajdonság (változó) 10 éves idősorát képviselik.***

3. ábra: Tervezési alapadat a sokváltozós – az idődimenziót is tartalmazó – adattömbben.

A szintetikus lekérdezésekben éves és „10 év összesen” összesítésekben kerülnek a keresztátlák kimutatásra. Az *analitikában azonban lényegesen megkönnyíti a tervezést, ha a 10 év mindegyik éve külön-külön tulajdonságként szerepel oszlopvektorként a mátrixokban.*

Logikus összhang szükséges az erőforrás, költség és a költségvetési igényterv között. Ekkor *a költségvetési tervjavaslat és a beszerzési terv egyértelműen előállítható az erőforrás-analitikából. Tekintettel arra, hogy minden védelmi szakfeladat sajátos, ezért azok erőforrás, költség és költségvetési igényeit külön-külön kell meghatározni.*

Folytatás a folyóirat 2005/4. számában.

Felhasznált irodalom

1. 2000. évi C. törvény a számvitelről.
2. **Barth, S.** [1997]: Army Managerial Costing. Standard Service Costing Handbook. SFFM-CA-FI.
3. DRC [2004]: Application of the Defence Planning Questionnaire 2004. Defence Review Committee Working Group, NATO North Atlantic Council.
4. **Füstös László – Kovács Erzsébet – Meszéna György – Simonné Mosolygó Nóra** [2004]: Alakfelismerés. Sokváltozós statisztikai módszerek. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
5. **Puskás Csaba – Szabó Imre – Tallos Péter** [1997]: Lineáris algebra. BKE Matematika és Operációkutatás Tanszék, Budapest.
6. **Róth József** [1994]: Költségelszámolás. In: **Baricz Rezső** (szerk.): Számvitel II. BKE Számvitel Tanszék, Budapest, 94-167. o.
7. **Turák János** (szerk.) [1999]: A védelemgazdaság mikrofolymatai. Katonai gazdaságtan. BKE Védelemgazdasági Tanszék, Budapest.

AZ OSZTRÁK SZÖVETSÉGI HADSEREG ÉS A MAGYAR HONVÉDSÉG SZERVEZETÉNEK ALAKULÁSA A '90-ES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG

Pohl Árpád¹

1. A biztonsági környezet változása

A kelet-közép-európai szocialista országokban bekövetkezett békes rendszerváltás ma már nem okoz izgalmakat, azonban a '90-es évek elejétől közel tíz éven át a balkáni háborús konfliktusok nem engedték gondtalanul ünnepelni a hidegháború végét. A két világrendszer szembenállása idején fennálló fenyegetések helyett újabb, nehezen prognosztizálható és jóval kiszámíthatatlanabb veszélyforrások jelentek meg, amelyek azonban potenciáljuknál fogva már nem jelentettek Ausztria és Magyarország számára az állam létét fenyegető veszélyt.

A délszláv válság mindkét államtól a határok különböző intenzitású biztosítását követelte meg, amelynek során katonai erők készenlétbe helyezésére és átcsoportosítására is sor került.

A jugoszláviai légitámadások befejezése óta a térség biztonsági környezete stabilizálódott. A NATO és az EU bővítése történelmi léptékel is alapvető változásokat hozott a kelet-közép-európai térség számára. A rendszerváltás után létrejött fiatal demokráciákban megszilárdult a jogállamiság és a piacgazdaság. Tényként állapítható meg, hogy a térségben egyetlen állam sincs, amely fegyveres erőszakkal kívánná politikai céljait elérni. Szlovákia és Szlovénia EU- és NATO-taggá vált, Románia pedig felvételt nyert a NATO-ba. Ukrajnával a NATO közös tanácsot hozott létre.

*Szerbia-Montenegróban megindult a közeledés a többi európai országhoz. Ki gondolta volna néhány évvel ezelőtt, hogy a **Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyelvi Intézetének** katonai szaknyelvi tanfolyamain *egymás mellett ülnek szerb, horvát és bosnyák tiszték?* Horvátországnak stratégiai célja az euró-atlanti integráció, azonban a*

¹ Dr. Pohl Árpád alezredes, ZMNE, BJKMK, Hadtáp, Pénzügyi és Közgazdasági Tanszék, tanszékvezető.

folyamat csak lassan halad előre. Ausztria EU-tagként aktív szerepet vállal a Közös Kül- és Biztonságpolitika alakításában és a célként kitűzött interoperabilitás elérése érdekében tervszerűen fejleszti védelmi képességeit.

Ausztria és Magyarország biztonsági környezete alapvetően átalakult. A közvetlen szomszédságban lévő államok között nincs olyan, amely ne az együttműködés kölcsönös előnyökön alapuló továbbfejlesztésében lenne érdekelt. A világrendszerek háborújának veszélye elmúlt, azonban a stabilizáció csak lassan tudott kibontakozni. A korábbi egyértelmű és kiszámítható, de alapvetően a fennmaradást veszélyeztető fenyegetettség a Varsói Szerződés felbomlásával és az idegen csapatoknak a térségből való kivonásával megszűnt, helyette viszont számos, alacsonyabb intenzitású, de a határ menti térségek biztonságát, a belbiztonságot, a gazdasági érdekeket veszélyeztető konfliktushelyzet alakult ki, amelyek kezelése a fegyveres erők alkalmazását is megkövetelte és máig megköveteli.

Az újabb veszélyek közül brutalitása, veszélyessége és kíméletlensége miatt mindenképpen ki kell emelni a terrorizmust. A világ országainak jelentős része összefogott ezen veszély elhárítására. Az afganisztáni ISAF kötelékében megtalálható egy szakaszerejű osztrák kontingens és hazánkat egy egészségügyi alegység képviseli. Mind Ausztria, mind Magyarország számára nyilvánvaló, hogyha nem is elsőrendű célpontként, de a terrorveszély közvetlenül is érintheti állampolgárait.

A terrorizmus elleni harc felveti, hogy megfelel-e a hadseregek mai kiképzettsége, felszereltsége az új kihívásoknak. Ha az ország létét agresszió az elkövetkező 7-10² évben nem fogja fenyegetni, akkor szükség van-e a korábbi fenyegetések hatására kialakult haderőstruktúrákra? A választ főleg a költségvetési források szűkössége miatt rövid időn belül kénytelen lesz minden állam megadni.

2. A haderő-átalakítás osztrák és magyar irányjai

A biztonságpolitikai helyzet pozitív változása miatt minden európai állam hozzákezdett a fegyveres erők átalakításához. Az egyes or-

² vö: Sicherhetis- und Verteidigungsdoktrin, Kurzfassung des Analyseteils, a Szövetségi Honvédelmi Minisztérium kiadványa, Bécs, 2001, 10. old.

szágok természetesen nem azonos módon reagálnak, mivel a hadsereg felépítésének kereteit egyértelműen a költségvetési lehetőségek határozzák meg. Amikor már nincs olyan konkrét, a lakosság számára is érzékelhető fenyegetés, mint amit a két világrendszer szembenállása jelentett, a politikának igen nehéz megmagyaráznia, miért kell újabb és újabb forrásokat biztosítani a hadseregek korszerűsítésre.

A haderők átalakításának van néhány általános nemzetközi iránya:

- Áttérés az önkéntes haderőre (jelentős kivétel Ausztria és Németország);
- A nehézfegyverzetű csapatok csökkentése;
- Képességek kialakítása a gyors, külföldön való telepíthetőségre;
- Légi szállításra és légimozgékonyagra való képesség;
- Speciális nemzeti képességek kialakítása, amelyek hasznosan egészítik ki a nemzetközi struktúrákat;
- Mivel az erők alkalmazására alapvetően többnemzeti kötelekekben kerülhet sor az interoperabilitás fejlesztése.

A Bundesheer szervezetének, kapacitásainak változása néhány tekintetben hasonló ahhoz, ami a Magyar Honvédségnél megfigyelhető, azonban a változások indukálója általában nem olyan mértékben a folyamatos alulfinanszírozottság, mint az nálunk megfigyelhető. Alapvető különbségnek kell még tekinteni, hogy Magyarországon a rendszerváltás következtében az egész társadalom átalakult és a haderőreformok tulajdonképpen ezzel a gyökeres változással párhuzamosan haladtak. Ausztriában nem kellett alapjaiban megváltoztatni a katonai vezetők gondolkodásmódját, hanem a megszokott és jól bevált értékrendnek megfelelően „*csupán*” az alkalmazkodás kényszere motiválta az újabb és újabb fejlesztési koncepciók kidolgozóját.

Az osztrák katonai szakértők véleménye szerint a hadsereg története tulajdonképpen haderőreformok története, mivel a **Bundesheer** 1955-ös megalakítása óta – néhány rövidebb időszaktól eltekintve – a „*permanens reform*” állapotában van. 1990-ig a struktúra és a díszlökéció kialakulására a két világrendszer szembenállása nyomta rá bélyegét. A hadsereg szervezetét, területi elhelyezkedését úgy kellett megtervezni, hogy a két katonai szövetség összeütközése esetén megfeleljen az országvédelem rendszerében reá eső követelményeknek. A Bundes-

heer által végrehajtott szervezeti változások jobb megértése érdekében kiindulási alpnak, a '90-es évek előtt évtizedekig érvényes területvédelmet tekintem.

Az *Emil Spannocchi tábornok* által fémjelzett újszerű gondolkodás vezetett oda, hogy a „*Haderőreform 1978*” során kialakították a védő számára rendkívül kedvező domborzati viszonyokat maximálisan kihasználó, az erőknek a várható agresszorral szembeni optimális alkalmazását biztosító területvédelmi koncepciót, amely a magyar hivatásos katonák idősebb generációja előtt is jól ismert.

Az osztrák katonai vezetés a haderő struktúrájának és alkalmazási elveinek kialakítása során, az objektív körülményeket számba véve, kiemelt fontossággal kezelte a domborzati viszonyok hatását a hadműveletekre és harcokra.

A „*Haderőreform 1978*” elnevezésű fejlesztési időszak harcászati-hadműveleti koncepciója a területvédelem volt, aminek megfelelően alakították ki a Bundesheer különböző rendeltetésű csapatainak összetételét. Az elgondolással összhangban a hadműveleti vezetést végrehajtó hadsereg-parancsnokság területiális (Landwehr) és azonnali készenléti csapatokkal rendelkezett (*1. ábra*).

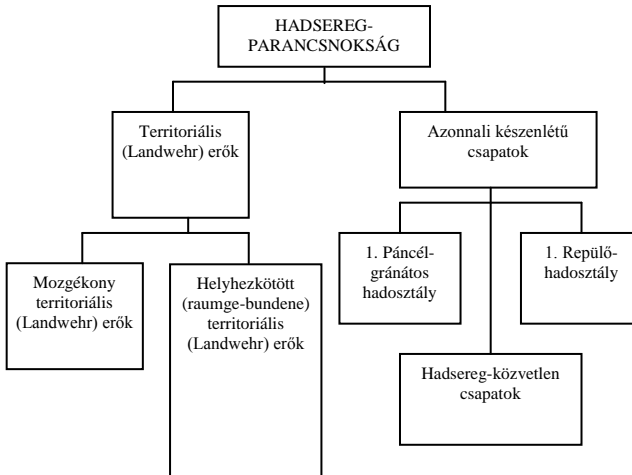
A területvédelmi elveknek megfelelően az ország területét már békében előkészített, műszaki zárankkal, tüzérségi tűzzel, híradó összeköttetéssel, logisztikai támogató létesítményekkel ellátott területbiztosítási és kulcsfontosságú övezetekre osztották fel. A több zónát magába foglaló hadműveleti területen a hadműveleti fő erőkifejtést a mozgékony erők biztosították.

A Honvédelmi terv az ország területének védelmét előirányzó „*Spannocchi doktrínaként*” emlegetett *hadműveleti koncepcióhoz szükséges „M” haderő felállítását 1994-ig lépcsőzetesen határozta meg:*

- Az első, vagy közbeeső ütem (Zwischenstufe) 1986-ig tartott és 186 000 fős „M”-haderő felállítását tűzte ki célul;
- A második ütem (Ausbaustufe) keretében 1994-ig kellett volna elérni a teljes 300 000 fős létszámot.

Osztrák HDS szervezete (1978)

1. sz. ábra

A Magyar Honvédség szervezete a '80-es évek utolsó harmadáig egy koalíciós keretekben megvívandó támadó, majd a támadó kapacitásokat biztosító logisztikai képességek (pl. Táborig Hadtáp) felszámolása után védelmi hadművelet megvívására készült fel.

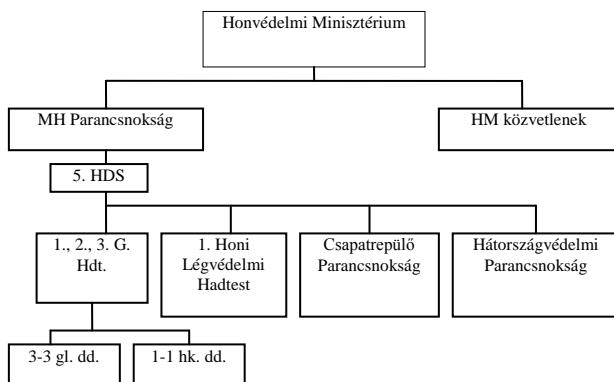
1987-ben a **RUBIN** feladattal indult az azóta is tartó folyamatos átszervezések sorozata. Az ezred-hadosztály szervezetről a dandárhadtest szervezetre való áttérés ugyan alapvetően eltért a Varsói Szerződésben elfogadottól, de a szovjet katonai vezetés nem emelt kifogásokat.³

Az igazi haderőcsökkentés azonban a rendszerváltás folyamatában, 1989-ben kezdődött, amikor első lépésként egy 9000 fős leépítésről döntöttek. A politikai változásokban érdekelt valamennyi fél egyetértett abban, hogy a hadsereg nem kerülhet többé egyetlen politikai erő kizárólagos befolyása alá, ezért különválasztották a honvédelemmel kapcsolatos kormányzati és államigazgatási funkciókat, valamint a csapatok közvetlen vezetéséhez tartozó feladatrendszerrel. *Az előbbi irányítási jogkörrel a Honvédelmi Minisztériumhoz, az utóbbi a nem a HM*

³ vö: Szergej Szokolov a Szovjetunió marsallja, honvédelmi miniszter levele Oláh István vezérezredes, honvédelmi miniszternek, dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig, ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 7. old.

szervezetébe tartozó, önálló Magyar Honvédség Parancsnokságához került. Utólag egyértelműen megállapítható, hogy ennek a döntésnek köszönhetően a politikai változások folyamatában az MH a pártpolitikai érdekeken felül álló, szilárd stabilizáló szerepet játszott.

A Magyar hadsereg szervezete a megkezdett átalakítás ellenére ekkor még alapvetően nem tért el a korábbi felépítéstől (2. sz. ábra)⁴.

2. sz. ábra

A magyar szervezeti változásoknak ekkor még olyan célkitűzései voltak, amelyek a mai olvasó számára már-már utópisztikusnak tűnnek. Ezek közé sorolható az a követelmény, amely szerint a hadművelési tervekben ne történjék változtatás, ne csökkenjen a harckészültség, ugyanakkor csökkenjenek a fenntartási és fejlesztési költségek.⁵

A Magyar Köztársaság még a VSZ tagja volt, de a kormány már a védelmi doktrína megvalósításával kapcsolatos feladatokról tárgyalt. Ennek következtében elhatározták a támadó potenciálok megszüntetését és újabb 20-25 %-os létszámcsökkenést írtak elő. A rendszerváltás idején végrehajtott haderő-átalakítás eredményeképpen kialakult új struktúra azonban alapvetően nem tért el a korábbiaktól, csupán a képességek csökkentek.

A Magyar Köztársaság geostratégiai helyzete 1991-ben gyökeresen megváltozott. A szovjet csapatok kivonulása és a Varsói Szerződés

⁴ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig, ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 14. old.

⁵ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig, ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 9. old.

megszűnése után a biztonságpolitikai szakértők egy olyan biztonsági vákuumról kezdtek beszélni, amelyet számos új, kiszámíthatatlan és gyorsan bekövetkező válsághelyzet, valamint a konfliktusok eddig a térségben ismeretlen típusai fognak jellemezni.

Az új kihívások a korábbiak megszűnésével szinte egy időben jelentkeztek. Már 1991 nyarán, a szlovéniai válság, majd annak Horvátországra való áttérjedése katonai ellenrendszabályok foganatosítását tette szükségessé. Ausztriában ez egyszerűbb eset volt, mivel a semleges ország a kötelezettségeinél fogva eleve számolt a szomszédos országokban kialakuló válsághelyzetek katonai kezelésével. A magyar vezetésnek ezzel szemben egy eddig a hadtudományi gondolkodásmódtól teljesen hiányzó tevékenységet kellett a hadsereggel és főként a háttérőrséggel végrehajtania. A feladat különösen bonyolult volt, mivel amellet, hogy szavatolni kellett a határok sérthetlenségét és a lakosság biztonságát, úgy kellett tevékenykedni, hogy az ne vezessen további eszkalációhoz.

Az 1990-es évek kezdetére az osztrák politikai és katonai vezető körökben megerősödött az a nézet, mely szerint többé már nincs szükség az ország egész területét átfogó, az erők egyenletes elosztását megkövetelő területvédelemre, azonban a megváltozott biztonságpolitikai környezet ellenére a Bundesheer alapvető feladata továbbra is a visszatartás és a védelem marad. ***A biztonságpolitikai szakértők és a vezető tábornokok „Doktrínaszeminárium '91” elnevezésű konferencián elhangzott előadásai szerint a regionális konfliktusok kiterjedésének veszélye miatt növelni kell a gyorsan alkalmazható állandó készenlétű erők mennyiségét és javítani kell minőségi mutatóit. Követelményként fogalmazódott meg a hadsereg csökkentett – mozgósítás nélküli – reagáló képességének szükségessége.***

Az új követelményeknek a területvédelemre felkészített hadsereg semmilyen tekintetben nem felelt meg, ezért a korábbi reform befejezetlensége ellenére 1991-ben új fejlesztési időszak kezdődött, amely magában foglalta a szervezet, a kiképzési rendszer és az alkalmazási elemek reformját. A kormány által jóváhagyott haderő átalakítás 1995-ben fejeződött be.

A haderő szervezete a korábbi koncepciónak megfelelően épült fel. A szervezeti felépítés ezen formájában, a csapatok legnagyobb része területhez kötött, nem mozgékony (territoriális) erőkből állt. A korábbi és az új szervezet a ***„Haderőszervezet 1992”*** (Heeresgliederung 1992) közötti különbség leginkább a csapatok túlnyomó részét kitevő, az osztrák fogalmak szerinti ***„gyalogsági csapatok”*** belső arányai változásaiban mutatható ki. (3. sz. ábra).

A nem gépesített csapatok struktúrájának változása

Jelmagyarázat:

„Haderőszerzés 1987” ———

„Haderőszerzés 1992” ———

A területvédelmi erők csaknem teljesen eltűnnek. A szervezeti változás érzékelteti az osztrák reagálást a térségben bekövetkezett átalakulásra. Már nincs szó az állam létét fenyegető, nyomasztó túlerőben lévő ellenség agressziójának elhárításáról. A térségben akkoriban meglévő potenciálok lehetővé tették, hogy a megnövelt létszámú vadászdandárokat már a határ menti védelmi hadművelet keretében, a fenyegetett irányban összpontosítva alkalmazzák.

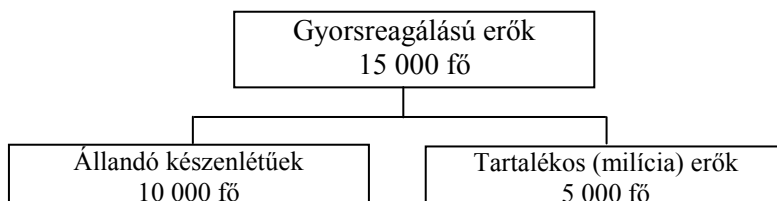
A „*Haderőszerzés 1992*” koncepció az előző reformelképzelés 1994-re tervezett befejezésére előirányzott létszámtól nagyságrendekkel eltér. Az eredeti terv szerint a területvédelmi feladatok teljes körű végrehajtásának létszámszükséglete 300 000 fő lett volna.

Ebből a tervszerű fejlesztés következtében a '90-es évekre 240 000 fős „M” haderő állt rendelkezésre. Az új elveknek megfelelően a határbiztosítás és a védelem megvalósítására az eredeti tervezett létszám mintegy 1/3-a, 120 000 fő elegendő. Ennek megfelelően 1995-re a hadsereg hadilétszáma 50%-kal csökkent. A jelentős átszervezés ellenére megmaradt a kerethadsereg jelleg, melynek meghatározó összetevője

továbbra is a milícia (tartalékos) állomány. A változások nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy 1995-ig 290 századot (üteget) és 70 ezred- és zászlóaljtörzset számoltak fel.

A megváltozott biztonságpolitikai és geostratégiai környezetnek megfelelően az új haderőszervezetben 15 000 fős gyorsreagálási kontingenst hoztak létre (4. sz. ábra).

4. sz. ábra.

Bevonható kötelékek:

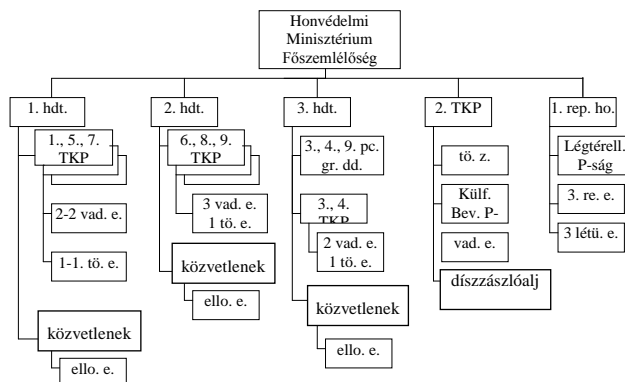
- gyalogosági erők (vadászbandák, diszszázlój);
- gépesített csapatok (páncélgránátos bandák);
- felderítő csapatok;
- légvédelmi és repülőcsapatok;
- vegyvédelmi csapatok;
- híradócsapatok;
- logisztikai támogató csapatok.

Az 5 000 fős tartalékos erők a mozgósítástól független, a mindenkori fenyegetésnek megfelelő, rugalmas reagálási lehetőséget biztosítanak.

A haderő ebben az időszakban három hadtestből és egy repülőhadosztályból állt (5.sz. ábra).

A Heeresgliederung '92 reformterv szervezeti célkitűzése 1995-ig

5. sz. ábra.

Az új haderőstruktúra kialakításánál alapvető követelményként jelentkezett a béke és a háborús szervezet közelítése. Ennek érdekében a területiális törzsezredek vadászrezredeké és törzsezredeké szerveztek át. Mozgósítás után a vadászrezredek egy-egy vadászbandát alakítottak volna meg. Gépesített ellenlökő erőként a gyorsreagálású erők részeként továbbra is a 3. hadtest alárendeltségébe tartozott a három páncélgránátos banda. A felállításra tervezett 12 vadászbanda gyalogsági, vagy a mi fogalmaink szerint gépkocsizó lövész erőként tevékenykedne. A korábbi hadsereg közvetlen csapatok hadtesteknek való alárendelése lehetővé tette a tüzer és felderítő ezredek megalkotását.

A Bundesheer légvédelmi és repülőcsapatai a repülőhadosztályhoz tartoztak. A repülőezredek szervezete ekkor nem változott. Az osztrák repülőcsapatok lehetőségei rendkívül korlátozottak. A 23 db SAAB 350 „*Draken*” típusú vadászrepülőgép és a 29 db SAAB 105 típusú vadászbombázó inkább légirendészeti feladatokra alkalmas, mint a harcoló szárazföldi csapatok, vagy a fontosabb polgári célpontok hatékony oltalmazására.

A repülőhadosztály állományába ebben az időben még 57 db különböző típusú légszaváros repülőgép és 79 db olasz, francia és amerikai eredetű különböző rendeltetésű helikopter tartozott.

A magyarországi rendszerváltást követően egyértelmű politikai szándék fogalmazódott meg a túlméretezett, a korábbi VSZ igényeknek megfelelő haderő drasztikus csökkentésére. A kormányzat az ún. támadás-képtelenség kialakításával is demonstrálni szeretne volna, hogy nincsenek fegyveres erővel elérendő céljai. A költségvetési korlátok szintén a nehézfegyverzetű csapatok felszámolása irányába hatottak. A békelétszám 35%-kal, a szervezetek száma 20%-kal, a technikai eszközök mennyisége 20-40%-kal lett kevesebb.⁶ A védelmi kiadások GDP-hez viszonyítva az 1990-es 2,5%-ról 1,8%-ra, ezen belül a fejlesztési kiadások 19%-ról 7%-ra csökkentek.⁷ A szomszédos országokkal ellentétben, kivonták a rendszerből a harcászati és a hadműveleti-harcászati

⁶ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig (1989-1999), ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 25-26. old.

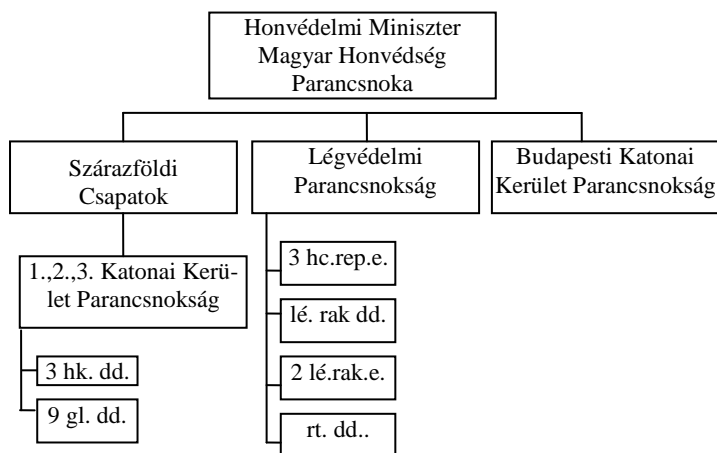
⁷ vö: dr. Jánoscsák Miklós: A Magyar Honvédség 1990-2000. közötti időszakban végrehajtott átalakításainak motivációi és tanulságai, 10. pld., a Magyar Hadtudományi Társaság Kutatás-2000. évi pályázatán első díjat elért pályamű 10. old.

rakétákat. Összesen felszámoltak hét összefegyvernemi és egy tüzérdandárt.⁸

A megmaradó alakulatok egy részét átdiszlokáltatták az ország keleti részébe, amivel az erők korábbi nyugati összpontosítását kívánták megszüntetni. A hadsereget ebben az időszakban teljes mértékben lekötötték a szervezeti változások. A kiképzés színvonala és a logisztikai támogatás kapacitásai, lehetőségei folyamatosan romlottak. 1994. 01. 20-tól a 99 248⁹ főből álló magyar honvédség új szervezetre tért át. (6. sz. ábra).¹⁰

6. sz. ábra

A Magyar Honvédség nagybani szervezete 1994. 01. 20-tól

⁸ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig (1989-1999), ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 26. old.

⁹ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig (1989-1999), ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 57. old.

¹⁰ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig (1989-1999), ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 31. old.

Az új szervezet alapvetően eltér a korábitól. A szárazföldi csapatoknál korábban meglévő több hadműveleti parancsnokság helyett egy haderónemi vezetőszerző jött létre. Az MH teljes szervezetében bekövetkezett változások első ízben mutattak alapvető koncepcióváltás irányába. A két haderónemi parancsnokság felállítására már a nyugati fegyveres erők szervezeti felépítéséhez való közelítést mutatja. *A vezetési rendszer továbbgondolása következtében az Országgyűlés 88/1995. (VII.6) határozatának megfelelően a haderónemi parancsnokságokból vezérkarokat, az MH parancsnokságából pedig Honvéd Vezérkart hoztak létre. A logisztikai támogatás legfelső irányító szerveként a haderónemi vezérkarokkal megegyező szinten megalakult a Logisztikai Főigazgatóság.*

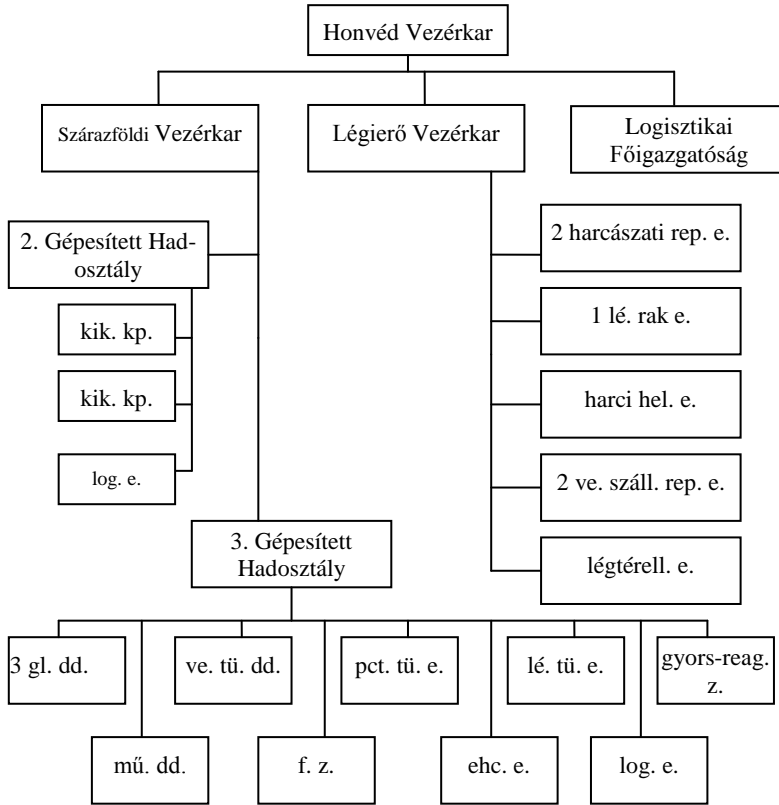
A '90-es évek közepétől egyre erőteljesebben jelentkeztek hazánk növekvő nemzetközi szerepvállalásainak hatásai. Az 1968-as csehszlovákiai megszállás óta először került sor magyar kötelék külföldi alkalmazására. Az IFOR kötelékében Horvátországban diszlokáló **Magyar Műszaki Kontingens** úttörő szerepet játszott a nemzetközi kötelékekben való tevékenységekre történő felkészülésben. A logisztika számára különösen hasznos tapasztalatok gyűltek össze a külföldön, többnemzetiségű kötelékben tevékenykedő alegységek támogatása terén.

A haderő strukturális átalakításának ellentmondásosságát jól szemlélteti az 1997-es év, amikor a haderónemi parancsnokságok helyett rövid időre létrejött a 4. Gépesített Hadtest parancsnokság és a 2. Légvédelmi és Repülő Hadtestparancsnokság. A katonai kerületparancsnokságok felszámolása után megalakult a 2. és a 3. Gépesített Hadosztály. Ez a koncepció nem bizonyult időtállóknak, mert még ugyanezen év végére újabb szervezet állt fel, melynek vezető szervei és törzsei már a NATO-ban elfogadott vezetési területekből álltak. A szárazföldi csapatok ettől a pillanattól kezdve az **MH Szárazföldi Vezérkara**, a légvédelmi és repülőcsapatok az **MH Légierő Vezérkar** alárendeltségébe tartoztak (7. sz. ábra).¹¹

A változások nagyságrendjét jól érzékelteti, hogy 1997. végén az MH létszáma 60 000 fő volt.

¹¹ vö: dr. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig (1989-1999), ZMNE jegyzet, Budapest, 2002, 54-55. old.

A Magyar Honvédség nagybani szervezete 1997. végén

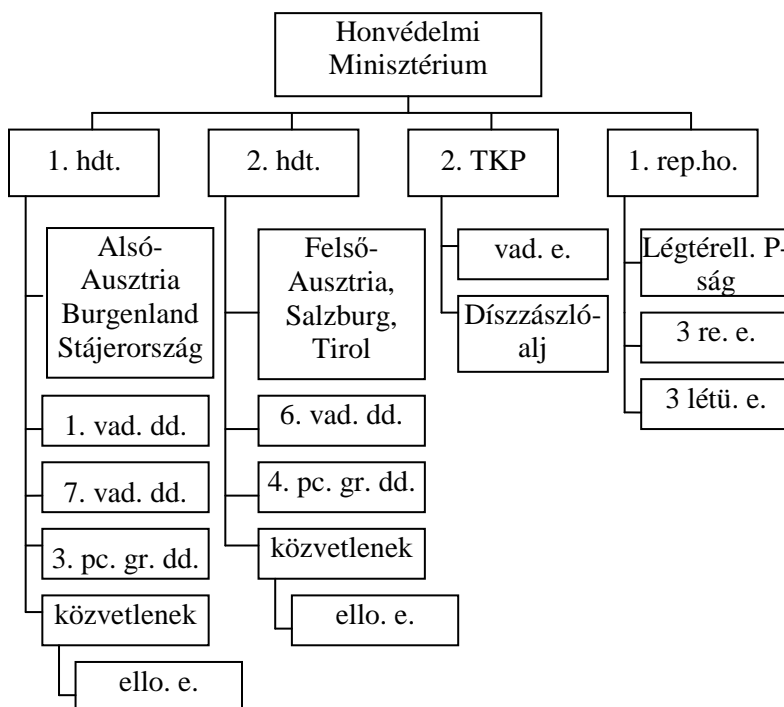

Az osztrák honvédelmi vezetés a biztonsági környezet változásaira szintén újabb szervezeti átalakítással válaszolt. A '90-es évek közepén Ausztria belépett az Európai Unióba, mégpedig úgy, hogy semlegessége ellenére semmilyen mentességet nem kért a Közös Kül-és Biztonságpolitika követelményei alól. Ezzel éppen ellenkezőleg aktívan síkraszálltak a közös európai védelem kialakítása érdekében. Az Osztrák Köztársaság szomszédjai vagy NATO- és EU-tagok, vagy tagjelöltek, vagy semlegesek.

A biztonságpolitikai szakértők egyre inkább azon vitáztak, hogyan lehetne alkalmazkodni a megváltozott biztonsági környezethez. A Minisztertanács 1998. április 1-én határozatának megfelelően megszüntették a 3. Hadtestparancsnokságot, amelynek csapatait az 1. és a 2. Hadtest kötelékébe osztották be (*lásd 8. sz. ábra*). A vadászereket részben felszámolták, részben létrehozták belőlük a vadászdandárokat, így a korábbihoz képest jelentősen nőtt az összefegyvernemi harcászati magasabbegységek száma. Megalakult a három vadászdandár és felszámolták a 9. Páncélgránátos Dandárt. Itt fontos megjegyezni, hogy ez utóbbi változással nem csökkentek a Bundesheer képességei, mivel a gépesített zászlóaljok száma nem csökkent.

8. sz. ábra

A Bundesheer 1998. április 1-i kormánydöntés szerinti szervezete

Ha a '90-es években, a Bundesheerben bekövetkezett szervezeti változásokat összevetjük a Magyar Honvédség átszervezéseivel, megál-

lapíthatjuk, hogy az osztrák katonai vezetés ekkor még nem tért át a korábbi vezetési rendszerről a haderőnemi irányításra.

A magyar haderő olyan átalakuláson ment át, ami történelmi léptékkal is példa nélküli. A rendszerváltás valamennyi vezető politikai erejének stratégiai célja volt az euro-atlanti integráció. A NATO-tagság elérése ment gyorsabban és 1999 április 4-én végre sikerült elérni azt a politikai célt, amiért a honvédség is óriási áldozatokat hozott. A tagsággal azonban nem járt együtt a teljes körű interoperabilitás. Valójában csak néhány területen sikerült felzárkózni, azonban ez nem mondható el a hadsereg egészéről. Alig lettünk a világ legerősebb katonai szövetségének tagjai máris részesei lettünk annak, hogy a NATO fennállása óta először légcsapásokkal hajt végre békekikényszerítést. A cél sajnálatos módon egy szomszéd ország volt, ami számtalan biztonsági kockázatot jelentett.

Annak ellenére, hogy maradéktalanul teljesítettük szövetségesi kötelezettségeinket és saját erőinkkel is biztosítottuk a határaink sérthetlenségét, a politikai vezetés számára nyilvánvalóvá váltak azok a gyengeségek, amelyeket az újonnan megválasztott kormány haladéktalanul meg kívánt szüntetni. Az alkalmazás problémáin túl – a korábbi reformok ellenére – továbbra is a képességek fejlesztése helyett az elavult, elaprózott és rendkívül költségigényes infrastruktúra jelentette a célok elérésének fő akadályát. A *Stratégiai Felülvizsgálat* címen végrehajtott átvilágítás eredményeképpen egy új haderőreform körvonalazódott.

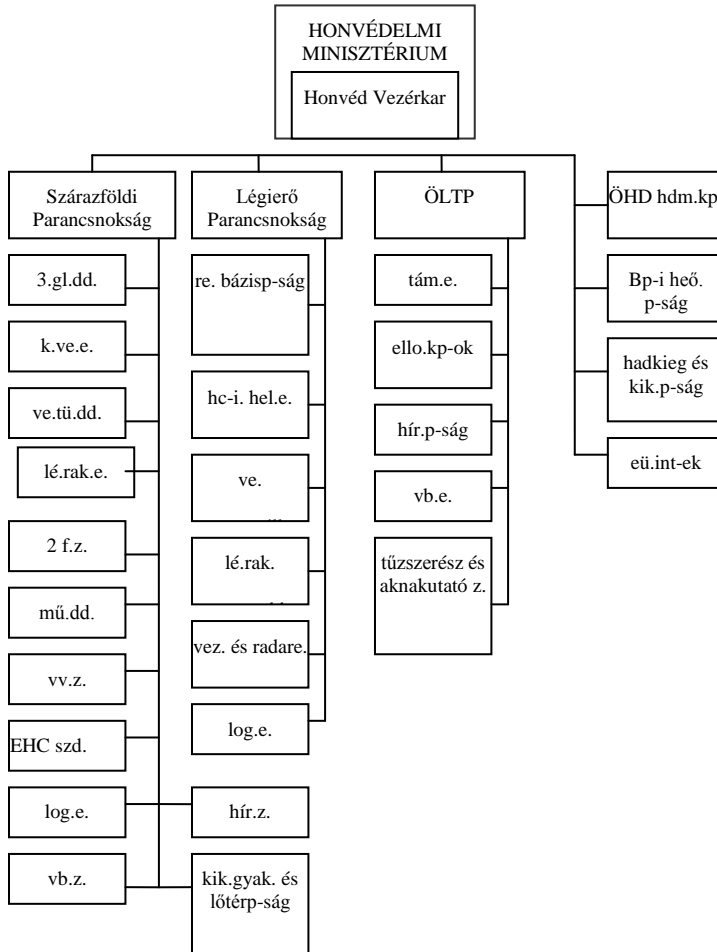
Az átalakítás céljaként ismét egy kisebb, ütőkéesebb és finanszírozhatóbb haderő követelménye fogalmazódott meg, amely képes az ország védelmére, valamint a szövetségesi kötelezettségek teljesítésére. *Az elfogadott koncepciót három ütemben tervezték végrehajtani:*

Ütem	I.	II.	III.
Időszak	2000-2003	2004-2006	2007-2010
Tartalom	Strukturális és mennyiségi változások	A képesség alapú haderő kialakítása	Haditechnikai modernizáció

Az átalakítás mértékét jól szemlélteti, hogy a Magyar Honvédség katonai szervezeteinek száma 2001. június 30-ra a felére csökkent.

Az átalakítás keretében az egyik legfontosabb lépéseként a Honvéd Vezérkar integrálódott a Honvédelmi Minisztérium szervezetébe *(lásd 9. sz. ábra).*

**A Magyar Honvédség
békestruktúrája 2001. június 30-án**

Ennek az új szervezetnek már meg kellett volna felelnie a NATO elvárásoknak. Alapvető célkitűzés volt, hogy a felajánlott erők végre közelítsenek a nemzetközi színvonalhoz és biztosítsák a külföldi miszsiók eredményes teljesítését. A szervezetben ennek megfelelően már megjelentek olyan elemek – pl. könnyű vegyes ezred – amelyek már alapvetően a béketámogató műveletek végrehajtását biztosították. Az országvédelem követelménye miatt az akkori döntéshozók továbbra is

ragaszkodtak a gépesített magasabbegységekhez, a tüzér magasabbegységhez és a harci helikopter ezredhez. Már ekkor várható volt, hogy a NATO-követelmények teljesítése mellett ez a struktúra nem lesz finanszírozható. Az elavult és drága fegyverrendszerek rendszerben tartásának szándékát esetleg még meg lehet indokolni, de a honvédelmi költségvetés ennek a feltételeit nem biztosította. A legnagyobb pazarlás a hadrafoghatatlan, korszerűtlen eszközök fenntartása, miközben a személyi állomány élet- és munkakörülményei alig javulnak.

A Stratégiai Felülvizsgálat azt mutatta, hogy a politika változtatni akar a hadsereg helyzetén, azonban a finanszírozási problémák megoldására még mindig nem volt lehetőség. A célul kitűzött képességek elérése továbbra sem valósult meg.

A Bundesheer vezetői a folyamatos politikai viták ellenére már a '90-es évek közepétől kezdve megkezdték a hadsereg felkészítését a nemzetközi feladatokra. Ugyan a Magyar Honvédséghez képest több évtizedes tapasztalatok adta előnyben volt az osztrák hadsereg, azonban a korábban végrehajtott missziók mindig ENSZ mandátumon alapultak és valamennyi feladat a megfigyelésre és a békefenntartásra korlátozódott.

Hosszas előkészítés és politikai egyeztetések után 2001. januárjában az osztrák kormány jóváhagyta az új haderőszervezetet, ami alapvetően megváltoztatta a korábbi struktúrát. Legfontosabb változások a hadászati vezetés szintjén következtek be. Az osztrák Honvédelmi Minisztérium szervezetét korábban a valamennyi minisztérium struktúráját meghatározó **szövetségi törvény az új struktúra** lényegesen átláthatóbbá tette a vezetési rendszert és a megváltozott feladatrendszerhez igazította a vezető szerveket. A nemzetközi szerepvállalás egyértelmű erősödése és az új kihívásoknak való megfelelés politikai követelménye tette szükségessé a haderőnemi vezetés egyértelművé válását és a nemzetközi feladatokat vezető szervként a **Nemzetközi Műveletirányító Parancsnokság** felállítását.

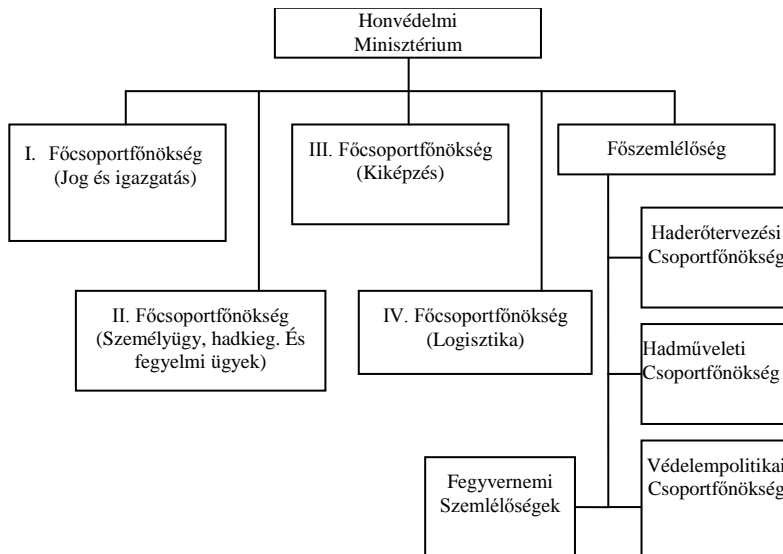
Ez a felépítés már nem felelt meg a nemzetközi együttműködés követelményeinek, mivel nehezen lehetett megtalálni az általában klasszikus törzskari felépítés szerint működő külföldi partnerek irányában illetékes együttműködőket.

A korábbi, több évtizede fennálló, sajátos osztrák szervezeti felépítéstől teljesen eltérően, a Honvédelmi Minisztériumon belül, önálló, a klasszikus katonai vezetési funkciókat a legtöbb nyugati törzskari felépítésnek megfelelően magába foglaló vezérkar jött létre, *(lásd 10. 11.*

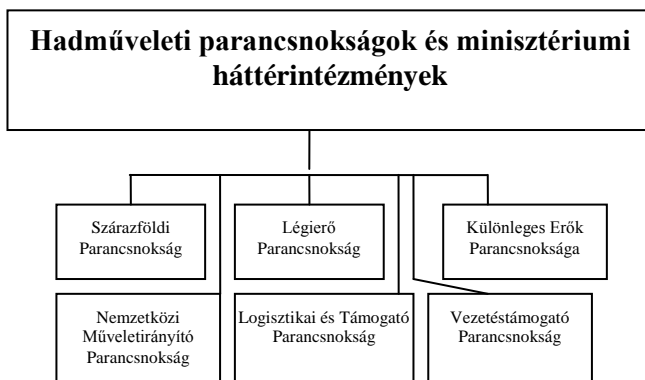
és 12. számú ábrákat), melynek élén immáron Ausztriában is a vezérkari főnök áll. Ezzel együtt a korábbi főszemlélői pozíció megszűnt.

10. sz. ábra

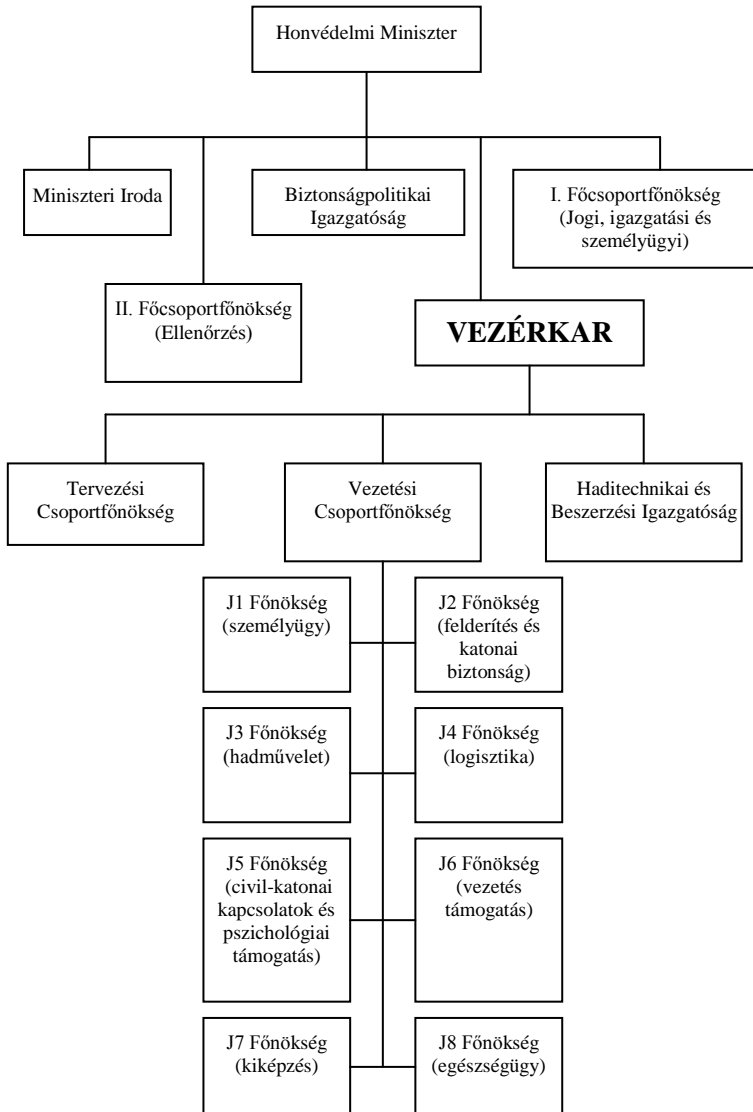
Az osztrák Honvédelmi Minisztérium szervezete 1998-ban

11. sz. ábra

**Az osztrák Honvédelmi Minisztérium szervezete
2002. 01. 28-tól**

Amint az a szervezeti ábrákból is kiderül a vezérkar már nem foglalkozik államigazgatási feladatokkal, hanem kizárólag a haderő vezetésével és alkalmazásával kapcsolatos tervező, szervező és irányító funkciókat látja el. A Szövetségi Honvédelmi Minisztérium szervezeteiben megjelent a vezérkar, valamint a hadműveleti vezetés szintjén a két hadtestparancsnokság helyett új, haderőnemi és funkcionális támogató parancsnokságok alakultak meg. (lásd 13. számú ábra).

Az osztrák Különleges Erők (Jagdkommando) már számos nemzetközi misszióban bizonyították magas színvonalú felkészültségüket. Az önálló, és igen magas szintű különleges műveleteket irányító parancsnokság felállítása azt jelzi, hogy politikai döntés esetén az osztrák haderő képes részt venni akár a terrorizmus elleni harc konkrét műveleteiben. *A logisztikai támogatás vezetésére a korábbi Haderő Anyagi Hivatal helyett egy önálló összhaderőnemi parancsnokságot, a Logisztikai és Támogató Parancsnokságot (Kommando Einsatzunterstützung) hozták létre.*

A 2002-ben Magyarországon bekövetkezett kormányváltás után gyökeresen új irányt vett a haderő átalakítása. A NATO az új, globális kihívások közül első helyen kezeli a terrorizmus elleni harcot. A Szövetség egyértelműen kilép a korábbi területi keretkből és vállalja a különböző béketámogató műveletek vezetését. Ezek között kell említeni a KFOR-t és az ISAF-et.

Az új kormányprogram a honvédség újabb átalakítását is tartalmazza. A kitűzött célok közül a ki kell emelni:

- Az önkéntes haderő létrehozásával a sorkatonai szolgálat megszüntetését 2006-ig, ami végül 2004-ben teljesült;
- Olyan képességek megteremtését, amelyek mind a nemzeti, mind szövetségi követelményeknek megfelelnek;
- A honvédség megbecsült és versenyképes munkahellyé alakítását.

A sorállomány kiváltása alapvető változásokat fog eredményezni a személyi állomány ellátása terén. Egyre inkább erősödik az a meggyőződés, mely szerint bizonyos ellátási ágakat külső szolgáltatókkal kell megoldani.

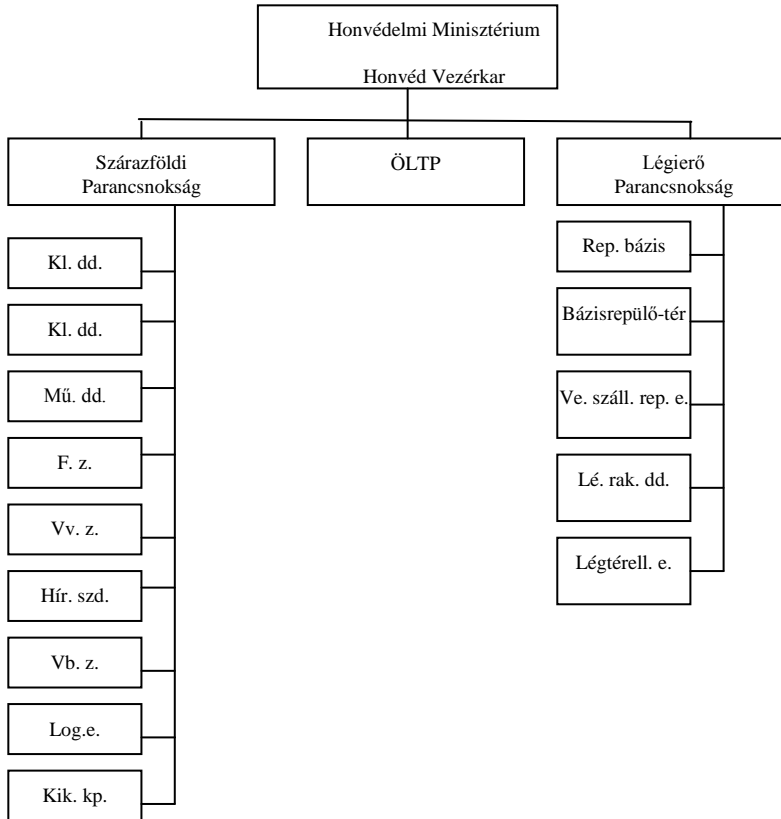
A Védelmi Felülvizsgálat eredményeképpen egyértelművé vált, hogy a korábbi haderő a rendkívül elavult és költséges fegyverzetével számos olyan képességgel rendelkezik, amire a megváltozott biztonsági környezetben nincs szükség, viszont olyan alapvető kapacitások hiányoznak, amik nélkül elképzelhetetlen a szövetségi kötelezettségek teljesítése. Melyek azok a speciális képességek, amelyek kialakítását a nemzetközi szerepvállalásaink szükségessé tesznek? ***A legfontosabbak közé tartozik a víztisztítás, a hídépítés, a katonai rendészeti képességek és az NRF-be¹² felajánlott erők (felderítő század, biológiai labor és CIMIC-részleg, víztisztító alegység) kialakítása és szolgálatba állítása.***

Az átalakítás eredményeképpen 2006-ra 9 olyan zászlóalj áll rendelkezésre, amely valóban telepíthető és alkalmazható. Nem kevésbé fontos a haditechnikai korszerűsítés. Az új harcászati repülőgépek rendszerezése, a háromdimenziós radarok felépítése a NATO-ban elvárt minőségi szintre emeli légierőnket.

Az előzőekben már utaltam rá, hogy a korábbi reformok folyamatosan csak a régi, elavult struktúra csökkentését célozták. A jelenlegi haderő-átalakítás alapvetően megváltoztatja a hadsereg szervezetét. Az új koncepció szerint már nincs szükség nehézfegyverzetű csapatokra. A gyalogsági harcjárművekkel felszerelt dandár megvált a nehéztechnikája egy részétől és könnyűfegyverzetű magasabbegységgé alakul. A tüzérdandár megszüntetése azt jelenti, hogy a Magyar Honvédség tüzérmogatói képességei jelentős mértékben csökkennek. A könnyű vegyesezred és egy gépesített lövészdandár felszámolásával összesen kettő könnyű lövészdandár maradt (*lásd 13. sz. ábra*).

¹² NATO Response Force.

A Magyar Honvédség Védelmi Felülvizsgálat szerinti új szervezete

A légierő területén a legjelentősebb változás a harci helikopter ezred megszűnése és a nemzetközi kötelezettségekkel összhangban, a légi szállító kapacitások fejlesztése.

Az osztrák Biztonsági és Védelmi Stratégia szerint Ausztria a békeműveletek céljára egy dandár erőt, a közösségi védelem céljára pedig egy hadosztály erőt bocsát az EU rendelkezésére.¹³

¹³ vö: Die neue österreichische Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin, Truppenienst 2002/1. szám, melléklet 3. old.

Következtetések:

1. Mindkét állam hadereje átalakításának alapvető szempontja az új kihívásokhoz való alkalmazkodás és a finanszírozhatóság biztosítása;
2. A térség biztonságpolitikai változásai és a katonai erőviszonyok kedvező alakulása közvetlen hatással volt a haderőreformokra;
3. A magyar és az osztrák hadsereg átalakítása során lényeges különbség, hogy a gyökeresen új helyzet ellenére Ausztriában nem volt szükség értékrendbeli változásra;
4. Az osztrák hadsereg minőségi mutatói a reformok során nem csökkentek;
5. A hagyományos honvédelmi feladatok mellett egyre inkább a nemzetközi szerepvállalás válik a katonai tevékenységek meghatározó elemévé és az új képességek kialakításának indukálójává;
6. A Bundesheer a szervezeti átalakítás mellett folyamatos haditechnikai modernizációt is végrehajt;
7. A hadseregek felépítésének változása a logisztikai támogatás rendszerétől folyamatos alkalmazkodást igényel.

Felhasznált irodalom:

1. **Dr. Enzelsberger, Ernst:** Immerwährend heißt nicht ewig Die österreichische Neutralität – eine Bestandsaufnahme, tanulmány, Österreichische Gesellschaft für Landesverteidigung und Sicherheitspolitik, Bécs, 2004.
2. **Dr. Jároscsák Miklós:** A Magyar Honvédség 1990-2000 közötti időszakban végrehajtott átalakításának motivációi és tanulságai, a Magyar Hadtudományi Társaság Kutatás 2000 pályázatán első díjat elért pályamű.
3. **Platter, Günther:** Österreichische Verteidigungspolitik für europäische Sicherheit, Österreichische Militärische Zeitschrift, 2004/6. szám, 675-680. old.
4. **Reiter, Erich:** Österreich und die NATO, Styria Kiadó, Bécs, 1998.

5. **Dr. Stadler, Christian:** Vom Wesen und Wert der militärischen Landesverteidigung im Herzen Europas, Österreichische Militärische Zeitschrift, 2005/1. szám, 21-26. old.
6. **Dr. Szántó Mihály:** A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO-tagságig (1989-1999), egyetemi jegyzet, Budapest, 2002.
7. **Urrisk, Rolf M:** Die Einsätze des österreichischen Bundesheeres im In- und Ausland von 1955-2001, H. Weishaupt Kiadó, Graz, 2001.
8. Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin, Kurzfassung des Analyseteils, a Szövetségi Honvédelmi minisztérium kiadványa, Bécs, 2001.
9. Die neue österreichische Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin, Truppendienst 2002/1. szám melléklete.

A KATONAI LOGISZTIKA BIZTOSÍTÁS GYAKORLATA

A GAZDASÁGI ÉS KÖZLEKEDÉSI MINISZTERIUM ÉS FELÜGYELETE ALATT ÁLLÓ SZERVEZETEI VÉDELMI KÖTELEZETTSÉGEI, FELADATAI A RENDELETEK TÜKRÉBEN

Tóth Bálint – Helmeczi Gusztáv¹

Az elmúlt években folyamatosan változó nemzetközi biztonság és katonapolitikai helyzet, a belpolitikai célkitűzések megvalósulásának felgyorsulása az államigazgatás rendszerében olyan folyamatokat indítottak el melyek közvetlen hatással vannak az ország honvédelmében és katasztrófa elhárításában (a továbbiakban együtt: védelmében) elsősorban érintett szervezetek kötelezettségeire, feladataira.

Ellentmondásokat, bizonytalanságot idézett elő, hogy az önkéntes haderőre való áttéréssel összhangban az ország védelmi felkészítését és védelmét biztosító alaptörvények jelentősen megváltoztak, más alapokat és értelmezést adnak a védelemnek, valamint a védelem biztosítási feltételei megteremtésének. Mindezek mellett azt sem szabad feledni, hogy a törvényi változások teljes értékű életbeléptetése hosszabb időt vesz igénybe.

Így ebben az időszakban a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (GKM) és a felügyelete alá tartozó szervezetek ország védelmi kötelezettségei, feladatai a folyamatoságot biztosító kormány és miniszteri rendeletek alapján valósulnak meg. Ezért gondoltuk és gondoljuk azt, hogy a rendeletek tükrében indokolt azokat összefoglalni.

Gondolkodásunk helyességét igazolja a **gazdasági és közlekedési miniszter** feladat- és hatásköréről szóló **171/2002. (VIII. 9.) Kormányrendelet** is, mely – más, fontos feladatok mellett – *kötelezettségül szabja:*

- A gazdaságmozgósítási tevékenység koordinálását;
- A védelmi jogszabályokból és a nemzetközi kötelezettségvállalásból adódó védelmi feladatok megvalósítását;

¹ Dr. Tóth Bálint nyá. mk. ezredes, a hadtudomány kandidátusa, GKM Védelemkoordinációs Főosztály, főtanácsos.

Helmeczi Gusztáv nyá. alezredes, GKM Védelemkoordinációs Főosztály, főtanácsos.

- A szövetségi kötelezettségekből adódó ágazati követelmények teljesítését.

E nagy területek mellett a rendeletben kapott felhatalmazás alapján a miniszter a hatáskörébe tartozó ágazatoknál:

- Érvényesíti a védelmi és biztonsági követelményeket;
- Meghatározza a minősített helyzetek ágazati feladatait és gondoskodik végrehajtásukról;
- Irányítja az ágazati feladatkörébe, illetve a felügyeleti hatáskörébe tartozó szervek védelmi felkészülését, meghatározza tevékenységük szakmai követelményeit;
- Végzi, illetve végezteti azokat az állami feladatokat, melyek rendkívüli helyzetben is biztosítják a gazdasági és a közlekedési ágazatok folyamatos működését;
- Gondoskodik a lakosság ellátásával összefüggő minősített időszaki és rendkívüli helyzetekből adódó feladatok végrehajtásáról, az ehhez kapcsolódó információs rendszer működéséről,
- Biztosítja végrehajtás feltételeit és meghatározza az ágazati rendeltetésű védelmi tartalékok képzésének és kezelésének feladatait;
- Tervezti az ágazatok és a tárca egésze védelmi feladatai ellátásához szükséges költségeket;
- Külön jogszabály alapján – a **104/2004. (IV. 27.) Korm. rendelet** – gondoskodik a légi közlekedés kiemelt és fokozott védelmének megvalósításáról.

Az összefogottan ismertetett vezetői kötelezettségekből is jól látható, hogy a védelmi tevékenység folyamatosága, végrehajtásának jogi alapja nem sérül akkor sem ha az alaptörvények egyes részeit részletesen szabályozó (értelmező és kiegészítő) rendelkezések még nem léptek életbe.

Az említett folyamatosságot, a jogi alap meglétét és érvényesülését jól példázzák a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása, valamint a **Befogadó Nemzeti Támogatás (a továbbiakban: BNT)** feladatai végrehajtására kiadott ágazati, szakterületi Kormány rendeletek.

Tömören kifejezve azt is mondhatjuk, hogy ezek alapján megy tovább az élet.

Megállapításaink igazát, helyességét az említett két szabályozó alábbi, részletesebb vizsgálata is alátámasztja.

Az ország védelme nemzetgazdasági háttérének biztosítására – a honvédelemről szóló régi **1993. évi CX. törvény 8. §-ának (5) bekezdése** alapján – került kiadásra a **131/2003. (VIII. 22.) Kormány rendelet** a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról, mely folyamatosan biztosítja a védelmi érdekű teljes gazdasági igények (kapacitások) számvetését, tervezését és készenlétben tartását.

Ez azért is lehetséges mivel a rendelet hatálya kiterjed:

- A minisztériumokra, az országos hatáskörű szervekre, a központi hivatalokra, valamint ezek centrális alárendeltségű közigazgatási szerveire;
- A külön jogszabályban meghatározott helyi védelmi igazgatási szervekre;
- A külön jogszabályban meghatározott honvédelmi felkészülés és az országmozgósítás egyes feladatainak ellátásában részt vevő más szervekre;
- A külön jogszabályban meghatározott vagyoni szolgáltatásra kötelezettekre (a továbbiakban: szolgáltatók).

A rendelet meghatározza gazdaságmozgósítási tevékenység alapfogalmait és azok tartalmát, a végrehajtásért felelős szervezetet és szervezeteket, valamint a tervezés szabályait.

Az alapfogalmak között rögzíti, hogy:

- A **gazdaságfelkészítés** a védelem- és a gazdaságpolitika részét képező tervszerű, folyamatos, békeidőben folytatott tervezési, szolgáltatási és szabályozási tevékenység, amelynek során a feladatok végrehajtásába bevont közigazgatási szervek és a szolgáltatók felkészítik a nemzetgazdaságot a szükség esetén elrendelhető gazdaságmozgósítás feladataira, az erőforrások védelmi célú felszabadítására.

- A **gazdaságmozgósítás** olyan – külön jogszabály alapján kormánydöntéssel elrendelhető – intézkedés vagy intézkedések rendszere, amely a nemzetgazdasági erőforrásoknak a gazdaságmozgósítási helyzet hatékony kezelése érdekében történő szabályozott igénybevételét teszi lehetővé.

Meghatározza a gazdaságfelkészítési feladatokat, amelyek:

- A békeidőszaki felkészülési szolgáltatások;
- A gazdaságfelkészítéssel kapcsolatos tervezés;
- A beruházás;
- A készletezés;
- A kapacitás és üzemképesség fenntartás;
- Az adatgyűjtés és adatszolgáltatás.

Egyértelműen tartalmazza, hogy gazdaságmozgósítási helyzetről beszélünk, illetve azzal számolunk:

- Kihirdetett minősített időszakban;
- Minősített időszaki fenyegetettség kialakulásának közvetlen kockázatát jelentő esemény, vagy helyzet esetén, ha okszerűen lehet számolni a minősített időszak kihirdetését indokoló esemény bekövetkezésével;
- A minősített időszak kihirdetését nem indokoló olyan hazai vagy nemzetközi esemény, állapot esetében, amely helyzet veszélyezteti az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát, a természetes és az épített környezetet, a közrendet és közbiztonságot, az alkotmányos rendet, a stabilitást;
- Katonai válságreagálási, béketámogató műveletben vagy nemzetközi segítségnyújtásban való közreműködés esetén.

Az alapfogalmak és a gazdaságmozgósítási helyzet tükrében a gazdaság mozgósításának alapfeladata vagyoni szolgáltatások biztosítása:

- A fegyveres erők, a rendvédelmi szervek mozgósításához és mozgósítás utáni működéséhez;

- A Magyar Köztársaság területén feladatot végrehajtó szövetséges fegyveres erők ellátásához, (valamint a szövetségi kötelezettség alapján ellátott kollektív védelmi feladat idején);
- A lakosság ellátásához (alapvető élelmiszerekkel, gyógyszerrel, ruházati, ipar- és közszükségleti cikkekkel valamint alapvető köz- és egészségügyi szolgáltatásokkal);
- Az ország közigazgatási rendszerének zavartalan működéséhez;
- A társadalom és a nemzetgazdaság működőképességének fenntartásához, szükség esetén e funkciók helyreállításához.

Az alapfeladatok végrehajtása érdekében a Kormány meghatározza:

- A gazdaságfelkészítési tevékenység részletes feladatait;
- A gazdaságfelkészítési feladatok végrehajtásának és finanszírozásának rendjét;
- Jogszabálytervezetek előkészítését (speciális, minősített időszaki és egyéb gazdaságmozgósítási vonatkozásban);
- A gazdaságfelkészítés tervezésének részletes szabályait;
- A gazdaságmozgósítási követelményeket, azok részletes feladatait, valamint a szolgáltatók kijelölésének szabályait.

A gazdasági és közlekedési miniszter, mint a Kormány gazdaságmozgósítási ügyekért felelős szakminisztere, központi hatáskörben dönt a gazdaságmozgósítási feladat teljesítésére kötelezett szolgáltatókról és meghatározza részükre feladataikat.

Gazdaságmozgósítási feladat teljesítésére kötelezhető szolgáltatók kijelöléséről – a központi hatáskörbe tartozókon túl - ágazati hatáskörben az **ágazati miniszter**, területi hatáskörben a **megyei védelmi bizottság elnöke**, helyi hatáskörben - a polgármester javaslatára - az illetékes megyei védelmi bizottság elnöke dönt.

A szolgáltatókat a kijelölésükről és a számukra meghatározott általános feladatról az illetékes miniszter rendeletben, az illetékes megyei védelmi bizottság **határozatban** értesíti.

A központi és az ágazati hatáskörben meghatározott egyedi gazdaságmozgósítási feladatot az **illetékes miniszter** határozza meg, amiről - a kijelölt szolgáltató értesítésével egyidejűleg - az illetékes megyei védelmi bizottságot is tájékoztatni kell.

A fentiekből egyértelműen kiolvasható, hogy a honvédelmi feladatok részét képező nemzetgazdaság védelmi felkészítéséről szóló jogszabály teljes körűen és részletesen meghatározza mindazon **feladatokat, amelyek a gazdaságmozgósítás alapfeladatainak ellátása érdekében a szolgáltatóknak biztosítani kell.**

E rendelet közvetlen hatással van a **védelmi feladatok logisztikai biztosítására**, mivel jelenleg első ízben az ebben meghatározott követelmények alapján folyik a „**Gazdaságmozgósítási alapterv**” kidolgozása. A terv jelentős és fontos abból a szempontból is, hogy összegzetten, valamint ágazati bontásban mutatja meg az ország szükségleteit (**főként**: anyagi, technikai, eszköz, lakosság ellátási, pénzügyi) a védelmi feladatok megvalósítása érdekében. **Továbbá magán visel még két lényeges jellemzőt: egyrészt** kijelöli a gazdaság (azon belül az ágazatok) működésének fő irányait rendkívüli időszakban, **másrészt** rámutat azokra a gátló tényezőkre melyek a különböző szakterületeken jelen vannak, de eddig nem kerültek feltárára, vagy egyszerűen jelentéktelennek hitték, hittük azokat.

Napjaink másik, fennakadást nem tűrő védelem felkészítési és védelmi feladata a szövetségi kötelezettségből eredő befogadó nemzeti támogatás megvalósítása.

Ez irányú kötelezettségeinket és feladatainkat „**A Befogadó Nemzeti Támogatás (BNT) egyes kérdéseiről**” szóló **176/2003. (X. 28.) Kormány rendelet határozza meg.**”

E rendelet szabályait kell alkalmazni a NATO vagy más szövetséges erők **Magyar Köztársaság** területén való elhelyezése, átvonulása, az alkalmazást biztosító befogadó nemzeti támogatás tervezése és végrehajtása, valamint az **Országgyűlés** vagy a **Kormány** által jóváhagyott műveletek, gyakorlatok és kiképzési rendezvények során.

A rendelet alkalmazásában a **Befogadó Nemzeti Támogatás**: egy befogadó állam által a területén elhelyezkedő, átvonuló vagy alkalmazásra kerülő szövetséges fegyveres erők vagy szervezetek számára két- vagy többoldalú kötelezettségvállalás alapján nyújtott **polgári és katonai logisztikai támogatás.**

E támogatást a polgári és a katonai szféra – a rendelkezésre álló hazai erőforrásokból - együttesen biztosítja.

A fogalomból következően a BNT feladatrendszere magában foglalja:

- Az érintett állami és polgári szervek tervezési, koordinációs, irányítási és végrehajtási tevékenységét;
- A BNT végrehajtása érdekében megkötött Megállapodásokból származó kötelezettségeket;
- A BNT-vel kapcsolatos tervek és jegyzékek kidolgozását;
- A polgári munkaerő, az anyagi javak, az ingatlanok és ingó dolgok, valamint gazdasági és anyagi szolgáltatások (a továbbiakban együtt: erőforrások és szolgáltatások) biztosítását.

A feladatokból eredően a Kormány a BNT megszervezése és irányítása érdekében:

- Meghatározza a BNT feladat- és szervezetrendszerét;
- Létrehozza a Tárcaközi Tervező Bizottságot;
- Gondoskodik a Küldő Állam(ok) fegyveres erőinek és más szervezeteinek a Magyar Köztársaság területén történő átlomázásával, alkalmazásával vagy átvonulásával kapcsolatos Megállapodások megkötéséről és a Végrehajtási Tervek kidolgozásáról.

A Tárcaközi Tervező Bizottság elnöke a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára, **társelnöke** a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium közigazgatási államtitkára, **tagjai** a Belügyminisztérium, az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, a Külügyminisztérium, valamint a Pénzügyminisztérium **kijelölt képviselői**.

A Tárcaközi Tervező Bizottság:

- Szakmailag előkészíti az Országgyűlés és a Kormány hatáskörébe tartozó, a BNT-vel kapcsolatos döntéseket és megállapodásokat;
- Öszehangolja a BNT hazai vonatkozású eljárási rendjével és módszertani szabályozásával összefüggő kidolgozó munkát;
- A Kormány döntésével összhangban előkészíti és lefolytatja a NATO parancsnokkal, vagy a Küldő Államokkal a BNT-vel összefüggő tárgyalásokat, valamint intézkedik az érintett szervezetek tárgyalásokra történő bevonására;
- Koordinálja a meghatározott művelet BNT tervezését;
- Javaslatot tesz a honvédelmi miniszter részére azon jogosult személy(ek) megnevezésére, akik a meghatározott művelet BNT-re vonatkozó megállapodásait és végrehajtási terveit aláírják;
- Előterjeszti a honvédelmi miniszter részére a „**Szükségleti jegyzék**” alapján pontosított, a költségtérítés és költségmegosztás rendjét is tartalmazó pénzügyi megállapodást;
- Öszehangolja a polgári és a katonai erőforrások, szolgáltatások igénybevételeit;
- Biztosítja a Központi Adatbázis és Képesség Katalógus naprakészségét;
- Irányítja a BNT végrehajtásának feladatait.

A Kormány követelményei alapján a miniszterek, az országos hatáskörű szervek és a központi hivatalok vezetői:

- Felelősek a BNT hatáskörükbe tartozó feladatainak tervezéséért és végrehajtásának megszervezéséért;
- Meghatározzák a BNT ágazati feladatait és az ezzel összefüggő adatszolgáltatási kötelezettségeket;
- Kijelölik az irányításuk alá tartozó önálló szervezeteket, valamint ezek területi szerveit az ágazati feladatok végrehajtására;

- Ágazati hatáskörben kijelölik az országos vagy regionális szinten a főbb szolgáltatásra kötelezetteket, meghatározzák feladataikat és erről az illetékes fővárosi, megyei védelmi bizottságokat tájékoztatják;
- Összegyűjtik és továbbítják a BNT tervezéséhez szükséges adatokat;
- Összeállítják a BNT ágazati terveit.

A BNT megvalósításában résztvevő szervezetek, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatásra kötelezettek feladatai:

- Adatokat szolgáltatnak a BNT tervezéséhez a helyi védelmi igazgatási szervek, valamint az őket kijelölő ágazati szervek részére;
- Elkészítik a BNT szervezetekre vonatkozó tervezési jegyzéket;
- Az illetékes miniszterrel, vagy a fővárosi, megyei védelmi bizottság elnökével a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról szóló hatályos kormányrendeletben meghatározottak szerint megkötött gazdaságmozgósítási szerződés alapján teljesítik vállalt kötelezettségeiket;
- Szükség esetén - a Hvt.-ben szabályozott eljárási rendben, hatósági döntés alapján - a BNT-re vonatkozó tervek szerint átadják a meghatározott erőforrásaikat.

E két, a védelem szempontjából meghatározó kormányrendelet követelményei és feladatai vizsgálata is igazolja a cikk elején megfogalmazott alapgondolatunk helyességét, valamint rámutat arra, hogy tárcánknak további részletes szabályozásokkal kell folyamatosan fenntartani és megvalósítani az ország védelmét szolgáló vezető, szervező és valós ellátási munkáját.

Másrészről az is érzékelhető, hogy a védelmi tevékenység nem jelent csak pusztán katonai tevékenységet, az ennél jóval szélesebb és összetettebb.

Szélesebb, mert a gazdaságon keresztül az ország működését szolgáló minden területre kihat, megkívánja az állandó működőképességet. Összetettebb, mert a „**sikeres védelem**” érdekében elsősorban gondolni

kell az előkészítési folyamatokra, a lakosság védelmére és ellátására, a katonai (háborús) tevékenységekkel egy időben bekövetkező katasztrófák elleni védekezésre.

Így nem hallgathatjuk el azt a véleményünket sem, mely szerint tévednek azok, akik a védelmi tevékenységet katonai szempontból vizsgálják, és azt gondolják, hogy csak egyes kiemelt szinten, vagy területen fontos és kötelező a „*katonásdi*”, a védelmi felkészítés és a készenlét. *Nem azonosulunk azzal a magatartással sem, mely szerint nincs pénz és státusz szakember foglalkoztatásra, ezért nem kell csinálni semmit, hiszen eddig sem volt semmi baj, tehát minden csak felesleges munka és pénz pazarlás lenne.*

A téves nézetek tarthatatlanságát, a védelmi tevékenység összetettségét és a vezetői előrelátás, a felelősség érzet fontosságát, a folyamatosság szükségességét tükrözik a következő, szakterületeket érintő miniszteri rendeletek.

A rendkívüli állapot feladatainak ellátásához nélkülözhetetlen hadkötelesek meghagyásával kapcsolatos követelmények meghatározásáról szól a **37/2003. (VI. 7.) GKM rendelet**.

A rendelet hatálya a Gazdasági és Közlekedési Minisztériumra, valamint a régi **Vhr. 35. §-ának (1) bekezdése** alapján kijelölt – és mellékletben felsorolt - szervekre terjed ki.

A minisztérium a rendkívüli állapot feladatainak végrehajtására az ágazati irányítása alá tartozó tevékenységet végző szervezetek **II.** és **III.** kategóriába sorolva jelöli ki és a meghagyásba bevont szervezetek minisztérium által összeállított jegyzékét a **Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnökének** küldi meg.

A minisztérium által kijelölt – a rendelet mellékletében felsorolt - szervezetek vezetői a rendkívüli állapot feladatainak megoldásához feltétlenül szükséges személyeket és beosztási helyeket tartalmazó jegyzék elkészítése érdekében:

- Felméri és meghatározzák azokat a munkaköröket (beosztásokat), melyek nélkül a rendkívüli állapot idején a szerv feladatát megoldani nem tudja;
- Amennyiben ezeket a munkaköröket (beosztásokat) hadkötelesek töltik be, róluk a lakóhelyük szerinti megyei (fővárosi) csoportosításban - két példányban - elkészítik a meghatá-

rozott névjegyzéket, amelyet megküldenek a **II.** kategóriába sorolt szervek a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnökének, a **III.** kategóriába sorolt szervek az illetékes hadkiegészítő parancsnokságnak.

Az illetékes hadkiegészítő parancsnokság a meghagyás végrehajtását a névjegyzék egyik jóváhagyott példányának megküldésével igazolja vissza.

A szervek - a névjegyzéknek a hadkiegészítő parancsnokságok által történt visszaigazolása után - tájékoztatják a minisztérium védelmi ügyekben illetékes szervezeti egységét az állományukba tartozó hadkötelesek teljes, ezen belül a meghagyásra felterjesztett és ténylegesen meghagyott létszámáról. A beosztási helyeket tartalmazó jegyzéket és - az illetékes hadkiegészítő parancsnokság által visszaigazolt - névjegyzéket a rendkívüli állapotban szükséges működésüket alátámasztó okmányokhoz, illetve a részükre meghatározott feladatokat tartalmazó tervekhez, intézkedésekhez kell csatolni.

A minisztérium személyi állományát érintő meghagyási feladatokat a tárca személyzeti ügyekben illetékes szervezeti egysége látja el.

A kijelölt szervek a névjegyzéküket évente egy alkalommal pontosítják. Ennek keretében végzik el a névjegyzékből azon személyek törlesztését, akik életkoruknál fogva meghaladták a tartalékos hadkötelezettség felső korhatárát, illetve egyéb okok miatt a szervezettől távoztak. Ekkor kell elvégezni azon személyek felvételét, akik a jogszabály által meghatározott beosztásokat látják el.

A meghagyási munka személyi és tárgyi feltételeinek biztosításáért, végrehajtásáért ***a kijelölt szerv vezetője felelős.*** A szerv vezetője, illetve megbízottja évente egyszer ellenőrzi a meghagyással összefüggő tevékenységet és megteszi a szükséges intézkedéseket.

A meghagyási munkát a minisztérium részéről a védelmi ügyekben illetékes szervezeti egység ellenőrzi.

A rendelet lényegét megismerve joggal lehetünk elégedettek, hiszen abban minden szabályozott, de ha figyelmesebben tanulmányozzuk a leírt követelményeket, akkor világossá válik, hogy hiányos.

Hiányos, mert a védelmi feladatra kijelölt szervezet működésének feltételeit kizárólag a ugyanakkor a szervezet működését alapvetően meghatározó járműpark ***„meghagyására”*** (hadkötelezettek bevonulás alóli mentesítésével rendezi), nem ad lehetőséget. Vagyis honvédelmi

érdekből kijelöljük a szervezetet arra, hogy a létszámában lévő és a rendkívüli állapotban való működéshez szükséges munkaerőt (a hadkötelezettség alá esőket) mentesítse a katonai szolgálat alól, ugyanakkor az általa kezelt járművet, munkagépet a területileg illetékes szervek honvédelmi feladatra (katonai szervezet állományába) ideiglenesen elvihetik.

Ezt az ellentmondást a **2004. évi, új honvédelmi törvény** során szükségessé váló újraszabályozásnál – a technikai eszközök visszahagyásával – feltétlenül fel kell oldani.

A védelmi tevékenység egyik járulékos, esetenként a védelmi feladatok biztosításánál is nagyobb szervezést, előrelátást, gondosságot és nagyobb erő összpontosítást igénylő területe a polgári védelmi feladatok ellátása. Ennek végrehajtására került kiadásra „**A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, valamint a közvetlen felügyelete alatt álló szervek, továbbá a kijelölt szervezetek polgári védelmi feladatairól és a tevékenység irányításáról szóló 95/2003. (XII. 18.) miniszteri rendelet**”.

E rendeletet a gazdasági és közlekedési miniszter a polgári védelemről szóló **1996. évi XXXVII. törvény 42. §-ának (3) bekezdésében** kapott felhatalmazás alapján - a belügyminiszterrel egyetértésben – hozta, amelynek hatálya a **Gazdasági és Közlekedési Minisztériumra**, a közvetlen felügyelete alatt álló szervekre, továbbá a gazdasági és közlekedési miniszter által polgári védelmi feladatok végrehajtására kijelölt szervezetekre terjed ki. A hatálya alá tartozó szervek és szervezetek polgári védelmi feladatai végrehajtásának irányítását a **miniszter által kijelölt személy** (a védelmi felkészítésért felelős szervezeti egység vezetője) végzi, együttműködve a **Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósággal**.

A rendelet a főbb feladatokat csoportosítva, az alábbiak szerint tárgyalja:

a) A minisztérium főbb feladatai:

- Folyamatosan ellenőriztetni a kereskedelmi forgalomba kerülő élelmiszereket a külön jogszabályokban közzétett hatósági előírások alapján;
- Saját költségvetésében tervezni az Országos Sugárfigyelő Jelző és Ellenőrző Rendszerbe kijelölt állandó telepítésű,

kihelyezhető vagy gépjárműbe épített mérőállomások működtetésének és fejlesztésének költségeit;

- A biztonsági készlet felhasználásával gondoskodni a mentéshez és a központi szállítási feladatok elvégzéséhez szükséges üzemanyagok biztosításáról, amennyiben annak beszerzése a szokásos forgalomból nem lehetséges (ezt teljes részletességgel külön jogszabály tartalmazza);
- Intézkedési tervet készíteni az átmenetileg ellátatlanná vált lakosság alapvető élelmiszerekkel történő ellátására, ebben megjelölve az ellátásban való közreműködésért és a területi védelmi szervekkel való együttműködési feladatok megoldásáért felelős szervezeteket is;
- Szükség szerint aktualizálni az intézkedési tervet és a felelős szervezeteket;
- Gondoskodni a mentés központi szállítási feladataihoz szükséges szállítókapacitások felméréséről, illetve az igénybevétel feltételeinek meghatározásáról. (Ennek érdekében feladatokat határoz meg az egyes szervezetek részére, melyeket lejjebb részletesen tárgyalunk);
- A központi szállítási igények alapján összeállított kimutatókat, illetve a mentésben igénybe vehető szállítóeszközöket és kapacitásokat, valamint az igénybevételük feltételeit tartalmazó adatbázisokat átadni a mentési feladatok ellátását irányító belügyminiszternek;
- A lakosság és a polgári védelmi szervezetek egyéni védőeszközeire és felszereléseire vonatkozó **minősített időszaki igénybejelentése alapján:**
 - feltárni az ezen eszközöket gyártó kapacitásokat,
 - megkötni a gyártással kapcsolatos előszerződéseket, valamint a kapacitás fenntartási szerződéseket, szükség esetén azokat életbe léptetni,
 - a gyártáshoz szükséges alapanyagokból, félkész termékekből tartalékot képezni,
- A polgári védelmi feladatok ellátásához szükséges forrást költségvetésében tervezni, illetve biztosítani.

b.) A polgári védelmi feladatokra kötelezett szervezetek főbb feladatai:

A polgári védelmi feladatok ellátására kötelezett, illetve kijelölt szervezetek (a rendelet hatálya alá tartozó szervek és szervezetek) vezetői felelősek a polgári védelmi feladatok megoldásáért, irányítják és ellenőrzik az erre irányuló tevékenységet. ***Ezen belül:***

- Gondoskodnak a polgári védelmi tevékenység szervezeti kereteinek és végrehajtási rendjének meghatározásáról;
- Intézkednek az általuk vezetett, a rendelet hatálya alá tartozó szervek és szervezetek foglalkoztatottjai – a település polgári védelmi sorolásának megfelelő – kollektív védelmi feltételeinek megteremtéséről. ***Ennek érdekében:***
 - nyilvántartásba veszik a meglévő, valamint a korábban életvédelmi célra létesített, de jelenleg más célra használt életvédelmi létesítményeket,
 - gondoskodnak a meglévő létesítmények karbantartásáról,
 - más célú hasznosítás esetén megteremtik az eredeti rendeltetés 24 órán belül történő visszaállításának lehetőségét,
 - megteremtik a szükségóvóhelyek kialakításának feltételeit,
- Kidolgoztatják a szükséges polgári védelmi terveket, és a területi polgári védelmi szervekkel egyeztetik azokat.
- Gondoskodnak az általuk vezetett, a rendelet hatálya alá tartozó szervek és szervezetek foglalkoztatottjai polgári védelmi felkészítéséről, illetve – külön jogszabály szerint – a minősített időszakban a feladatellátásra kötelezett állomány egyéni bőr- és légzésvédő eszközökkel való ellátásáról.

A minisztérium személyi állományát érintő polgári védelmi felkészülési tevékenységet a Gazdasági Igazgatóság végzi.

c.) Az egyes szervek kiegészítő, egyedi feladatai:

- A Magyar Villamosenergia-ipari Rendszerirányító (MAVIR) Részvénytársaság végzi a lakosság légi riasztását, közreműködik az elsötétítés és a fényálcázás végrehajtásában;
- A légi közlekedési szervezetek a minisztérium rendelkezésére bocsátják a mentésben igénybe vehető szállítóeszközökről és kapacitásokról készített adatbázisukat;
- A légiforgalmi irányítás a mentési tervekkel összhangban megszervezi a légi forgalom irányítását, javaslatot tesz a miniszternek a szükséges korlátozó intézkedések meghozatalára;
- A Magyar Államvasutak Rt. és a Győr-Sopron-Ebenfurt Vasút Rt. adatokat szolgáltat a minisztérium részére a mentésben igénybe vehető szállítókapacitásokról és gondoskodik a mentéshez igénybe vett vasúti szállítóeszközöknek a mentési tervek szerinti közlekedtetéséről;
- A Közlekedési Főfelügyelet a közúti személy és áruszállítás, valamint a gépjárműfenntartásról vezetett saját adatbázisa és a Belügyminisztérium gépjármű-nyilvántartási adatai segítségével - a mentési feladatok ellátását a külön jogszabály szerint irányító belügyminiszter által meghatározott szállítási igények alapján - összeállítja a feladat teljesítéséhez szükséges járművek meghatározó műszaki adatait, valamint azok tulajdonosainak és üzemeltetőinek elérhetőségét tartalmazó listát, amelyet átad a minisztériumnak;
- A Központi Közlekedési Felügyelet az úszólétesítményekről vezetett nyilvántartása alapján összeállítja – a mentési feladatok ellátását irányító belügyminiszter által meghatározott szállítási igények alapján – a feladat teljesítéséhez szükséges úszólétesítmények adatait, valamint azok tulajdonosainak és üzemeltetőinek elérhetőségét tartalmazó listát, amelyet átad a minisztériumnak.

A polgári védelmi feladatok végrehajtásáról szóló miniszteri rendeletben meghatározottak számos kérdést részletesen szabályoznak, ugyanakkor egyes területeken végzendő tevékenységet nem szabályozzák konkrét feladatok.

Így például:

- Nem tisztázottak a központi szállítási igények, így értelemszerűen az ahhoz szükséges szállítási kapacitások sem határozhatók meg;
- Nincsenek ismeretek a központi mentési tervekről, így az azokhoz szükséges szállítási kapacitások tervezésére sincs mód;
- Az adatvédelmi előírások miatt nehézségekbe ütközik a statisztikai célra gyűjtött adatok védelmi célú felhasználása, stb.

Szerintünk további és lényeges ellentmondás az is, hogy a tárca felügyelete alá tartozó szervezetek polgári védelmi tevékenységének irányítása a gyakorlatban nem egységes.

Bár a felügyelet alá tartozó szervezetek tevékenységének irányítására – mind a törvény, mind az arra épülő miniszteri rendelet alapján – a miniszter (általában kijelölt személy) jogosult, ugyanakkor a területi szervezetek vonatkozásában az **Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság és a Megyei (Helyi) Védelmi Bizottságok** az együttműködési kötelezettség címén rendszerint túl lépnek hatáskörükön. Ennek során esetenként egyes szervezeteknél az alaprendeltetésétől eltérő – a helyi lakosság védelmére irányuló – feladatokra vonnak el erőket és eszközöket.

Úgy véljük, hogy az előrelépés érdekében az új szabályozás előkészítésénél figyelemmel kell lenni arra, hogy:

- A polgári védelmi feladatokra történő kijelölés és feladat meghatározás a jogszabályok szerint egyszerű és egységes legyen a védelmi tevékenység összetettsége alapján;
- A helyi védelmi igazgatási szervek a helyi polgári védelmi feladataik tervezésénél a speciális feladatokkal és felszerelésekkel rendelkező szervezeteket csupán azok alaprendeltetésükkel összefüggő feladatokra vegyék igénybe;
- Ellenőrizni kell a felkészítési feladatok végrehajtását vezetői és végrehajtói szinten egyaránt.

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló **1999. évi LXXIV. törvény 53. §-ának c) pontjában** kapott felhatalmazás alapján a gazdasági és közlekedési miniszter kiadta „**A gazdasági és közlekedési ágazat katasztrófavédelmi feladatairól szóló 33/2003. (V. 20.) GKM rendeletet**”. Ennek hatálya a minisztériumra, a minisztérium felügyelete alá tartozó költségvetési szervekre és a minisztérium ágazati irányítási körébe tartozó gazdálkodó szervezetekre terjed ki.

A rendelet szerint a minisztérium katasztrófavédelemmel kapcsolatos követelményei és feladatai az alábbiak:

- A Belügyminisztérium és a Kormányzati Koordinációs Bizottság bevonásával meghatározza a katasztrófavédelem ágazati szabályait, tervezési, szervezési feladatait, és irányítja, felügyeli, ellenőrzi azok végrehajtását;
- Együttműködik a katasztrófavédelmi feladatokat irányító kormányzati, védelemigazgatási és az - e rendeleten meghatározottakon kívüli - ágazati szervekkel;
- Kijelöli a katasztrófavédelemben részt vevő ágazati szerveket, megállapítja kötelezettségeiket és igénybevételeik feltételeit;
- Irányítja a kijelölt szervek felkészítését, a védekezési és helyreállítási feladatokat, valamint a védekezés idején koordinálja tevékenységüket,
- Meghatározza a katasztrófavédelemmel kapcsolatos ágazati riasztási, értesítési, jelentési és egyéb információs feladatokat, valamint a készülségi rendszerrel összefüggő követelményeket;
- Intézkedik a katasztrófa-helyzet, veszélyhelyzet és szükséghelyzet esetére szükséges anyag, eszköz és szállítókapa-citás felmérésére, valamint tervezi, szervezi és az érdekeltekkel egyeztetni azok alkalmazását, illetve a szállító-kapacitások kormányzati szintű igénybevételeit;
- Meghatározza a katasztrófavédelemmel kapcsolatos ágazati kutatási és műszaki-fejlesztési feladatokat;

- A külön jogszabályban és miniszteri utasításban meghatározott minisztériumi Főügyeletet működtet a katasztrófavédelemmel kapcsolatos információs és koordinációs feladatai ellátására;
- Gondoskodik katasztrófavédelem, veszélyhelyzet és szükséghelyzet esetére a minisztériumi válságkezelő központ kialakításáról és működtetéséről;
- Tervezi és biztosítja a tárca katasztrófavédelmi feladatainak ellátásához szükséges szervezeti, személyi, anyagi-technikai és pénzügyi (költségvetési) feltételeket.

A rendelet szabályozza a katasztrófavédelem minisztériumi általános koordinációját, a katasztrófavédelmi feladatok ellátására külön jogszabály alapján létrehozott **Közlekedési Védekezési Munkabizottság**, valamint **Ipari Védekezési Munkabizottság** működését, összetételét.

A rendelet konkrétan meghatározza a védekezési munkabizottságba kijelölt, hatósági jogkörökkel rendelkező ágazati szerveket és feladataikat.

Ennek megfelelően a Védekezési Munkabizottságban állandó tagként a következő ágazati szervek vesznek részt:

- A Közlekedési Védekezési Munkabizottságban a Közlekedési Főfelügyelet;
- Az Ipari Védekezési Munkabizottságban a Műszaki Biztonsági Főfelügyelet, a Magyar Bányászati Hivatal, a Magyar Energia Hivatal.

A bizottságokba kinevezett szervek kötelezettségei, feladatai:

- Részt vesznek a minisztérium katasztrófavédelmi feladatainak ellátásában;
- Területi szerveik útján a külön jogszabályban vagy intézkedésben meghatározottak szerint részt vesznek a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok katasztrófavédelmi tevékenységében;

- Engedélyezési és felügyeleti feladataik keretében gondoskodnak a katasztrófák megelőzésével összefüggő ágazati előírások érvényesítéséről;
- Katasztrófa esetén a minisztérium védekezési munkabizottsága, illetve a minisztérium illetékes vezetői intézkedése szerint részt vesznek a védekezés, a kárelhárítás, valamint a helyreállítás operatív irányítási feladatainak ellátásában;
- Feladat és hatáskörüknek megfelelően gondoskodnak a részükre külön intézkedés szerint meghatározott adatgyűjtési, adatszolgáltatási és egyéb információs feladatok ellátásáról.

A rendelet meghatározza a katasztrófavédelem ágazati irányításának területeit és azok felelős vezető szerveit:

- Az állami közútkezelői tevékenység tekintetében – az Állami Közúti Műszaki és Információs Közhasznú Társaság;
- A közúti közlekedési tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetek (pl. Volán, nehéz-tehergépkocsikat, tartálykocsikat üzemeltető gazdasági társaság) tekintetében – a Közlekedési Főfelügyelet, a Központi Közlekedési Felügyelet, valamint a közúti feladatokat ellátó területi közlekedési felügyeletek;
- A vasúti közlekedés tekintetében – a MÁV Rt. Vezérigazgatósága és a GYSEV Rt. Vezérigazgatósága, valamint a helyi közforgalmú vasutak igazgatóságai;
- A hajózási tevékenységet folytató, illetve ahhoz kapcsolódó létesítményeket, eszközöket és kikötőket üzemeltető társaságok tekintetében – a Közlekedési Főfelügyelet, a Központi Közlekedési Felügyelet, valamint a hajózási feladatokat ellátó területi közlekedési felügyeletek;
- A légiközlekedési és légiforgalmi létesítmények tekintetében – a Polgári Légiközlekedési Hatóság;
- A veszélyes ipari üzemeket, az ipari létesítményeket üzemeltető társaságok tekintetében – a Műszaki Biztonsági Főfelügyelet;

- Az energetikai szolgáltatás és az azt végző szervek (társaságok) tekintetében – a Magyar Energia Hivatal, de a sajátos Paksi Atomerőmű Rt. tekintetében – az Országos Atomenergia Hivatal;
- Az ásványi nyersanyagok kutatása, kitermelése és elsődleges feldolgozása, a földalatti gáztárolást végző társaságok, valamint a bányafelügyelet műszaki-biztonsági felügyelete alá tartozó egyéb veszélyes üzemek tekintetében – a Magyar Bányászati Hivatal.

A rendelet követelménye vezető és végrehajtó ágazati szervek felé, hogy feladat és hatáskörüknek, illetőleg tevékenységi körüknek megfelelően vegyenek részt a **katasztrófavédelem** ágazati feladatai végrehajtásában.

Ebből kiindulva a szervezeteknek a következő feladatokat kell megvalósítani:

- Jogszabály és a minisztérium, vagy a hatáskörrel rendelkező ágazati irányító szerv jogszabályon alapuló intézkedése szerint megállapítják a tevékenységi körükkel kapcsolatos elsődleges (kárelhárítási beavatkozási), valamint a közreműködői katasztrófavédelmi feladataikat;
- Elkészítik a katasztrófa-elhárítási feladataik ellátására vonatkozó riasztási, értesítési, intézkedési, tájékoztatási (kommunikációs) terveiket;
- Felmérik, folyamatosan ellenőrzik és nyilvántartják a katasztrófa-elhárítás szempontjából szükséges, illetve igénybe vehető anyagokat és eszközöket,
- Kijelölik a katasztrófavédelmi feladataik ellátásában részt vevő szervezeti egységeiket, azok vezetőit és tagjait, eszközeit;
- Részt vesznek a minisztérium, vagy az illetékes megyei (fővárosi) és helyi védelmi bizottság által szervezett katasztrófavédelmi felkészítő gyakorlatokon, szakmai és egyéb képzéseken;
- Gondoskodnak a katasztrófavédelmi feladatra kijelölt szervek és személyek felkészítéséről;

- Az illetékes katasztrófavédelmi szervek felkérése, illetve felhívása alapján közreműködnek a lakosság katasztrófavédelmi felkészítésében és tájékoztatásában;
- Rendszeresen, legalább évenként értékelik a katasztrófavédelmi feladataik ellátásának helyzetét, és annak alapján gondoskodnak terveik szükséges pontosításáról, illetve a feltételek biztosításáról;
- A minisztérium, a megyei (fővárosi) védelmi bizottság vagy a helyi védelmi bizottság kérésére tájékoztatást adnak a katasztrófavédelmi feladataik ellátásáról, szervezeti és egyéb működési feltételeikről.

A rendelet gyenge pontja, hogy a közép és végrehajtó szinteken nem ad elegendő támpontot katasztrófa-elhárításban a szervezetek kijelöléséhez, azok konkrét feladatainak meghatározásához, felkészítésük módjához és rendszeréhez.

További nehézséget okoz, hogy jelenleg a néhány konkrétan megnevezett ágazati szerv kivételével nincsenek kijelölve a katasztrófavédelembe bevonásra kerülő szervezetek. Amennyiben a rendelet hatálya szerinti szervezetek valamennyien kötelezettek erre, akkor – az említett negatívumokat figyelembe véve – azok tevékenységének szervezése, koordinálása és irányítása megoldhatatlan feladat a minisztérium részére.

Elengedhetetlen tehát az új szabályozás során korrigálni a pontatlanságokat, valamint tisztázni kell azt is, hogy a katasztrófavédelmi feladatokra kijelölt szervezetek milyen konkrét védelmi feladatokban vegyenek részt, illetve működjenek közre, melyek tartozzanak a központi és melyek a helyi irányítás alá.

Nem feledhető az sem, hogy e kérdésekben, a szükséges mértékben a tárca ügyeleti szolgálata együttműködési teendőit is pontosítani kell.

A bemutatott rendeletek részletes vizsgálata alapján bátran kijelenthetjük, az alaptörvények által feltételezett folyamatosságot az érvényben lévő rendeletek biztosítják, hatályuk szerint az ország védelmi felkészülése, védelmi feladatai ellátása vezetése és végrehajtása megbízható szinten marad. Tehát nincs okunk a kapkodó rendeletváltásra, sokkal inkább szükséges a kellően átgondolt, az új körülményekhez igazodó rendelet kidolgozása.

MH EGÉSZSÉGÜGYI PARANCSNOKSÁG MEGALAKÍTÁSA

Svéd László - Nagy Gyula - Vekerdi Zoltán¹

I. A Magyar Honvédség Egészségügyi Parancsnokság (MH EÜP) kialakítását meghatározó és befolyásoló tényezők

1. Társadalmi változások

Világviszonylatban is folyamatosan nőnek a társadalmi elvárások az egészségügygel szemben, mind az egyénnek az egészséghez fűződő joga révén, mind pedig a gyógykezelések eredményességét tekintve.

Ezek az elvárások megfogalmazásra kerültek törvényi szinten is, kihangsúlyozva a munkaadók növekvő jogi felelősségét a munkavállalók egészségvédelme iránt. A haderőknél is megfigyelhető az, hogy a katonaság a legmagasabb követelményeknek megfelelő munkaadó kíván lenni és annak is akar látszani (a hadműveletek során is).

Az egészségügyi biztosítás rendszere az élő erő megőrzésének alappillére. A haderő egészségügyi állapota igen magas prioritást élvez mind a politikai és katonai vezetés, mind pedig a média részéről. A közvélemény pedig nem fogadja el a haderő egészségügyi biztosítása terén a kiküszöbölhető kockázatot (pl. az ISAF kanadai járőr aknabalesetét követően a közvélemény nyomására minden járőrautóba az összes katona alá kevlár paplant rendszeresítettek). Az így megnövekedett elvárások teljesítéséhez hatékony és megbízható egészségügyi biztosítási rendszerre van szüksége a Szövetségnek, mely bizalomerősítő hatású mind a katonai, politikai, mind pedig a közélet terén.

Ehhez igazodva az egészségügy erősen szakosodott és technikai területté vált. A katona-egészségügy pedig különösképpen, s jóval túl-

¹ Dr. Svéd László orvos vezérőrnagy PhD., HM Egészségügyi Parancsnokság parancsnoka.

Nagy Gyula ezredes, MH Egészségügyi Parancsnokság, törzsfőnök.

Dr. Vekerdi Zoltán orvos alezredes, MH Egészségügyi Parancsnokság, Művelési főnökség, főnök-helyettes.

nőtt a tisztán klinikai területeken. A katona-egészségügyi biztosítás rendszerének szerves és elengedhetetlen részét képezi a preventív egészségügy, az egészségügyi felderítés, a járványügyi felügyelet és nyom követés (a Honvéd egészségügyben ezeket a feladatokat az **MH Egészségvédelmi Intézete** végzi), valamint a beteg és sérült irányítás (NATO haderőfejlesztési célkitűzések – FG 2002; EG 4032 egészségügyi információs és irányítási rendszer).

Az Észak-atlanti Szövetség a tagországok katona-egészségügyi biztosítása terén képesség orientált megközelítést vár el.

2. Változások a haderőnél

A haderőknél hangsúly eltolódás figyelhető meg a békeidőszak biztonságának biztosítása és a válságkezelés / válságmegelőzés felé. Kisebb a függőség a sorozott állománytól (professzionális haderőre történő áttérés), az egyes katona sokkal inkább szakosodik. Ennek következtében kevesebb ember bír nagyobb harci potenciállal, s így *az egyén szolgálatképtelensége esetén a haderő nagyobb képességvesztést szenved el.*

3. Megváltozott környezet

A reguláris haderő keretein belül egyre nehezebbé válik az egészségügyi szakállomány toborzása és megtartása, a drága egészségügyi felszerelés, valamint a szűkülő költségvetési források következtében.

Az Észak-atlanti Szövetség tagországaiban a gazdasági kényszer hatására kezdték meg az egészségügyi kapacitások leépítését, mely mára olyan mérvű képességvesztést eredményezett, hogy az a szövetségi műveletek hátráltató tényezője (pl. ROLE-2, ROLE-3 szintű egészségügyi biztosítási kapacitások szűkössége, ISAF misszió, Afganisztán).

A még egészségügyi kapacitással rendelkező nemzetekre aránytalanul megnövekedett teher és kényszer hárul a meglévő képesség fenntartásának és más nemzetek katonái részére történő kiterjesztésének igénye miatt. Ennek következtében vezeti be a Bundeswehr az egészségügyi biztosítás költségeinek kiszámlázását a partner nemzetek felé (150 EUR / biztosított katona / hó, mely évente a Magyar Honvédség részére így több mint 1 millió Eurós költséget jelentene). Ez kiváltható a csak ténylegesen igénybevett egészségügyi szolgáltatások ellenértételezésével, amennyiben a nemzetek egészségügyi szakállománnyal hozzájárulnak a hadszíntérre telepített német egészségügyi ellátó in-

tézmények működtetéséhez. *Jelenleg 9 fő magyar egészségügyi szakállomány dolgozik a Kabuli Német Tábori Kórház, és 8 fő a Kabuli Spanyol Tábori Kórház állományába integrálva*, valamint tárgyalásokat folytatunk a balkáni hadszíntéren ilyen módon történő együttműködésről. Emiatt nehezedik nyomás a Magyar Honvédségre is, hogy ne vonja ki Pristinából a balkáni hadszíntér egyetlen megelőző egészségügyi laboratóriumát (MH MEL).

4. Változás a fenyegetettség terén

Korunkban az aszimmetrikus konfliktusok és a terrorizmus jelenenek egyre nagyobb kihívást számunkra, melyben a civilek érintettsége egyre nő, s a haderőnek (szervezettsége, rugalmassága és cselekvőkészsége folytán) polgárvédelmi képességekkel is kell rendelkeznie (pl. tömegpusztító fegyverek ágenseinek kimutatása, meghatározása és az érintettek ellátása). Ezeket a követelményeket a szövetség tagországai a legmagasabb szinten fogalmazták meg. A Magyar Honvédség is ennek nyomán alakította ki az egyedülálló képességekkel rendelkező **Molekulár Biológiai Laboratóriumát**, melyet a Szövetség azonnal alkalmazásra igényelt.

5. A változások hatása az egészségügyi biztosítás tervezésére

A NATO tulajdonképpen nem rendelkezik önálló haderővel. A Szövetség erejét és képességeit az egyes tagállamok fegyveres erőinek bevetetősége és hatékonysága határozza meg. A hadszíntéren a Szövetségi parancsnokok ezért csak azokra a képességekre támaszkodhatnak, melyeket a résztvevő nemzetek biztosítanak saját kontingenseik, illetve a Szövetségi művelet számára.

A hidegháború konkrét fenyegetettségét felváltotta a kockázat, mely túllépte a NATO területi kereteit, s világszerte jelentkezik, a statikus hadműveleti forgatókönyvek helyébe a rugalmas reagálás képességének igénye lépett. A Szövetségi műveletekbe egyre inkább bevonásra kerülnek a NATO partnerországai is. Mindezek következtében felállításra kerültek a **Szövetség reagáló erői (NRF)**, s a nemzeti haderők egységei készenléti fokozatuk szerinti besorolásra kerültek.

Az együttműködés (a már fentebb említett gazdasági megfontolásokból is) egyre inkább a **többszemélyes megoldások** irányába mutat. Az egészségügyi biztosítás terén is professzionális és hatékony szakállományra van szükség.

6. A NATO Egészségügyi Doktrínája

A civil és a katonai együttműködés legszorosabb területe az egészségügy (egységes klinikai képzés és egészségügyi joggyakorlat). A katonaegészségügy magasan szakosodott, s így speciális doktrínát igényel, mely rámutat arra, hogy az egészségügyi biztosítás harctámogató funkció, s lehetővé teszi annak alkalmazását minden hadműveleti szituációra.

Az egészségügyi szakállomány feladatainak és az elvárásoknak akkor képes eleget tenni, ha rendelkezik az egészségügyi biztosítás tervezéséhez és végrehajtásához szükséges intézményesített keretekkel:

- Vezetés– irányítási feladatokat ellátó, közvetlen parancsnoki alárendeltségben tevékenykedő egészségügyi parancsnokság;
- Megelőzés és egészségvédelem;
- ROLE 1–4 rendszerben felépülő ellátó tagozatok, beleértve a rehabilitációt is;
- Egészségügyi logisztika;
- Kutatás– fejlesztés;
- Továbbképzés.

Az egészségügyi biztosítás hatékonysága alapvető jelentőséggel bír a küldetés sikere szempontjából. A megfelelő és látható egészségügyi biztosítás katonai eltökéltséget demonstrál, s az elrettentés része. **A katonaegészségügy** a megelőzés, gyors ellátás, kiürítés, rehabilitáció és **szolgálatba visszahelyezés** révén **nagyban hozzájárul a haderő védelméhez és fenntarthatóságához.**

7. Az egészség mint hadműveleti tényező

Az egészségügyi biztosítás a harcképesség, illetve a harcoló erők kulcsfontosságú megtöbbszörözője. Csak az egészséges katona képes fenntarthatóan a maximumon teljesíteni. Az egészség hadműveleti szempontból szolgálatképességet jelent (fizikai, pszichikai és szociális hátráltató tényezők nélkül).

A haderő, illetve az egyes katona egészsége iránti nemzeti felelősség mindenkor megmarad, s ezt a munkaadó jogi felelőssége is alátámasztja. Hadműveleti területen ez a nemzeti felelősség át- alárendelés, illetve két- és többoldalú megállapodások révén megoszlik a NATO parancsnokokkal.

8. Az egészségügyi ellátás alapszabályai

Az Észak-atlanti Szövetség az egészségügyi ellátás terén megköveteli a humanitárius egyezményeknek való megfelelést. Ezek az egyezmények minimum elvárásokat fogalmaznak meg, melyek értelmében az ellátás során az egyedüli meghatározó szempont kell, hogy legyen a *klinikai állapot* és a *rendelkezésre álló kapacitások* elérhetősége.

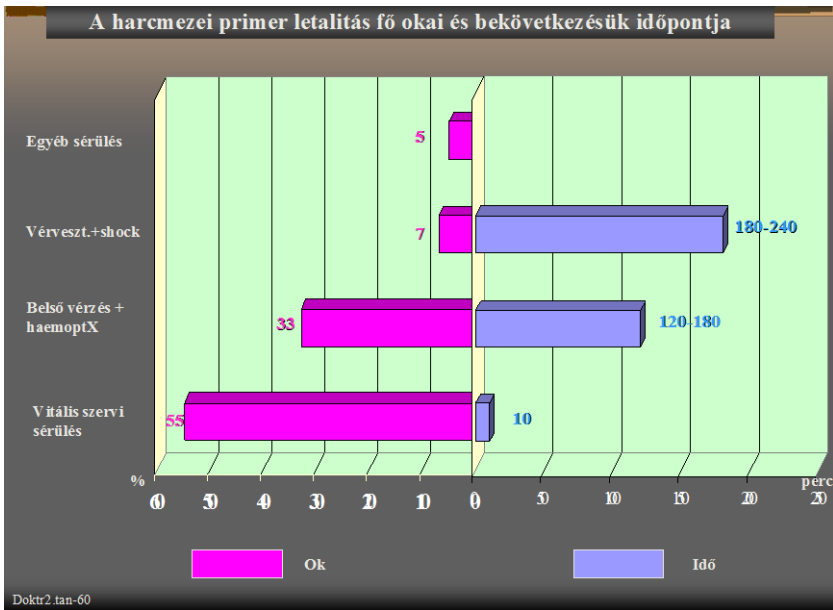
A Szövetség megadja az egészségügyi ellátás etikai és jogi kereteit is, illetve szabványokat állított fel (STANAG) a szervezés, kiképzés, felszerelés és az ellátás körülményei terén is. Ezek célja a feladatvégrehajtás (harctámogató funkciók) eredményességének biztosítása a beteg jóléte érdekében.

9. Egészségügyi, hadműveleti irányelvek

Időben történő ellátás

A háborús elsődleges halálokok és bekövetkezésük időpontjának elemzése alapján (*lásd 1. számú ábra*) egyértelmű szükség van a haladó szintű traumaellátás (Advanced Trauma Care) biztosítására a sérülést követő egy órán belül; az élet-, végtag-, és funkciómentő sebészeti beavatkozások (Damage Control Surgery) elérhetőségére 1–2 órán belül, valamint az elsődleges sebészeti ellátáshoz (Primary Surgery) való hozzáférésre 4 órán belül.

1. számú ábra

Folytonosság az egészségügyi ellátás terén

Az egészségügyi biztosítással szemben elvárás, hogy az ellátás folyamatosan rendelkezésre álljon, és biztosítható legyen a kiürítési lánc teljes hosszában és időtartamában.

Az ellátás a beteg (sérült) sebesült klinikai állapotát figyelembe véve, progresszívan történik a magasabb ellátó egységek felé haladva (ROLE-1 → ROLE-4).

A hadműveleti tervezésre gyakorolt hatás

A műveleti területen a feladat-végrehajtáshoz szükséges egészségügyi erőforrások fajtájára, számára és azok **elhelyezkedésére gyakorolt hatások:**

- Parancsnoki döntés;
- Várható sérültszám (nagy részt parancsnoki döntés függvénye);
- Időkorlátok (a sürgősségi és sebészeti beavatkozások biztosítására).

Az egészségügyi tervezés hatékonysága érdekében közvetlen információáramlásra van szükség a parancsnok és az egészségügyi szakállomány között. Ez teszi lehetővé a valós idejű, szakszerű tanácsadást a parancsnok részére döntéseinek várható egészségügyi következményeiről (pl. várható sérültszám és annak megoszlása), valamint a közvetlen ráhatást az egészségügyi tervezésre a parancsnok részéről.

Hadszínéri egészségügyi biztosítás

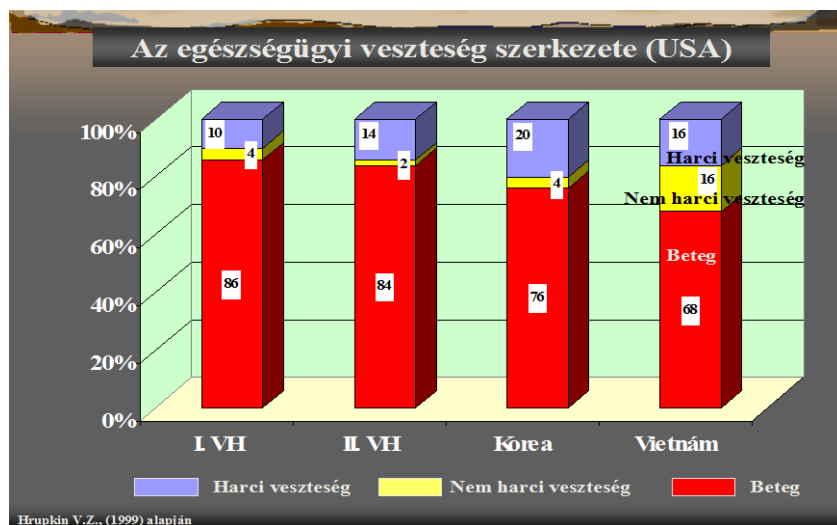
Hatékonyságát a már említett parancsnok közvetlen vezetési és irányítási struktúra garantálja. A gyógykezelés, a kiürítés és az egészségügyi logisztika az egészségügyi biztosítás integrált rendszerét képezi, melynek ugyancsak része az egészségügyi haderővédelem, az elsődleges, másodlagos és sürgősségi ellátás, valamint a kiürítés.

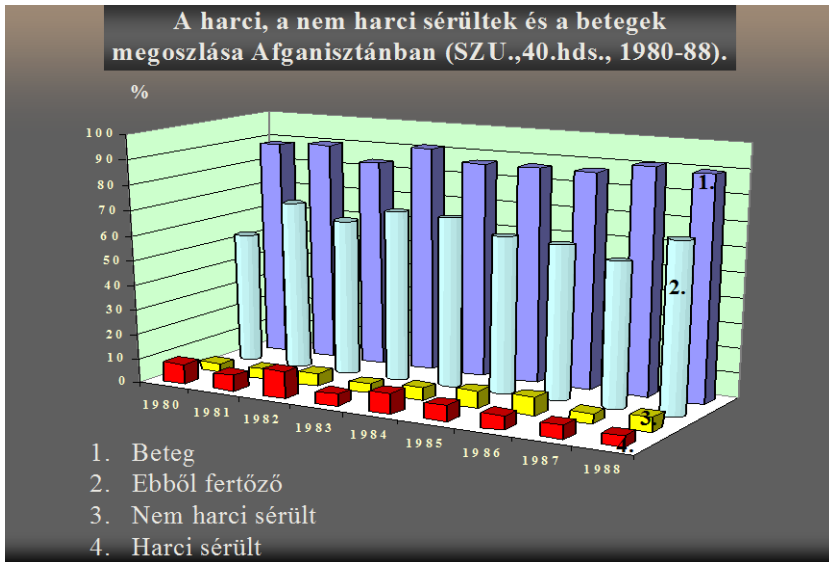
Az egészségügyi haderővédelem keretében a szakszolgáltatásra háruló feladatok:

- Betegség-megelőzés;
- Járványvédelem;
- Nem harci eredetű sérülések számának minimumra csökkentése.

A hadszíntéri betegségmegelőzés fontosságának szemléltetésére lásd a 2–3. számú ábrát:

2. számú ábra.

Egészségügyi erőforrások késznléte

Az egészségügyi erőforrások (személyi állomány, felszerelés és infrastruktúra) azonos készütségi fokozatban kell legyenek, mint az általuk biztosított katonai szervezet vagy alakulat, s **mozgékonyságuk** is a biztosított katonai alegységével azonos.

A biztosított katonai alegységével megegyező késznléti fokozat és mozgékonyság képessége garantálja az egészségügyi szervezet (ROLE 1-4) számára az aszimmetrikus kihívásokkal teli, **többdimenziós műveleti terület** gyorsan változó körülményeihez alkalmazkodó katonai szervezet hatékony egészségügyi biztosítását, azaz a vele egy időben történő reagálás és átdiszlokálás képességét.

Ezen képesség biztosításának egyik alapfeltétele a légtér fölötti ellenőrzés gyakorlása, másrészt egy erős, a hirtelen és nagy számban jelentkező sérültszám kezelését lehetővé tevő (szárazföldi, légi és szükség esetén tengeri) **egészségügyi kiürítő rendszer** működése.

Többnemzeti megközelítés

Az egészségügyi kapacitást hadszínterre telepítő nemzetek számára a fenntarthatóság szempontjából elengedhetetlen **egészségügyi szakállomány váltása** egyre nehezebben megoldható feladat. Ez is, és költséghatékonysági szempontok indokolják a hadszínterre telepített egészségügyi kapacitások többnemzeti működtetését. Az adott vezető nemzet irányítása alatt működő többnemzeti egészségügyi szakállomány felkészítése összehangolást és összekovácsolást igényel **jogi, nyelvi, kiképzési, anyagellátási** szempontból és az ellátási protokollok összehangolása terén.

A humanitárius egyezmények egészségügyi vonatkozásai

A **Genfi** és **Hágai** egyezmények különleges jogokat (védetség a személyi állomány és anyagi készletek számára) biztosítanak. A sérültek és betegek érdekében lehetővé teszik még a fogságba esett egészségügyi szakállomány részére is a **munkavégzés** lehetőségét, és ahhoz biztosítják a feltételeket.

Az ellátási kötelezettség (a rendelkezésre álló egészségügyi erőforrások figyelembevételével) az ellátásra szorulóknak mindegyikére vonatkozik, s ennek alapszempontja az egyén klinikai állapota. Az ellátásra szorulóknak között tilos különbséget tenni faji, nemzetiségi, vallási stb. alapon.

A védetség akkor, és csak akkor érvényesíthető, ha az egészségügyi csapatok és anyagok megfelelő jelzéssel vannak ellátva, a szakanyagok gyártása, tárolása, szállítása, elosztása és felhasználása más, a haderő működtetéséhez szükséges anyagnemektől elkülönítetten történik.

Ez is megköveteli az **egészségügy önállóságát** mind a vezetés-irányítás, mind pedig a végrehajtás területén.

A hadviselés szabályai és a humanitárius egyezmények minimum elvárásokat fogalmaznak meg, betartásuk nemzeti és egyéni felelősség, mely mindenkor fennáll és nem évül el. Ezen elvárások betarthatóságát biztosítja az oktatás (a katonák missziós felkészítésének egészségügyi programja) és a jogi felelősségre vonás lehetősége.

Az egészségügyi ellátás gyakorlata

A hadszíntéren alkalmazott egészségügyi ellátásnak bevált gyakorlatra kell támaszkodnia (tényeken alapuló orvoslás – Evidence Based Medicine). Gyakorlati szempontból ez az alapelv ***az alábbi formában jelenik meg a hadszíntér egészségügyi biztosításában:***

- Gyógykezelési irányelvek (Treatment Policy);
- Betegállományban tartási irányelv (Holding Policy);
- Kiürítési irányelv (Evacuation Policy).

Az ellátás, a betegek egyéni érdekét lehetőség szerint maximálisan, a vallási és kulturális szempontokat is figyelembe véve történik.

A klinikai állapot elsődlegessége

A klinikai állapot felmérését követően az ellátandók osztályozásra (Triage) kerülnek, melynek célja meghatározni az ellátás és kiürítés sorrendjét, eszközét, helyét és módját az ellátásra szoruló körében.

Sürgősségi ellátást lehetőség szerint mindenki számára (beleértve a fogságba esetteket, menekülteket és a polgári lakosságot is) elérhetővé kell tenni.

Az orvosi titoktartás kötelezettsége

Egészségügyi információ csak az ellátásban közvetlenül érintett személyek részére adható ki. A személyiségi jogok figyelembevételével az állományilletékes parancsnok részére (a hadműveleti jelentőséggel bíró egészségügyi információ kivételével) csak az ellátott tartózkodási helyéről, általános állapotáról, szolgálatképtelenségének várható időtartamáról és az egészségügyi okból történő kiürítés szükségességéről szóló információ adható ki.

10. A haderő-átalakítás aktuális feladatai

A Magyar Honvédség egészségügyi szolgálata az utóbbi években világszínvonalú kutatási eredményeivel, a különböző missziókban való átlagon felüli szereplésével, egyedülálló, a preventív medicinában meglévő telepíthetőségével, a béke ellátásban kivívott hírnevével olyan képességeket teremtett, melyek megtartása kívánatos és a Magyar Hon-

védség szövetségi és egyéb nemzetközi kötelezettség vállalásainak teljesítése szempontjából elengedhetetlen.

A **nemzetközi katona-egészségügy meghatározó beosztásait** ebből a szolgálatból kiemelkedett, egy előre mutató koncepciózus karrier modell alapján kiválasztott és felkészített orvos tábornok, illetve orvos ezredes tölti be.

A Magyar Honvédség irányításának és felső szintű vezetésének rendjéről szóló kormányhatározat alapján, az egészségügyi szakterület jövőbeni működéséről kialakított elgondolás tervezettel kapcsolatosan **egy sor olyan kétely merül fel**, melyek a nyilvánvalóan valamiféle racionalizmus alapján kialakított elképzelésben, **a fentiekben jelentett képességekkel rendelkező katona-egészségügy további szervezeti működését ellehetetlenítették volna.**

A teljesség igénye nélkül a kételyek az alábbiak voltak:

1. Törvényi, gazdaságossági és egészségügyi szakmai követelményekkel úgy tűnt, a struktúra nem volt ütköztetve.
2. Olyan jellegű katonai struktúra a világon sehol nincs, amelyben az egészségügyi szolgálat egyáltalán nem szerepel.
3. Az egészségügy harctámogató szolgálat, mely közvetlenül a harcolók mögött, új elvek szerint, azokkal együtt kerül alkalmazásra (combat medic). Éppen ezért a műveleti és az aszimmetrikus fenyegetettség megkövetelik az egészségügy alkalmazónál való elhelyezését. Ennek következménye az, hogy a csapat és a központi tagozat gyakorlatilag nem választható el, és ezt a feladatot valahol és valakiknek koordinálni kell, hisz a sérülések és a betegségek megoszlása és nagyságrendje nem veszi tudomásul az adminisztratív határokat.
4. A sajátos magyar egészségügyi képzési és társadalombiztosítási rendszer – az előző ponton felül is – egy meghatározott szakirányító csoportot követel meg.
5. A NATO szabályzók jelentős része a feladatokat és eljárásokat egyetlen vezető személyéhez, a **katona-egészségügy parancsnoki jogkörrel felruházott szakmai vezetőjéhez köti** (The Surgeon General).

6. Úgy ítélhető meg, hogy a nagyra nőtt HM és HVK létszámában a nagyarányú elcsúszást és nagy költségemelkedést nem a 26 fős egészségügyi csoportfőnökség idézte elő, mely egyben esetenként emberfeletti módon parancsnoki feladatokat (hét alárendelt intézet) is ellátott, egy-egy ember 3-4 eltérő feladattal való megbízásával.
7. Mindemellett nem elhanyagolható, hogy az egészségügyi intézetek OEP bevételei az elmúlt évben a tervezettet meghaladták. Ebben az évben 5,2 Milliárd Forint a tervezett. Ez az összeg fedezi az úgynevezett rezszi költségeket, ami állítólagosan az egyik oka az átalakításoknak.

Mindezek ellenére a kormányhatározatban megjelölt célokat teljes mértékben elfogadva, azzal összhangban, a *Magyar Honvédség egészségügyi rendszerének működőképességét megőrzendő* és a szövetségi egészségügyi alapelveket messzemenően figyelembe vevő javaslatot és elgondolást dolgoztunk ki.

II. A Magyar Honvédség Egészségügyi Parancsnokság létrehozásának körülményei, a parancsnokság rendeltetése, feladata és szervezeti felépítése

1. A javaslat és elgondolás szakmai indoklása

Az egészségügyi szolgálat egységessége majdnem minden NATO tagállamban biztosított. A megbontásra irányuló törekvések vagy teljes kudarcot vallottak (Anglia, Kanada), vagy revízióra és visszarendezésre kerültek (Csehország, Lengyelország). Az igazán *hatékony és elismert egészségügyi szolgálatok*, az általunk javasolt egészségügyi parancsnokságokat működtetnek (Németország, Franciaország, Spanyolország, Belgium és Egyesült Államok).

A parancsnokság működésének alapvető ideológiája minden ilyen szervezettel rendelkező tagállamban az, hogy a többnemzetiségű NATO haderőn belüli közös műveletekben való alkalmazhatóság elérése a különböző szintű segélyhelyek, egészségügyi központok egymásra épülő, megfelelően irányított egységes rendszerében valósítható meg.

Az egységes követelménytámasztás és az egészségügyi kapacitások folyamatos elérhetősége (telepíthetősége) érdekében a fenti egységes struktúrát, a prevenció, kiürítés, gyógyítás, kutatási és fejlesztési,

valamint szakanyag-ellátási feladatok végrehajtása érdekében már a béke időszakban meg kell teremteni.

Ezt a koncepciót, az alkalmazási eredményeink teljességgel igazolják. (ISAF ROLE-III Kabul GE, ISAF ROLE-II Kabul SP, MFO ROLE-II Sina, KFOR ROLE-II GE, KFOR MEL HU).

2. Az MH Egészségügyi Parancsnokság szolgálati, szakirányítási és szakmai alá-, főlérendeltségi viszonyai

A 2004. évi CV. Törvény a Honvédelemről és a Magyar Honvédségről (továbbiakban: a Törvény) 101 § (3) bek. j) pontja a HM HVK főnök vezetési jogkörébe utalja az egészségügyi biztosítás megszervezését és vezetését.

A Törvény 97 § (1) bek. n) pontja alapján a honvédelmi miniszter végzi az ágazat egészségügyi szakirányítási feladatait.

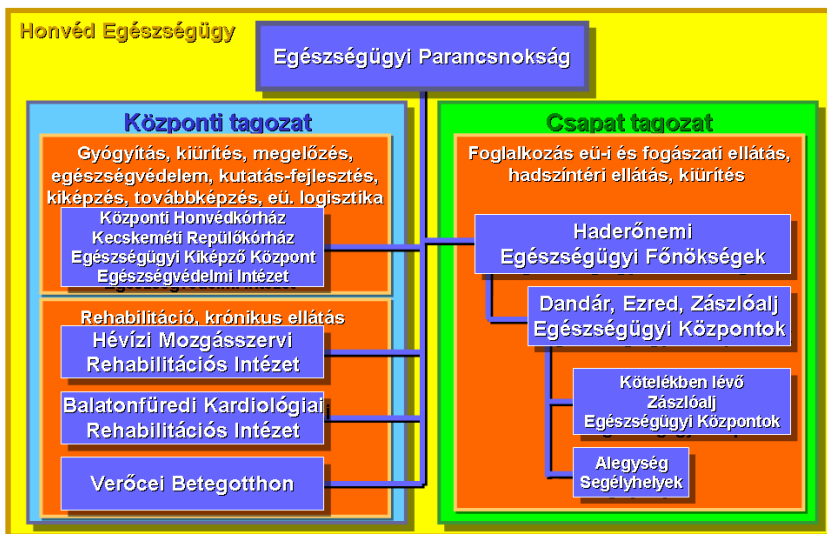
A Törvény 103 § (1) és (2) bekezdése pontosan rögzíti a parancsnoki szolgálati hatásköröket, melyeket az alábbi intézetekre és szervezetekre szükséges a jelentett feladatok végrehajtása érdekében kiterjeszteni:

1. MH Központi Honvédkórház,
2. MH Kecskeméti Repülőkórház,
3. MH Hévízi Mozgásszervi Rehabilitációs Intézet,
4. MH Balatonfüredi Kardiológiai Rehabilitációs Intézet,
5. MH Verőcei Betegotthon,
6. MH Egészségvédelmi Intézet,
7. MH Egészségügyi Kiképző Központ.

Az alárendelt intézetek megnevezése, száma és létszámarányai, az intézeti tagozat **2006. január 01-től** kezdődő átalakítása, illetve a kórház-rekonstrukció függvényében természetesen változni fog.

A központi és csapattagozat szakmai felügyeletét az egységes szakmai elvek megvalósítása érdekében a **MH Egészségügyi Parancsnokságnak** kell gyakorolnia.

A honvéd-egészségügy funkcionális tagozódását és irányítását az alábbi ábra szemlélteti:

A MH középírányító szervezetekkel történő együttműködés rendje a következő ábrán tekinthető át:

3. MH Egészségügyi Parancsnokság rendeltetése:

1. Az MH egészségügyi biztosításának tervezése, szervezése, az egészségügyi biztosítás szakmai elveinek kidolgozása. A megelőző, a kiürítő, a gyógyító, a rehabilitációs, a katonae-gészségügyi tudományos, az egészségügyi technikai fejlesztési és szakanyag ellátási feladatok irányítása.

2. Az egészségügy területén a társadalombiztosítással összefüggő és a katonae-gészségügyre vonatkozó tevékenység összefogása.

3. A felkészítéssel, a kiképzéssel kapcsolatos feladatok szervezése és koordinálása.

4. A katasztrófaorvoslással kapcsolatos tevékenységben való részvétel.

5. A katonai pályaaalkalmasság egészségi, fizikai és pszichikai elbírálása végrehajtásának tervezése, szervezése, irányítása és ellenőrzése. A szűrővizsgálatok tervezése, szervezése és az egészségi állapotra vonatkozó adatok feldolgozása.

4. MH Egészségügyi Parancsnokság fő feladatai:

1. Az egészségügyi biztosítás elveinek, rendszerének, az ellátást szabályozó jogszabályok, rendelkezések kidolgozása, valamint az egészségügyi ellátást meghatározó az EU-ban, a NATO-ban és a Magyar Köztársaságban érvényes jogszabályok, rendelkezések, elvek szükség szerinti adaptálása.

2. Az MH egészségügyi doktrína összhangjának, harmonizációjának biztosítása a kapcsolódó doktrínákkal. A parancsnokság szakmai területéhez tartozó szabályozók kidolgozása, valamint a parancsnokság felelősségi körébe tartozó NATO egységesítési dokumentumok (STANAG-ek) feldolgozása.

3. Az EU és a NATO kötelezettségekből adódó egészségügyi feladatok végrehajtásának szervezése. Kapcsolattartás az EU, a NATO és egyéb országok katonae-gészségügyi szervezeteivel.

4. A parancsnokság és az alárendelt szervezeteknél a készenlét fenntartásával és fokozásával kapcsolatos feladatok szervezése, ellenőrzése. Az MH katonai szervezeteinél folyó egészségügyi felkészítés szakmai felügyelete.

5. Az ágazat alapellátását és szakellátását végző gyógyító-megelőző, járó- és fekvőbeteg-ellátás irányítása az MH alapellátást végző egészségügyi központjainál, szakellátást nyújtó kórházaiban, intézeteiben.

6. A közegészségügyi és járványvédelmi biztosítás, az egészségvédelmi és egészségfejlesztési feladatok szakmai koordinálása.

7. A katonai egészségi, fizikai és pszichikai alkalmassági vizsgálatok és a felülvizsgálati tevékenység irányítása, szervezése.

8. A hivatásos és szerződéses állomány egészségi, fizikai és pszichikai alkalmasságának megtartása érdekében a szinten tartás egészségügyi követelményeinek meghatározása az egészségfejlesztési feladatok szervezése és felügyeletével kapcsolatos feladatok végrehajtása.

9. A katonai-, köztisztviselői és közalkalmazotti állomány általános és speciális munkaköri alkalmassági szűrővizsgálatának koordinálása, végrehajtásának megszervezése és az eredmények feldolgozása.

10. Az alárendelt katonai szervezetek parancsnoki és az MH egészségügyi szervek szakmai ellenőrzése.

11. Az MH missziós feladatai egészségügyi biztosításának tervezése, szervezése, ellenőrzése. Az egészségügyi biztosítás személyi és technikai feltételeinek megteremtésében való részvétel. A feladathoz kapcsolódó egészségügyi felkészítés, kiképzés szervezése, tervezése és végrehajtása.

12. Kapcsolattartás más tárcákkal, az Országos Tisztviselői Főorvosi Hivatal vezetőjével, a szakmai kamarákkal, a fegyveres szervek szakmai szervezeteivel, az Egészségügyi Felsőfokú Szakirányú Szakképzési és Továbbképzési Bizottsággal, az egyetemek Katonai és Katasztrófaorvostani, illetve Repülőorvosi Tanszékeivel, intézeteivel és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem szakmai szervével.

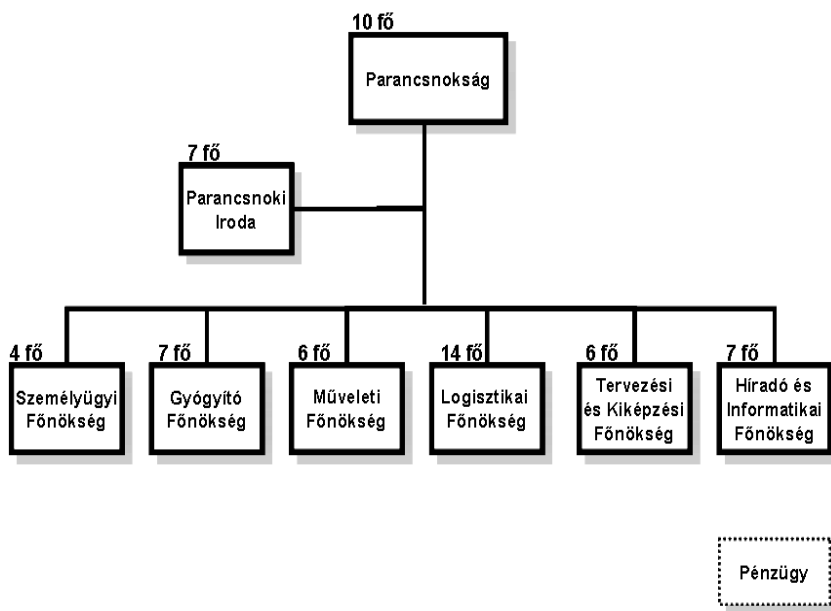
13. Szakmai intézkedések kiadása, az egészségügyi szakkiadványok kiadásának tervezése és szervezése. A más tárcáktól érkező, a szakmai kompetenciákba tartozó jogszabálytervezetek véleményezése.

14. A hivatásos, szerződéses, önkéntes tartalékos és közalkalmazott egészségügyi állomány szakkiképzése, valamint szakirányú továbbképzési rendszerének kidolgozása, a szakvizsgára készülő honvédelmi orvosok felkészülésének irányítása, segítése és ellenőrzése.

15. A szakterületnek megfelelően a tiszti, a tiszthelyettesi és a tisztes szakmai képzési követelmények kidolgozása, karbantartása, a képzés szakmai-technikai biztosítása, kibocsátói vizsgák szakmai felügyeletével összefüggő feladatok végzése. A hivatásos és szerződéses katonák át- és továbbképzésének megszervezését és végrehajtását szabályzó intézkedésben foglaltak szerinti kamarai jogkör gyakorlása.

16. Az MH speciális egészségügyi eszközei, szaktechnikai eszközei és szakanyagai biztosításának tervezése, valamint a kapcsolódó gazdasági tevékenység irányítása, a végrehajtás felügyeletével összefüggő tevékenység végzése.

5. Az MH Egészségügyi Parancsnokság szervezete

6. Az MH Egészségügyi Parancsnokság megalakításának várható hatásai

1. Az *MH Egészségügyi Csoportfőnökség*, mint „kétsapkás főnökség” az ismert létszámviszonyai mellett és miatt csak az *alárendelt intézetek* (MH KHK, MH EVI, MH EÜKK) *bevonásával tudott – gyakorlatilag illegálisan – megfelelni az elvárásoknak.*

2. Az *egészségügyi parancsnokság megalakítása*, a *legalizálódás* mellett, a hatékonyabb és gyorsabb, ezáltal a *minőségi munka irányába fog hatni*, a szolgálat képességeinek elismerését és morális megbecsülését jelenti.

3. A parancsnokság struktúrájában *a honvéd vezérkar főcsoportfőnökségei és feladatai beazonosíthatók* (Műveleti Főnökség, Tervezési és Kiképzési főnökség, Parancsnoki Iroda).

4. Az *átalakítás fő célkitűzése*, nevezetesen a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Honvéd Vezérkar létszámárányainak csökkentése, a 61 fős parancsnokság létrehozásával úgy valósult meg, hogy az *egészségügyi csoportfőnökség megszűnése – 26 fős csökkenése – mellett az össz egészségügyi létszám 2006. végére 295 fővel, a Kórház rekonstrukció befejezésével újabb 65 fővel, mindösszesen pedig 360 fővel fog csökkenni és az intézetek egészségügyi törvény által meghatározott minimum követelményei is érvényesülnek.*

EGY RÉGI-ÚJ ANYAGNEM, A „HUMÁN ANYAGNEM” BEMUTATÁSA

(Az anyagnem szerepe a logisztikai
feladatrendszerben)

Réti Tamás¹

E cikk megírásával egy olyan területre szeretném ráirányítani a figyelmet, mellyel naponta találkozunk mindannyian, de a hátterét csak kevesen ismerik. Mint a címből kiderül, ez a humán anyagnem. Egy olyan anyagnem, amely bár a logisztika egységes rendszerében végzi feladatát, de tevékenysége jelentős részét a humán és személyügyi feladatrendszer támogatása érdekében fejtí ki.

Célom a cikk megírásával az anyagnem átfogó bemutatása az érdeklődők számára. Ennek során rövid áttekintést adni az utóbbi évtizedben az anyagnemet érintő változásokról, felvázolni a feladatrendszerét, rámutatni területeire, az együttműködőkre és ismertetni a jelenleg az irányába dolgozó hivatali szervezeteket és feladatrendszerüket, a szabályzás helyzetét és rendszerét.

A logisztikai feladatrendszer anyagnemek szerinti felosztásában mindenki számára ismert területek a hadtáp (élelmezés, ruházat, üzemanyag, stb.), vagy a haditechnikai (fegyverzet technika, páncélos és gépjárműtechnika, repülőműszaki, stb.) szolgálati ágak. De mit is jelent a „**humán**” kifejezés és a hozzá tartozó szervezet és feladatrendszer a *logisztikán belül*?

A humán anyagnem rövid meghatározása:

Az MH ellátási rendszerében a hadtáp szolgálati ágakon belül az MH állományának pihentetését, regenerálódását, kulturálódását, lelki gondozását, napi közéleti informálódását, rendezvények biztosítását lehetővé tevő és a nemzeti, szövetségi hovatartozást és katonai életet bemutató, reprezentáló szakanyagok, továbbá hangszerek, képzőművészeti alkotások és egyházi liturgikus eszközök és a hozzájuk kapcsol-

¹ Réti Tamás mk. alezredes, MH Humán Anyagi Alosztály volt alosztályvezetője, most a HM Védelemgazdasági Főosztály, Vagyon-felügyeleti osztályvezető.

lódó tervezési, szervezési, ellátási, támogatási feladatok és folyamatok, valamint ezek végrehajtására és szabályozására irányuló tevékenységek összessége.

Az anyagnem feladatrendszerének és elnevezésének kialakulása, változása összefügg az elmúlt években (15-20 év) lezajlott MH szintű szervezeti változásokkal és szervezési elgondolásokkal.

Történeti áttekintés

Az anyagnem története pedig még régebbre nyúlik vissza. Ha a fontosságát akarnám hangsúlyozni, akkor azt mondanám, hogy az ókori haderő létrejöttékor már megteremtődtek az anyagnem alapjai. A csapatszázalók, a kitüntetések, a kürtök és dobok, a zsákmányolt kincsek kezelése, a harc szüneteiben a szórakoztatás feltételeinek megteremtése, mind-mind olyan területek, melyhez a ma működő szakágnak kötődése van és gyökere nyúlik vissza.

A jelenlegi formájának alapjai a II. világháborút követően, a Magyar Néphadsereg létrejöttével és formálódásával alakultak ki. Jelentősége akkor a sorállomány laktanyai életkörülményeinek formálásában, javításában, szabadidejének szervezett és hasznos eltöltésében, a művelődés és kultúra terjesztésében nyilvánult meg elsősorban. A rendszerváltást megelőzően az akkori rendszerre jellemző politikai felhangoktól sem volt mentes.

A rendszerváltást követően bár nyilvánvaló volt, hogy az anyagnemre szükség van, de a korábbi politikai kötődése miatt, léte megkérdőjeleződött. Korábbi feladatrendszere felülvizsgálatra került és helye, valamint szerepe többször változott az akkori honvédség szervezetében.

A jelenlegi anyagnem alapjai az MH Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség létrejöttével és a „humán anyagi” feladatrendszer hozzárendelésével jöttek létre, mely a 38/1991. sz. főcsoportfőnöki intézkedéssel – a Magyar Honvédség kulturális alapellátásának anyagi, technikai biztosítására, gazdálkodás rendjére – vált egyértelművé. Mint látható, a logisztika rendszeréből akkor még elkülönülten és a kiképzési szakággal együttesen volt felső szinten kezelve, de egymástól mégis elkülönítetten. Megnevezésében még a „**kulturális**” kifejezést használta, de ellátott feladatai azon túlmutattak. Bár még ma is sokan használják az anyagnemre a kulturális szakág megnevezést, valamint

több esetben közösen kezelik a kiképzési anyagi területtel, de látni fogjuk, hogy ma már ez nem helytálló.

Az anyagnem életében a következő változás a **Humán Főcsoportfőnökség megalakulásával (1995)** következett be. Ekkor elvált felső szinten is a kiképzési anyagi szakágtól és megkapta a „*humán anyagi*” megnevezést. Feladatai alapvetően nem változtak, bár a honvédség demokratizálódásának, civil szféra felé nyitásának hatására hangsúlyát helyezte az egyes feladatok között. *Anyagnemfelelősként a főcsoportfőnök leadott jogkörében a főcsoportfőnökség közgazdasági osztályvezető járt el.* Intézményrendszerében a csapattól a felső szintig a teljes struktúrát átfogta, ugyanakkor továbbra is a logisztika területektől elkülönülten működött, több más anyagnemhez hasonlóan. Az anyagnemhez kötődő feladatokat a humán tisztek végezték.

A központi tagozatban az MH Humán Szolgáltató Központ, majd az MH Kulturális és Média Igazgatóság és annak részeként az MH Humán Szakanyagellátó Központ működött. 1998-99-re megtörtént az akkori elképzeléseknek megfelelően a kulturális, rekreációs, kommunikációs, szociálpolitikai és humán anyagi területek teljes integrációja, mind a főcsoportfőnökségi szinten, mind a központi intézményi szinten. A humán anyagnem támogatási feladatrendszere mindezen területekre, tevékenységekre és működését biztosító intézmény rendszerre és intézményekre kiterjedt.

1999-2000-ben a NATO csatlakozás hatására bekövetkező változások újabb átalakulást eredményeztek az anyagnem életében. A „*J*” blokkok létrejötté, a Humán Főcsoportfőnökség átalakulása, a Kulturális Média Igazgatóság megszűnése, az egységes logisztikai elképzelések hatására, a megszületett döntés értelmében az anyagnem 2000. december 01-el bekerült a logisztikai támogatás rendszerében és létrejöttek jelenlegi szervezeti elemei. *Megítélésem szerint ez a változás volt a legmeghatározóbb az anyagnem életében az elmúlt öt évtized alatt.*

A változás eredményeként egységes ellátási rendszerben, azonos gazdálkodási, beszerzési, ellátási, nyilvántartási, tárolási szabályok szerint végzi az anyagnem támogatási feladatait. Ugyanakkor, a megszűnő humán tisztai és a humán anyagi területet vivő logisztikus beosztások hiánya miatt a haderőnemi szint alatt az anyagnemnek nem volt szervezeti eleme. A szakterülethez kapcsolódó feladatokat megbízással, vagy kijelöléssel, általában a személyügyi területre tartozó személyek végezték.

2003-tól a haderő átalakítás és a szervezeti átvilágítások hatására az **MH Szárazföldi Parancsnokság**, az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság és alárendelt szervezeti** elemeinél kialakításra kerültek/kerülnek az állománytáblákban is az anyagnem feladatai ellátására beosztások. A honvédség más szervezeti elemeinél a korábbi helyzet csak részben változott, a megbízott, kijelölt személyek egyre több helyen kerülnek ki a logisztikai állomány köréből.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a logisztikai ellátási és támogatási rendszerbe kerülve az anyagnem alaprendeltetése nem változott meg. ***Továbbra is fő célja a személyi állománnyal összefüggő tevékenységek – a korábbi meghatározásnak megfelelő – minél eredményesebb anyagnemi támogatása.*** Ez mindenképpen feltételezi és szükségessé teszi a folyamatos és szoros együttműködést azokkal a szervezeti elemekkel akik az adott szakterületen kompetenciával és szakmai hatáskörrel rendelkeznek. Az együttműködők köréről és az együttműködés területeiről később szólok.

A humán szakanyagellátás feladatai

Az anyagnem az anyagnemfelelős felelősségi körébe tartozó szakanyagokkal – anyagok, készletek, kis-értékű tárgyi eszközök, tárgyi eszközök, materiális és immateriális javak, pénzeszközök, és ezekhez kapcsolódó szolgáltatások összessége – támogatja az együttműködőket, hajtja végre feladatait.

A humán szakanyagellátás feladatait a következők szerint lehet összefoglalni: Az anyagnem vonatkozásában a költségvetés tervezés, a beszerzés, az ellátás, az eszközök üzemeltetésének, javításának, fenntartásának és selejtezésének szervezése és végrehajtása. Ennek során együttműködés az igénylőkkel, felhasználókkal. A feladatokat a szolgálati és szakmai alá-fölérendeltségi viszony szerint végzi.

De nézzük konkrétan, hogy a humán szakanyag fogalomköre mit tartalmaz: A humán anyagnemfelelős felelősségi körébe tartozó szórakoztató híradástechnikai eszközök, hangszerek, képzőművészeti alkotások és dekorációs anyagok, fototechnikai eszközök, sportszerek és játékok, zászlók és más nemzeti és szervezeti hovatartozást kifejező tárgyak, liturgikus anyagok, rendezvények szervezésével kapcsolatos szolgáltatások és jogdíjak, nyelvképzési és más irodalmi és szakmai könyvek és folyóiratok hagyományos és elektronikus formában, vala-

mint az előzőekben felsoroltak működését, használatát, fenntartását szolgáló anyagok és szolgáltatások.

A humán szakanyagok osztályozását a következők szerint hajthatjuk végre:

- Híradástechnikai eszközök (televíziók, rádiók, rádiós magnók, CD-s rádiós magnók, videó felvevő és lejátszó berendezések, videó kivetítők (projektor), mini és mikro HI-FI tornyok, studiotechnikai berendezések (erősítők, hangfalak, mikrofonok, stb.), walkman-ek, discman-ek, diktafonok, egyéb tartozékok).
- Fototechnikai eszközök (automata fényképezőgép, digitális fényképezőgép, tükörreflexes fényképezőgépek, filmvetítő berendezések, objektívek, vakuk, memóriakártyák, filmek).
- Szabadidős sporteszközök és játékok (labdajátékok (foci-, kosár-, kézi-, röplabda, asztali tenisz, tollas, tenisz, squash, stb.), darts, társasjátékok, sakk).
- Közösségi játékok (labdajátékok (foci-, kosár-, kézi-, röplabda, asztali tenisz, tollas, tenisz, squash, stb.), darts, társasjátékok, sakk).
- Zászlók, címerek, jelképek (zászlók (kül- és beltéri, asztali), zászlórudak, zászló tartók, talpak (asztali, márvány, álló, stb.), címerek (bronz, réz, fa, műa., stb.).
- Nyelvtanulást segítő eszközök (Multimédiás nyelvi laboratóriumok, Szótárak, nyelvkönyvek, Nyelvi hanghordozók és számítógépes, alkalmazások).
- Könyvek (Könyvtári könyvek, Hazánkat és az MH-t bemutató idegennyelvű könyvek, kiadványok, szakkönyvek).
- Napilapok, folyóiratok.
- Műsoros videó és hanghordozók (DVD filmek, Videó filmek, CD-k, MC-k, Celluloid filmek, Hanglemezek).
- Hangszerek (Fúvós (fa és réz) hangszerek, Billentyűs hangszerek, Ütős hangszerek, Húros hangszerek, Elektronikus hangszerek).

- Tábori Lelkészi Szolgálat anyagai (kegytárgyak, lelkészek liturgikus öltözeti anyagai, egyházi szertartások kellékei, anyagai, a hitélet irodalmi alkotásai, hang és képanyagai).
- Kommunikációs és PR anyagok (Az MH életét bemutató tárgyak, Az MH és a szervezetei emblémájával ellátott tárgyak, kiadványok, szóróanyagok).
- Pszichológiai és humánszolgálati anyagok (Pszichológiai tesztek, Prevenációs szakanyagok, Tablók, poszterek, tájékoztató anyagok).
- Dekorációs anyagok (Keretezett képek, poszterek, Tablók, bemutató táblák, A fentiek készítéséhez szükséges anyagok).
- Képzőművészeti alkotások (festmények, kisplasztikák, szobrok (köztéri és zárttéri), rézkarcok).
- Tanfolyamok (gépjárművezetői képzés, nyelvtanfolyam).
- Antenna- és hangosítási rendszerek (Laktanyai televíziós központi antennarendszerek, Egyedi földi és műholdvevők, Laktanyai hangosítási rendszerek, Alakulótér hangosítás).
- Műsorvételi és szerzői jogdíjak (Kis zenei jogdíjak, Nagy jogos előadások szerzői jogdíjai).
- Sport rendezvényekhez kapcsolódó kiadások (Díjak, Kupák, érmek, Szervezési költségek).

Mint korábban említettem és az anyagok osztályozásából láthatjuk, az anyagnem széleskörű feladatrendszerrel rendelkezik. Ennek végrehajtása során a szakanyagellátás céljai a következők:

- A laktanyákban szabadidejét eltöltő szerződéses állomány ellátása kikapcsolódást, szórakozást és regenerálódást segítő szórakoztató technikai eszközökkel, azok működését és fenntartását biztosító anyagokkal és szolgáltatásokkal, valamint a munka és pihenő, regeneráló helyek kor színvonalának megfelelő felszerelése dekorációs szakanyagokkal.
- Katonai rendezvények hangosítási és kivetítési szükségleteinek biztosítása.
- Az MH katona zenekarainak hangszerellátása és fenntartása.

- A személyügyi munkával összefüggő szakanyagok biztosítása a személyügyi szervezetek részére.
- A nemzeti, szövetségi hovatartozást és katonai életet bemutató, reprezentáló szakanyagok biztosítása mind az MH szervezetein belül, mind a civil szféra tájékoztatására.
- Az MH könyvtárainak állománybővítése írott és elektronikus irodalommal.
- A lelkészi szolgálati ágak ellátása liturgikus anyagokkal.
- Sajtótermék biztosítás az MH szervezeti elemei számára itthon és külföldön.
- Jogdíjfizetés kötelezettség felügyelete az MH egésze vonatkozásában.

Az anyagnem szervezeteinek felépítése, feladatai

Az anyagnem hivatali szervezeti rendje alapvetően jelenleg négy meghatározó elemre tagolható, melyek:

- MH Humán Anyagi Alosztály² – anyagnemfelelős;
- MH Hadtápanyag Ellátó Központ³ Központi Humán- és Térképanyag Ellátást Tervező Részleg⁴;
- MH HTPEK Központi Humán Raktár⁵;
- Haderőnemi parancsnokságok anyagnemi szakemberei.

² MH HUAA.

³ MH HTPEK.

⁴ KHTETR.

⁵ KHR.

Az MH Humán Anyagi alosztály rendeltetése, feladatrendszere

Az MH Hadtáp Főnökség MH szintű jog- és hatáskörrel rendelkező alosztály szintű szervezeti eleme.

Rendeltetése az MH humán anyagi biztosításának, a szakállomány felkészítésének tervezése, a nomenklatúrájába tartozó szakanyagok tárolásával, kiadásával, felhasználásával és elszámolásával, a szaktechnikai eszközök üzemfenntartásával kapcsolatos követelmények meghatározása, ezen feladatok végrehajtásának szervezése és szakfelügyelete.

Fő feladatai:

- Tervezi az MH-ra kiterjedő humán szakanyag ellátást;
- Végzi a központi előirányzatok tervezését, célszerű felosztását;
- A humán anyagi összegzett jelentés valamint a norma jelentés alapján elemzéseket, számvetéseket, értékeléseket készít a költségvetés tervezéséhez;
- Tervezi a katonai szervezetek éves norma jelentései kulturális anyagi és eszköz helyzetjelentései és igénylései alapján az éves beszerzések és anyagelosztások végrehajtására;
- Engedélyezi az új típusú technikai eszközök beszerzését, az elavultak kivonását, és a hatáskörébe tartozó selejtezéseket;
- Szakmai segítséget nyújt a beszerzésre kerülő, valamint eddig rendszeresítésre került humán szakanyagok kodifikációjában;
- Ellenőrzi az MH csapatainál és intézményeinél a költségvetési jogcím előirányzatainak felhasználását, valamint a vásárolt eszközök rendeltetésszerű használatát;
- Szakmailag irányítja az MH HTPEK KHR-t, az MH HTPEK KHTETR-t, a haderőnemi parancsnokságon és alárendelt katonai szervezeteinél valamint a HM háttérintézményeknél humán anyagi területtel foglalkozó szakállományt;
- Végzi a szakterület szabályzóinak, normáinak, követelményeinek kidolgozását;

- Szervezi a humán szakterület szakmai állományának továbbképzését, tanfolyam rendszerű oktatását;
- Szervezi az állománytábla szerinti technikai eszközök rendszeresítését, alkalmazásba vételét, kivonását;
- Szervezi az MH szervezeteinél rendszerben lévő antenna- és hangosítási rendszerek fejlesztését, bővítését, valamint a televíziós jelszolgáltatás finanszírozását;
- Segíti az MH szintű kulturális rendezvények megvalósítását;
- Biztosítja a Magyar Honvédség teljes szervezetének (beleértve a békefenntartók, külföldi missziók) újságellátását;
- Biztosítja a könyvtárak fejlesztését, valamint a felszámolásra kerülő alakulatok könyvtárállományának átcsoportosítását;
- Támogatja a kommunikációs és PR tevékenység megvalósulását, a Magyar Honvédséget népszerűsítő anyagok megrendelését, azok terjesztését;
- Segíti a csapatmúzeumok, emlékszobák létrehozását, azok fenntartását;
- Együttműködik a HM Tábori Lelkészi Szolgálattal és szolgálati ágaival, végzi a tevékenységükhöz szükséges humán és hitéleti anyagok, eszközök beszerzését,
- Biztosítja az MH zenekarai részére a hangszerek utánpótlását
- Az anyagnemfelelősi körébe tartozó területeken jogosult az általa szakmailag irányított MH katonai szervezeteknél, és HM közvetlen szervezeteknél szakellenőrzések végrehajtására;
- A hatályos rendelkezések alapján ellátja a szakterület felsőszintű gazdálkodási és szakanyagnem felelősi feladatait, szervezi az MH-ban a szakterülethez tartozó anyag- és szaktechnikai eszköz ellátását, kidolgozza annak éves és középtávú logisztikai költségvetési terveit, együttműködve az MH gazdasági főnökkel.

A központi humán- és térképészeti anyagellátást tervező részleg rendeltetése, feladatrendszere

Rendeltetése, hogy a jóváhagyott költségvetési előirányzat összegén belül – a mindenkor érvényben lévő jogszabályok előírásai szerint előkészítse a hatáskörébe tartozó szakanyagok beszerzését, a szükséges szolgáltatások elvégzését, továbbá ezekre a MH HTPEK parancsnok útján kötelezettséget vállaljon, szerződést kössön, melyekről a szállítók szerinti nyilvántartást vezessen, továbbá kísérje figyelemmel a teljesítéseket.

A részleg a vonatkozó jogszabályok, illetve a MH HUAA iránymutatása alapján **megszervezi**, és az ellátást végző anyagraktár útján végrehajtja a különböző rendeltetésű készletek megalakítását, valamint az MH szervezeteinek szakanyaggal való ellátását.

Biztosítja a humán technikai eszközök, technológiai rendszerek üzemeltetési, javítási feladatainak megtervezését, irányítását, ellenőrzi az ezekkel összefüggő végrehajtást.

Részt vesz a humán szakanyagok, technikai eszközök rendszerbeállításában, üzemben tartásában és rendszerből történő kivonásában. Megszervezi az új eszközök, anyagok csapatpróbáját, értékeli azok eredményét.

Gyűjti az MH szintű ellátási normák és normatívák szerkezetét, pénzürtékét befolyásoló statisztikai adatokat, azokat feldolgozza, javaslatot tesz az ellátási pénznormák, anyagnormák (pótnormák), normatívák változtatására.

Külön rendelkezések alapján **végzi** a különféle NATO és nemzetközi missziók ellátásával kapcsolatos szakmai feladatokat. Szakmailag ellenőrzi a HM háttérintézményei, valamint a HVK közvetlen katonai szervezetek szakanyag gazdálkodását, elszámoltatását.

A részleg fő feladatai

- A HM BBBH-val és a MH HUAA-val együttműködve előkészíti a feladatkörébe tartozó és polgári vállalatok által végzett szállítási, szolgáltatási tevékenységek odaítélésére kiírt pályázati pályázatokat, részt vesz a pályázatok elbírálásában.

- A hatáskörébe tartozó beszerzések esetében előkészíti a gyártó és a kereskedelmi vállalatokkal a szállítási szerződéseket. A vállalatoktól beérkező számlákat ellenőrzi, a feldolgozáshoz szükséges alaki kellékekkel ellátja, és a pénzügyi referens részére átadja.
- Felügyeli és irányítja a központi szakanyag-gazdálkodás előirányzatainak felhasználását, nyomon követi a szállítók teljesítését.
- Feldolgozás és összesítés után adatokat szolgáltat az anyagnem felelősnek a katonai szervezetektől beérkezett humán anyagi összegzett jelentésekről.
- Az MH HTPF irányelveinek megfelelően, a jóváhagyott tervek alapján a raktárak útján szervezi és irányítja a csapatok, szervek és intézetek szakanyagellátását, a központi (fenntartási) készlettel történő gazdálkodást és elvégzi a kapcsolódó feladatokat.
- Ellenőrzi, irányítja a KHR humán anyagi ellátással összefüggő szaktevékenységét, részt vesz a leltárak végrehajtásában.
- Nyilvántartást vezet az inkurrens és selejt anyagokról, ezek mindenkori készletéről és értékéről.
- A hatáskörébe tartozó javítások tervezése, szervezése, irányítása és végrehajtása kapcsán együttműködik az illetékes polgári javítószervekkel, technológiai berendezések rendszerbe állítása, üzembe-helyezése, illetve felújítások, javítások végrehajtása esetén szakmailag az MH HTPEK-ot képviseli.
- A MH BBBH-val együttműködve előkészíti a feladatkörébe tartozó és polgári vállalatok által végzett tevékenységek odaítélésére kiírt versenytárgyalásokat, részt vesz a pályázatok elbírálásában.

A Központi Humán Raktár

Két részterületre bontható:

- Központi Raktár;
- Híradástechnikai és hangszerjavító műhely.

A központi raktár rendeltetése, hogy a központi költségvetés terhére beszerzett szakanyagokat és eszközöket átvegye, szakszerűen tárolja és nyilvántartsa. Lásza el az MH katonai szervezeteit norma szerint, valamint esetenként kölcsön-anyagokat biztosítson részükre. Végezze a feleslegessé vált anyagok levételét, tárolását, átadásra történő előkészítését.

Biztosítsa a beérkező, új beszerzésű anyagok, eszközök szabályos átvételét, tárolását, illetve az MH szervezeti elemei, alakulatai ellátása során azok kiadását, egyes anyagcsoportokban kölcsönzését. Hajtsa végre a selejtezéseket követően beszállításra kerülő eszközök átvételét, tárolását.

A híradástechnikai és hangszerjavító műhely rendeltetése, hogy hajtsa végre az MH-ban alkalmazott híradástechnikai eszközök, hangszerek javítását, felújítását, antennarendszerek, laktanya és egyéb hangosítási rendszerek fenntartását, javítását. Tegyen javaslatot a selejtezésre előkészített eszközök használhatóságáról, illetve hajtsa végre azok selejtezését. Biztosítsa a külföldi kontingensek antennarendszereinek fejlesztését, működtetését, továbbá az MH szervezetei részére a szolgálati feladatokhoz kötődően hangosítási rendszerek, videó és hangrögzítő eszközök működtetését, kölcsönzését.

A Központi Humán raktár feladatai a szakanyagellátás rendszerében:

- Biztosítja a központi költségvetés terhére beszerzett humánanyagok szakszerű átvételét és tárolását. Az MH katonai szervezetek kulturális anyagi-harcérték helyzetjelentései, és igényléseik alapján biztosítja azok ellátását.
- MH szintű nyilvántartást vezet a nomenklatúrájában meghatározott humánanyagokról és eszközökről, a javítóműhely anyagi készleteiről.
- Végzi az MH katonai szervezeteinél telepített műsorvevő antennarendszerek, illetve hangosítási rendszerek folyamatos működtetésének biztosítását, javítását.
- Végzi az MH katonai szervezetei által működtetett híradás technikai eszközök javítását.
- Biztosítja az MH katonai szervezetei által használt hangszerek javítását, időszaki felújítását és hangolását.

- Végrehajtja az MH katonai szervezeteinél feleslegessé vált üzemképtelen szakanyagok és eszközök levételét, selejtítéshez, vagyonkörből történő kivonáshoz való előkészítését és átadását kijelölt szervezet részére.

Haderónemi parancsnokságok humán anyagi szakemberé(ei)nek helye és szerepe az ellátás rendszerében

Feladata:

- A humán anyagi terület által támogatott különféle tevékenységek kiszolgálása érdekében folyamatosan gyűjtse a reális anyagigényeket;
- Biztosítson folyamatos információáramlást a szakterület vonatkozásában saját és alárendelt szervezete, valamint az anyagnemfelelős szervezet között;
- Készítse el az érvényben lévő intézkedések alapján a határidős jelentéseket;
- Önállóan végezze az anyagok igénylésével, vételezésével, beszerzésével, nyilván tartásával, javíttatásával, selejtezésével és leadásával kapcsolatos feladatokat;
- Ismerje az alárendelt katonai szervezetnél található, humán anyagi területtel foglalkozó személy(eke)t, munkájukhoz nyújtson szakmai segítséget;
- Naprakészen ismerje a saját és alárendelt katonai szervezeteknél a humán anyagok mennyiségét és minőségét, a csapatköltségvetés felhasználását, a folyamatban lévő selejtezési és káreljárási ügyeket;
- Rendszeres ellenőrzéseivel segítse elő a honvédségi vagyon megóvását, megőrzést és a különböző humán anyagok névhez kötését.

A felsorolt és az egyes szervezetek és szervezeti elemek által végzett feladatrendszeren túl az anyagnem a következő területek ellátását kezeli kiemelt feladatként, mely a működés során prioritási sorrendet is jelent:

- **Külföldi missziók ellátása:** A honvédelmi vezetés meghatározó célkitűzése a nemzetközi szinten való folyamatos katonai jelenlét. Ennek következménye, hogy a hazájától és családjától hosszabb – rövidebb időre elszakadt állomány munkáját és rekreációját a lehető legjobb, elérhető és finanszírozható eszközökkel kell támogatni, ennek feltételeit megteremteni.
- **NRF⁶-be felajánlott erők ellátása:** feladatrendszerében meg-egyezik a külföldi kontingensek ellátásával.
- **NATO-nak felajánlott erők ellátása:** Ennek során biztosítani kell a szövetségi feladatokban adott esetben résztvevő erők felkészítéséhez szükséges készletek megalakítását.
- **„Hangulatjavító intézkedésben” érintett szervezetek ellátása:** A szerződéses katonák megtartása, a honvédség vonzerejének növelése, az elhelyezési körülmények korszerűsítése érdekében végzett, a HM HVKF úr által elrendelt tevékenység anyagnemi támogatása.
- **Laktanya rekonstrukciós programban érintett alakulatok új és/vagy felújított épületei:** Részben összefügg az előző területtel, általános de szűkebb érvényű a programban érintett objektumokban.
- **Előjárói intézkedés alapján meghatározott feladatok:** Ennek során az MH szintű rendszeres, vagy egyedi ellátási, támogatási feladatok kerülnek teljesítésre.
- **Norma szerinti ellátás:** A sorrendiségben a költségvetési forráselégtelenség miatt került a sokadik helyre. Alapvetően az ellátás meghatározó formája lenne, de az elmúlt évek tapasztalatai és az elkövetkező évek tervezési keretszámái sem teszik lehetővé ennek érvényesítését. Mindez az érvényes norma felülvizsgálatát is indukálta, mely jelenleg folyik.

⁶ NATO Reagáló Erő.

A kiemelt feladatok megoldása során az alábbi eszközök és rendszerek alkalmazása kerül előtérbe:

- Televíziós antennarendszerek kiépítése, mely során megteremtődik a laktanyák és nőtlen szállók televíziós adások vételi lehetősége, ennek során széles skálán biztosítottá válik az információhoz jutás és regenerálódás, mind a hazai, mind a nemzetközi csatornák útján.
- Előadások, rendezvények és kiképzési foglalkozások hangosítási, demonstrációs és prezentációs támogatása szakanyagokkal.
- Nemzeti, honvédségi és szövetségi jelképek megjelenítése, jellemzőinek bemutatása, szemléltetése, történelmi hagyomány ápolása és ezek során a munka és nőtlen lakhatási helyek dekorálása.

Szabályzók kidolgozása

Az alosztály az elmúlt 4 évben megkezdte az anyagnemre vonatkozó részben elavult szabályzók átdolgozását, a jelen kor követelményeinek és a honvédelmi ágazat belső viszonyainak megfelelő új szabályzók kidolgozását. A folyamat nem ért véget. Jelenleg rendelkezünk több, a működést meghatározó alapvető intézkedéssel és több területen is folyik a kidolgozó munka. Az anyagnem jellegéből, valamint a technikai eszközök rohamos fejlődéséből fakadóan folyamatos nyomon követést igényel a már érvényes szabályok felülvizsgálata is.

Hasznosnak ítélem meg a vonatkozó szakmai intézkedések felsorolását, mely során összefogottan ismerhetők meg az érvényes új szabályzók címei és visszakereshetők a közlönyökben. Ennek jelentősége a csapatoknál megbízás, illetve kijelölés alapján anyagnem feladatokat végzők esetén fokozottan érvényesülhet.

Az elmúlt évek munkájának eredményeként kiadásra kerültek:

- A MH ÖLTP Ellátási főnökének (EF) 177/2002. MH EF intézkedése az ideiglenes humán anyagi normákról;

- A Magyar Honvédség ÖLTP Ellátási főnökének 182/2002. MH EF intézkedése a Humán szakanyagok, eszközök és készletek selejtezéséről;
- A Magyar Honvédség Ellátási főnök 40/2003. MH EF intézkedése az ideiglenes humán anyagi hadinormákról;
- A Magyar Honvédség Ellátási főnök 41/2003. MH EF intézkedése a humán anyagi összegzett jelentés rendjéről;
- 550/2004. MH HTPF intézkedése a gyakorlatok humán anyagi normáira;
- 551/2004. MH HTPF intézkedése az eredeti képzőművészeti alkotások hangszerek és más kiemelt humán szakanyagok mozgatásának rendjére, kezelésére, adatainak nyilvántartására;
- A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató parancsnok 639/2004. intézkedése egyes anyagok anyagnemfelelősi besorolását illetően a humán anyagnem vonatkozásában;
- A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató parancsnok 50/2005. intézkedése egyes anyagok anyagnemfelelősi besorolását illetően a humán anyagnem vonatkozásában megjelent MH ÖLTP pk. 639/2004. számú intézkedésének módosítására;
- 82/2005. MH HTPF intézkedése a humán anyagi gazdálkodás és anyagellátás ideiglenes szigorítására, korlátozására;
- 83/2005. MH HTPF intézkedése a Magyar Honvédség haderőátalakításának és szervezeti korszerűsítésének humán anyagi szakfeladataira.

Jelenleg átdolgozás alatt áll:

- A Magyar Honvédség ÖLTP Ellátási főnökének 177/2002. MH EF intézkedése az ideiglenes humán anyagi normákról. Az intézkedés átdolgozást az MH szervezeti átalakulása és az ideiglenes normák alapján szerzett tapasztalatok indokolják.

Jelenleg kidolgozás alatt áll:

Az intézkedések címei általában jól meghatározzák a tartalmukat. Egyes esetekben a céljukat és tartalmukat külön részletezem.

- MH hadtápfőnöki intézkedés a HM Tábori Lelkészi Szolgálat és szolgálati ágai liturgikus eszközökkel történő ellátására, normáira.
- MH hadtápfőnöki intézkedés a Magyar Honvédség zenekarainak hangszenormájára.
- MH hadtápfőnöki intézkedés a Magyar Honvédségben működő könyvtárak számviteli nyilvántartásba történő felvételéről.
- MH hadtápfőnöki intézkedés a humán anyagnem gazdálkodási feladatainak végrehajtására.
- Szakutasítás a humán szakanyag-gazdálkodás végrehajtására. **Célja**, hogy a humán anyagnemmel foglalkozó szakállomány, illetve a humán szakanyagok kezelésével megbízott személyek részére egyértelmű meghatározásokat, eljárásokat fogalmazzon meg, segítse a napi élet, a tervezés, az ellátás folyamatát, irányítást adjon a nem rendszeres és nem szokványos műveletek végrehajtásában. Lehetővé tegye a működés és gazdálkodás alapvető kérdéseinek közvetlen megválaszolását, egyszerűsítse a folyamatok vezetését, kezelését. Tájékoztatást adjon a mélyebb információk megszerzésének módjáról, helyéről és formájáról. **Bemutassa** a humán anyagnemi folyamatokat az anyagnemet nem ismerő, de a napi életben azzal szembesülő szervezetek és személyek részére.
- Anyagnemi cikkjegyzék. Jelentősége az egyes szakanyagok egységes kezelése, a velük való gazdálkodás során van. Meghatározza a beszerzés és selejtezés, a nyilvántartás és a kezelési jogosultságok körét.

Együttműködés szervezetei és területei

Az együttműködő szervezetek vonatkozásában csak az anyagnemhez tartozó szakanyagok vonatkozásában emelem ki az együttműködési területeket.

- **HM Kommunikációs Főigazgatóság**
 - Kommunikációs feladatok támogatása.
 - Dekorációs elvek.
 - Rendezvények támogatása.
 - Emlékszobák, csapatmúzeumok létrehozása, berendezése.
 - Jelképek alkalmazása, csapatzászlók adományozása.
 - Stúdió gépkocsik alkalmazói hatásköre.
- **HM Humánpolitikai Főosztály**
 - Pszichológusi tevékenység támogatása.
 - Könyvtárak fenntartása, üzemeltetése, szakmai felügyelete.
 - Rekreációs tevékenység támogatása.
- **HM Tábori Lelkeszi Szolgálat**
 - Liturgikus tárgyak biztosítása.
 - Imatermek felszerelése.
- **HM Személyzeti Főosztály**
 - Nyelvképzési tevékenység támogatása.
 - Toborzási feladatok támogatása.
 - Gépjármű vezető képzés finanszírozása.
 - Jelvények, HM felsővezetők által adományozott tárgyak biztosítása.
- **HM Védelemgazdasági Főosztály**
 - Inkurrencia kezelés.
- **HM Katonai Tervező Főcsoportfőnökség**
 - MH szintű sportrendezvények szervezési és díjazási anyagi forrásainak biztosítása.

- **HM Műveleti Főcsoportfőnökség**
 - Külföldi kontingensek ellátása.
- **HM Ingatlankezelési Hivatal**
 - Laktanya rekonstrukciós program nyomon követése – központi televíziós antenna- és hangosításai rendszerek kiépítése.
- **MH Főkarmester, Zenekarok**
 - Zenekarok ellátása.
- **Haderónemi parancsnokságok**

Mint láthatjuk az anyagnemnek számos kapcsolata van más szakterületek képviselőivel és felelős szervezeteivel. Ez azért is bír kiemelt jelentőséggel, mert az anyagnem vonatkozásában hagyományos értelemben vett iskola rendszerű, vagy iskolarendszeren kívüli képzés nincs. A szakmai ismeretek elsajátítása önképzés, a szakma beosztásban lévő személyeivel történő konzultáció és az együttműködőkkel történő szoros kapcsolatépítés során valósulhat meg. Nyilván az általános logisztikai, gazdálkodási és katonai ismeretek elsajátíthatók, de azok szakmai alkalmazása csak az előzőekben említett módon teljesebben ki.

Láthatjuk, hogy az anyagok spektruma milyen széles. A liturgikus anyagoktól a hangszereken át az antennarendszerekig, valamint egyéb más felsorolt anyagokig terjed. Belátható, hogy ezek szakszerű alkalmazása, szakmai felügyelete csak a felsorolt együttműködési kapcsolatok útján valósulhat meg. A hatékony működés érdekében ezért e kapcsolatrendszer kiépítése és működtetése minden szint kiemelt feladata. Ez a feladat azonban nem lehet egyoldalú és a kezdeményezés is kedvező visszhangra kell hogy találjon. A jelzett partnerek legalább olyan érdeke kell hogy fűződjön a közös munkához, mint nekünk anyagnemi szakembereknek.

Ez a kérdés az elmúlt években többször felvetődött a sajtóban és megkérdőjelezte az anyagnem egyes területeinek működési célját. A választ nem lehet egy szóban megfogalmazni.

A honvédség, mint bármely más szervezet működéséhez szükségese a korábban felsorolt szakanyagok. Azok mennyisége, felhasználásának célja és elhelyezése azonban további kérdéseket indukálhat.

Ennek során azonban vizsgálni kell a honvédség sajátos szerepét, mint a Magyar Köztársaság haderejét és ebben a haderőben szolgálatot teljesítő személyekre vonatkozó törvényi kötöttségeket és korlátozásokat. Figyelembe kell venni a működés sajátos jellegét és a belső kötöttségeket és a katonaeletre vonatkozó jellemzőket.

Ha a felsorolt és a még számos fel nem sorolt területet figyelembe vesszük látható, hogy a kereskedelmi fogalomban kapható és az otthoni felhasználásban adott célt betöltő eszközök (pl.: híradástechnikai eszközök) szerepe a seregben átalakul, kiteljesül, alkalmazásukkal alapvető működési célok teljesülhetnek (pl.: kiképzés). Más megközelítésben a morál fenntartásában játszhat meghatározó szerepet, mely külföldi misszióban még kiélezettebben jelentkezik. Ez a szerep a külföldi kontingensek működési tapasztalatai alapján permanensen igazolódik és erősödik.

Összességében remélem, hogy írásommal sikerült a bevezetőmben említett célt elérni és egy átfogó tájékoztatást adni e sajátos anyagnem tulajdonságairól és működéséről. Igyekeztem felvázolni minden olyan általános jellemzőt és ismeretet, mely nem csak az anyagnem irányába dolgozó személyek részére nyújt kapaszkodót, hanem azon túl iránymutatást ad a velünk kapcsolatba kerülők, így a parancsnokok és személyügyi munkát végzők számára is.

Meggyőződésem, hogy a parancsnok és így az általa vezetett szervezet munkája akkor hatékony és eredményes, ha az állományát a célja elérése érdekében maga mellé állítja és munkatársai támogatást teljes mértékben élvezzi. Mindehhez és a kapcsolódó feltételek megteremtéséhez a humán anyagnem jelentős segítséget képes biztosítani, melyet célszerűen és szakszerűen felhasználva teljesülhet a kitzűzött cél.

AZ ENSZ FELESLEGESSÉ VÁLT ESZKÖZEI ÉRTÉKESÍTÉSÉNEK GYAKORLATA

(Esettanulmány)

Ébert László¹

Bevezetés

Az „Egyesült Nemzetek” meghatározás magától az USA akkori elnökétől, Franklin Delano Rooseveltől származik. 1942. január 01-i nyilatkozatában már 26 ország írta alá azt az okmányt, melyben kötelezettséget vállaltak a II. világháborúban a harc folytatására a tengelyhatalmak ellen.

Végül is az Egyesült Nemzetek Szervezetét 50 ország alapította meg és hivatalosan 1945. október 24-én jött létre.

Röviden az ENSZ céljait az alábbiakban lehet meghatározni:

- A nemzetközi béke és biztonság fenntartása;
- A nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatok fejlesztése;
- Nemzetközi kapcsolatok létesítése, a nemzetközi gazdasági, szociális, kulturális és humanitárius problémák megoldása, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásának előmozdítása érdekében;
- Az egyes nemzetek által e közös célok elérése érdekében kifejtett tevékenység központjává válás².

A fentiekben meghatározott nemes célok mennyire és milyen módon valósultak meg, azt meghatározni nem ennek a rövid munkának a

¹ Ébert László okl. közgazdász-mérnök, a ZMNE doktorandusza.

² Alapvető tények az ENSZ-ről, Kiadó: Magyar ENSZ társaság, 1998., 28. old.

feladata. Tény azonban, hogy a föld az ENSZ megalakulása óta számtalan esetben volt a teljes pusztulás határán, de ezt a határt senki sem lépte át. „*Szerencsére*” a háborúk megmaradtak a regionális fegyveres összecsapások szintjén még akkor is, ha a szembenálló feleket a nagyhatalmak támogatták háborújuk megvívásában.

A háborúk így vagy úgy befejeződtek, pusztulást, szegénységet és nyomort hagyva maguk mögött. Ugyanakkor hasonló helyzetet hagyott maga mögött több természeti, és ipari katasztrófa is. Ahhoz, hogy ezek a szerencsétlen területek, államok újból talpra álljanak az ENSZ hatékony segítségére volt szükség. Az 1997-1998-as becslések szerint erre az időszakra 50 millió ember kényszerült otthonát elhagyni, és csupán ebben az évben 800 millió USD-t fordítottak a segélyezésre. Ez pedig horribilis mennyiségű anyagot, eszközt, stb. jelentett.

Jelen rövid munka minden témát és kérdést felölelni nem tud, kizárólag a segélyezésből visszamaradó, fel nem használt anyagok, eszközök értékesítésére szorítkozik.

A. Az értékesítendő áru keletkezése

A konfliktusok lezárásában, leállításában sikeresen működő ENSZ az idő múlásával szembetalálta magát azzal a ténnyel, hogy egyre hatékonyabban kellett részt vennie a konszolidációs folyamatban. Mind az igények felmérésében, mind pedig a lebonyolításban, a szakosodott szervezetei végezték a munkát, úgy mint az UNICEF, UNHCR, UNDP és a WFP³. A tapasztalat azt mutatta, hogy az ENSZ tagállamai készek voltak a segítség nyújtására. Persze „*segítség és segítség*” között nagy különbség volt. Amíg a *kongói polgárháború* idején⁴ a nagyhatalmak a szembenálló feleknek közvetlenül fegyvert, lőszerrel szállítottak, addig az ENSZ a fegyverszünetet és a megbékélést erőltette, és élelmiszer segélyt, tisztálkodó és fertőtlenítő eszközöket, anyagokat szállított. *A kambodzsai és a Dél-Szláv válság idején,* pedig a segélyek már az állam működő képessége helyreállításának elérését biztosító infrastrukturális eszközök szállítására is irányultak.

³ UNICEF: ENSZ Gyermekalap; UNHR: ENSZ Menekültügyi Főbiztosság, UNDP: ENSZ Fejlesztési Program; WFP: Élelmezési Világprogram.

⁴ Más néven „Biafra-i” válság.

A hosszú évek tapasztalatából leszűrhető, hogy a háborúk utáni helyreállításhoz, vagy a természeti katasztrófák felszámolásához az ENSZ tagállamai szívesen nyújtottak segílyt, különös tekintettel arra, ha ráadásul a közgyűlés még külön határozatot is hozott a kérdésben.

A segílyként szétosztandó eszközök, anyagok, berendezések beszerzése, valamint a helyszíni apparátust működtető infrastruktúra létrehozása két módon történt:

1. A segíly lebonyolítását végrehajtó szakosodott szervezet a saját felmérése és adatai alapján megrendelte az eszközöket, stb. az ENSZ New-Yorki gazdasági hivatalán keresztül, melynek a pénzügyi fedezetét, a tagállamok által befizetett hozzájárulás képezte.
2. A tagállamoknak az adott kampányra vonatkozó pénzügyi vagy áru-felajánlást tettek. A pénzügyi felajánlás külön számlára került és csak az adott célra volt felhasználható. Áru felajánláson kívül szolgáltatás felajánlás is volt, pl. a segíly helyszínre való eljuttatása.

Mára kiderült, hogy az igények reális szintjének felmérése, a szükségletek megállapítása nem a valóságot tükrözte. Gyakorlatilag szinte minden esetben a kampányok lezárása után rendkívül nagy mennyiségű anyag és eszköz maradt meg.

Ha az egyes kampányok időben és térben nem estek túl messze egymástól, akkor a „**maradékok átcsoportosításával**” lehetett racionalizálni a készlet-gazdálkodást, de ez sem hozott minden esetben sikert. Hiszen itt már az ivóvíztől, tartós élelmiszereken és konténereken át a gépjárműig és aggregátorokig a skála nagyon széles volt.⁵ Sok esetben a támogatott ország fogadni sem tudta a segílyt! ***A készletek csökkenésének két útját választották:***

- a.) A maradékot a megsegített ország állami, kormányzati, egyházi, stb. szervezetei részére odaajándékozták;⁶
- b.) Vagy az ország vállalkozói, stb. részére értékesítették.

⁵ A Dél-Szláv válsághoz több 500-1250 kVA teljesítményű konténeres áramellátó berendezést szereztek. Ezen kiváló eszközök használhatósága rendkívül korlátozott, ott ahol üzemanyaghiány van. Ugyanakkor egy ilyen diesel aggregát egy 5-8000 fős falu áramellátását képes biztosítani huzamos időn keresztül.

⁶ Ilyen esetben számtalanszor az „ajándék” a fekete-piac árualapját gazdagította!

Hogy az a.) vagy a b.) változatot választja-e a készletek felett rendelkező hivatalnok, a döntést minden esetben egy alapos piac- és gazdasági-politikai elemzés előzte meg. A következményeket még így sem lehetett sok esetben előre látni. A rendelkezésre álló információk szerint a döntések közül az a.) variáns szinte kizárólag **csak** élelmiszerek esetében történt meg. Az egyéb javak vonatkozásában a hivatalnokok ilyen döntést szinte sohasem hoztak.

Végül is a készletek felhalmozódtak. Az elhúzódó válsághelyeken⁷ lévő eszközöket újabbakra, jobbra vagy hatékonyabbra kellett cserélni. A lecserélések is csak növelték az elfekvő eszközök mennyiségét.

Miután a készletek ide-oda szállítása, őrzése, állagmegóvása nagyon sok pénzbe került, ezért az **ENSZ New-Yorki Gazdasági Hivatala** úgy döntött, hogy a felgyülemlett javakat **értékesíteni** kell.⁸

B. Az értékesítésre kijelölt árualap megteremtése

Miután az ENSZ New-Yorki Gazdasági Hivatal a rendelkezésre álló adatok alapján úgy döntött, hogy értékesíti az elfekvő, de még (bármilyen, akár újra hasznosítható hulladék színvonalú) árualapot képező javakat, kiadták az utasítást, hogy mindent a kijelölt központi bázisra kell szállítani. **Így a bázisra beérkezett anyagok a következők voltak:**

- Tartós, hosszú tárolási időt tűró élelmiszerek;
- Tisztító- és fertőtlenítő eszközök (vödör, seprű, kefe, lavór, stb.), és ezek használatához szükséges anyagok, pl. klórmész, szappan, stb.;

⁷ Sinai félsziget; Ciprus; Gollan fensík; Angola; Irak; Szomália, stb., stb. Bosznia-Hercegovina; Horvátország. Számtalan egyéb „rövidebb” határidejű tevékenység is volt, melyek időtartama az 1-2 évet nem haladta meg.

⁸ Jelen cikk további része az ENSZ **Eszék-i és Zágrábi - inkurrencia raktárai** megismerését és az ottani alkalmazottakkal folytatott személyes munkán alapul.

- Tartós fogyasztási cikkek, mint hűtőgép, fűtő-aggregát, kályha, rádió, televízió, videó-magnó, walky-talky berendezések, magnetofonok, bútorok, állványok;
- Konténerek: szállító; iroda; mosdó- szaniter konténerek; konténermozgató targoncák;
- Járművek (dzsipek, teherautók, köztük üzemanyag- és ivóvíz-szállítók, személyautók) járműfelszerelés, alkatrész, gumikerekek;
- Motorkerékpárok, motorkerékpár felszerelés, gumi;
- Diesel és benzinüzemű aggregátok, 1,5 kVA-tól 1250 kVA teljesítményig;
- Biztonság-technikai anyagok, úgy mint zár, lakat, szögesdrót, kerítéslelem, őrtorony (fém), óvóhely tübingek;
- Egyéb fogyasztási cikkek, mint lámpaizzó, takaró, evőeszköz, étkészlet, ceruza, radír, füzet, stb.

Néhány példa a mennyiségekre, a pontosság igénye nélkül:

- konténerek: kb. 4,5-5000 db 20'-as konténer.
- gépjármű: kb. 350-400 db.
- motorkerékpár: 400 db 125 cm³-250 cm³ Yamaha és Kawasaki tip.
- aggregátok: 200 db 1,5 kVA Honda benzines áramfejlesztő, 30 db kVA.
diesel aggregát, 25 db 75 kVA diesel aggregát.
5 db 500 kVA aggregát, stb.
- gumikerekek: 6 db 20'-as konténer.
- stb.

Az értékesítés áralapjához hozzátartozott az is, hogy amennyiben az eszközök/anyagok konténerben voltak, maga a tároló konténer is az áralap része lett.

C. Az értékesítés folyamata

1. Az értékesítés kiinduló feltételei:

- a.) Az a terület, ahol az árut összegyűjtötték az ENSZ részére korlátozott időtartamra átadott telephely, „*ideiglenes területen kívüli jogokat*” élvező státusszal.
- b.) Az összes értékesítésre szánt áru tételes nyilvántartása a telephely gazdasági vezetésénél és New Yorkban történt. A „*könyvi*” érték meghatározása New Yorkban történt, függetlenül attól, hogy az áru milyen állapotban volt, illetve mekkora a tényleges piaci forgalmi értéke⁹.
- c.) Mivel a két telep területen kívüliséggel, azaz „*vám-szabad*” területi jogokkal rendelkezett, rendkívüli figyelmet kellett fordítani az ezen követelményből származó szabályok betartására.
- d.) A „*könyvi*” értéken való értékesítést az ENSZ amerikai alkalmazottai végezték, míg a későbbi aukciót, már egy szerződéses vállalkozó végezte, az ENSZ megbízásából.

2. Az értékesítés végrehajtása:

2.1. Az értékesítés I. fázisa

Ezen fázisban az értékesítés „*érték-alapját*” a könyvi „*maradvány*”-érték képezte. A maradvány értéket¹⁰ az eredeti beszerzési ár¹¹ 75 %-ban határozták meg.

Az értékesítés ezen szakasza „*meghívásos*” módon történt, nyilvános közzététel nélkül, a telephelyen lévő amerikai ENSZ alkalmazottak vezetésével.

⁹ Ennek eklatáns példája, hogy egy lakókonténert, melyben kézigránát robbant fel és félig szétszakította a „*könyvi*” értéken 2700 \$-on tartottak nyilván, holott a valóságos értéke a súlya alapján kalkulált hulladék vas értékének, tehát néhány száz \$-nak felelt meg.

¹⁰ Angolul: residual-price.

¹¹ Angolul: purchase price.

Aki valamilyen módon tudomást szerzett¹² a lehetőségről, annak módja volt a telephely vezetésénél bejelentkezni, igényét közölni.

Az érdeklődők az árut megtekinthették, válogathattak, a kiválasztott árut lefoglalhatták.

Ha az érdeklődő, a „*könyvi, tehát maradvány*” értéken, vagy az alatt 5-10 %-kal tett ajánlatot, akkor a helyszínen lévő amerikai alkalmazottak döntöttek az ajánlat elfogadásáról vagy elutasításáról. Ha viszont az ajánlat értéke mínuszban a 10 %-os eltérést meghaladta, ennek az eldöntése már New Yorkban történt.

(A „*könyvi-maradvány*” értéken többnyire csak kis volumenű vásárlás valósult meg, pl. 1-2 gépkocsi, televízió, videó magnó, 1 láda szappan, 1 zsák mosópor, stb.).¹³

Amennyiben az ajánlatot elfogadták az eladó garantálta az áru sértetlenségét és azt, hogy másnak az árut nem adják oda. A vevőnek 72 órán belül az ENSZ által meghatározott számlára az ellenértéket át kellett utalnia. Semmilyen haladékot, késedelmet nem fogadtak el. Ha ilyen bekövetkezett, akkor a szerződés semmissé vált, a céggel vagy magánszeméllyel többet semmilyen tárgyalást nem folytattak.

A pénz átutalása után a vevőnek 1 hét állt rendelkezésre, hogy a horvát hatósággal a vám, ÁFA, stb. ügyeket elintézzze, mert az árut, csak ezek rendezése után lehetett kivinni a telephelyről.

Ez az u.n. I. fázis relatíve nem volt hosszú időtartamú. A készletek teljes körű létrehozása befejezésétől számítva kb. 3-3,5 hónapig tartott.

Ma már megállapítható, hogy ez az **u.n. I. fázis** csak az esetenkénti még legjobb vagy annak tűnő minőségű maradékok kicsemegezésére volt jó, nem pedig a tényleges nagy mennyiségű áru értékesítésére. Az ok pedig a reális piaci ár és a nyilvántartási, azaz óhajtott eladási ár közötti különbségben rejlett.

¹² Az orosz őrség információja alapján Moszkvából többször mentek érdeklődők a járművek megtekintésére, és vételére.

¹³ A Cseh kormány megvette az összes 75 kVA-es szinte vadonatúj diesel aggregátot. Az ügyletet New Yorkban hagyták jóvá.

2.2. Az értékesítés II. fázisa

Gyakorlatilag kb. 3,5 hónap után kiderült, hogy az I. fázisban a nagy mennyiségű árutól megszabadulni nem sikerült, beindították a II. fázist:

a.) Mindenekelőtt az ENSZ Gazdasági Hivatal meghirdetett egy nemzetközi tendert az „értékesítő megbízott, aukciót levezető” személy pozíciójának elnyerésére.

A pályázati felhívást az ENSZ központi kiadványaiban, valamint a környező országok központi napilapjaiban tették közzé. **A pályázatra jelentkezőnek az alábbiakat kellett bizonyítani:**

- Kellően ismeri és jártas a nemzetközi kereskedelem feltételeiben;
- Ismeri az árverések – aukciók – rendjét, szabályait, végzett már ilyen feladatot;
- A cég pénzügyileg kellően stabil, a nemzetközi pénzügyi világban megfelelő referenciákkal rendelkezik;
- A munka elvégzéséhez kellő személyi és infrastrukturális alappal bír;
- Rendelkezik – vagy meg tudja kapni – az ENSZ bázist befogadó ország hatóságától a szükséges munkavállalási engedélyt;
- Ismeri a helyi törvényeket, szabályokat, szokásokat;
- Rendelkezik akkora tőkével, hogy a feladat végrehajtásának a végéig – fedezze az ügylettel kapcsolatos összes költséget.

A pályázónak jogában állott előzetesen megtekinteni a telepeket (az árualapot), felmérni a lehetőségeket, fényképeket, videó felvételt készíteni. **A pályázónak – ha pozitív döntést hozott – ajánlatában a fentiekben megkövetelt bizonylatok és nyilatkozatok mellett javaslatot kellett tennie arra, hogy:**

- A feladatot (árverést, árueledást, a terület „kitakarítását”) menynyi idő alatt tudja elvégezni;
- Mekkora garantált bruttó árbevételt biztosít az üzletből az ENSZ részére;

- Garanciát kellett adnia (biztosítás formájában) arra, hogy a tevékenységének ideje alatt felel mindennemű kárért (tűz, lopás, rongálás, baleset, stb.);
- Az árut mindaddig a nem adja ki vevőnek, míg hitelt érdemlően nincs igazolva, hogy a vevő a befogadó ország hatóságánál rendezte a vám, ÁFA, stb. kérdéseket és tudomásul veszi, hogy ezért anyagilag felel;
- Tudomásul veszi, hogy az áru az árverést megelőzően, illetve alatt, a nyertes részére történő átadásig, nem lesz az árverést végző tulajdona; mindvégig az ENSZ tulajdonban marad.

A pályázatot beadó vállalkozónak fel kellett mérnie és meg kellett becsülnie a **reális piaci** forgalmi értéket, mert kizárólag ennek ismeretében lehetett csak megbecsülni, hogy mekkora várható bevételt hozhat az aukció. **Sőt, a vállalati nyereség vagy veszteség is az előzetes felmérés realitásának volt a függvénye.**

Az árverést levezető cég pozíciójára több pályázat érkezett **Eszékre, illetve Zágrábba**. Azonban mind a két helyre egy ugyanazon **Monaco-ban** bejegyzett olasz-angol-amerikai tulajdonú érdekcsoport 1-1 „*ad hoc*” bejegyzett vállalata nyerte el a feladatot. Talán nem véletlen, hogy a Monaco-i tulajdonosok kitűnő new-yorki kapcsolattal rendelkeztek.

b.) Az árverések lefolyása

Az árverés tényét, az áru megtekintésének lehetőségét mind belöldön, mind külföldön több országos terjesztésű napilapban meghirdették. Bárki – cég, vagy magánszemély – az árut megtekinthette.

Az árverés „*tisztaságát*” az ENSZ az árverést végző cég oldalánál ellenőrizte. Az árverési helységben és a telepen lévő fegyveres ENSZ katonák felügyelték a rendet, és vigyáztak arra, hogy az egymással szemben álló felek érzelmeiket a helyszínen ne juttathassák kifejezésre. A licitálók oldalán lévő esetleges összejátszással, visszalépés kikényszerítése, stb. az ENSZ **nem** foglalkozott.

Az árverés több „lot”-ban, azaz csomagban történt. A lot-okat, azaz a csomagokat az ENSZ alkalmazottak rakták össze, ennek összetételén az árverést végző cég nem változtathatott. Erre példa: 1 lotban volt 10 db négykerék meghajtású dzsip, ebből 4 db totálkáros roncs, 3 db erősen sérült, de javítható, és 3 db 95 %-os műszaki állapotú. Az

árakra jellemző volt, hogy míg az **első fázisban** a 95 %-os jármű ára 24.000 \$ volt darabonként, addig itt már ezt az egész lot-ot 15.000 \$-on kiáltották ki. (Ebben az esetben a leütési ár 30.000 \$ körül volt!) **Egy másik példa:** egy Szlovén gyártású lakókonténert az I. fázisban 2700 \$-ért akartak értékesíteni, az árverésen már 50-100 db-os lot-okban kínálták a vevőknek és a darabonkénti átlagár a 100-150 \$-t nem haladta meg. Itt is a lot úgy volt összerakva, hogy 100 db-ból kb. 10-15 db volt használható az eredeti rendeltetésnek megfelelően – kis javítás, takarítás után; kb. 25-30 db kizárólag hulladék vasnak volt használható, míg a maradékot csak egy nagyon alapos felújítás után lehetett volna használni.

Az árverések csak néhány napig tartottak, gyorsan rendezetten folytak. Talán célszerű megjegyezni néhány sajátosságát is:

- Minden esetben az „*as is; where is; accepted*” volt a szerződéses feltétel, ami a magyar „*megtekintve, ismerve, ab telephely*” feltételként értékelhető;
- Minden tételt meghirdettek „*áruként*”, az hogy hulladék – másodlagos nyersanyag – lett az áruból, ez nem az árverést vezető döntése volt;
- A jelentkezők legnagyobb megdöbbenésére a licit csak felfelé ment, lefelé soha;
- Ha a licitre nem volt jelentkező, lefelé nem ment a licit, az árut az árverést vezető cég saját használatra vette meg.¹⁴

A nyertesnek 48 órán belül 20 % foglalót kellett letenni a tulajdonjog biztosításához, majd 1 héten belül ki kellett fizetnie a teljes árat, és rendeznie kellett a hatósági papírokat. Ha nem fizetett, elveszítette a foglalót, ha nem szállította el időben az árut, akkor kötbért kellett fizetnie, és csak ennek rendezése után hagyhatta el az áru a telephelyet.

¹⁴ **A motorkerékpárookra** a magyar vállalkozók darabonként 500 \$-nál többet nem akartak adni, mert első nekifutásra az ENSZ alkalmazottak nem találták az indító kulcsokat. A kikiáltási ár 600 \$ volt. Miután a jelenlévő magyarok nem szóltak semmit, az árverést vezető cég **saját** részre megvette az egész lot-ot. A magyarok elképedésére később a kulcsokat megtalálták egy ENSZ rak-tárban, Brindisi-ben, és a teljes árut eladták a Kamerun-i rendőrségnek 850 \$/ab telephely áron!

A fegyveres ENSZ katonaság/őrség biztosította, hogy kizárólag a meglévő okmányok birtokában léphessen ki áru a két telephelyről.

Végezetül is megállapítható, hogy az árverés a két helyen sikeresen lezajlott, habár a folyamatot 6 hónapra tervezték, a szükséges idő – mire a két repülőteret a horvát hatóságoknak visszaadták – összesen 10 hónap volt.

Következtetések, javaslatok

Utólag elemezve a két bázis árukínálatát és az értékesítésben megvalósított rendszert, az alábbi következtetések vonhatók le:

- 1.) Az ENSZ képtelen volt felmérni az aukcióihoz reálisan szükséges anyagok mennyiségét, fajtaszerúségét és úgy tűnik, hogy elosztás módját is. Nehezen érthető, hogy miért érte meg Kambodzsából elhozni Európába az 1,5 kVA-es benzines – vadonatúj! – aggregátokat, ahelyett, hogy ott a régióban próbálták volna meg eladni. A motorkerékpárokat Szomáliai akcióhoz szerezték be, majd a Sínai-félsziget érintésével kerültek Európába.
- 2.) Úgy tűnik, hogy az egyes áruk értékének, reális piaci forgalmi árának a szintje és a New York-ban vezetett könyvelési adatok között nagyon nagy a különbség. Azonban láthatóan egy tollvonással megoldható volt a „**könyvelési adat**” és az értékesítési bevétel között kalkulálható „**vagyonvesztés**”¹⁵.
- 3.) Magyar cégek is gondolkodtak, hogy megpályázzák az „**árverést végző**” cég pozícióját. Most már úgy tűnik, hogy kizárólag globális kapcsolatokkal, komoly tőkével és kockázatvállalási készséggel rendelkező cég tud csak sikeresen egy, a fentiekben leírt feladatot végrehajtani.

Meg kell említeni, hogy az egy tulajdonosú, de két önálló vállalat, a feladatot hiánytalanul végrehajtotta. A – nem hivatalos forrásból származó információk szerint – vállalását, tehát az ENSZ részére a 4 millió\$-t befizette. A saját értékesítésre át

¹⁵ Az ENSZ legnagyobb befizetője az USA, pénzügyi vezetése, élén az elnökkel, évek óta támadja az ENSZ szinte átláthatatlan és ellentmondásos gazdálkodását.

vett árualapot, pedig főleg Fekete-Afrikában értékesítette. Úgy tűnik, hogy számára is az ügylet is nyereséges volt, az áthidaló finanszírozás megoldása semmilyen gondot nem okozott.

4. Talán célszerű lenne azon elgondolkodni, hogy nem lehetne-e a fentiekben ismertetett gyakorlatot – mely szerint az árverést végző cég licit növekedés hiánya esetén jogosult saját részre megvenni az árut – átültetni a magyar gyakorlatba. Így reálisabbá válhatna a garantált vagy elvárt árverési bevétel mértéke, az árverést végző részére pedig a nyereség kalkulálása és a kockázat reálisabb előzetes felmérése is.

Felhasznált irodalom:

1. Alapvető tények az ENSZ-ről; a Basic Facts about the United Nations; kiadvány fordítása, kiadta a Magyar ENSZ Társaság. 2000; ISBN 9638506879.
2. A szerző saját munka-jegyzetei az adott területen 1997-1999 között végzett munkáról.

SZAKTÖRTÉNET

A NÉMET LÉGIDESZANT FEGYVERNEM ALKALMAZÁSÁNAK, SZERVEZETÉNEK ÉS HADITECHNIKAI ESZKÖZEINEK FEJLŐDÉSE

(1933-1945)

I. RÉSZ.

Turcsányi Károly – Hegedűs Ernő:¹

Bevezető gondolatok

A tanulmány a haditechnikai eszközök fejlődését vizsgálva elemzi a német légideszant fegyvernemet, létrehozásától a második világháború végéig. A vizsgálat elvi alapját a haditechnika, a harcéljárás és a katonai szervezet összefüggését feltáró hadtudományi törvényszerűség² képezi.

A tanulmány első részében (I. RÉSZ.) a harcéljárás elméleti alapjait és a légideszant fegyvernem jelentősebb hadműveleteit és alkalmazási tapasztalatait mutatjuk be. A hadműveleti elmélet leírásával párhuzamosan annak a két német katonai teoretikusnak a munkásságát is ismertetjük, akiknek a legmarkánsabb szerepe volt az új fegyvernem alkalmazási elveinek kidolgozásában.

Második lépésként (II: RÉSZ.) részletesen ismertetjük a német légideszant csapatok felszerelését és fegyverzetét. Továbbá a német légideszant fegyvernem szervezeti struktúrájának változásait elemizzük. Végezetül a haditechnika, a harcéljárás és a szervezeti változások területére vonatkozó következtetéseket fogalmazzuk meg.

¹ Prof. Dr. Turcsányi Károly mk. nyá. ezredes, ZMNE tanszékvezető egyetemi tanár.

Hegedűs Ernő százados, MH Haditechniai Ellátó Központ.

2. Dr. Turcsányi Károly: Az ember – haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban, Honvédele, 1988/8. sz. 83-93. o.

A NÉMET LÉGIDESZANT FEGYVERNEM ALKALMAZÁSI ELVEI ÉS JELENTŐSEBB HADMŰVELETEI

1. A német légideszant hadviselés hadműveleti elméletének és harceljárásainak létrejötte

A német nagyvezérkar valamikori főnöke, Alfred von Schlieffen tábornok már egy 1889 évi, francia bemutató ejtőernyős ugrás kapcsán felismerte, hogy az ejtőernyőzés új dimenziót nyithat a harcászathoz. A harmincas évek elején néhány német tiszt – együttműködés keretében - nyomom követhette a nagyméretű légideszant-alakulatok létrehozását a Szovjetunióban. Ennek ellenére a német légideszant csapatok fejlesztése késett, és lényegében csak 1936-ban indult meg.

A német katonai teoretikusok közül két személyt érdemes megemlíteni a légideszant csapatok alkalmazási elméletével kapcsolatban. A korszerű gépesített háború elméletét német részről kidolgozó **Heinz Guderian** munkáiban érintőlegesen fellelhető a légideszant, amely a harckocsi csapatokat támogató légierő harceljárásának egyik elemeként jelent meg. A légideszantok harceljárásának részletes kidolgozását **Kurt Student** végezte el, aki viszont nem illesztette szélesebb elméleti keretek közé az új fegyvernem tevékenységét. A német légideszant hadviselés fejlődésének vizsgálata szempontjából a két katonai teoretikus egymást kiegészítő munkásságát tehát együtt érdemes vizsgálni.

Heinz Guderian vezérezredes 1888-ban született Kulmban, katonadinasztia tagjaként. A kadétiskolát követően első szolgálati helye egy vadászszázalóaljnál volt. 1911-ben rádiós tanfolyamot végzett, így 1913-ban már jelzótiszti beosztásban teljesített szolgálatot az 5. lovashadosztálynál. Az első világháború éveit a lovashadosztálytól a 4. hadsereg rádiós felderítőtiszti beosztásába került, így légi felderítési akciókban is részt vett. A mozgékony lovasság, a légierő és a rádió adta lehetőségek felismerése ekkortól alapvetően meghatározták a fiatal tiszt gondolkodásmódját. 1917-ben elvégezte a vezérkari tanfolyamot, majd a fedett nagyvezérkarhoz osztották be szolgálatra, ahol a motorizáció lehetőségeinek vizsgálatával bízták meg. A húszas években a német-szovjet katonai együttműködés keretében a Szovjetunióban tanított, emellett szovjet tisztekkel – köztük **M. N. Tuhacsevszkij** – együttműködve részt vett a páncélos fegyvernem harceljárásainak kidolgozásában. 1934-ben a gépesített csapatok felügyelője, 1935 és 1938 között a 2. páncélos hadosztály parancsnoka volt. 1936-ban vezérőrnaggyá

léptették elő, majd 1938-ban kinevezték a páncélos csapatok felügyelőjévé. A lengyelországi hadjáratban, majd a Franciaország elleni hadműveletekben páncélos csapataival elért teljesítménye alapján 1940-ben vezérezzévé léptették elő. Páncélos csoport parancsnoki minőségében vett részt a „*Barbarossa hadművelet*” végrehajtásában. 1943 márciusától a páncélos csapatok főszemlélője, majd 1944 júliusától a szárazföldi haderő vezérkari főnöke volt.

Guderian elméleti munkássága alapján véve a korszerű gépesített hadviselés harceljárásainak kidolgozására irányult. A kérdés vizsgálatához mindenekelőtt érdemes összehasonlítani a harmincas évek különböző, a korszerű gépesített hadviselésre vonatkozó elméleteit. **A brit és a szovjet harckocsi csapatok alkalmazási elméleteire és struktúrájára a feladatok szerinti tagozódás volt jellemző:** a harckocsik egy részét – megfelelően kialakított nehezebb típusokat – a gyalogság támogatása céljából kívánták alkalmazni, míg a harckocsik másik részét – gyorsan mozgó könnyű harcjárműveket – az ellenség mélységében tervezték bevetni. A spanyol polgárháború bizonyos fokú elbizonytalanságot okozott a szovjet harckocsi alkalmazási elvekkel kapcsolatban. A mélységi harcra szánt könnyű harckocsik önálló alkalmazását és a mélységi műveletet a szovjetek ekkortól elvetették a páncéltörő ágyúk okozta magas harckocsi-veszteségek miatt³. Egy ideig inkább a harckocsik gyalogsági támogató szerepét fogadták el. *Guderian*, a német teoretikus éppen ellentétesen reagált a spanyolországi háború tapasztalataira. Véleménye szerint a harckocsi csapatok egészét gyors, az ellenség mélységében végrehajtott önálló műveletekre kell felhasználni, és nem szabad gyalogsági támogató feladatokra elaprózni. Erre a feladatra csak megfelelően gyors harckocsik voltak alkalmasak, az ilyen célra kifejlesztett **Pz. II. és Pz. III. típusokra** így inkább volt jellemző a mozgékonyság és a nagy tűzerő, mint a nagy szerkezeti tömeggel járó fokozott páncélvédettség.

*Guderian*nak a német harckocsi csapatok alkalmazására vonatkozó elméleteit vizsgálva – összehasonlítva azt más országok harceljárásaival – kijelenthetjük, hogy igen nagymértékben számolt a légierő támogató tevékenységével, amin belül szerephez jutottak a légideszant csapatok is. A nagy mélységben, önállóan tevékenykedő harckocsi csapatok számára a háború első szakaszában – megfelelő önjáró tűzérés hiányában – a légierő biztosított egyfajta hatékony „*tűzérési támoga-*

³ Bombay – Gyarmati – Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999. 143. o.

tást.” Habár a német haderő már a szovjet-német együttműködés éveiben megkezdte a harcok és repülőgépek együttműködési eljárásainak kidolgozását, a valódi áttörést a spanyolországi tapasztalatok hozták. A spanyolországi háborúban vívott harcokban a páncélosok és repülőgépek összehangolt alkalmazása, illetve a repülőgépek páncélos kötelékek elleni alkalmazása igen eredményes volt. A harcban a szárazföldi haderő és a légierő között állandó és szoros kapcsolat állt fenn, mivel a gépesített csapatok minden szervezeti szintjén létrehozták a megfelelő repülésirányító csoportot.⁴ A kialakuló német „**villámháborús**” hadműveleti elvek legfontosabb eszköze a páncélosok és a zuhanóbombázók szoros együttműködésben végrehajtott tevékenysége volt, amellyel megteremtették a nagymélységű védelem áttörésének lehetőségét, és a páncélos csapatok önálló mélységi tevékenységének feltételeit. A **Luftwaffét** a német szárazföldi haderő új típusú, nagy légítámogatás-igényű harceljárásának megfelelően egyfajta taktikai légierővé fejlesztették, melynek fő feladata a szárazföldi harctevékenység közvetlen támogatása. A német légierő földi támogató képessége ennek függvényében a spanyol polgárháborúban - és azután is - fokozottan fejlődött. Ebben a háborúban vetették be először a pontcélok leküzdésére kiválóan alkalmas **Junkers Ju-87** típusú zuhanóbombázót, illetve itt nyert teret a gépágyúkkal és bombákkal egyaránt felszerelt **Henschel Hs-123-as** csatarepülőgépek alkalmazása is. Nagy jelentőséget tulajdonítottak annak, hogy az egész légierő részt vegyen a szárazföldi hadműveletek támogatásában. A légierő ilyen nagymértékű és összehangolt támogató tevékenysége valóban lehetővé tette a gépesített csapatok számára az önálló és hatékony mélységi hadműveletek végrehajtását.

Heinz Guderian a korszerű gépesített hadviselés elméletéről széles körű publikációs tevékenységet folytatott, és számos cikket jelentetett meg különböző szakfolyóiratokban. A gépesített hadviseléssel kap-

⁴ A repülővezetési törzsnek a szárazföldi haderő támogatására kijelölt repülőerőt kellett irányítania. A szárazföldi parancsnokságoknál egy repülő-híradóosztaggal együtt jelen volt a légierő összekötő tisztje, aki folyamatosan tájékozódott a földi és az ellenséges légierő helyzetéről, a saját repülő harctevékenységéről, és az információkat a végrehajtandó feladatokkal együtt a repülőcsapatok törzsének jelentette. A szárazföldi csapatoknál mozgó repülőirányító csoportokat állítottak fel, amelyek az arcvonaltól mentén helyezkedtek el és állandó összeköttetést tartottak a levegőben lévő repülőkötelékekkel. Folyamatosan tájékoztatták a földi harcmezéről és biztosították a repülőgépek célravezetését.

csolatos elképzeléseit 1937-ben megjelent **„Achtung-panzer!”** című könyvében tárta a legrészletesebben a nyilvánosság elé. **Guderian** ebben a művében – a harckocsi hadviselésre vonatkozó, fentiekben már vázolt újszerű elvei mellett – **említést tesz a légideszant fegyvernem harctevékenységről** is. Megemlíti a szovjet haderő légideszant harcéljárását, melynek keretében a gépesített erőkkel együttműködő légierő **„ejtőernyős lövészek fedezete mellett légi úton szállított csapatokat juttat az ellenség hátába, hogy megakadályozzák a tartalékok beavatkozását, illetve, hogy a földi csapatok által átkarolt ellenséget teljesen bekerítsék.”**⁵ **Guderian** említést tesz arról is, hogy a szovjetek könnyű páncélosokat is deszantoltak nagy gyakorlataikon. Azt is leírta, hogy a légideszant fegyvernem felállítását több ország hadereje megkezdte, alkalmazásuk módszerei azonban még nem kiforrottak. Ugyanakkor megfogalmazta azokat a légierővel kapcsolatos általános elvárásokat, amelyek a harckocsi csapatok támadásának támogatása kapcsán merülnek fel. A **„légiharc erők feladata elsősorban az ellenséges tartalékok feltartóztatása.”** A **„légiharc erőknek döntő pillanatban be kell avatkozniuk a földi harcba.”**⁶ A légierőnek a páncélos áttörés helyére igyekvő ellenséges tartalékok megállítására és a gyalogság, illetve a tüzés körleteinek rombolására mellett feladata a **„vasúti és közúti közlekedés, a parancsnoki harcálláspontok, valamint a híradórendszer bénítása.”** Ugyanakkor ezekkel a célpontokkal kapcsolatban megjegyzi: **„tudatában kell lennünk azonban annak, hogy milyen nehéz a légi támadás kicsi, jól álcázott vagy mozgó célok ellen.”** Az ilyen jellegű célpontok támadására tartja különösen alkalmasnak **Guderian** a légideszant csapatokat. Véleménye szerint a légierő **„a fentebb vázolt feladatokat a támadó ejtőernyős és leszálló csapatok bevetésével még alaposabban és hatásosabban tudja megoldani. Viszonylag csekély erők a legkellemetlenebb módon képesek készletetni a páncélozás nélküli**

⁵ Guderian, Heinz: Riadó! Páncélosok! A páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadműveleti lehetőségei. Kossuth, Budapest, 1999. 171. o. A légideszant csapatok szervezésének első lépcsője az ejtőernyővel ledobható lövész, azaz *ejtőernyős lövész* alakulatok felállítása volt. A további szervezetfejlesztés eredményeképpen létrejötték az ejtőernyős tüzér, ejtőernyős műszaki, stb. speciális képességekkel rendelkező támogató és biztosító ejtőernyős alegységek is. Habár az *ejtőernyős lövész* kifejezést Heinz Guderian is használja, a továbbiakban alkalmazásától eltekintünk, és az általánosan alkalmazott szakterminológiának megfelelően az ejtőernyős lövész alakulatokat ejtőernyős megnevezéssel tárgyaljuk.

⁶ Uo. 231. o.

*tartalékok beavatkozását. Elfoglalhatnak fontos pontokat a védők háterszágában, berendezhetnek támpontokat és ellátó bázisokat a támadó páncélosok számára. A páncélosokkal együttműködve érzékenyen zavarhatják és rombolhatják az ellenség hátsó összeköttetéseit és létesítményeit. Bizonyos körülmények között repülőtereket is elfoglalhatnak.*⁷ A „*Légierő és a páncélosok*” című fejezetben **Guderian** ismételen hangsúlyozza az ellenséges mélységben tevékenykedő páncélos csapatok, a légierő, és a légideszant együttműködésének fontosságát. „*A légiharcerők, légi úton szállított, leszálló és páncélos csapatok kerülnek együttes bevetésre annak érdekében, hogy mélyen az ellenség háterszágában gyorsan megtörjék az ellenállást.*”⁸ **Guderian**-nak tehát széles körű és konkrét elképzelései voltak a légideszant fegyvernem alkalmazási lehetőségeivel kapcsolatban, amelyek közül talán a páncélos csapatok és a légideszant együttműködésére vonatkozó részek a legfigyelemreméltóbbak. A légideszantok ellenséges erők bekerítésében, páncélos csapatok utánpótlásában és repülőterek elfoglalásában betöltött szerepe jól illeszkedett a **Guderian** által kidolgozott nagy mélységű, gyors harcokosi-műveletek koncepciójához. Ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy a légideszant fegyvernem ilyen jellegű alkalmazása még csak elméleti szinten valósult meg a német haderőben.

Guderian a korszerű gépesített hadviselés részeként megfogalmazta a légierővel és a légideszantokkal szemben támasztott követelményeket, leírta ezek alkalmazási lehetőségeit a harcban. Ugyanakkor *csak általánosságban, egy, a harckocsi csapatok harcát támogató fegyvernemként írt a légideszant csapatokról, és nem tért ki azok harceljárásának részleteire.* Ezt az aprólékos kidolgozó munkát végezte el **Kurt Student**.

Kurt Student vezérezredes 1890-ben született Neumarktban, kisbirtokos család fiaként. A potsdami kadétiskola, majd a Lichterfeldi katonai akadémia elvégzése után 1910-ben kezdte meg katonai szolgálatát a Wartenburg gyalogezrednél, ahonnan nemsokára átkerült egy hegyivadász alakulathoz. Az első világháború kitörését követően pilótaképző tanfolyamra küldték. **Studentből** sikeres vadászpilóta vált, így 1916-ban egy vadászrezred parancsnokává nevezték ki. A háború után a fiatal ezredparancsnok a rejtett légierő minisztériumba került. Feladatként a vitorlázórepülő-képzés megszervezését tűzték elé felettesei, ami

⁷ Uo. 233-234. o.

⁸ Uo. 247. o.

ebben az időszakban a pilótaképzés egyetlen lehetősége volt. *Studentet* néhány évvel később a Szovjetunióba vezényelték, ahol a német-szovjet katonai együttműködés keretében 1924 és 1928 között⁹ részt vett a légierő új harcéljárásainak kidolgozásában. Ezekben az években szerzett először tapasztalatokat a légideszant csapatok terén, látva a szovjet légideszant fegyvernem kifejlesztésének első lépéseit. Nagy hatást gyakoroltak rá a szovjet deszant-vitorlázó kísérletek. A Szovjetunióból visszatérve néhány évig egy hegyivadász alakulat zászlóalj-parancsnoka volt. Az 1933-as politikai fordulat után, amikor megkezdődött a Luftwaffe intenzív fejlesztése, *Student* képességeire is igényt tartottak a repülőalakulatok felállítása területén. Nem sokkal később, 1935-ben ezredessé léptették elő, és megbízták a rechlini **Repülőkísérleti Központ** vezetésével. A légierő parancsnokságon 1938-ban döntés született egy légideszant hadosztály felállításáról, ami voltaképpen a fegyvernem felállítását jelentette. A feladatra *Studentet* jelölték ki, aki egyaránt rendelkezett tapasztalatokkal a légierő, a könnyűgyalogság és a haditechnikai fejlesztés területén. **Ő vezette a háború folyamán végrehajtott nagyobb légideszant akciókat:** a nyugat-európai hadjárat légideszant műveleteit és a krétai deszant-támadást. Később, az 1943 folyamán felállított légideszant hadosztályokból ejtőernyős hadsereget szerveztek, ennek parancsnoka szintén **Kurt Student** volt, ekkor már vezérezredesi rendfokozatban.

A német légideszant csapatok harcéljárásának problematikájával *Student* 1938-ban találkozott először, amikor megkezdte az első légideszant hadosztály felállítását. Ekkor alapvetően két, egymással ellentétes nézet létezett a német haderőn belül a légideszant csapatok harcéljárásával kapcsolatban. A következő évek folyamán *Studentnek* – legalább részben – egységesítenie kellett a szárazföldi haderőnem és a légierő kezdeti szervezési stádiumban lévő légideszant alakulatainál kialakult, egymással szöges ellentétben lévő harcéljárásokat. A légierő szakértői – a repülőgépen szállított ejtőernyős erőkre támaszkodva – több, kisméretű ejtőernyős csoport ledobását javasolták, amelyek nagy területen béníthatják az ellenség vezetési rendszerét, utánpótlási és hírközlési vonalait. A légierő az ejtőernyős fegyvernem számára alapvetően egy különleges hadviselés jellegű harcéljárást javasolt, amely egyes kiemelt célpontok pusztítását, szabotázsakciók végrehajtását, illetve mélyiségi felderítő tevékenységet foglalt volna magába. A Luftwaffe

⁹ Mrazek, James E.: *Fighting Gliders of World War II*. St. Martin's Press, New York, 1982. 35. o.

taktikai jellegű harceljárását az „*olajfolt taktika*” névvel illették, mert elképzeléseik szerint a ledobott csoportok a harc megvívása folyamán „*összefolynak*,” egyesülnek egymással, létrehozva a megfelelő erőkoncentrációt. Ez a harceljárás nem igényelt volna különösebb nehézfegyverzetet, elegendőnek bizonyult volna az olyan támogató fegyverzet, mint az ejtőernyős teherkonténerekkel ledobható aknavető és géppuska, illetve a csapatok mobilitásának növelése céljából ejtőernyővel ledobott motorkerékpár. **A technológia már 1938-ban rendelkezésre állt:** a Luftwaffe **Junkers Ju-52-es** közepes szállítógépei és a kifejlesztett ejtőernyők képesek voltak kiszolgálni a légierő által javasolt harceljárást. A légierőnek így nem kellett különösebb módosításokat és fejlesztéseket végrehajtania haditechnikai eszközparkján.

A szárazföldi haderő azonban gyökeresen másképp gondolkodott a légideszant csapatok alkalmazásáról. Elképzelésük szerint a légideszant fegyvernem inkább a hadműveleti, mintsem a harcászati szinten kell megvívja harcát: sikerének kulcsa a megfelelően nagy létszámú alkalmazás, egy megadott helyen koncentrálni, megfelelő nehézfegyverzetel megerősítve. A szárazföldi haderő tehát nem egy kommandó vagy különleges hadviselés jellegű, szakasz-századszintű harceljárást képzelt el, és nem is egy könnyűgyalogos alakulatot kívánt bevetni, hanem sokkal inkább a hagyományos szárazföldi harcászat légi úton történő áthelyezését kívánta megvalósítani az ellenség mélységébe, lehetőleg annak teljes fegyverzetével. Ez az igény elméletileg teljességgel jogos volt, azonban 1938-ban még csak elképzelés maradt, mivel ilyen mennyiségű és tömegű élőerő és haditechnika deszantolása ekkor még nem volt lehetséges. A szárazföldi haderő „*feladta a leckét*” a szállító repülőgépeket tervező konstruktőröknek, mivel **maximális igényekkel lépett fel:** a mindenkor rendelkezésre álló legnehezebb haditechnikai eszközök – harckocsik és páncéltörő ágyúk – légi szállítására is igényt tartott. Ilyen tömegű technikai eszközözt természetesen csak leszálló módszerrel lehetett a célterületre juttatni, ami a szállító repülőgépek és a vitorlázó repülőgépek új, nagy teherbírású típusainak kifejlesztéséhez vezetett. Ebben az értelemben fogalmazták meg a **Junkers Ju 52-es** közepes szállító repülőgép váltótípusának műszaki követelményeit. Az új szállító repülőgép és vitorlázó típusok megjelenésére azonban egészen 1940-41-ig kellett várni, de – alaposabb technikai elemzés után talán kimondható – soha nem sikerült igazán kielégíteni a nehézfegyverzet légi szállítására vonatkozó igényeket. Addig a meglévő szállítórepülőkapacitásra építve jelöltek ki egy szárazföldi hadosztályt, hogy az légi szállítási feladatokat gyakoroljon a légideszant feladatok végrehajtása érdekében.

Student tábornok tehát két egymásnak látszólag ellentmondó harcászati elképzelés között őrlődött. A légielő a már meglévő szállítási kapacitásaihoz igazította a légideszant fegyvernem harceljárását, ugyanakkor hasonló merev hozzáállást tanúsított a szárazföldi haderő is, ami komplett alakulatait kívánta szállítani lehetőleg a teljes fegyverzettel. *Student a Luftwaffe ejtőernyős hadosztályának kinevezett parancsnokaként* a fenti két elképzelés közelítésével próbálkozott.¹⁰ Leszögezte, hogy a kommandó jellegű vállalkozások kockázati szintje igen magas, az ilyen csoportok könnyen, rövid idő alatt felszámolhatók, így nehéz őket támadó csapatokkal felmenteni. Ezért *Student* nagyobb méretű ejtőernyős alakulatok ledobását szorgalmazta, az ejtőernyős technológia keretei között lehetséges legnehezebb fegyverzetrel – például ejtőernyővel ledobott könnyű ágyúkkal – támogatva. A koncepció megvalósítása érdekében ösztönözte nagy teljesítményű, ugyanakkor kis tömegű, ezáltal ejtőernyővel ledobható tüzérségi eszközök kifejlesztését, hogy az ejtőernyős hadosztály a szárazföldi alakulatokhoz mérhető tüzérségi támogatással rendelkezessen. Ugyanakkor lépéseket tett egy légi rohamezred felállítására, amelyet könnyű vitorlázógépekkel szereltek fel. Ezek a gépek jól kiegészítették a hadosztály ejtőernyős alakulatainak harctevékenységet, mivel a gépen szállított rajt koncentráltan, a szétzóródás veszélye nélkül voltak képesek eljuttatni egy-egy kiemelt célponthoz. Habár a *Student* által kialakított harceljárás számos ponton a szárazföldi haderő javaslatain nyugodott, mégis az „*olajfolt taktika*” képezte alapját, rohamdeszant-vitorlázókkal és támogató fegyverzetrel kiegészítve. Ugyanakkor sokat tett annak érdekében is, hogy a szárazföldi haderő által kijelölt, a légi szállítású gyalogság feladatait ellátni hivatott hadosztály harcászati rugalmasságát megnövelje. Ennek a hadosztálynak az állományát szállító repülőgépeken juttatták volna el az ejtőernyős csapatok által elfoglalt leszállóhelyekre. Annak érdekében, hogy nehéz fegyverzet – harcjárművek és nehezebb tüzérségi eszközök – is deszantolható legyen, illetve azért, hogy a leszálló zóna ne csak az elfoglalt repülőtereken, hanem bármely alkalmas terepszakaszon kijelölhető legyen, *Student nagy kapacitású szállító vitorlázógépek alkalmazását javasolta*. Nem érezte rangon aluli feladatnak, hogy a szállító vitorlázógépek alkalmazásának lehetőségeit megvitató technikai jellegű

¹⁰ McNab, Chris: Fallschirmjager: A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2000. 15. o.

értekezleteken és bizottsági megbeszéléseken lehetőleg minden esetben személyesen is részt vegyen.¹¹

Kurt Student tehát nemcsak a légierő ejtőernyős hadosztályának harceljárását közelítette a szárazföldi haderő légideszant alkalmazásról vallott elképzeléseihez, hanem a szárazföldi haderő légi szállítással kapcsolatos problémáit is igyekezett megoldani, képességeit rugalmasabbá tenni ezen a területen. A légierő és a szárazföldi haderő légideszant harceljárásról vallott különböző, egymással ellentétes elképzeléseinek közelítése mellett **Student** egyik legfőbb érdeme az volt, hogy egy „**vagy-vagy**” típusú döntés helyett egy „**és**” jellegű megközelítést alkalmazott. A német haderő nyugat-európai hadjárata folyamán alkalmazott légideszantok műveleteit az ejtőernyős és a légi szállítású hadosztály általában közösen hajtotta végre. Kialakult tehát egy egymás harctevékenységét támogató, összetett harceljárás, ahol az ejtőernyős csapatok bevetését minden esetben a légi szállítású erők alkalmazása követte. A két, egymástól jelentős mértékben különböző harceljárásból **Student** egy harmadikat hozott létre. Ez kiküszöbölte az alkotó komponensek gyengeségeit, és kiemelte előnyös tulajdonságaikat, mivel megmaradt az ejtőernyős erők leszállóhellyel kapcsolatos viszonylagos érzéketlensége, ugyanakkor előnyként jelentkezett a légi szállítású erők nagyobb mennyisége és nehéz fegyverzete. Ezt a folyamatot – a harceljárások közelítését és kombinálását, valamint a légideszant fegyvernem mindkét típusának hadosztály szintű létrehozását és speciális fegyverzet rendszeresítését – **Student** 1938 tavaszától 1941 tavaszáig bezárólag „**levezényelte**”. Az egységes harceljárás megteremtésére irányuló folyamat lezárását – a légideszant hadviselés főpróbáját jelentő nyugat-európai hadjáratot követően – egy olyan magasabb egység létrehozása jelentette, amely mindkét típusú légideszant erőt, a légi szállítású és az ejtőernyős hadosztályt is magába foglalta. A német katonai felső vezetés az 1940-es év légideszant sikereit követően összevonta a két légideszant hadosztályt egy légierő alárendeltségében tevékenykedő hadtestbe.¹² Az újonnan létrehozott hadtest ejtőernyősei és légi szállítású gyalogsága ebben a gyakorlatban már jól bevált összetett struktúrában készült fel az Anglia elleni invázió légideszant hadműveleteire, kipróbálva új konstrukciójú tüzérségi eszközeit és harckocsi deszantolására is képes új szállító vitorlázógépeit. A hadtest azonban végül ebben a

¹¹ Lucas, James: Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000. 178. o.

¹² Forty, George: A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002. 43. o.

formában soha nem került bevetésre, mivel „*a szárazföldi erők vezérkara nem volt hajlandó egy hadosztályt átadni a Luftwaffé-nak.*”¹³ Az 1941 tavaszán végrehajtott harmadik, egyúttal utolsó, krétai hadműveleti szintű légideszant bevetésnél a szárazföldi haderőnem vezetői már nem is tették lehetővé a légi szállítású gyalogságként ekkorra begyakorolt és jól felszerelt szárazföldi hadosztály bevetését. Az ejtőernyős erők mellett – kényszermegoldásként – légi szállítású hegyivadász alakulatokat alkalmaztak, amelyek erősen függtek a repülőterektől. Részben ennek volt köszönhető, hogy az ejtőernyősök csak jelentős veszteségek árán vívták ki a győzelmet. *A krétai művelet bénítólag hatott a német légideszant hadviselés fejlődésére:* ezután kizárólag harcászati szintű bevetéseket hajtottak végre.

A légideszant harceljárással végrehajtott különleges műveleti tevékenység külön említést érdemel. A légideszant csapatok szervezetének, harceljárásának és haditechnikai eszközeinek fejlődése 1939-re már azt is lehetővé tette, hogy az ebben az évben létrehozott különleges hadviselés erők eljárásai között helyet kapjon a csoportok légi úton történő kijuttatása az ellenség mélységébe. A különleges műveleteket a német haderőben is az erre a célra felállított alakulatok hajtották végre, amelyek esetenként alkalmazták a vitorlázó repülőgépeket vagy ejtőernyős ugrást az ellenség mélységébe történő behatolás céljából. A második világháború folyamán két, azonos feladattal párhuzamosan létrehozott katonai titkosszolgálat különleges alakulata – a **Brandenburgi hadosztály és a Friedenthal Különleges Alakulat** – végzett a különleges hadviselés módszereivel végrehajtott műveleteket. Mindkét alakulat az ellenség egyenruháját viselte a mögöttes területeken végrehajtott akciók folyamán, állományuk kiemelkedő nyelvi képességekkel, helyismerettel és idegen hadsereg ismerettel rendelkezett. Mindkét különleges hadviselés szervezet kötődött a légideszant harceljáráshoz és a légideszant csapatokhoz, illetve szorosan együttműködött egy-egy katonai titkosszolgálattal.

Összességében a német légideszant fegyvernem hadműveleti elveinek és harceljárásának kidolgozását 1936 és 1941 között **Heinz Guderian és Kurt Student** teoretikusok a kor színvonalának megfelelően, *részben elvégezték*, emellett az elméletek gyakorlati megvalósításához szükséges szervezetek felállítását és a haditechnikai fejlesztéseket is irányították. A német légideszant fegyvernem dinamikus fejlesztésé-

¹³ Lucas, James: Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000. 178. o.

nek egyik fő mozgatórugója a német tisztek egy részének Szovjetunióban szerzett tapasztalata volt, többek közt ez a tapasztalat indította a német katonai vezetőköt arra, hogy nagy tempóban fejlesszék a fegyvernemet. ***Habár a német oldalon nem hoztak létre egyetlen, integráló jellegű harcászati-hadműveleti elméletet, amely magába foglalta volna a légideszant hadviselést is,*** a légideszant fegyvernem alapvető feladatainak leírása mégis megtalálható volt **Guderian** munkáiban, ha nem is olyan kidolgozott formában, mint a szovjet mély hadművelet elmélete. A ***harcászati szabályzat szintjén*** azonban – a szovjetekkel ellentétben – ***nem jelent meg a légideszant alkalmazása. Student tábornok*** 1941-ig kiépítette ugyanazokat a fegyvernemi alapelemeket – ejtőernyős egységek, vitorlázórepülő rohamcsapatok, légi szállítású erők – amelyeket a szovjetek is létrehoztak, sőt, egyes területeken – mint például a harcjárművek és a nehézfegyverzet vitorlázógépes deszantolása, speciális könnyűtüzérségi eszközök fejlesztése – meg is előzte a konkurenst. A gyakorlati alkalmazás konkrét kérdéseit – amelyek különböző okoknál fogva nem mindig tükrözték a német légideszant fegyvernem 1938 és 1941 közötti korai fejlődési korszakának következetességét és dinamizmusát - a tanulmány további részében elemezzük.

2. Az észak-európai hadjárat folyamán bevetett légideszantok

Az 1940. április 9. és május 23. közötti időszakban a Dánia és Norvégia elleni, szorosan összefüggő hadműveletben a német légierő összesen egy ejtőernyős ezred és valamivel több, mint két légi szállítású ezred mennyiségben dobott le, illetve szállított ki légideszantot különböző célterületekre, a támadó hadművelet támogatása céljából. A deszantok többségét azonos időpontban, a hadművelet megkezdésekor vetették be. A Luftwaffe 1300 repülőgépe, köztük 500 szállító repülőgép vett részt a hadműveletben, amelyre a döntő német légifölény volt jellemző. A légideszant bevetések során a szállító repülőgépeket egymotoros vadászok biztosították, a deszant által támadott objektumokra pedig kétmotoros nehézvadász repülőgépek mértek megelőző csapást. ***A 9 légideszant bevetés folyamán hozzávetőleg hadosztálynyi erejű légideszantot és nagy mennyiségű haditechnikai eszközt vetettek harcba légi úton. A hadműveletek időtartama alatt légi úton szállított előerő létszáma elérte a 30000 főt¹⁴, a légi úton szállított utánpótlás össz-***

¹⁴ A Luftwaffe a repülőterek elfoglalását követően azonnal megkezdte a vadász és támogató gépek üzemeltetését, az ehhez szükséges repülő műszaki állományt légi úton szállították. Lövész ezredből és légvédelmi tüzéregységek-

*mege pedig a 3100 tonnát.*¹⁵ A nehezen járható erdős-hegyes, hófedte terepen, rossz időjárási körülmények között, szegényes közlekedési infrastruktúra mellett végrehajtott hadműveletben – amelyet többségében haditengerészeti deszantok, hegyivadászok és egyéb könnyűgyalogos erők vívtak – kiemelkedő szerep hárult a kulcsfontosságú átjárókat és repülőtereket elfoglaló légideszant csapatokra. A gyalogság, a fegyverzet és az utánpótlás szállítása sok esetben csak légi úton volt lehetséges. A német szárazföldi erők itt harcoló hét hadosztályának összlétszáma nem haladta meg a 80 000 főt, és ezek is elszigetelt gócpontokban vívták harcukat. A harcba vetett légideszant erő és a légi úton szállított élőerő illetve utánpótlás jelentős szerephez jutott a Dánia és Norvégia ellen lefolytatott hadműveletben. Különösen igaz ez a norvégiai harcok kezdeti szakaszára, mivel az első harcnapon a légi-deszantok mellett mindössze 10000 fő haditengerészeti deszant ért partot hat kikötőben.

A Dánia elleni, 1940. április 9-én megkezdett német támadó hadművelet folyamán, két alkalommal vetettek be légideszantot. Ezek elfoglalták a Falster és Seeland szigeteket összekötő **stoerstromi hidat**, megnyitva ezzel az utat a szárazföldi csapatok számára Koppenhága felé. Megszállták az **alborgi repteret**, hogy a német légierő erről a támaszpontonról biztosíthassa a légi uralmat a térségben, lehetővé téve a további légi tevékenységet és a légi szállításokat Norvégia felé. Mindkét vállalkozást század erejű ejtőernyős deszant vitte végbe. Az elfoglalt repülőterre légi szállítású csapatokat deszantoltak.

Norvégia megszállásakor, 1940. április 9-én is főként a repülőterek elfoglalása jelentette a fő feladatot a légideszant csapatok számára. A Norvégia elleni hadművelet a haditengerészeti és légi deszantok kombinált, egyidejű alkalmazásán alapult. A légideszant csapatok számára feladatul szabták, hogy a haditengerészeti deszant partraszállásának támogatása érdekében foglalják el a nyugati partszakasz egyetlen repülőterét. A **stavenger-solai repülőterre** egy ejtőernyős századot dobtak le, amelyet azonban szervezett védelem fogadott. Az ejtőernyősök csak nehezen tudták összeszedni konténerekben ledobott fegyvereiket. Az ejtőernyős század még a repteret védő erők ellenállási gócainak

ből álló alakulatok is érkeztek légi szállítással, mint például a „Hermann Göring” ezred egyes elemei. Bender, Roger James: Air Organizations of the Third Reich: Luftwaffe. D-D Associates, California 1972. 152. o.

¹⁵ A harmadik birodalom hadviselése. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1996. 331. o. Nagy mennyiségű üzemanyagot is szállítottak légi úton, hogy az elfoglalt repülőterekről üzemeltethessenek.

felszámolásával volt elfoglalva, amikor megjelent a légtérben a második lépcső. A **JU 52-es szállító repülőgépek** a légi szállítású csapatokból álló, ezred erejű deszantot hozták a harc befejezéséhez. Az ejtőernyős század és a légi úton szállított erő összegzett létszáma elérte a 2000 főt.¹⁶ A repülőteret végül elfoglalták a deszant erői, amelyek – a légierepülőgépeivel együtt – innen kiindulva további harctevékenységet folytattak.

A támadó német erők a továbbiakban az **Oslo melletti Fornebu repülőtér 1940. április 9.-ei elfoglalásakor** alkalmaztak légideszantot. Két ejtőernyős századot vetettek be a repülőtér elfoglalása érdekében. Mivel a rossz időjárás miatt az ejtőernyősöket csak késve sikerült ledobni, a repülőtér elfoglalását nem tudták időben befejezni. Így a második lépcső első leszálló JU 52-esei kemény fogadtatásban részesültek. A 163. gyaloghadosztály légi úton szállított, hozzávetőleg ezred erejű állományával együtt a mintegy 3000 fő létszámot kitevő deszant¹⁷ a repülőtér elfoglalását követően Oslo felé vonult, amelyet a tengeri deszant erőivel együtt el is foglaltak. A fornebui bevetéssel párhuzamosan, ahhoz hasonló deszant-támadással foglalták el az **Oslo melletti Kjeller repülőterét** is. Mindkét elfoglalt repülőtérről a lehető legrövidebb időn belül megkezdték a vadász és támogató repülőgépek üzemeltetését.

A német parancsnokság **Dombas térségében vetett be század erejű légideszantot 1940 április 14-én** a partra szállt brit erők és a norvég csapatok kapcsolatfelvételének megakadályozása, a német csapatok bekerítésére irányuló kísérlet meghiúsítása érdekében. Dombas olyan vasúti csomópont volt a vasútvonalakkal ritkán ellátott országban, amelynek elfoglalása a brit erők északi és déli irányú mozgását is meggátolta volna. Már a ledobásnál sok ejtőernyős meghalt és megsebesült, mivel a légvédelmi tűzben több szállítógép találatot kapott, miután a dobási magasságot túl alacsonyra választották meg. Ekkor még nem rendszeresítették a fehér álcaruhát, a behavazott területen a sötét ruhás katonák álcázása nem volt megoldott. A légideszant már földet érése pillanatában erős norvég ellenállásba ütközött, és négy napos harcuk folyamán utánpótlást sem kaptak. A deszant parancsnoka a kedvezőtlen

¹⁶ A második világháború története 1939-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1981. 91. o.

¹⁷ Roger Edwards: German Airborn Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 62. o.

időjárási körülmények, az utánpótlás hiánya, a sérültek magas száma és az ellenséges túlerő miatt végül a megadás mellett döntött. Eredetileg kifizűzött feladatukat az ejtőernyősök nem teljesítették – csekély létszámuk miatt talán nem is teljesíthették - harcukkal mégis jelentős ellenséges erőt kötöttek le.

A Narvik környéki harcokban 1940. május 15. és 23. között német ejtőernyős zászlóalj bevetésére, és jelentős légi ellátási művelet végrehajtására került sor. Az ejtőernyős egységek feladata a Narviknál körülzárt német erők harcának támogatása volt. A deszantot május 15-én, 22-én és 23-án dobták, mindhárom esetben század erővel. A deszant bevetésére már korábban is sor kerülhetett volna, azonban a rossz időjárási körülmények késleltették az akció megindítását, majd egy nyolc napos időszakra elnyújtották a zászlóalj teljes állományának bevetését. A megerősítésül ledobott ejtőernyős zászlóalj támogatása nagyban elősegítette a hegyivadász ezred harcát, és a légi ellátás is döntő fontosságúnak bizonyult, miután a hegyivadászok partraszállásánál a nehéz fegyverzetet szállító hajókat a britek elsüllyesztették. A Narviknál harcoló erőknek így csak a légideszant csapatoknál rendszeresített, légi úton eljuttatott lövegek biztosítottak tüzérségi támogatást. Az ejtőernyős zászlóaljjal megerősített hegyivadász ezred harcát végül siker koronázta, mivel a beérkező német erőkkel megerősítve hosszas harcok után elfoglalták Narvikot.

3. A nyugat-európai hadjárat folyamán bevetett légideszantok

A német haderő nyugat-európai hadjárata jelentős, hadművelleti szintű feladatot jelentett a német légideszant csapatok, az ejtőernyős 7. légideszant hadosztály és a légi szállítású 22. légideszant hadosztály számára. Az összesen 15000 fő létszámú légideszant erőket 250 szállító repülőgép, 113 futár repülőgép és 42 vitorlázó repülőgép szállította. Közvetlen biztosításukról és támogatásukról 600 harci repülőgép, vadász és kétmotoros vadászbombázó, illetve zuhanóbombázó gondoskodott.¹⁸ A Luftwaffe 3000 repülőgépével 2,3-szoros légi túlerőben volt az ellenséggel szemben, így a hadműveletek folyamán lehetővé vált a légifölény kivívása. A támadás megkezdésekor a légierő 400 km-es mélységben mért csapást az ellenséges objektumokra, majd átlagosan 150 km mélységben belga, holland és francia területen lévő 9 célpontra

¹⁸ Szabó József (főszerk.): Hadtudományi lexikon Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995. 767. o.

azonos időben ledobta, illetve kirakta a deszantokat, amelyeket a gépesített előőrsök támadásának biztosítása érdekében alkalmaztak.

A Belgium elleni támadás folyamán, a 6. hadsereg gépesített alakulatai mozgásának biztosítása céljából alkalmaztak légideszantot 1940. május 10-én. A légideszant erőkre bízták a világ egyik legerősebbnek tartott erődrendszerének, az Eben Emaelnek az elfoglalását, illetve az erőd által ellenőrzött folyamszakaszon három kulcsfontosságú híd elfoglalását Vroenhén, Velvezelt és Canne térségében. Az **Eben Emael erődrendszert** szárazföldi erőkkel csak nagy véráldozatok árán, és jelentős időráfordítással lehetett volna bevenni. *A bevetésre egy zászlóalj méretű légideszant csoportosítást hoztak létre, amely két ejtőernyős századot és egy vitorlázógépes rohamdeszant századot tartalmazott 425 fő harcoló létszámmal, 30 golyószóróval, 6 géppuskával és 4 könnyű aknavetővel felszerelve.* A zászlóalj célba juttatásáról 42 db DFS-230 vitorlázó repülőgép és 8 db JU-52-es és He-111-es szállító repülőgép gondoskodott. A deszant tevékenységét JU-87 típusú zuhanóbombázók támogatták. A légideszant csapatokat a feladat megoldásához két csoportra osztották. Az egyik, összesen 300 fős létszámú csoport feladata az erőd közelében lévő három létfontosságú híd elfoglalása volt. A hidak elfoglalását és a hidakat biztosító beton kiserődök elpusztítását kombinált vitorlázógépes-ejtőernyős rohamcsoportok végezték el. A hidak közvetlen közelében földet érő deszant-csoportok semlegesítették az őrséget, eltávolították a hidak felrobbantása céljából a hídtestre helyezett robbanóanyagot, majd védelembe mentek át, és megvédték a hidat a reakcióképpen odavont belga erőktől. A deszantok önálló tevékenységének időtartama egy óra volt, amikor az előretörő német gépesített ékek felmentették őket, majd áthaladtak a hidakon.

A másik légideszant csoport – mindössze 83 fő – az elfoglalt hidak térségét lövegeivel ellenőrzése alatt tartó erődrendszer fő létesítményeinek megromlását kapta feladatul. Az erődítményt támadó csoport 11 vitorlázógépen közelítette meg a helyszínt, mivel az erődrendszer tetején egy éppen leszálláshoz megfelelő területet fényképezett le a légi felderítés. *A vitorlázógépek landolását követően a légideszantosokból álló rohamutász csoport két részre oszlott, és megkezdték az erőd északi, illetve déli részének támadását.* Speciális robbanótölteteikkel alig tíz perc alatt hét páncélkupolás löállást, és tizennégy löveget semmisített meg. A kumulatív robbanótöltetek lyukakat ütöttek az erőd több méter vastag vasbeton falán, és átszakították az 500 mm vastagságú páncélkupolásokat. A nehézágyú csöveit letépte a deszantosok által használt robbanóanyag. A deszant tevékenységét zavaró néhány belga ágyút a támogató zuhanóbombázók semmisítették meg. A légideszant

az erődítmény fő fegyverrendszerének elpusztítását követően a megszállt területen védelembe ment át, és bevárta a szárazföldi csapatokat, amelyek a szintén légideszant csapatok által ekkorra már elfoglalt három hídon át szinte akadálytalanul közeledtek az erődrendszer felé. A légideszant zászlóalj összvesztesége a bevetés alatt 143 fő, ebből 100 sebesült volt, ami elenyészően csekély ahhoz képest, amit egy hagyományos erőkkkel végrehajtott támadás követelt volna.

A hollandiai hadművelet során május 10-én a német légideszant csapatokat hidak és repülőterek elfoglalása érdekében a 18. hadsereg gépesített alakulatai mozgásának biztosítása céljából vetették be. A bevetéseket a 7. ejtőernyős hadosztály és a 22. légideszant hadosztály hajtotta végre, összesen 14000 fő részvételével. A légideszant csapatok meglepetésszerűen elfoglalták a **Moerdijk, valamint a Dordrecht és Rotterdam melletti hidakat.** Erre a feladatra ejtőernyős zászlóaljakat alkalmaztak. Moerdijknél a híd mindkét oldalán bevetettek egy-egy légideszant zászlóaljat, ezek épségben elfoglalták és megvédték a hidat. A Dordrechtnél bevetett egy zászlóalj nem volt elegendő a híd elfoglalásához, az ejtőernyősöket visszaverték a híd védő holland erők. A jelentős veszteségeket szenvedett alegység parancsnoka megmaradt erőivel csatlakozott a városban harcoló német erőkhöz. A Rotterdambnál kijelölt híd elfoglalására, és egyúttal a város elleni támadás végrehajtására egy ejtőernyős ezredet vetettek be, amelynek egy részét hidroplánok szállították a hídhöz, leszállva a folyóra. A hidat az ezred állománya elfoglalta. A repülőterek elleni német légideszant bevetések meglehetősen nagy veszteségekkel zajlottak, mivel a norvég példákön okulva a holland haderő lövészalakulatokkal és légvédelemmel erősítette meg az ország repülőtereit, és felkészült egy esetleges ejtőernyős támadásra. A heves harcok és bombázás miatt azután a repülőterek olyannyira tönkrementek, hogy a támadó légideszant csapatok második hullámának is terepre vagy utakra kellett leszállnia. **A Rotterdam melletti waalhaveni repülőtér** ellen intézett német légideszant támadás során a bevetésre kerülő ejtőernyős ezred heves tűzharcba keveredett a reptér védőivel. Csak a bombázók szoros támogatása tette lehetővé a második lépcsőben érkező leszálló deszant, a 22. légideszant hadosztály légi szállítású erőinek, két gyalogezrednek a beérkeztetését. Az ejtőernyősök 37 mm-es páncéltörő lövegeinek alkalmazásakor komoly problémát jelentett a vontatók hiánya, mivel kézi erővel csak nehézkesen mozgathatták az eszközöket. A **valkenburgi repülőtér** bevételekor az ejtőernyősök alkalmazása ugyan sikeresnek bizonyult és a repülőteret gyorsan elfoglalta a deszant, de a légideszant második hullámának, a légi szállítású erőknél a bevetésére a reptér nedves, puha talaja miatt már nem, illetve csak részben került sor. **Világossá váltak a polgári re-**

pülőgépből katonai szállítógéppé átalakított JU-52 korlátai. Nem sikerült a légideszant hadművelet időtartamára biztosítani a megfelelő légifölényt sem, így komoly problémát jelentettek a holland vadászok. A szárazföldi erők beérkezése pedig késett az eredeti tervhez képest, ami ismét csak megnehezítette a védelembe kényszerült légideszant működését. Az ypernburgi reptéren komoly veszteségekkel járt a újoncnak számító 2. ejtőernyős ezred alegységeinek bevetése. A ledobott ejtőernyős zászlóaljok rossz helyen értek földet, és így komoly veszteségeket szenvedtek. Emellett a repülőteret sem sikerült biztosítani. Az erős holland légvédelem érintetlen maradt. Tevékenységük hatására a második lépcsőben érkező 22. légideszant hadosztály egy gyalogezredét szállító JU 52-eseknek egy része megsemmisült a többieknek pedig a repülőter helyett az országútra kellett leszállniuk.

A Hollandiában bevetett német légideszant alakulatok sikere tehát nem minden esetben volt egyértelmű. A kijelölt hidakat több-kevesebb sikerrel elfoglalták, és biztosították a gépesített csapatok gyors előretörését, amelyekkel – miután azok erős légi támogatással áttörték a Greebe erődvonalat – május 13.-ig bezárólag egyesültek. A repülőterek elfoglalása azonban már olyan komoly veszteségekkel járt, hogy a deszant csapatoknak az eredeti tervtől – a Hága felé végrehajtott támadásról – le kellett mondaniuk.

A Franciaország elleni német támadás folyamán, május 10-én „Storch” futárgépek tömeges alkalmazásával végrehajtott zászlóalj szintű légi szállítású légideszant művelet¹⁹ segítette a szárazföldi csapatok előretörését. A 12. és a 16. hadsereg támadásának oldalbiztosítása illetve az ellenséges erők előrevonásának megakadályozása céljából egy 123 db „Storch” típusú futárgépekből összevont szállító kapacitást hoztak létre.²⁰ A futárgép szállító kapacitása ugyan korlátozott volt, azonban rendkívül kis sebességgel volt képes repülni, így a le és felszállási úthossz is kedvezően rövidre adódott. A futárgépek a kijelölt szárazföldi alakulatok állományát szállították az ellenség mélységében elhelyezkedő célterületre. **Egy nagyobb, 98 futárgépből álló csoportosítás** egy utász szakasszal megerősített lövészzászlóalj állományát szállította Bitburg és Dockendorf repülőtereiről 60 km mélységben az el-

¹⁹ Hughes, Matthew – Chris Mann: A német páncélgránátos 1941-1945. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2002. 34. o.

²⁰ Janusz Piekalkiewicz: Luftkrieg 1939-1945. Bechtermünz Verlag, Eltville am Rhein, 1989. 67-69. o.

lenséges vonalak mögé, Bastogne-tól délnyugatra, a Niwes és Wirty közötti területre. A 12. hadsereg páncélos csoportja Bastogne-nál áttört az Ardenneken és a Maas folyó felé nyomult előre, Sedan irányába. A légi szállítású zászlóalj feladata az volt, hogy az Ardenneken átkelő harckocsi csapatok Sedan irányába végrehajtott előretörését támogassa létfontosságú utak lezárásával, a támadó csapatok oldalbiztosításával. A zászlóalj állományát a futárrepülőgépek kisebb réteken rakták ki. Ezt követően a zászlóalj a kijelölt utakat lezárta és két francia ezred támadásával szemben egy napon keresztül tartotta az elreteszelt pontokat az 1. páncélos hadosztály beérkezéséig. ***A fennmaradó 25 futárrepülőgép*** egy megerősített század erejű csoportosításnak az ellenség mélységébe szállítására használták fel. A trieri repülőtérről felszálló repülőgépek a deszantot Luxemburgtól délnyugatra tették földre. Ennek feladata szintén a francia erők előre vonásának megakadályozása volt. Ez a művelet déli irányból biztosította az Ardenneken átkelő német 16. hadsereg támadó egységeinek oldalát. A deszant sikeres védelmi harctevékenységet folytatott a saját csapatok beérkezéséig. ***Ez a Storch repülőgépekkel végrehajtott művelet példaértékű lehet a légideszant és légi szállítású csapatok alkalmazására hegyes terepen***, ahol kis erőkkel hatásosan zárhatóak le egyes jól védhető átjárók, szorosok. A légideszant csapatok bevetésével végrehajtott oldalbiztosítás nagyban hozzájárult a német páncélos csapatok átkeléséhez az Ardenneken, ami lehetővé tette a francia haderő hadműveleti szintű meglepését.

4. Az angliai invázió végrehajtása céljából tervezett légideszant hadművelet és az ehhez kapcsolódó gyakorlatok

1940 őszén az Anglia elleni invázióra kezdte meg a felkészülést a német katonai vezetés. Látszólag megnyílt a lehetőség ***Student tábornok*** előtt egy nagyléptékű légideszant hadművelet végrehajtására. Nem annyira a nehezen megjósolható kimenetelű hadművelet terve érdemes alaposabb vizsgálatra, hanem inkább a légideszant csapatok feladattal összefüggő, mintegy egy éves felkészülése és gyakorlatoztatása, ahol – az első komoly háborús tapasztalatok felhasználásával – ***voltaképpen létrejött a német légideszant fegyvernem.***

A terv szerint a 7. ejtőernyős hadosztály és a 22. légideszant hadosztály a német főerő partraszállása előtt két hullámban bekeríti és elfoglalja Lympine repülőterét, Anglia délkeleti partvidékén. ***A motoros szállítógépek szükség esetén egy Hollandiában kikísérletezett eljárást alkalmazták volna:*** csapatszállító gépekkel gyakorolták a keskeny, országúti szakaszokra végrehajtott leszállást. A légideszant által elfoglalt

repülőtérrel a német légi-erő vadászgépeket üzemeltet, emellett ide érkezik be a 22. légideszant hadosztály állománya. Miután az elfoglalt repülőtérrel működő vadászok megerősítik a légi főlényt, a 22. hadosztály légi szállítású alakulatai pedig garantálják a repülőtér védelmét, működni kezd egy légihid további, légi szállításra alkalmas könnyűgyalogos erő, a hegyivadász csapatok folyamatos átszállítása érdekében. Még az első napon további két hadosztályt tesznek partra a hajók, ami a légi úton átszállított erőkkel együtt már elegendő a hatékony harctevékenységre. A főerők a tervek szerint – főként a légi-erő fedezete mellett – átkelve a csatornán, beérkeznek a légideszant erők által Kent környékén biztosított hídfőbe, és a partraszállást követően megkezdik a mindössze 200 nehéz és közepes, illetve 300 könnyű harckocsit és 180 páncéltörő löveget felvonultató brit szárazföldi erők felszámolását.

Az előkészületek nagy tempóban folytak. A nyári hónapokban megtörtént a támadáshoz szükséges élőerő, a légi és a vízi szállítóeszközök összevonása a Csatornánál. A németek ekkorra komoly hajókapacitást és mintegy 2000 uszályt vontak össze a partraszálláshoz, az erők – köztük a két légideszant hadosztály – készen álltak. ***A légideszant csapatok Anglia elleni invázióval kapcsolatos gyakorlatoztatását*** 1940 nyarán kezdték meg Lyon, Lille és Arras térségében. Az invázióval kapcsolatos légideszant összevonásokat, és a légi tevékenységet – megtévesztés céljából – 1941 májusáig fenntartották, a légideszant csapatokat folyamatosan gyakorlatoztatták. A gyakorlatot a légideszant erők már a Nyugat-Európai hadjáratot követően létrehozott új, hadtest struktúrában folytatták le. A XI. légi hadtest állományába az 1938 óta együtt gyakorlatozó, a harcban együtt tevékenykedő, összetartozó feladatú 7. légideszant hadosztályt és a 22. légideszant hadosztályt vonták össze. Az egy éves inváziós felkészülés folyamán, főként 1941 tavaszától kis mennyiségben használatba vették azokat a speciális haditechnikai eszközöket, amelyek valóban ütőképessé tették a német légi-deszant alakulatokat. Kifejlesztették és rendszeresítették a könnyűtüzérség új hátrasiklás nélküli ágyúit, emellett rendszeresítették a nagy teljesítményű kónikus²¹ lövegeket és nagyméretű vitorlázógépek gyártásának megkezdésével megoldották a nagy tömegű haditechnikai eszközök deszantolását, egészen a harckocsikig bezárólag. 1941 májusára az egy éves fejlesztési folyamat következtében a német légideszant csapatok jelentős haditechnikai korszerűsítésen mentek át. Az Anglia elle-

²¹ Speciális lőszer alkalmazását igénylő szűkülő csövű löveg, amely a hagyományos lövegekhez képest nagyobb lövedék kezdősebességet biztosít.

ni inváziós hadművelet, és a légideszant művelet többszöri elhalasztást követően **végül is elmaradt**, mivel ekkorra megkezdődött a Wehrmacht felvonulása a keleti irányba. A terv részletei ugyanakkor megjelentek a Kréta elleni kombinált haditengerészeti légideszant hadműveletben.

5. A krétai hadműveleti szintű légideszant bevetés

Kombinált haditengerészeti-légideszant hadműveletre került sor 1941. május 20. és 25. között a Kréta elleni hadművelet során. A hadműveletet a légierő irányította, és a 4. légiflotta alá rendelt XI. légihadtest – a voltaképpen légedeszant erő – és a VIII. légihadtest hajtotta végre, együttműködve a haditengerészettel. Mivel ennek a hadműveletnek a kimenetele döntően befolyásolta a német légideszant csapatok további fejlesztését és alkalmazását, a szokásosnál részletesebben ismertetjük az eseményeket, amelyek hozzávetőleg egy hét harcselekményeit ölelik fel.

A hadműveletet több szempontból kedvezőtlen feltételek közt kezdték meg a németek. Azt a XI. légi hadtestet, amit korábban a 7. ejtőernyős hadosztályból és a 22. légideszant hadosztályból állítottak fel és az Anglia elleni invázióra begyakoroltattak, a krétai hadműveletnél a német katonai felső vezetés szétválasztotta, és részeit külön alkalmazta. A nehéz fegyverzettel is rendelkező 22. légideszant hadosztályt a Romániában lévő ploiesti olajmezők közvetlen biztosítására alkalmazták, szárazföldi erőként, és nem engedélyezték bevetését Krétánál. **John Lucas angol hadtörténész** szerint a szárazföldi erők vezérkara nem volt hajlandó egy hadosztályt átadni a Luftwaffénak,²² vélhetőleg ez a haderőnemek közti presztízsharc állt a hadművelethez szükséges erő elvonása mögött. A 22. légideszant hadosztály helyett kényszermegoldásként a könnyű fegyverzetű, légi szállításra alkalmas, ám ilyen műveletekben tapasztalatlan és speciális fegyverzettel nem rendelkező csapatokat, az 5. hegyivadász hadosztályt vetették be. **Vitorlázógépeken deszantolva emiatt mindössze egy rohamezred állt rendelkezésre Krétánál, 70 könnyű deszant-vitorlázóval felszerelve.** Nehéz vitorlázógépeket nem alkalmaztak. A hegyivadász hadosztálynak csak egy kis részét tudták elszállítani a JU 52-es szállító gépek, nagyobb részüket – 7000 katonát és a nehézfegyverzetet - tengeri úton próbálták a szigetre eljuttatni. A szállításra betervezett hajókapacitás ismeretlen okból kifo-

²²Lucas, James: Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000. 178. o.

lyólag nem állt rendelkezésre sem a német sem az olasz oldalon, így görög kikötőkben horgonyzó, civil tulajdonosaiktól rekvirált vitorlásokat alkalmazták a németek. Ezeken aztán minimális olasz haditengerészeti biztosítással indultak Kréta felé a hegyivadászok és egy motorke-rékpáros zászlóalj, légvédelmi-tüzér egységek illetve egy harcokcsi század.

A Krétai akció egyik fő problémája az volt, hogy *a brit titkosszol-gálat tudomást szerzett a sziget elleni légideszant támadás tervéről*, nagy mélységben, részletesen ismerte a németek szándékait, így a légi-deszant akciók legfőbb előnyének mondható meglepetés elveszett. Pontosan tudták, hogy mikor és milyen erők támadnak, így minden rendelkezésre állóeszközt a repülőterekre csoportosítottak, ezeket alaposan megerősítették lővészalakatokkal és légvédelmi eszközökkel. Még a német légideszant csapatok harcászati elveit tartalmazó szabályzatot is megszerezték a britek Hollandiában, ezáltal az alkalmazott harceljárás sem volt számukra ismeretlen. Német részről a hírszerzési és a felderítési tevékenység elégtelennek volt mondható. Az Abwehr nem szerzett tudomást a német támadási terv kiszivárgásáról, emellett rosszul tájé-koztatta a hadművelet tervező *Student tábornokot*, mivel azt jelezte, hogy csak elenyésző brit erők állomásoznak a szigeten. Ezeket az in-formációkat a légi felderítés sem cáfolta meg. Mintegy 40 repülőgépből álló felderítő csoportosítás támogatta a Kréta ellen támadó német légi-deszantot, a sikeres brit álcázás következtében mégsem tudták felderít-teni a légvédelmi ütegek egy részét, illetve néhány fontos védelmi vo-nalat. Az előre jelzett 15000 fő helyett 42000 katona tartózkodott a szigeten, mivel áprilistól a britek jelentős erőket és fegyverzetet vontak oda. Naponta 500 tonna utánpótlás érkezett Krétára, mivel a környező vizeken négy csoportosításban összevont két csatahajó, hét cirkáló és tizenöt romboló – összesen huszonnégy hadihajó²³ – sikerrel biztosítot-ta a szállítási útvonalakat. Az erőviszonyok a művelet kezdetére 2:1 arányban alakultak, azonban nem a támadó, hanem a védő fél javára. Ilyen előzmények alapján a Kréta ellen irányuló **Merkur hadművelet** elméletileg már megkezdése előtt kudarcra volt ítélve.

A VIII. légihadtest május elejétől *az inváziós hadművelet előkészíté-se* céljából megkezdte Kréta bombázását. Csapást mértek a kikötőkre,

²³ Forty, George: A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002. 60. o. A 24 hajót számláló A, B, C és D jelű haditengerészeti különítmény mellett a térségben harcolt a BARHAM csatahajó, a CALCUTTA romboló, és a KASHMIR, illetve a KELLY cirkálók.

a repülőterekre és a légvédelmi állásokra, elsüllyesztettek 13 hajót, fékeztek az utánpótlás szállítást. A britek azonban éjjel hajózták be szállítványaikat, nagy mennyiségű légvédelmi lövegük jó részének pedig megparancsolták, hogy ne lőjenek, így azokat a bombázók nem észlelték, és nem is semmisítették meg.

A légideszant műveletben részt vett három ejtőernyős ezred, egy vitorlázógépes ezred és egy ejtőernyős műszaki zászlóalj. Ezt az erőt egészítették ki a légi szállítású hegyivadászok. A szállításra 500 db JU-52 repülőgépet és 70 db DFS 230-as vitorlázógépet, továbbá 280 bombázót, 150 zuhanóbombázót, 90 kétmotoros rombolót (nehéz vadászrepülőgépet) és 90 vadászrepülőgépet illetve 40 felderítő repülőgépet mozgósítottak. Légi szállítással 22000 fő harcászati deszantot, 540 ágyút és aknavetőt, 5400 teherkonténert, illetve a csapatok mobilitásának fokozása céljából 780 motorkerékpárt juttattak el a szigetre. A légi úton szállított utánpótlás tömege elérte az 1000 tonnát.²⁴

A német tervek szerint a hadművelet elsődleges célja a Kréta északi partvonalán lévő repülőterek, hidak, városok és magaslatok megszállása volt. Az első bevetésre kerülő csoport feladata a malemei légibázis, fontosabb utak és hidak és a Chanea város körüli légvédelmi állások elfoglalása volt. A második csoport a retimói repülőteret, illetve Heraklion városát és repülőterét támadta. A repülőterek elfoglalása után tervezték bevetni a „*légi szállítású*” hegyivadászokat. Ezek után ért volna partot a főként hegyivadászokból és nehéz fegyverzetből – köztük harckocsikból és lövegekből – álló tengeri deszant. A tengeri deszantnak a küzdelem második napján kellett volna partot érnie Krétán. További kutatást igényel, hogy a haditengerészeti deszant partraszállását miért nem az első napra időzítették a tervezés folyamán, mivel így indokolatlanul hosszúra nyúlt a csak könnyű fegyverzettel rendelkező ejtőernyős légideszant csapatok önálló harctevékenysége.

Május 20.-án reggel 7 órakor megkezdődött a német légideszant támadása. Az első támadó hullám a felkészült védők szervezett tüzeiben jelentős veszteségeket szenvedett. A Chanea térségében ledobott 2500 és a Heralikon körzetében bevetésre kerülő 2300 ejtőernyős 50% feletti veszteséget szenvedett. A malmei repülőter elfoglalására ledobott 600 ejtőernyősből 400 halt meg az első órákban. A vitorlázógépes rohamdeszant alakulatok jobban teljesítettek az ejtőernyősöknél. A fővárostól, Hainától délre a vitorlázógépes rohamezred 1. százada kilenc vitorlázó-

²⁴Uo. 156. o.

géppel, sikerrel támadta a brit légvédelem ütegállásait. Egy másik vitorlázógépes csoportosítás elfoglalt egy hidat a Tavronitis folyón. Csak lassan érkeztek a légideszant erők, mivel gondot okozott az 500 JU 52-es műszaki kiszolgálása, lassú volt a kézi üzemanyag szivattyúval végzett feltöltés, és kevés a betonos repülőtér. Kiütköztek tehát a kis szállító kapacitású szállító repülőgépek hátrányai. **Az akadozó légi szállítás miatt sérült a légideszant csapatok alkalmazásának egyik fontos elve:** az erők koncentrált bevetése. Hiányzott a nagyszámú vitorlázógép, amellyel nagy mennyiségű embert lehetett volna egyszerre, már az első körben deszantolni. A kevés számú bevetésre került vitorlázógép sem járt mindig szerencsével. Négy nehéz fegyvereket szállító DFS-230 vitorlázógép a tengerben landolt az Akrotiri-félszigetnél. A vitorlázógép veszteségek még inkább az ejtőernyős csapatok vállára helyezték az ütközet súlyát.

A második légideszant hullám erőinek többsége csak 7 órával később, 14 és 16 óra között, jelentős késéssel érkezett meg. A késés következtében a második légideszant hullám légi támogatás nélkül maradt, mivel a támogatásukra rendelt repülőgépek – véges üzemanyagkészletük miatt – kénytelenek voltak visszatérni bázisukra, így az elleneséges légvédelem lefogása elmaradt, ami újabb veszteségeket okozott. Az első harcnapon 7000 fő légideszantot, az összes kijelölt erőnek mindössze 30%-át sikerült eljuttatni a szigetre, ami az erők elaprózását jelentette. A tervezett célpontok közül az ejtőernyősök nem foglaltak el egyet sem. A harcok folyamán az ejtőernyősök több kijelölt célpontnál elszigetelt, már-már defenzív harcot folytattak, nem alakult ki „**súlypont**” a légideszant alkalmazásakor. **Student tábornok** az első nap harccselekményeiről befutott jelentések alapján ezt felismerve változtatott az eredeti „**olajfolt taktikán.**” a további ejtőernyős ledobásokat egyetlen célpont, a malemei repülőtér elfoglalása érdekében tervezte végrehajtani. Erre azonban csak a második napon került sor.

Az első nap folyamán **az ejtőernyősök harcát néhány jellegzetes probléma hátráltatta.** A sziklás, kopár terep számos nehézség forrása lett a harc megvívása folyamán. A német légideszant csapatok által nemrég használatba vett könnyű HSN lövegek működésük közben nagy porfelhőt vertek fel a sziklás szigeten, felfedve ezzel a könnyű légideszant tüzérség pozícióit. Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy a mindössze 148 kg súlyú LG-40 löveg bármely más tüzérségi eszköznél gyorsabban volt képes lőállás-váltásra. Mivel nem alkalmaztak megfelelő számú vitorlázó gépet, amellyel nehezebb tüzérségi eszközöket – például hegyi ágyúkat – szállíthattak volna a térségbe, továbbá a repülőterek elfoglalásának elhúzódása miatt a JU-52-esek által

szállított tüzéségi eszközök is napokat késtek. **Így az első napokban** ezekkel az ejtőernyővel dobható HSN lövegekkel kellett megoldaniuk az ejtőernyős csapatok tüztámogatását. Problémák adódtak az ejtőernyős csapatok konténereivel is. Az összes kézfegyvert, géppuskát és aknavetőt, illetve a lőszeret ezekben deszantolták, így nagymértékben hátráltatta a deszant harcát, amikor az átszeldelt terepen a konténerek néhány száz méterrel távolabb értek földet, és csak hosszú idő után kerültek elő. A konténerek nélkül maradt ejtőernyősöknél csak egy-két kézigránát, és a tiszthelyettesek rendszeresített pisztolya maradt. Nem volt megfelelően szervezve a rádió-összeköttetés sem, a nem megfelelő számú készülék és a kapcsolat hiánya a légierővel gyakran okozott gondot.²⁵ A titokvédelemmel sem volt rendben minden. Egy lezuhant JU 52-es fedélzetén a britek megtaláltak egy német hadműveleti utasítást, amely részletesen írta le a támadás terveit, a ledobási zónákat, a légideszant hullámok érkezési idejét. Jelentős problémákat okozott az is, hogy az ejtőernyős hadosztály parancsnokát és törzsét egyetlen gépen indították útba a sziget felé. Amikor szerencsétlen módon pont ez a gép semmisült meg, az ejtőernyős csapatok hosszú ideig - egy pótállólag a szigetre vezényelt törzs beérkezéséig - vezetés nélkül maradtak, éppen a harc legkritikusabb első 24 órájában.

A második napon a koncentrált erőbevetés következtében a német légideszant erők elfoglalták a malemei repteret. A feladat végrehajtása céljából zászlóalj szintű ejtőernyős erősítést dobtak le a reggeli órákban a repülőtér környékén. Ennek volt köszönhető a repülőtér körüli erőviszonyok megváltozása. A repülőtér német kézre kerülése fordulatot jelentett a küzdelemben. Miután a repülőtér elfoglalták, megérkezett az első légi szállítású erősítés, köztük a 100. hegyivadász ezred néhány alakulata, némi lőszer-utánpótlás és a nehéz fegyverzet. Kezdetét vette a művelet intenzívebb második szakasza, amelyre már alacsonyabb veszteségszámok, dinamikusabb német harctevékenység volt jellemző.

Ezzel párhuzamosan a második napon megkezdődött a német tengerideszant-művelet, az erősítés, és a nehézfegyverzet behajóztatása Mílosz szigetéről és Pireuszról a Luftwaffe védelme alatt. A légierő nappal távol tudta tartani a brit flottát a német konvojoktól, a sötétség beálltával azonban már nem volt képes erre. A rendkívül lassú vitorlás bárkák miatt kétnaposra nyúlt út éjszakai szakaszában a brit flotta megtámadta és szétszórta a német konvojokat. A rendkívül gyenge olasz haditengerészeti biztosítás gyakorlatilag semmit sem ért, mivel a szállí-

²⁵ Forty, George: A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002. 76 és 99. o.

tási feladatra rekvirált vitorlás bárkák oszlopa különböző sebességüknel fogva erősen széthúzódtott. A tengeri deszantot – 7000 főt és a nehézfegyverzetet²⁶ – szállító hajók egy része megsemmisült a brit haditengerészet éjszakai csapásai alatt, a többi pedig visszatért a görög partokra. A német tengeri deszant művelet során, a brit flotta támadása következtében 620 fő veszett tengerbe, ami a deszant létszámának hozzávetőleg egytizede volt. **A brit haditengerészet súlyos árat fizetett az elért eredményért:** a Luftwaffe négy cirkálót és hét rombolót,²⁷ emellett 31 egyéb brit hajót süllyesztett el. Számos hajót – köztük három csatahajót és két cirkálót²⁸ – súlyosan megrongáltak. Az elsüllyesztett és megrongált hajókat figyelembe véve, a térségben bevetett brit hadihajók 60%-át vonta ki a küzdelemből néhány nap alatt a német légierő. **A brit hajóvesztések 22-én tetőztek.** A német légifőlény olyan nyomasztó volt a brit flotta számára, hogy néhány nappal később az erősítéssel Krétára igyekvő hajókat visszafordították, a kimenekítést leállították, lemondva egy hadosztály méretű brit csoportosítás evakuálásáról. A brit haditengerészet vesztesége a krétai hadművelet alatt összesen 2000 fő és 42 különféle hajó volt.²⁹ Habár a légierő 22-én gyakorlatilag megsemmisítő csapást mért a brit flotta térségben tartózkodó hajóira, a létfontosságú nehézfegyverzetet tartalmazó német haditengerészeti deszant másodszori célba juttatására a közel egy hétig elhúzódó krétai hadművelet harmadik vagy negyedik napján sem tettek kísérletet, holott ez nagymértékben tehermentesíthette volna a szigeten harcoló könnyűlövész erőket.

A hadművelet harmadik napján a malemei repülőtérré szállító repülőgépekkel beérkezett friss erők megkezdték átkaroló hadmozdulataikat a chaneai irányba, hogy egyesüljenek az ott harcoló német erőkkel. A légideszant földi harcát hatékonyan és nagy intenzitással támogatták a zuhanóbombázók. A közvetlen tűztámogatás mellett a támogató repülőgépek az ellenséges tartalékok mozgását is megakadályozták. A védők kiépítettek még egy védelmi vonalat a szigeten, amellyel a 24-ről 25-re virradó éjjelen megállították a német előrenyomulást.

²⁶ Uo. 52. o.

²⁷ NAJAD, FIJI, CALCUTTA, GLOUCHESTER, cirkálók DECOY, KASHMIR, KELLY, GREYHOUND, IMPERIAL, HEReward, JUNO rombolók.

²⁸ WARSPITE, WAILANT, BARHAM csatahajók, DIDO és ORION cirkálók.

²⁹ Forty, George: A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002. 156. o.

Amint felkelt a nap, a légideszant harcát támogató bombázók elsöpörték ezt az utolsó állást is. A légi szállítású erők – összesen 14000 főnek, a légi-deszant 60%-ának – beérkezése 25-éig folyamatos volt, ami döntően befolyásolta a művelet sorsát. A beérkező erősítéseknek és a védelmi vonal áttörésének köszönhetően a malemei német csoportosítás így egyesülhetett a chaneaival.

Hat napos küzdelem után, május 27.-ére elesett a legnagyobb haditengerészeti bázis, Chanea és repülőtere is. Heraklion esetében csak egy heti ostrom után értek el eredményt. A harc kimenetele végleg eldőlt, a német légideszant csapatok elfoglalták a fontosabb célokat, a brit erők teljes kiszorítása azonban még június 7.-éig húzódott. A brit erők kivonását végző hajókat még alaposan megtépázta a Luftwaffe, nem egyet elsüllyesztett. A brit haditengerészet a német légierő által okozott magas veszteségek miatt június 1-én leállította a csapatok kimenekítését a szigetről, 10000 katonát ítélve ezzel német hadifogságra.

A krétai művelettel kapcsolatos német veszteségek 6000 főt tettek ki, a 22040 fős ejtőernyős és légi szállítású légideszant csapatok létszámából. Ez a halottakat és a sebesülteket is számba vevő veszteségadat a teljes létszám 27%-a, ami magas értéknek mondható. A fegyvernemekben belüli veszteségmegoszlás azonban még ennél is kedvezőlenebb volt az ejtőernyős légideszantok vonatkozásában. Az ütközet második szakaszában megfelelő fegyverzetrel harcba vetett hegyivadász csapatok ugyanis mindössze 10%-os veszteséget szenvedtek, az ejtőernyős csapatok viszont 40%-ot, ami valóban magas érték.³⁰ A német légierő 143 darabos szállítórepülőgép-vesztesége a bevetett szállító flotta 20%-át tette ki. Érdemes összevetni a német veszteséget a britekével. A védelemben harcoló britek és a görög csapatok a szigeten 3500 embert veszítettek. A brit haditengerészet vesztesége 2000 fő volt. Az 5500 fős brit veszteség közel azonos volt a németekével.

Összességében a krétai hadműveletről elmondható, hogy a győzelemnek súlyos ára volt. Érdemes azonban figyelembe venni a német légideszant veszteségeinek elemzésekor, hogy a német csapatok egy jól előkészített csapdába ugrottak, és nehéz fegyverzetük sem érkezett meg. A politikai döntéshozó, Hitler esetében a krétai magas veszteség a

³⁰ Magas volt ez az érték, a krétát megelőző 1939-es és 1940-es hadműveletek veszteségadatainak tükrében. Hozzá kell tenni azonban, hogy később, a keleti hadszíntéren mutatkozó általános veszteségadatok a krétainál magasabbak voltak.

bizalom megingását eredményezte. Hitler a hadműveletet követően kijelentette: „*Kréta bebizonyította, hogy az ejtőernyős-deszant csapatok ideje elmúlt. Ezek a csapatok a meglepetés eszközei, de Kréta után a meglepetés tényezője teljesen idejét múlta.*”³¹ Habár ezzel az egyoldalú állásfoglalással szakmai szempontból nem azonosult a német tábornoki kar, Hitler bizalmának megingása mégis a légideszant csapatok alaprendeltetés szerinti tevékenységének két éves szüneteltetéséhez vezetett.

6. Az Afrika Corps ellátására alkalmazott légi híd és a térségben tervezett deszant hadművelet

Az Afrikában harcoló német szárazföldi csapatok ellátására, esetenként szállítására folyamatosan igénybe vették a légi szállítóflotta kapacitását főként a Szicília-Tunisz útvonalon. Afrikában harcolt a Ramcke ejtőernyős dandár és más német légideszant, illetve légi szállítású, vagy légi szállításra alkalmas könnyűgyalogos erő is. Ilyenek voltak a német haderő 90. és 164. könnyű hadosztálya, illetve a 22. légi szállítású hadosztály és a „**Hermann Göring**” páncélos hadosztály egyes elemei. Ezek állományát és haditechnikai eszközeit részben légi úton juttatták el a hadszíntérre. A csapatok légi szállítását végző repülő erők Junkers Ju-52 és Me-323 szállítógépekkel, illetve DFS-230, Gotha Go-242 és Me-321 vitorlázógépekkel voltak felszerelve. A legnagyobb volumenű **légi szállítási hadműveletre** a szövetségesek Észak-Afrikában végrehajtott partraszállásakor került sor, amikor 1942 novemberében egy jelentősebb légideszant tartalékot és különféle légi szállítású alakulatokat dobtak át Szicíliából Tunisz és Bizerta térségének biztosítása céljából.³² A légihíd szállító kapacitása január folyamán elérte a napi 1200 tonnát. A haditechnikai eszközök légi szállítása szempontjából a Me-323 nehéz szállító repülőgépek töltötték be kulcsszerepet. Főként könnyű tüzérségi eszközökkel felszerelt ejtőernyős légideszant, illetve a könnyű páncélozott harcjárművekkel felszerelt felderítő és gránátos alakulatok, illetve légvédelmi tüzér egységek légi szállítására került sor. A nehéz szállítógépek az 1942 novembere és 1943 áprilisa

³¹ Mucs Sándor – Kovalcsik József: A légideszant csapatok fejlődésének áttekintése a két világháború között és alkalmazásuk a második világháborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 34. o.

³² A harmadik birodalom hadviselése. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1996. 231 és 370. o.

közötti időszakban 1200 felszállással 15000 tonna anyagot és élőerőt szállítottak a célterületre. Teherautókból és nehézvontatóból 360 darabot, emellett közel 100 rohamlöveget és féllánctalpas lövészszállítót, továbbá 620 különféle löveget juttattak el a nehéz szállítógépek Afrikába.³³

Az afrikai hadszíntéren a vitorlázó és szállító repülőgépek, illetve a német és olasz ejtőernyős csapatok jelentős méretű összevonásának a *Málta megszállása érdekében végrehajtott haditengerészeti-légideszant hadművelet előkészítése* volt az oka. A Luftwaffe vezetése *Kesselring tábornagy* javaslatára a rendelkezésre álló német ejtőernyős alakulatok és két olasz ejtőernyős hadosztály, illetve az olasz haditengerészet hajóegységeinek és tengerészgyalogos erőinek felhasználásával egy Málta elleni deszant akciót készült végrehajtani. A Luftwaffe jelentős erők bevetésével kezdte meg a sziget előkészítő bombázását 1942 januárjában. A vadászlégierő kivívta a légifölényt, ezután sikerrel pusztították a sziget katonai objektumait és az oda tartó brit konvojokat. A német légierő – mintegy 500 repülőgépe elvesztése árán – májusra megtörte a védők ellenállását. A Málta elleni hadművelet következő tervezett lépése a haditengerészeti-légi deszant hadművelet végrehajtása lett volna. Hitler – kitérve a légideszantok alkalmatlanságára vonatkozó véleménye mellett – nem engedélyezte a deszant-hadművelet végrehajtását, döntéskor a „*krétai kudarcra*” hivatkozott. A szigetet a britek 1942 második felében a német légi tevékenység intenzitásának csökkenését követően néhány hónap alatt újjá építették, onnan továbbra is sikeres harctevékenységet folytattak, ami ellehetetlenítette az Afrika-Corps ellátását. Még ebben az évben hasonló következetességgel utasította el Hitler a *kaukázusi olajvidék elfoglalását elősegíteni hivatott légideszant műveletet* is.

7. Harcászati légideszantok alkalmazása a háború folyamán

A Korinthoszi-csatornánál egy híd elfoglalása és az ellenség üldözése, visszavonulásának megakadályozása céljából alkalmaztak légideszantot 1941. április 16-án. A német hadvezetés 1941 áprilisában megkezdte a brit csapatok kiszorítását Görögországból. Az ellenség üldözése folyamán a légideszant csapatok feladata egy kulcsfontosságú híd elfoglalása volt a Korinthoszi-csatornán. Először egy-egy ejtőernyős zászlóalj ért földet a két hídfőnél, és biztosították a

³³ Dabrowski, Hans Peter: Messerschmitt Me 321/323: The Luftwaffe's „Gigants” in World War II. Atgeln, Schiffer, 2001.

második, vitorlázógépes légideszant lépcső érkezését. A műszaki századot szállító Gotha DFS-230 vitorlázógépek közül egy az erős légvédelmi tűzben megsemmisült, a többi azonban sikeresen landolt. A műszakiak mellett egy ejtőernyős tüzér üteg is támogatta a műveletet. A hidat a deszant megrohamozta, az őrséget semlegesítette, a robbanótölteteket a műszakiak a hídról leszerelték. A leszerelt tölteteket azonban egy helyre szállították, azok felrobbantak, több deszantost a robbanás megölt, és megrongálta a hidat is. Közben megérkezett a második vitorlázógép hullám is, amelyből egy gép a tengerben landolt, és odaveszett. A beérkezett erők azonban elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy biztosítsák a hid térségét, sőt, a hid melletti kisvárost is elfoglalták, jelentős számú brit foglyot ejtettek, és még nagyobb erő fogságba eséséhez járultak hozzá. A légideszant csapatok a megrongálódott hidat néhány óra alatt helyreállították, ezzel teljesítették feladatukat.

A Szicíliaiban a primasolei híd védelme érdekében 1943 július 12-14 között alkalmaztak légideszantot. A szövetséges partraszállás elleni védelmi hadművelethez a németek gyorsan előre vonható tartalékként Me-321 vitorlázó repülőgépekkel két német ejtőernyős hadosztályt szállítottak Franciaországból Szicíliaiba.³⁴ Az így nagy mennyiségben rendelkezésre álló ejtőernyős erő megteremtette a lehetőséget légideszant műveletek végrehajtására a védelmi hadművelet folyamán. A négy zászlóalj erejű német légideszantot **Catania** körzetében dobták le július 12. és 14. közt, ahol *a primasolei híd* és a *Ponte dei malati* híd védelmében vettek részt. Az ejtőernyősök egyfajta rendkívül gyorsan a helyszínre érkező tartalékként oldották meg egy kulcsfontosságú objektum védelmét, egyúttal kitöltöttek két német hadosztály közt a védelemben lévő rést. A britek szintén a légideszant alkalmazásában látták a primasolei híd elfoglalásának kulcsát, így július 13-áról 14-ére virradó éjjelen ledobták a catanai reptér közelébe a brit 1. ejtőernyős ezredet. A brit légideszant feladata szintén a híd megszerzése volt. Mivel a brit légideszant csapatok már a harc első napján erősítést kaptak néhány **Churchill nehéz harckocsi** formájában, sikerült elfoglalniuk a hidat. Pozíciójukat azonban nem tudták megszilárdítani, így a német erők két nappal később visszafoglalták a hidat, és még néhány napon át tartották, megakadályozva a brit erők kijutását a catanai síkságra. A német légideszant által védelmezett másik hidat, a *Ponte dei malatit* is tartotta

³⁴ Roger Edwards: German Airborn Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 62. o.

néhány napig egy ejtőernyős zászlóalj, a jelentős túlerő azonban végül visszavonulásra kényszerítette őket.

A Monte Rotondón kiépített olasz főhadiszállás megszállása, a vezetési rendszer bénítása céljából alkalmaztak légideszantot 1943. szeptember 8-án két szárazföldi hadosztály tevékenységének támogatása érdekében. Az olasz belpolitikai helyzetben bekövetkezett fordulat és *Mussolini* július 25-ei elmozdítása következtében a németek az olasz erők semlegesítése érdekében tettek lépéseket. Két szárazföldi hadosztályt vezényeltek Olaszországba az olasz haderő erőinek lefegyverzésére. A két hadosztály tevékenységével egyidejűleg a németek az olasz katonai vezetést is bénították, ami gyengítette olasz részről a szervezett ellenállást. *Kurt Student tábornoknak* feladatul szabták, hogy az ejtőernyősök ejtsék foglyul a megbízhatatlanná vált olasz vezérkart, foglalják el a **Monte Rotondón** kiépített olasz főhadiszállást. Ennek az erős légvédelemmel és műszaki zárrendszerrel megerősített hegyi erődítménynek az elfoglalása hagyományos szárazföldi erőkkel szinte lehetetlen volt. Alapos légi és helyszíni felderítést végeztek a németek, és szeptember 8-án 52 db **JU 52-es szállítógéppel**, zászlóalj szintű ejtőernyős erővel megkezdték a légideszant műveletet. Megpróbálták a deszantot közvetlenül a főhadiszállásra ledobni. Az erős légvédelmi tűzben több szállító gép odaveszett, így az erők egy részét csak a főhadiszállástól 3 km-re sikerült ledobni. A földet ért erők megtámadták a főhadiszállást, átverekedtek magukat néhány műszaki záron és a géppuskák, illetve a kézfegyverek tüzén, és rövid, de heves tűzharcban elfoglalták a központi épületet, ahol 200 főt, köztük 15 főtisztet ejtettek foglyul. Az olaszok nagyobb erőket vezényeltek a térségbe, és körülzárták a német légideszant által megszállt főhadiszállást. Az ejtőernyősök kivonása a harcterületről végül fogolycsere keretében történt.

1943. szeptember 17-én zászlóalj erejű ejtőernyős légideszant vállalkozásra került sor az olasz haderő által birtokolt Elba szigetének elfoglalása érdekében. A sziget megszállását az olasz hadsereg kapitulációját követően határozta el a német katonai vezetés, megelőzendő egy esetleges szövetséges inváziót. A légideszant zászlóalj állományát szállító repülőgépek egy Róma melletti repülőtérrel szálltak fel a kora hajnali órákban. A támadást megelőző napokban nem folytatott légi előkészítő tevékenységet a légierő. A meglepetés erejére építő légideszant támadást megelőzően viszont csapást mértek a szigetre a német bombázók, így az ejtőernyős deszant földet érésének perceiben az olasz erők többsége az óvóhelyeken tartózkodott. Az olasz erők nem tanúsítottak jelentősebb ellenállást, a sziget védőit lefegyverezte a német légideszant.

*Lerosz szigetének elfoglalása céljából alkalmaztak zászlóalj erejű légideszantot 1943. november 12-én.*³⁵ A szigetet a brit haderő az olasz haderő szeptemberi kapitulációját követően szállták meg. A német légierő 300 darab Ju-87 egymotoros és Ju-88 kétmotoros bombázó repülőgéppel hat héten keresztül bombázta a szigeten található katonai célpontokat, emellett gátolta az utánpótlás behajózását. A támadás napján 95 db Ju-52-es szállító repülőgép 700 fős ejtőernyős légideszantot dobott le Gurna és az Alinda-öböl között elterülő vékony földnyelv felett. A deszant harctevékenysége öt napon keresztül zajlott, a napi 650-700 bevetést teljesítő légierő intenzív támogatása mellett. A német győzelem hatására a szövetségesek kiürítették a környező szigeteket is.³⁶

Jugoszláv partizán csoportok felszámolása céljából alkalmaztak légideszantot 1944 május 25-én Drvarnál, két hegyivadász hadosztály bekerítő műveletének támogatására. A bevetést az SS Fallschirmjager 500. ejtőernyős zászlóalj³⁷ hajtotta végre. *Tito partizánjai* a hegyekben folytatták gerillaharcukat. A német vezetés elhatározta, hogy megsemmisíti *Tito* főhadiszállását. A főhadiszállás egy fennsíkon volt **Drvar** közelében, egy mély barlangban, így természetes, illetve mesterséges védelemmel egyaránt rendelkezett. A fegyveres védelmet 12000 partizán látta el. Ellenük került bevetésre a légideszant-zászlóalj 800 embere azzal a céllal, hogy kössék le a partizánok erőit, amíg a főerők – két hegyivadász hadosztály – elvégzi a terület bekerítését és megközelíti a partizánok főhadiszállását. Az ejtőernyős zászlóalj állományát 1944. május 25-én dobták le a célterületen. Mivel nem biztosították a feladat végrehajtásához szükséges kellő számú szállító repülőgépet, csak két hullámban voltak képesek a deszantot eljuttatni a célhoz, ráadásul ötórányi különbséggel. Az első, ejtőernyős légideszant hullám elfoglalta **Drvar** városát. A második, vitorlázógépes hullámmal további 300 fő érkezett. A bekerítést végző szárazföldi erők – a tervezett beérkezési időponthoz képest – jelentős késéssel közeledtek az ejtőernyősök köz-

³⁵ Lucas, James: Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000. 127. o.

³⁶ A harmadik birodalom hadviselése. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1996. 409. o.

³⁷ Az alakulat 1943 végén került felállításra haditörvényszék elé állított és elítélt katonákból. Az állomány egy részét a gdanskmatzkaui és a dachau katonai börtönökből hozták az alakulathoz. A katonák visszakapták beosztásukat és rangjukat, feltéve, hogy elvállalnak néhány „speciális” (különösen veszélyes) légideszant bevetést.

vetlenül **Tito** főhadiszállása mellett elhelyezkedő harcterületéhez. A két hegyivadász hadosztály csak másnap reggel ért oda, így a légideszant zászlóalj ez idő alatt felmorzsolódott, 800 emberéből 600 odaveszett. **Tito** ugyan elmenekült a főhadiszállásról, de a partizánok erőit az ejtőernyős támadás valóban lekötötte, és azok a bekerítést követően igen jelentős veszteségeket szenvedtek.

Az ardenneki offenzíva során, a harckocsi csapatok támadásának támogatása érdekében hajtottak végre légideszant műveletet 1944. december 16-án. A légideszant csapatoknak feladatuk szabták, hogy egy, a belga-német határon található híd elfoglalásával és a hegyi útvonalak egy részének biztosításával segítsék az ardenneki offenzívában az 1. SS páncélos hadtest támadását. A légideszant csapatokat egyfajta szelekciónak vetették alá, és kiválogatták azt a néhány száz embert zászlóaljanként, akinek már volt ejtőernyős ugrása. Ezekből ezredszintű csoportosítást hoztak létre. Mivel az egész ardenneki offenzíva a rendkívül rossz időjárásra, és ezáltal arra alapult, hogy a szövetséges légierő nem képes tevékenykedni, igen kockázatos volt a légideszant csapatok bevetése. Ráadásul a művelet éjjel hajtották végre. Összesen 90 db JU 52-es indult az ejtőernyősökkel és felszerelésükkel a célterület fölé, ***azonban az ellenséges légvédelem és a rossz időjárás miatt csak a gépek negyede ért oda.*** A többi elpusztult, vagy a rossz időjárás miatt szétszóródott, irányt tévesztett. Az erős szél az ugrást is megnehezítette. A hóviharban mindössze 125 ember ért földet a kijelölt körzetben az ellenséges vonalak mögött 50 km mélységben elhelyezkedő célterület körül, Malmédytól 11 km-re. Az ejtőernyősök megkezdték erőik gyülekeztetését, létszámuk rövid idő alatt 300 főre duzzadt. A deszant állománya megpróbálta összeszedni fegyverkonténerait. A rádiók a földet éréskor megsérültek, így a csoport nem tudott kapcsolatba lépni a főerőkkel. A szövetségesek bekerítették a légideszant csoportosítást, így az eredeti feladat, a híd elfoglalása és az ellenséges főerő feltartóztatása, kulcsfontosságú terepszakaszok elfoglalása és utak lezárása többé nem volt lehetséges. ***A deszant által elfoglalni kívánt hidat az amerikaiak felrobbantották.*** A harc folyamán egyre több volt a fagsérült, sebesült és a halott, ezért a parancsnok intézkedéseket fogantatosított erői kimenekítésére. Egy sikertelen kitörési kísérlet után a két-három fős csoportokban végrehajtott átszivárgást rendelte el. Összességében a ledobott deszant nem teljesítette feladatát. Az ejtőernyősök nagy része fogságba esett.

8. Légideszant eljárással végrehajtott különleges műveletek

*A Hollandia elleni támadásnál 1940 május 10-én a Brandenburgi hadosztály néhány csoportját dobtak át a Holland és a luxemburgi határon, vezető személyek elfogása céljából*³⁸. A csoportok egy része ejtőernyős ugrással jutott el rendeltetési helyére, másik részét a szinte bárhol leszállni képes Storch futárgépeken szállították a célterületre. A csoport nem érte el eredetileg kitűzött célját. Egy másik, szakasz erejű, hollandul jól beszélő különítményt a 7. ejtőernyős hadosztály mellé osztottak be, akik a Hollandia elleni támadáskor együtt tevékenykedtek a deszant csapatokkal.

A Brandenburgi hadosztály a keleti fronton hajtott végre légideszant akciókat 1941 júniusa és 1942 októbere között. A hadosztály egy százada 1941. június 28-án hajtott végre ejtőernyős vállalkozást egy Lida és Mologyecsno közötti vasúti híd megsemmisítése céljából. A vállalkozás eredményes volt. A Barbarossa hadművelet támogatása céljából kis létszámú különleges erők bevetésével számos más esetben is sor került ejtőernyős illetve vitorlázógépes vállalkozásokra³⁹. 1942 októberében a Brandenburgiak egy ejtőernyővel ledobott szakasza a Moszkva folyó árvízvédelmi töltése ellen hajtott végre akciót, korlátozott eredménnyel.

A Brandenburgi hadosztály egy százada az afrikai hadszíntéren hajtott végre két légideszant akciót 1942. december 26-án. A század egyik szakasza szállító-vitorlázógépes támadást hajtott végre egy vasúti híd felrobbantása érdekében.⁴⁰ A Ju-52-es szállítógépekkel vontatott három vitorlázógép a Tunisz melletti Bizerta repülőtéréről szállt fel. A Kbir vádi felett átívelő híd közvetlen közelében landoló csoport sikerrel teljesítette feladatát, majd visszaszivárgott a saját vonalak mögé. Ugyanabban az időpontban a század másik szakasza hasonló vitorlázógépes támadást kísérelt meg a Kasserine-hágótól északra elhelyezkedő híd ellen. A szakaszt azonban még feladata végrehajtását megelőzően elfog-

³⁸ Scheich Vilmos: Gerillák, diverzánsok, szabotőrök, különleges erők. Zrínyi kiadó, Budapest, 1971. 35-36. o.

³⁹ Kőszegvári Tibor: Diverzió. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984. 26. o.

⁴⁰ Bender, Roger James – Law, Richard D.: Uniforms, Organisation and History of the Afrikakorps. D-D Associates, California 1973. 150. o.

ták, így az akció meghiúsult. A „*brandenburgi*” csoportok bevetéseit követően, **december 30-án** a Tunisz környéki harcokban két, a hagyományos légideszant erők állományából kikülönített szakasz erejű csoportot is alkalmaztak diverziós feladattal **algériai repülőterek ellen**. Ezek az akciók kudarcba fulladtak.⁴¹

Mussolini kiszabadítására a Friedenthal Különleges Alakulatból és hagyományos ejtőernyős csapatokból összeállított légideszantot vetettek be 1943 szeptember 10-én. Az RSHA és Skorzeny által lefolytatott hosszas nyomozati és hírszerző munka után sikerült behatárolni **Mussolini** pozícióját, akit a Gran Sassó 2900 méter magas hegyén, egy szállodában őriztek. A hadművelet végrehajtását egy ejtőernyős zászlóaljra bízta, ehhez csatlakozott az SS Friedenthal **Különleges Alakulat** 40 kommandósa, **Otto Skorzeny** vezetésével. A szálloda előtt adódott egy nyílt terület, ahova vitorlázógéppel megoldható volt a leszállás. Szeptember 12-én 12 db Gotha DFS 230 vitorlázóval itt landolt a különleges erőkkel megerősített zászlóalj. Az erők egyik része megkezdte az épület elfoglalását, másik részüket a szállodához vezető drótkötélpálya biztosítására különítették ki. A kiszabadítás néhány perc alatt megtörtént. **Mussolin**it ezután speciális futárrepülőgépre, egy Storch fedélzetére ültették. Ez a repülőgép – kis tömegének és különleges szárnykialakításának köszönhetően – képes volt igen kis sebességgel, rendkívül rövid területen le és felszállni.

1944 szeptember 5-én a Friedenthal Különleges Alakulat egy csoportját likvidálási akció végrehajtása céljából⁴² vetették be Moszkva körzetében. A cél egy **Sztálin** elleni merénylet végrehajtása volt. A két szovjet oldalkocsis motorkerékpárral, fegyverrel, robbanóanyaggal és hamis papírokkal ellátott, szovjet egyenruhában tevékenykedő csoportot Arado Ar-323 típusú nagy hatótávolságú négymotoros szállító repülőgéppel juttatták el a célterületre, éjjel. A speciális futóművel rendelkező repülőgép előkészítetlen terepszakaszon hajtott végre landolást. Habár a leszállás folyamán a gép megsérült, a különleges műveleti egység sértetlen maradt és a motorkerékpárokon megkezdte Moszkva megközelítését. A terv szerint a városban beszervezett ügynökök által előkészített bűvőhely várta volna a csoportot, akiket azonban végül fel-

⁴¹ Chris McNab: Fallschirmjager: A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2000. 85. o.

⁴² Kurt Rieder: Különleges egységek a III. Birodalomban. Vagabund kiadó, Budapest, 2004. 149-151. o.

tartóztattak az egyik ellenőrző-áteresztő pontnál. A csoport ekkor tűzharcba keveredett és megsemmisült.

*1945 januárjában a Friedenthal Különleges Alakulat megkezdte egy légi ellátási-kimentési akció végrehajtását,⁴³ melynek folyamán egy Minszk körzetében a szovjet vonalak mögött visszamaradt, erdőben rejtőzködő, parancsnokáról **Scherhorn-csoportnak** nevezett német csoportosítást próbáltak meg eljuttatni saját területre. **Skorzeny** egy **Focke Wulf FW-200 Condor** típusú nagy hatótávolságú négymotoros repülőgéppel juttatott el összesen négy harmincfős mentőosztagot, rádiókat, utánpótlást és orvosi támogatást a csoport felmentésére. A négy mentőosztag közül kettő megsemmisült, egy elérte a felmentendő alakulatot, további egy miután eltévedt, visszaszivárgott a saját vonalak mögé. A csoportosítás utánpótlással történő ellátása után **Skorzeny** leszállópálya kiépítésére adott parancsot **Scherhorn alezredesnek**, ezzel azonban a csapat magára vonta a szovjet légierő figyelmét. Ezt követően a kimenekítendő csoport menetet hajtott végre egy tóig, melynek befagyott jegéről tervezték az evakuálást légi úton lebonyolítani. **A Scherhorn-csoport végül eljutott a kijelölt leszállóhelyig, a felső vezetés azonban lefújta az akciót, így a kimenekítés elmaradt. Hasonlóképpen sikertelen maradt a brit-szovjet utánpótlási vonalak elvágása céljából Iránban végrehajtott ejtőernyős vállalkozás is, mivel a ledobott diverziós különítmények fogságba estek⁴⁴.***

Felhasznált irodalom:

1. A harmadik birodalom hadviselése. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1996.
2. A második világháború története 1939-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1981.
3. Airborne Operations – A German Appraisal – www.army.mil/cmh-pg/books.
4. **Anthoni Hall:** D- Nap: Az Overlord hadművelet napról napra, Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2004.

⁴³ Leo Kessler: Kommando. A Brandenburg zászlóaljtól a Jagdkommandóig. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1998. 202. o.

⁴⁴ Kőszegvári Tibor: Diverzió. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984. 29. o.

5. **Bender, Roger James – Law, Richard D.:** Uniforms, Organisation and History of the Afrikakorps. D-D Associates, California 1973.
6. **Bender, Roger James:** Air Organizations of the Third Reich: Luftwaffe. D-D Associates, California 1972.
7. **Bombay – Gyarmati – Turcsányi:** Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999.
8. **Bruce Quarrie:** Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990.
9. **Dabrowski, Hans Peter:** Messerschmitt Me 321/323: The Luftwaffe's „Gigants” in World War II. Atgeln, Schiffer, 2001.
10. **Dombi Lőrinc:** Selyemkupolák: fejezetek az ejtőernyő történetéből. Zrínyi, Budapest, 1993.
11. **Ethel, Jeffrey L.:** Sasok Észak-Afrika és a Földközi-tenger felett, 1940-1943. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2002.
12. FM 100-5 Tábori kézikönyv: Hadműveletek. Kiadja a MH Vezérkara, Bausz Kft, Budapest, 1997.
13. FM 57-35 Tábori kézikönyv: Légimozgékony műveletek. Kiadja a MNVK 2. Csoportfőnökség, Budapest, 1973.
14. **Forty, George:** A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002.
15. **Forty, George:** Az Afrika Korps I-II. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2000.
16. **Földi Pál:** A Barbarossa hadművelet. Anno kiadó, Budapest, 2003.
17. **Guderian, Heinz:** Riadó! Páncélosok! A páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadműveleti lehetőségei. Kossuth, Budapest, 1999.
18. **Hart, S. – Hart, R.:** A II. világháború német páncélosai. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1999.
19. **Hughes, Matthew – Chris Mann:** A német páncélgránátos 1941-1945. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2002.

20. **Janusz Piekalkiewicz:** Luftkrieg 1939-1945. Bechtermünz Verlag, Eltville am Rhein, 1989.
21. **Kováts – Lugossi - Nagy - Sárhidai:** Tábori Tüzérség. Zrínyi, Bp. 1988.
22. **Kőszegvári Tibor:** Diverzió. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.
23. **Kőszegvári Tibor:** A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai I. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2003.
24. **Kőszegvári Tibor:** Katonai stratégiák és doktrínák a hidegháború korszakában. ZMNE Egyetemi Kiadó, Budapest, 2000.
25. **Kurt Rieder:** Különleges egységek a III. Birodalomban. Vagabund kiadó, Budapest, 2004.
26. **Leo Kessler:** Kommando. A Brandenburg zászlóaljtól a Jagdkommandóig. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1998.
27. **Lucas, James:** Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000.
28. **McNab, Chris: Fallschirmjager:** A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2000.
29. **Mrazek, James E.:** Fighting Gliders of World War II. St. Martin's Press, New York, 1982.
30. **Mucs Sándor – Kovalcsik József:** A légideszant csapatok fejlődésének áttekintése a két világháború között és alkalmazásuk a második világháborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 3.-72. o.
31. **Pitt, Barrie:** The Military History of World War II. Chancellor Press, 1994, London.
32. **Poór István (szerk.):** Harckocsik és páncélozott járművek típuskönyve. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980.
33. **Roger Edwards:** German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974.

- 34.**Roon, A.:** Die Bildchronik der Fallschirmtruppe 1935-1945. Podzun-Pallas, Friedberg, 1985.
- 35.**Scheich Vilmos:** Gerillák, diverzánsok, szabotőrök, különleges erők. Zrínyi kiadó, Budapest, 1971.
- 36.**Szabó József (főszerk.):** Hadtudományi lexikon Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995.
- 37.**Szabó Péter – Számvéber Norbert:** A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püedlo kiadó, Budapest, 2001.
- 38.**Szántai József:** Táborig tüzérség az első és a második világháborúban Zrínyi, Budapest. 1984.
- 39.**Turcsányi Károly:** Az ember – haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban, Honvédelem, 1988/8.
- 40.W. Van Nes: A report on the Arado Ar - 232 transport aircraft. NATO Advisory Group for Aeronautical Research and Development, Brüsszel, 1956.

A II. RÉSZ. a folyóirat 2005/4. számában kerül megjelentetésre.

A HADIÜZEM ÉS CSEPEL

Ősi Gyula¹

A Weiss Manfréd Művek és Csepel település fejlődése között egyértelmű kölcsönhatás állapítható meg. A Település által befogadott Kombinát jelentős fejlesztő, modernizáló hatást gyakorolt a település fejlődésére. Átalakultak a térség foglalkoztatási viszonyai. Az egykori falusi település – a munkaerő és családtagjai bevándorlása, a lakásépítés felgyorsulása nyomán – nagymértékben megnőtt. A településen kívülről munkát vállalók rendszeres napi ingázása erősítette a közlekedési kapcsolatok intenzitását, különösen a főváros vonatkozásában. A vas- és fémművekben folyó termelés nyomán nemcsak a főváros, hanem az ország más térségeinek ipari üzemeivel is sokoldalú kapcsolatok alakultak ki. Az ide települt gyár Budapest iparának egyik meghatározó jelentőségű létesítménye lett, hatása a hazai ipar területi struktúrájában is kiemelendően érvényesült.

Megállapításom megerősítéseként a csepeli **Weiss Manfréd Művek** ipartelepítésének hatótényezőit kívánom bemutatni, alkalmazva az ide vonatkozó szakirodalom (Tóth J.-Vuics T., 1998.) és az ezek alapján elvégzett kiserősségi kutatások, tapasztalatait.

Terepmunkára és riportokra támaszkodva a dolgozatban összegyűjtve bemutatom a természet- és társadalomföldrajzi tényezőket, amelyek a Kombinát létesítésének a lehetőségét szolgálták. Történeti áttekintés formájában összefoglalom a társadalmi – gazdasági folyamatokat, az infrastruktúrális adottságokat amelyek harmóniája lehetővé tette Weiss Manfréd hadiüzemének kialakulását, fejlődését és a mintegy **110 év** jelentős eseményeit.

A témakör jelentősége

A témaválasztásra a Csepel Művekben hosszú éveken át végzett munkám során szerzett tapasztalataim készítettek. Mindezek mellett áttekintettem, tanulmányoztam a tárgyalt kistérséggel, Csepellel foglalkozó szakirodalmi forrásmunkákat. Ezek felettébb gazdag és sokszínű

¹ Ősi Gyula a ZMNE doktorandusza.

értékekkel bírnak. A szakirodalmi forrásmunkák a vizsgált térség, Csepel, illetve a gyártelep kialakulásának, fejlődésének egy-egy témáját, részterületeit mutatják be. Azokban interdiszciplináris megközelítés – a vizsgált térség adottságainak komplex értékelése, a gyártelep és a település (Csepel) kapcsolatai – nem, vagy csak igen kismértékben érvényesül. Ebből következően a tárgyi kutatások során egyik alapvető feladatnak tekintetem az összefüggések feltárását és értékelését. ***Csepel példáján bemutatom az ipar/hadiipar településfejlesztő hatását, a gazdasági és társadalmi, valamint a korábban itt élő, majd ide bevándorló, itt letelepedett népesség települési – viszonyait átalakító, modernizáló szerepét.***

A Csepel Művek alapítása, fejlődése szorosan kapcsolódik a hazai múltbeli társadalmi-gazdasági folyamatokhoz, jellemzően tükrözi annak sajátos vonásait.

Jó példája a hazánkban a XIX. század második felében kibontakozott ipari forradalomnak, az általa kiváltott társadalmi fejlődésnek, és településfejlődésnek.

Weiss Manfréd Művek, majd az itt épített, berendezett hadiipari létesítmények működése megalapozta az egykori falusi település átalakulását, korszerűsödését, városiasodását.

A rendszerváltás alapjaiban új helyzetet teremtett. A teljességükben megváltozott új feltételek következményeként a Kombinát lényegében összeroppant. Ez Csepel sorsát is meghatározta, illetve napjainkban is meghatározza.

Nehéz az útkeresés, az új feltételekhez történő alkalmazkodás.

A hadiüzem telepítését támogató földrajzi tényezők

A Pest megyéhez tartozó Csepel – sziget Budapesttől délre helyezkedik el. Mérete alapján a Szentendrei sziget után Magyarország második legnagyobb szigete, az Alföldhöz tartozik.

Csepel sziget keleti oldalának altalaja kavicsos, ezen helyezkedik el az öntéstalaj eredetű hordalék.

További tipikus talajfajták a csernozjom², a lösz³, az iszap, löszös – iszap és homok és a szoloncsákos⁴ réti⁵ talaj. A sziget északi részén gyengébb minőségű homok található és délre haladva a jobb minőségű talajok a jellemzőek. Apaj és Dömsöd térségeiben szikes talaj is található.

A szigetet körülfogó, két közel azonos mederszélességű Duna – ág, a sorozatos súlyos árvizek pusztításai miatt 1872 – ben szabályozásra került és ekkor vette fel a ma ismert formáját. A folyó vízszintjének változásával együtt járó szabályozás számos szigetet a szárazfölddel kapcsolt össze.

Csepel 1950. január 1. óta tartozik a fővároshoz, korábban város, előtte az ország legnépesebb fálvainak egyike volt.

Csepel ma Budapest XXI. kerülete, a pesti síkság, a budai hegyek, és a Tétényi fennsík találkozásánál helyezkedik el, a Duna és a Soroksári Duna-ág által határoltan.

Keleti irányból körülfogja a XX., a IX. kerület, nyugati szomszédja a XXII. és a XI. kerület, délről Szigetszentmiklós határolja. A fővárossal mindenkor szoros kapcsolat jellemezte és jellemzi ma is.

A település kialakulása – történelmi előzmények

A vidék, a magyarság Kárpát-medencében történt megtelepedésétől kezdve, a fejedelmi birtokok részét képezte. **III. Béla király** jegyzője írta gestájában a következőket: „*Árpád vezér és nemesei bemenvén a szigetbe, s azon hely termékenységet és bujaságát, s a Duna vizeinek erősséget látván, a helyet kimondhatatlanul megszerették és elhatározzák, hogy az fejedelmi sziget legyen, s hogy ott minden nemes személynek tulajdon udvara és tanyája legyen. S Árpád vezér mindjárt mestereket hozatván, derék fejedelmi lakokat csináltata, és a hosszú útban megfáradt valamennyi lovát ide bevitetvén, itt parancsolá legel-*

² Fekete föld, humuszban gazdag, termékeny talajtípus.

³ A széltől szállított porból keletkező, sárga színű, termékeny üledékes kőzet.

⁴ Szikes talaj, a mai éghajlaton lassan természetes úton is átalakul mezőségi talajjává.

⁵ A folyómenti árterek magasabb térszintjeit foglalják el. Sötét színűek, tömörek, kötöttek.

tetni, s lovászaiknak mesterül rendelete egy Sepel nevezetű értelmes kun embert, azért is Sepel lovászmesternek ott tartózkodása miatt nevezték azon szigetet Sepel nevével mind a mai napig.”

A Pesttől délre fekvő, sziget menti területek a középkorban közigazgatásilag Fejér vármegyéhez tartoztak, amely vidéket a nyulak sziget apácáknak – mint birtokosoknak – a kérésére 1449-ben **Hunyadi János kormányzó** Pest-Pilis-Solt vármegyéhez csatolta, majd ezt a rendelkezést **V. László** 1453-ban megerősítette. Buda elfoglalásáig a terület mindvégig megmaradt királyi birtoknak, vagy királynéi jegyajándékként ajándékba adták. A középkorra kialakult települések közül **Csepel, Tököl** és **Ráckeve** szerepe a legjelentősebb. Csepelt és Tökölt mint a csepeli ispánság vagy mint az ispán lakóhelyét többször említették a kortársak.

A Duna, mint hajózható vízi út és az országos híru vásárok tették virágzóvá a vidéket. *A török hódítás után a Csepel-sziget és környékéhez tartozó települések a budai szandzsák részei, azon belül a szigeten lévő városok, falvak és puszták a kovi (ráckevei), míg a Duna balparti része a pesti nahijéhez tartozott.* A középkor végére elnéptelenedett falvak közül a végleg elpusztultak sorsára jutott a szigeten Háros, Lak, Szőlős, Szentmihály, Cserevic, Gyála, Simonfa, Szentlászló, Szentistván, Méregyháza és Telek, a sziget balparti települései közül pedig Varsány, Délegyház, Csóka, Bial, Szentkirál, Szentiván, Izra, Hügye, Bankház és Imrefalva.

A hódoltsági területek magyar birtokosai közvetlenül nem tudták földesúri jogukat gyakorolni. Sok esetben az ilyen földeket adományozás, vagy birtokcsere révén új családok tekinthették vagyoniuk részének.

A Csepel-sziget magyar földesura 1622-ben **Esterházy Pál** volt, akinek örökösei 1685-ben **Heisler generálisnak** adták el itteni birtokait. Tőle vásárolta meg a **Zentai Győző, herceg Savoyai Jenő**, aki mint gondoskodó földesúr, kultúrapártoló személyiség, rengeteget tett a vidék felvirágoztatásáért. Új birtokának gyér népességű területeire **katolikus németeket** hívott, akiknek kedvező feltételeket biztosított a letelepedéshez.

Rákóczi 1706. augusztus 17-én kelt felhívásában a Pest-környéki falvak lakosságát kérte, hogy jószágokkal együtt hagyják el házaikat, ezzel is akadályozva a császári seregek élelmezését. A harcokat tetézte az 1709-ben kitört súlyos pestisjárvány, amely a vármegye népét megtizedelte. 1710-ben az egész vármegyét a császár seregei uralták, majd az új alispán 1711-ben megkezdte a kuruc felkelők javainak elkobzását.

A török alatt megváltozott közigazgatási beosztás tovább tagolódott. A XVIII. században a szigeti települések a Pílisi, a sziget melletti rész Peregig (Kiskunlacháza II.ker.) a Kecskeméti, a Dömsödtől délre lévő területen fekvő falvak pedig a Solti járás részei lettek.

Erre az időszakra a betelepülőknek nyújtott kedvezmények hatására ismét lakottá vált több, korábban elnéptelenedett település. A **Savoyai Jenő** földesurasága alatt megerősödött városok és falvak fejlődését csak a Duna gyakori áradásai, a kolera és pestis járványok, a tűzvészek tudták időlegesen visszavetni.

A herceg halálát követően a birtok örökös hiányában visszaszállt az uralkodóra. ***Ezt követően a sziget a Habsburg-Lotharingiai-házból származó uralkodók -mint magyar királyok - birtokrésze, amely Ráckevei koronauradalom néven a II. világháború végéig önálló gazdasági egységként funkcionált.*** A királyi birtokon nagy területű erdő, jelentős szántóterület, szőlő és gyümölcsös volt. Ennek művelése, gondozása az itt élők feladatai közé tartozott, mint jobbágyi szolgáltatás, egészen 1848-ig. A jobbágyfelszabadítást követő évtizedekben, a XIX. században a szükséges munkákat cselédekkel, bérmunkásokkal végeztették. A Savoyai által építtetett kastély funkcióját elvesztette, gazdasági épületként használták. A sziget melletti településeken több család osztozott, sőt gyakori volt az adás-vétel, csere vagy zálogként, a földek végleges tulajdonosváltása.

Az 1867-utáni lehetőségek Budapest és környéke számára a megkésett ipari forradalom hatásainak jelentkezését eredményezték és a tér-ségben rövid idő alatt jelentős változásokat hoztak. ***Ebben az időszakban kezdődött el Csepelen a hadianyag gyártás is (Ősi Gy. 2004.).*** A főváros kisugárzó hatása nyomán felerősödött agglomerációs folyamat átlépte az akkori közigazgatási határokat. A kibontakozó agglomerációs hatás évekig viszonylagos visszafogott intenzitást mutatott. Ebben az időszakban a pesti oldal É-i részén figyelhetők meg az agglomerálódás⁶ jellemző vonásai (Beluszky P. 1999.).

Tovább gyorsult az elővárosi fejlődés, a lakosság és az ipar kitelepedett a városhatáron túlra (Dövényi Z. 2001.). Jelentősen fejlődött a

⁶ AGGLOMERÁCIÓ: Tóth J.: „latin eredetű szó, magyar értelmezése összefonódást, összenövést jelent”. Beluszky P.: „Az agglomerálódás - az urbanizációs ciklus kezdetének megfelelően - a helyben lakó agrárkeresők foglalkoztatás váltását és ingázóvá válását, a város felé igyekvők elköltözését, következőképpen gyors növekedést, végső soron lakóövezetté válást jelentett”.

városkörnyéki infrastruktúra, amelynek egyik kiemelésre érdemes tényezője a villamos és helyiérdekű vasút fejlesztése. Ez lehetővé tette az ingázást, elérhetővé váltak a közigazgatási határra települt munkahelyek, sőt az azokon kívül ebben az időszakban épülők is megközelíthetőek lettek. (Dövényi Z. 2001.).

Dél-Pest intenzív fejlődése, az akkori nagyközség, Csepel felgyorsult urbanizálódását is eredményezte.

Weiss Manfréd Csepelre telepíti üzemét

A tanulmány a mintegy 110 -éve Weiss Manfréd által alapított jelentős volumenű hadiipari létesítmény telephely választásának okait elemzi, földrajzi tényezőit vizsgálja. Bemutatja Csepel – egykori kis település – adottságait, amelyek az ipar megtelepedését lehetővé tették és eredményezték, megemlíti a „hátrahagyott” antropogén hatásokat.

Fontos ipartelepítő tényező volt Csepel földrajzi elhelyezkedése, a Duna folyam közelsége, a terepi viszonyok, a talaj minősége, a rendelkezésre álló szabad terület, a közlekedési adottságok és a főváros szomszédsága. A közeli Budapest jelentette a kohászat részére szükséges alapanyag, az ócskavas beszerzésének a lehetőségét. A gyár félkész- és késztermékeinek jelentős fogyasztói piaca volt a főváros.

A Gyár beruházásait, üzemeltetését jól támogatta a Főváros agglomerálódó övezeteiben a csepeli ipar kialakulását időben megelőző nehézipari övezet működése, ezáltal könnyen beszerezhetőek voltak a gépészeti, acélszerkezeti berendezések, a szükséges villamos készülékek, biztosítottak voltak a tűzálló kerámia segédanyagok. A Gyár életében folyamatosan jelentkező építkezési igények, a budapesti építési kapacitások alapján, mindenkor realizálódhattak, úgy a munkaerő, mint az építőanyag rendelkezésre állt.

A Kombinát működési alapfeltételét jelentő és biztosító belső és külső (települési) műszaki infrastruktúra meglétével és harmonikus fejlődésével lehetővé tette a nagyipari működést. Csepel bekapcsolódott a vasúti közlekedésbe, fejlődött a közúthálózata – mennyiségi és minőségi szempontokból egyaránt. A nagyüzem hatása megmutatkozott a tömegközlekedés fejlődésében.

A Gyár életének teljes időtartamában fejlesztette a humán infrastruktúrát is, folyamatosan és széles tartományban szorgalmazva az oktatást. A munkaerő rendelkezésre állása szintén alapfeltétele volt a Gyár letelepedésének. Budapestről származott a szakképzett munkaerő, míg a

közeli falvak mezőgazdasággal foglalkozó lakosai közül is toborozták a munkásokat.

Csepel község, majd 1950-től Budapest XXI. kerülete, befogadta az itt letelepülni szándékozók, amely hatással volt a település lakásállományának és a közintézmény hálózatának fejlődésére, a növekvő népességszám által „*kikényszerített*” mértékben.

Az előzőekben felsoroltak alapján a budapesti peremtelepülések közül Újpest után Csepel vált a második legnagyobb ipari központtá, a Weiss Manfréd Művek a Monarchia második legnagyobb hadiüzeme volt (Fónagy Z. 1998.).

Weiss Manfréd Művek és a haditermelés fejlődéstörténete

Ebben a dolgozatrészben felvázolom az üzem életének hosszmet-szetét, beruházási lépéseit, gyártmányait, társadalmi kapcsolatait, megemlítem a kulturális, szociális eredményeket:

1892. A gyár Csepelen történő alapítása.

1893. A lőszer-szerelés és a tölténygyártás kezdete.

1896. A Fémöntöde és a Fémmű létrehozása, a töltényekhez szükséges vas, acél- és színesfémellátás biztosítása érdekében.

A Gyár növekedéséhez 1899-ben új Erőműtelep létesült. A hidraulikus sajtoló üzem (160LE) ebben az időben kezdett termelni⁷.

Kedvező pozitív externáliát jelentett a „*Törvény az iparvállalatok állami támogatásának szabályozásáról*”.

1900. Felépül a Faipari és Asztalosipari üzem.

1902. Tüzérségi lövedékek és táborigényezőgyártásának beindítása. Megalakult a Gyáriparosok Országos Szövetsége, a (GYOSZ).

1904. Az első nagy volumenű lőszerexport, az Orosz-Japán háború ellátásához.

1905. Weiss Manfréd a Kereskedelmi Bank igazgatóságának tagja lett.

⁷ A gazdasági eredményesség biztonságán túlmenően a hadiipari teljesítések szavatolása érdekében a kombinát elvet követték, törekvésük célja a mind nagyobb fokú függetlenségük kiépítése volt.

1906 és 1908 között történt a Fémű⁸ durvahengersonának beindítása (8-30 mm Ø-ig), a finomhuzal-, rúd-, szalaggyártás bevezetése, a tábori mozgókonyha-gyártás beindítása.

Ekkor lépett érvénybe az „*Új ipartámogatási törvény*”. Elkészült a Vörösrézhangermű.

1909. A Járműgyár (sütökemence, főzőkocsi, főzőláda) üzembe-helyezése.

1910. A Fémű szalaghengerművének létrehozása. Nagyiroda – Telefonközpont – Orvosi rendelő létesítése.⁹

⁸ A Fémű beindítása az ország legjelentősebb fémfeldolgozó bázisává tette a csepeli gyárat, megelőzte a jelentős vetélytársát a Magyar Rézhangerművek Rt. -t.

⁹ Az 1910-es évek elejének recessziós jelenségeit a csepeli gyár nem érezte meg, mert a honvédség megrendelése - főleg a saját tüzérség kiépítésével - nagymértékben megnöttek. A csepeli gyár a gyalogsági lőszer gyártása terén a hazai piacon monopolhelyzetben volt, s a monarchiabeli vetélytársakkal szemben a magyar kormánykörök is megfelelő védelmet biztosítottak Weiss Manfréd részére. A tüzérségi lőszergyártásban azonban gyökeresen más volt a helyzet. Ezen a területen nemcsak a külföldi, hanem a hazai gyárak is messze megelőzték. A gyártás kezdeti sikereit látva Weiss Manfréd megrendeléseket kért a közös hadügyminisztériumtól, s ezzel kezdetét vette az éles konkurencia - harc a diósgyőri gyárral. A vitába bekapcsolódott mind a hadügy-, mind a kereskedelemügyi minisztérium - Weiss Manfréd oldalán, míg a pénzügyi tárca Diósgyőr érdekeit védte. Létrejött ugyan - egy Weiss Manfréd számára kedvező (de zömében csak papíron maradó és meg nem valósuló) megállapodás, de a helyzetet továbbra is a bizonytalanság jellemezte. Az 1905 -utáni kedvezőtlen, de a konjunktúra és a hadi termelés számára optimális külpolitikai helyzet fellendítette a tüzérségi lőszergyártást, s Diósgyőr és Csepel viszonyát pillanatnyi szélcsend jellemezte, mert a kiskaliberű hazai termelésből mindkettőn 42-42 százalékban részesedtek (a maradék 16 százalékot Resica állította elő). Weiss Manfréd valamennyi szállítási szerződését pontosan teljesítette, s a más gyáraktól átvett megrendeléseknek is időre eleget tudott tenni. Ilyen üzletpolitika mellett, kellő gazdasági háttér létrehozásával (acélhangermű, tervek az acélmű felépítésére, stb.) döntött úgy, hogy lépéseket tesz a nagykaliberű tüzérségi lőszer gyártásának beindítására, mert az érvényben lévő felosztási kulcs szerint ezekből Csepel nem (míg Diósgyőr 75 százalékban és Resica 25 százalékban) részesedett.

9. (lábjegyzet folytatása). A kereskedelemügyi (főleg a létesítendő acélmű miatt) és a hadügyi tárca támogatta a kérelmet, míg a pénzügyi elutasította azt a

1911-12. Az Acélmű alapítása:

- a) Martin 2db 10t kemence.
- b) Vasöntöde 600-as kúpoló kemence.
- c) Kovács üzem 1 db 8t gőzkalapács.
- d) 4 db hidraulikus sütőprés.
- e) 1 db lyukasztóprés.
- f) 1 db 300t lyukasztóprés.

Az Anyagvizsgáló Laboratórium és a Tervező Intézet létesítése. Nyugdíjintézet alapítása (a tisztviselők és művezetők részére). A fürdő-épület, valamint a Kaszinó épület felépítése (Vigalmi bizottság, könyvtár, tanfolyamok, rajz-, írás-, olvasásoktatás beindítása).

1912. Acélöntöde létesítése.

Nagyméretű (vastagfalú) tüzérségi lőszer gyártásának beindítása.

A telefonközpont üzembe helyezés (200 házi állomás).

A Csepeli Atlétikai Klub megalakulása.

tervezetet, amely a diósgyőri termelés megfelelését javasolta. A minisztériumok (és a vitatkozó gyárak) közötti kérdést a hadi érdekek döntötték el. Az 1911-1916 közötti évekre szóló rendelés -figyelmen kívül hagyva az érdekeltek között fennálló felosztási kulcsot - a megrendelésből egyenlő arányban részesítette Diósgyőrt, Resicát és Csepelt. A Csepeli acélmű már működött, amikor a diósgyőri tiltakozás hatására egy új, mondhatni jelképes, megállapodás született a nagykaliberű lövedékek gyártásának felosztásáról 5 százalékot Resica, 15 százalékot Diósgyőr és 20 százalékot a Weiss Manfréd kapott belőle. 1912 -novemberében azonban Diósgyőr rovására és a csepeli gyár javára már 5 százalékkal módosították az arányokat. Amíg azonban a Weiss Manfréd a hazai termelésnek már a negyedét gyártotta (illetve előbb az ötödét), addig ez a mennyiség a Monarchia szükségletének csupán 10, később 12,5 százalékát tette ki.

1913. A katonai járműgyártás beindítása.

A vállalat részvénytársasággá való átalakulása.

A tanműhely felállítása.

Az első kollektív szerződés létrehozása (munkaidő nappali műszakban heti 53, éjjeleseknél 50,5 óra).

Lőszerexport Portugáliába és Nyugat-Afrikába.

1914. A csepeli gyár Weiss Manfréd Lőszer-, Acél- és Fémművei Rt.-á alakul át.

A három műszakos termelés beindítása (ok: a hadianyaggyártás fokozása).

A Fémmű Szalaghengerdejének fejlesztése.

Lőszer export Olaszországba (torpedó alkatrészek).

Weiss Manfrédot a GYOSZ alelnökévé választották.

1915. Elektrolízis üzem felállítása.

Az acélmű bővítése.

Martin bővítés (1db 25 tonnás kemence megépítésével és a Durvahengermű fejlesztésével).

A Gázgenerátorgyár bővítése.

Munkásiroda felépítése.

A Munkásotthon átadása.

1916. A Martin 2db 32 tonnás kemencével való bővítése. Durva- és finomhengesor elkészülése.

1917. Elektroacélgyártás megkezdése 6 tonnás Herault-rendszerű ívfénykemence létesítésével.

Rézelektrolízis üzem bővítése, rézgalic-, ammonium-szulfát-termelés beindítása.

Általános sztrájk.

Új kollektív szerződés. A Vasöntöde bővítése.

1918. A Weiss Manfréd Lőszer-, Acél- és Fémművei Rt új cégneve: **Weiss Manfréd.**

Acél- és Fémművei Rt.

1919. Részvétel a Magyar Vörös Hadsereg lőszerellátásában (gyalogosági, tüzérségi, kéziгранát, stb.).

1920. A polgári termelés beindítása.

Mezőgazdasági gépek (eke, kapálógép, borona).

Szőlőpermetezőgép, drót- és szeggyártás.

Horganyzott vizesvödrök, tejeskanna, víz- és gázvezeték csapok, gázkályhák, csőfittingek gyártása.

Acélcső gyártó üzem beindítása (melegen hengerelt és hidegen vont acélcső).

1921. Harangöntőde létesítése.

A mezőgépprofil bővítése (szecskavágó, répavágó, kukoricamorzsoló és daráló gépek).

Kórházépítés (1 emeletes, 60 ágyas)¹⁰.

¹⁰ A csepeli lakosság egészségügyi és szociális helyzetén volt javítani való. Az áradások következtében sok volt a maláriát terjesztő szúnyog, gyakori megbetegedéseket okoztak. 1885-87 -évek fekete himlő járványa családok kipusztulását okozta. 1893 -ban a kolera szedte áldozatait. Az első orvosi állást csak 1893 -ban szervezték meg.

A Weiss Manfréd Rt. -nek 1908 -tól dr. Rév Miklós volt az orvosa, aki a tulajdonosok szándéka alapján megfogalmazta az 1918 -ban megépített kórház orvos-szakmai koncepcióját. A gyári kórházban minden szakrendelés megtalálható volt, többnyire konzilárius orvosok vezetésével.

1919 -ben Weiss Edit elképzelései alapján hatvan személyes csecsemőotthon létesült, ahol a gyári dolgozók gyermekeit, térítésmentesen hároméves korig helyezték el, akik napi ötszöri étkezésben és ambuláns orvosi ellátásban részesültek. Az egészségügyi és szociális jótékonyági akciókat vezető Weiss Edit esetenként napi több tíz szociális kérvény alapján adományokkal támogatta a rászorulókat.

1924. -re a kórházi tevékenység szervezettebbé vált, amelyet az „Alapszabályzat” fogalmazott meg.

Az intézmény 65 férőhellyel és 5db pótágygal rendelkezett, belgyógyászat, sebészet, szemészet, idegosztály, nőgyógyászat és fül-, orr-, gégzseti osztályok működtek.

A gyártulajdonosok hozzájárulásából és az ápolási díjakból biztosították a kórház fenntartását.

A Szent Szűz Szolganői- nek nevezett szombathelyi szerzetesnőkkel szerződést kötöttek a szakképzett betegellátás biztosítására.

Vaslemez hengermű építése.

1922. Lemezhorganyzás és edénygyártás beindítása.

A gyáralapító Weiss Manfréd halála.

1924. A Ferroglóbus Vasáru Nagykereskedelmi Vállalat megalapítása.

1925. Az Agrárglóbus Mezőgép Nagykereskedelmi Vállalat megalapítása.

Tűzhelygyártás beindítása.

1926. A vaskályha- és az öntöttvas-fürdőkád gyártás kezdete. Egészségügyi berendezések gyártásának bevezetése.

1927. Radiátor osztály létesítése.

Kazángyártás kezdete.

A repülőgépmotor-gyártás beindítása¹¹.

A kórházban folyamatos ügyeleti szolgálat volt, amelynek orvosa semmilyen körülmények közt sem hagyhatta el az intézetet. A térítésmentesen ápoló gyári dolgozók elsődleges ellátásán túlmenően, költségtérítéses formában cseplő-lakosokat is gyógyítottak.

A gazdálkodás stabilitása céljából – a gyári betegek jó ellátására mindenkor ügyelve – szerződések alapján MÁV, OTI (Országos Társadalombiztosító Intézet) és MABI (Magánalkalmazottak Biztosítási Intézete) betegeket is fogadott a kórház.

1924 – 1950 között a kórházzal 54 orvos állt kapcsolatban, közülük néhány szaktekintély: Benedek István, Korányi Sándor, Weil Emil...

¹¹ A Weiss Manfréd Művek repülőgépmotor gyártása külföldi licenzek alapján történt. Saját tervezésű alapján készítették a WM 10 Ölyv típusú repülőgép Sport II típusú motorját. A motorgyártás során a WM Rt. Mérnökei számos alkatrész és részegység fejlesztését, korszerűsítését elvégezték, amelyet a licenstulajdonos külföldi gyártó is átvett. A WM Rt. a Jupiter VI/VII. motorból 450 darabot, a Siemens SH 12 motorból 138 darabot, a WM-14 A/B motorból 230 darabot, a DB 605 A/B motorból (Daimler Benz) 1052 darabot gyártott (ez utóbbit a Dunai Repülőgépgyárral együtt). A rövid ideig itt működő Repülőgépgyár Rt. (Uhri Testvérek Autókarosszéria- és Járműgyár Kft.) körülbelül 50 db Levente II típusú repülőgépet épített itt, valamint a Honvéd típusú könnyűbombázó repülőgép kísérleti példányaikat.

A Metalloglóbus Fémáru Nagykereskedelmi Vállalat megalapítása.

1928. Alumíniumfólia-hengermű létesítése.

Kétütemű személyautó-gyártás megindítása.

Belépés a világ csőkartellbe.

A Termoglóbus Egészségügyi Nagykereskedelmi Vállalat megalapítása.

1929. A kerékpárgyártás beindítása.

1930. Elektrodagyártás kezdete.

Rézgálicüzem felépítése.

A traktorgyártás és a páncélkocsi gyártás kezdete.

Varrógépgyártás beindítása.

1931. A Glóbus folytonégő kétaknás kályhák gyártásának bevezetése.

A segédmotoros kerékpár kísérleti gyártása.

1933. A motorkerékpárok szériagyártásának beindítása.

1934. Alumíniumkohó üzembeállítása.

Korbuly- féle csőtoló kísérletek.

1935. A bécsi csőgyár alapítása.

1936-37. A Csepeli Sporttelep felépítése, a vízitelep és a csónakház átadása.

1937. Tengeralattjáró periszkópcsövek gyártása.

Szerszámgépek sorozatgyártásának bevezetése.

1938. Vaslemez radiátorok termelésének beindítása.

A Győri, 5 évre szóló – 1 milliárd pengős – fegyverkezési program bejelentése.

1939. IX. 1. Kitört a II. világháború (Lengyelország megtámadása).

1940. A préskovácsműhely bővítése.

Harcokosi gyártás beindítása (Botond program)¹².

1941. Az Erőmű fejlesztése.

A repülőgépgyár kitelepítése Szigetszentmiklósról, a Dunai Repülőgépgyárba^{13 14}.

1942. Alumínium lemez- és rúdgyártás.

Szerszámgépgyártás fejlesztése licencvásárlással.

1944. Szerződéskötés a gyár átadásáról a W. M. tulajdonosai és az SS között.

1945. Csepel felszabadítása.

Az első szocialista munkaverseny a MÁVAG-gal.

Magyarország háborús jóvátételi kötelezettségének – 300 millió dollár –megállapítása.

¹² Darányi győri beszédével 1 milliárd pengős honvédelmi felkészülési programot jelentett be. Megszületett a Botond, a sikeres RÁBA AFI (Autó Fejlesztési Intézet) bázisán. A gyártását hat magyar gyár kooperációjában győri irányítással szervezték meg, amelyben a WM Rt. jelentősen részt vett. 1939. -ben leszállították az első 150 db Botond terepjáró gépkocsit. A teljes mennyiséget (1402 db) 1940. első félévében készítették el.

¹³ A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a WMM új céget alapított repülőgép, repülőgépmotor, valamint azok alkatrészeinek gyártására, ezért haszonbérleti szerződést kötnek Szigetszentmiklós községgel a szükséges területre.

¹⁴ Csepelen 1944 decemberéig körülbelül 600 darab repülőgépet gyártottak, ebből 130 db volt magyar konstrukció. A WM Rt. mérnökei által tervezett és szériában gyártott repülőgépek tulajdonképpen áttervezett, modernizált változatai voltak a korábbi külföldi gyártmányoknak. Ennek következtében a katonai repülőgépek harci felhasználása korlátozott volt, részben korszerűtlen egyes építési szerkezetük, kis hatósugaruk, gyenge fegyverzetük miatt. Polgári felhasználásra néhány darab repülőgépet gyártottak, amely abban az időben nagy sajtóvisszhangot kapott. A saját gyári tervezésű repülőgépekre pedig nem volt igény hazánkban, a HM inkább a német gyártmányokat részesítette előnyben.

A Bagi Ilona bölcsőde megnyitása.

A Zalka Máté óvoda átadása.

A Munkás Főiskola megnyitása.

A Gazdasági Főtanács megalakulása (országos szerv).

1946. A Nagymágócsi üdülő felavatása.

Az új forint megteremtése.

Megnyílt a dolgozók esti iskolája és felső-ipariskolája.

Begyűjtötták az új üvegyár olvasztókemencéjét.

Állami kezelésbe vétel.

A gyár államosítása.

Megkezdődik több szerszámgép sorozatgyártása (maró-fúró-esztergagépek).

1947. A hároméves terv beindulása.

100 cm³ motorkerékpárok sorozatgyártásának beindítása.

A siófoki üdülő átvétele.

A soproni üdülő újjáépítése.

A Nagytömeg gyáregység napi 100 ekét gyárt.

Beindul az elektromosan hegesztett csőgyártás.

1948. Megkezdte működését a gyár új egészségügyi szervezete.

Első Műszaki Konferencia.

Megnyílt az Állomás utcai 130 férőhelyes új gyári óvoda és királymajori Makarenko Óvoda.

Beindult a lemezvágógépek, daraboló fűrészek gyártása.

1949. Hatályba lépett az új kollektív szerződés.

Megalakult az Oktatási Osztály.

Megnyílt az ország első kihelyezett Műszaki Főiskolája.

Felavatták a gyár első tanműhelyét.

Felavatták az új üzemorvosi rendelőt.

MHK¹⁵ pálya átadása

125 cm³ motorkerékpárok sorozatgyártásának megindítása.

Profiltisztítás:

- A Zománcgyár leállítása;
- A Csepel Autógyár és Mintagépgyár kiválása a Művek szervezetéből;
- A Különleges Járművek gyáregység beolvasztása a Kerékpárgyárba;
- Megkezdődött a Karusszel esztergagépek gyártása.

1950. Az első öt éves terv kezdete.

A négy telephely decentralizálása, 15 önálló elszámolási egység kialakítása:

- Acélmű;
- Fémmű;
- Szerszámgyár;
- Egyedi Gépgyár és Karbantartógyár;
- Kerékpárgyár;
- Elektródaüzem;
- Ellátóüzem;
- Energiaszolgáltató Művek;
- Vas- és Acélöntvénygyár;

¹⁵ A magyar párt- és sportvezetés kísérletet tett a szó legszorosabb értelmében vett tömegjellegű testedzés meghonosítására a "Munkára, harcra kész" (MHK) mozgalom kiépítésével. A mintát a Szovjetunióban 1931 óta működő GTO (Gotov k trudu i oboronye SzSzsZr) szolgáltatta.

- Gépgyár;
- Varrógépgyár;
- Szerkezet- és Emelőgépgyár;
- Központi Igazgatóság;
- SZÉRÜ (Szállítási és Raktározási Üzemek);
- Motorkerékpárgyár.

1951. Felavatták az „*Április 4.*” Óvodát.

Átadták a csepeli gyorsvasutat.

Elkészült az új, IV. sz. Martin kemence.

A „*Gazda*” anyagtakarékossági mozgalom.

Az új csögyári tolópad és az első gyorspilhorgator beindítása.

A siófoki 116 személyes gyermeküdülő átadása.

Általános béremelés és árrendezés.

1952. Megalakultak a jogilag önálló, tröszti irányítású decentralizált vállalatok.

Beindult a Budapesti Műszaki Egyetem csepeli tagozata.

Elkészült a „*November 7.*” 60 személyes bölcsőde.

Átadták a Rákóczi úti 500 személyes Munkásszállót.

A Szerszámgépgyár 3. sz. csarnokának üzembe helyezése.

1953. A kohászati és gépgyártási tröszt létrehozása.

Elkészült a Siófoki 100 személyes üdülő.

A Völgy utcai 40 személyes „*Ságvári*” óvoda alapítása.

Átadták a Kossuth Lajos utcai 800 személyes új munkásszállót.

1954. Új termelői árak kialakítása.

Felavatták a 100 személyes „*Zója*” bölcsődét.

- 1955.** Két tröszt (Kohászat és Gépgyártás) újraegyesítése.
Az 51 férőhelyes gyermeküdülő létesítése Siófokon.
Az Izotóp Laboratórium üzembe helyezése.
Elkészült a Precíziós Öntöde.
- 1956.** Új szerszámgéptípusok kifejlesztése (légpárnás köszörű, MU marógép).
60 férőhelyes gyermeküdülő létesítése Siófokon.
A Csepeli Műszaki Klub létrehozása.
A precíziós öntés, héjformázás, nagyfrekvenciás edzés bevezetése.
A Pannónia Külkereskedelmi Vállalat megalakulása.
- 1957.** Általános béremelés (munkás 10%, műszaki 5%, adminisztratív 8%).
A 48 cm³-es törperobogók szériagyártásának beindítása.
Komplett csőgyári berendezések gyártásának beindítása exportra.
Átadták a Fémmű révfülöpi üdülőjét.
- 1958.** A második hároméves terv kezdete.
Megnyílt a CSM dolgozóinak Nyugdíjas Klubja.
A 175 cm³-es robogó motorkerékpár prototípusának kialakítása.
Első gyermeknap megrendezése. (Április 30.)
A Motorkerékpárgyár és a Nagytömegáru-gyár összevonása.
Nagynyomású tekercselt testek exportja Kínába.
A finomkohászati és híradástechnikai alapanyaggyártás beindulása.
Aranyérmet kap a „**MUP**” szerszámgép a brüsszeli világkiállításon.
- 1959.** Új termelői árak bevezetése. A Népstadion esti világításának átadása.

1960. A Törzsgárda szabályzat kidolgozása.

Megalakult a MTESZ¹⁶ Csepeli Szervezete.

Műszaki-gazdasági konferencia a Csepel Művekben.

A Transzfórgyár létesítése.

1000 és 1600 T „*Maxima*” prés üzembehelyezése.

A Dinamó motorház-megmunkáló célgépsor elkészítése.

Elektróda gyár-berendezések gyártása Egyiptomnak.

Folyamatos üzem bevezetése az Acélműben és a Csőgyárban.

1961. A második ötéves terv kezdete.

Fémű: alumínium-árrekonstrukció befejezése.

Fémű: dieselprogram megvalósítása.

Tekercselt készülék-üzem létrehozása.

A csepeli melegvízű strand megnyitása.

Megalakulnak az OMBKE¹⁷, csepeli vaskohász, fémkohász és öntő szakosztályai, valamint a MEE¹⁸ helyi szervei.

1962. Egyes csepeli vállalatok összevonása:

A Fémű és az Elektródagyár egyesítéséből – a Fémű.

Az Acélmű és a Kovácsológár összevonásából – az Acélmű.

A Gépgyár és a Szerszámgyár fúziójából – a Szerszámgyár.

A Kerékpár-, Varrógépgyár és a Golyóscsapágygyár összevonásából a Kerékpár- és Varrógépgyár.

Az Erőmű, a SZÉRÜ¹⁹, az Ellátó egyesítéséből – a CSESZÜ²⁰.

¹⁶ Magyar Természettudományi Egyesülések Szövetsége.

¹⁷ Az 1887-ben megalakult Bányászati és Kohászati Irodalompartoló Egyesület, majd ennek 1892. június 27-én történi átalakításával - a Bányászati és Erőszeti Akadémiai új épületének felavatásakor - megszületett az országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (OMBKE).

¹⁸ Magyar Elektrotechnikai Egyesület (MEE) 1900-ban alapították az elektrotechnikában és a hozzá kapcsolódó tudományágakban dolgozó szakemberek.

Felépült az új Elektromos csőhegesztő üzem.
A 100 tagú Közgazdasági Bizottság megalakulása.
Megnyílt az ML Esti Egyetem csepeli tagozata.
Oxigéngyár létrehozása.

1963. Textilipari gépek prototípusának kialakítása.

A PHG 212/4 hidraulikus gumiprés gyártásának megkezdése.

A CSZ-2 motorház megmunkáló célgépsor elkészítése.

Az EMAG-Fúrógépgyár és a Híradástechnikai Gépgyár fúziója - a csepeli HTG²¹ gyár megalakulása.

A Metallochemia és a Fémötvöző Vállalat összevonása és Csepelhez való csatolása – az új vállalat neve: Metallochemia.

A Qualitál Könnyűfémipari Vállalat a Csepel Művekhez került.

1964. Hidegszalag (Quartó) hengermű létesítése.

A PHG 212/3 hidraulikus gumiprés prototípusának elkészítése.

Az Elektromos csőhegesztő üzem átadása.

Műszaki-gazdasági konferencia.

1965. Megérkezett a földgáz a Csepel Művekbe, leáll a gázgyártás Csepelen.

MH-4 és 5 hosszmarógép sorozatgyártása.

Az Apci Öntöde és a Qualitál vállalat fúziója.

BNV díjas az MV-500-as marógép és a Cs 313-as vasalógép.

¹⁹ Szállítási és Raktározási Üzemek.

²⁰ Csepeli Szerelő Üzemek.

²¹ Híradástechnikai Gépgyár

A Munkalélektani Laboratórium megkezdte munkáját.

1966. A harmadik ötéves terv kezdete.

A vasalógépek és a konfekcióipari gépek sorozatgyártásának beindítása.

Az FK-250-4 fogaskerék köszörűgép sorozatgyártása.

Az Acélmű korszerűtlen lemezhengerdjének és lemezhor-ganyzójának leállítása.

A P-10 típusú motorkerékpár sorozatgyártásának megindítá-sa.

A gyári Oktatási Centrum átadása.

Megindult a próbauzemelés a Gépgyár Nagypontosságú üzemében.

1967. A termelésirányítás korszerűsítése **ELIOT-NATIONAL** tí-pusú elektronikus számítógéppel.

Elkészült a KM 200/1000 típ. menetköszörűgép prototípusa.

A dinamószalag gyártásának beindítása.

A Kombinát élete 1988-ig folytatódott, amikor megkezdődött an-nak a szétesése. A beruházásokhoz nem állt rendelkezésre a szükséges erőforrás, az orosz export definanzírozott lett, a KGST megszűnt fel-vevő piaca lenni a szerényebb paraméterű termékeknek.

A kombinát 10 ezer embernek ad munkát, a felhasznált épületei-nek 50% -a kereskedelmet szolgálja, a természetes kiválasztódás fo-lyamata zajlik.

Az üzem településfejlesztő hatása

A Kombinát ezen földrajzi térségben történt telepítése, fokozatos, jelentős fejlődése, tevékenységi körének bővülése, termelési és termék-szerkezetének átalakulása, gazdagodása megteremtette a gyorsan kor-szerűsödő, városiassá alakuló települést, a mai Csepelt. Önálló kórház létesült, melyet jelentősen fejlesztettek a II. Világháború után. Éjjeli Szanatórium is működött, ahol kiemelkedően gondos ápolást biztosítot-tak színvonalas környezetben. Jelentős kultúrházakat létesítettek és mű-ködtettek, mely nagy könyvtárral is rendelkezett. **1910** óta folyamato-san működtek sportszakosztályok. **1940**-ben az ország legnagyobb

gyári sportegyesülete itt volt, 20 szakosztállyal. Eredményes tevékenységükkel, magyar, világ és olimpiai helyezéseket értek el.

Folyamatosak voltak a Gyár által támogatott lakásépítések. A WM időkből megkezdett lakásépítési támogatás az **1945 – 1960.** évek között folytatódott, a Kombinát saját építőipari kivitelező üzemegységgel dolgozott. Az **1960 – 1970** közötti időszakban a Csepel Művek intenzíven részt vett a bérlakásépítésben, majd az 1980-as évekig szövetkezeti társasházakat vásárolhattak a gyári dolgozók. A gyár *„albérlők házával”* is rendelkezett.

A Csepelre költözött, oda ingázó emberek ellátására fejlett intézményhálózat alakult ki – a kereskedelem, szolgáltatások, vendéglátás, oktatás stb. vonatkozásában. Ezek a pozitívumok a két Világháború között és az azt követő időkből is hozzájárultak Csepel jelentőségéhez. Sajátos helyi társadalom alakult ki, civil szervezetek működtek. A politikai pártokon, érdekvédelmi szervezeteken kívül, fontos szerepet tölthettek be a helyi társadalom életében az egyházak. Az ipari munkások bázisa lett a Műveknek helyt adó település. A magyarországi tőkés társadalmi-gazdasági fejlődés folyamata, eredményei, negatív vonásai, elmentmondásai, a modern nagyipari munkásság kialakulásának folyamata Csepel példáján jól nyomon követhetőek.

A munkaerő a régióban, a Hadiüzem térségfejlesztő hatása

A szakképzett munkaerő fő forrása a Főváros volt, ez is döntő szerepet játszott a WM gyár telephely választásában, majd tevékenységének fejlesztésében.

A kombináltá fejlődött Vas-, és Acélmű sokrétű ipari tevékenysége működésének elemzése szemléletesen mutatja – közvetlenül, vagy implicit módon –, hogy a gazdálkodó szervezet jelentős hatást fejtett ki a *„befogadjára”*, (gazdasági, munkaerő foglalkoztatási, terület-, és településfejlesztési szempontból).

A mintegy 110 éves csepeli gyártelep elődje még 40 munkást foglalkoztató üzem volt. Az alapítást követően húsz évvel később, elsősorban a hadiipar igényeinek kielégítésére már húszezren dolgoztak itt, a második világháborút megelőző években pedig harmincötezen. A háborút követő újjáépítés, az egykori nehézipar gyors terjeszkedésének eredményeként a foglalkoztatottak száma negyvenezzerre növekedett.

Zárszó

A gyártelep fejlődése, termelési profiljának bővülése a munkaerő jelentős gyarapodását eredményezte. A gyártelepen foglalkoztatottak és családjaik nagyrészt Csepelen telepedtek le. Az egykori kis falusi település gyorsan fejlődött, területileg kiterjeszkedett, átalakult. A második világháború előtt a gyár építette kisebb lakókolónián kívül, a településen a földszintes családiházak építkezések voltak a jellemzőek. Jelentős szervezett lakásépítési akciók a második világháború után valósultak meg. A Kombinát gyors fejlődése által igényelt nagy tömegű munkaerő letelepítése a hatvanas években lakótelepek építését eredményezte.

A tömeges lakásépítés „*kikényszerítette*” a közműrendszerek (víz, csatornahálózat, távfűtés) kiépítését, fejlesztését. A lakosság számának megfelelően viszonylag fejlett közintézmény hálózat működött, illetve működik a településen.

A rendszerváltás után Csepelen is súlyos feszültségek jelentkeztek és jellemzik a lakáshelyzetet. A korábbi ipari módszerekkel megvalósított lakásállomány gyarapodás megszűnt. A lakásigények kielégítésére társasházak épülnek. Súlyos gond a megfelelő lakóterületek hiánya. A lakótelepek felújításra szorulnak, az önkormányzatnak erre nincsenek anyagi eszközei. Csepel mai helyzetében ilyen vonatkozásban az ország többi ipari centrumaihoz hasonlatos (Salgótarján, Ózd, Tatabánya stb.). A Kombinát „összeroppanása” lényegében a település sorsát is – ezekben az években, különösen a kilencvenes évtizedben – meghatározta/meghatározza.

A helyi önkormányzat nagyon nehéz helyzetben van.

Felhasznált irodalom:

1. **Baczoni Gábor:** Iratok a Csepel Vas és Fémművek történetéhez. Bp. Táncsics, 1977. 400 p.
2. **Beluszky Pál:** Magyarország településföldrajza, Bp., Pécs, Dialóg Campus, 1999., 584p.
3. **Bolla Dezső:** Csepeli helytörténeti olvasókönyv, Budapest-Csepel Önkormányzata, 1999. 149 p.
4. **Bolla Dezső:** Természetföldrajzi tényezők és hatások a település fejlődésére Csepel (Kézirat)1976.

5. **Dövényi Z.– Kovács Zoltán:** 1999. A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. Földr. Ért. 48. 1-2. pp. 33-57.
6. **Fábry Frigyes:** A Budapesti Vámmentes Kikötő megnyitása Különnyomat 1928.
7. **Fónagy Zoltán:** 1998. Budapest gazdasága 1873-1944. In: Budapest gazdaságának 125 éve. Bp. pp. 42-45.
8. **Kádár Ferenc:** A magyar kereskedelmi hajózás története GTE 1966.
9. **Kalmár Miklós:** Tizenkilenc csepeli ipari épület építészettörténeti szempontból történő minősítése Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar. (1987. kézirat).
10. **Karsai Elek – Szinai Miklós:** A Weiss Manfréd vagyon német kézbe kerülésének története. Századunk 1961. 4-5. sz.
11. **Kőszegfalvi György:** Településfejlesztés, településpolitiká. Bp. Kossuth, 1985., 231 p.
12. **Kőszegfalvi György:** Területfejlesztés, Egyetemi jegyzet, PTE Földrajzi Intézet, Pécs, 2001. 39p.
13. **Kőszegfalvi György – Sikos T. Tamás:** Városok és falvak infrastruktúrája. Bp. MTA FKI, 1993. 123 p.
14. **Kőszegfalvi György – Loydl Tamás:** Településfejlesztés. Bp. Eötvös, 1999. 161 p.
15. **Ósi Gyula:** Katonai Logisztikai 2004. IV. SZÁM. A csepeli hadiüzem története 1892-1947.
16. **Perényi J.:** Magyar városok monográfiája Csepel; A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1934. 147 p.
17. **Tóth József - Vuics Tibor:** Általános társadalomföldrajz. 1. Bp.; Pécs, Dialóg Campus, 1998. 449 p.

FOLYÓIRATSZEMLE

A RAKOMÁNY BIZTONSÁGA

Lits Gábor¹

Az alábbi írás a BUNDESWEHR-ben bevezetett és alkalmazott rakományrögzítő és biztosító rendszerek jelenlegi helyzetéről, a jelenlegi és a jövőbeni fejlesztés folyamatáról, fő irányairól, kíván rövid áttekintést adni, kiemelve a katonai logisztika ezen viszonylag szűk területének jelentőségét, fontosságát.

A közúti közlekedés ezen belül is a gépjárművel történő teherárú szállítás nagymértékű, szinte rohamos növekedése miatt a 70-es évek végén a Bundeswehr-ben is megkezdődött a gépkocsi teherárú biztonságos (rögzített) szállításának a megszervezése illetve, bevezetése. Jóllehet, ez idő tájt még nem voltak kötelezően előírt minőségi és mennyiségi követelmények, jogi formulákba sem öntötték a dolgot, nem volt megszabott irányvonal és nem voltak idevonatkozó rendeletek, utasítások sem. Mindezek ellenére a **Bundeswehr** a legelső között elkezdte és következetesen végre is hajtotta szállító járműveinek a felszerelését rakományrögzítő és biztosító rendszerekkel.

Mielőtt azonban rátérnénk a rakományrögzítés és biztosítás jelenlegi helyzetére a **Bundeswehrben**, az idevonatkozó szakismeretek kiszélesítése érdekében, célszerűnek tűnik röviden áttekinteni a rakománybiztosítási rendszerek kialakulását és fejlődését Németországban.

Minden a gépkocsi biztonsági övvel kezdődött

A biztonsági öv kifejlesztésének úttörője Erik Ehnimb 1966-ban alapította az első Span Set gyárat Svédországban. Ezt követően, alig egy év múlva a *Span Set-et* már Németországban is életre hívták. Übach Palenbergben jött létre az első termelőüzem, amelyik gépkocsi biztonsági övek mellett emelő- és rögzítő hevedereket is gyártott. Az akkor még eléggé ismeretlen termék, különleges tulajdonságainál fogva még abban az évben meghódította a piacot. Ma már több, mint 240 alkalmazott szövő, festő és dolgozza fel késztermékként a Span Set-nél a szalagot, havonta 1.5-től - 1.8 millió méter hosszban. Minden egyes fejlesztés, akár az

¹ Dr Lits Gábor nyá. alezredes.

emelők, rögzítők vagy egyéb biztosító rendszerek körébe tartozzanak is, elválaszthatatlanul össze van kötve a biztonság gondolatával, minden a biztonság érdekében történik. Az elmúlt évtizedekben egyre több Span Set üzem létesült és termel szalagmunkában, Németországban. A szalagmunkához szükséges különböző szakismereteket (biztosító berendezések, ütközésgátlók, rakománybiztosító technikai eszközök) a cég saját szakképző iskolája biztosítja. A szakelőadók külső vizsgákon nyertek minősítést és széleskörű szakismereteket nyújtanak, gyakorlati bemutatókkal párosítva. Lehetőség van szaktanfolyamok és bemutatók számára a vevőkör megfelelő képviselői számára is.

A minőség kötelez

A Span Set 1989-be megnyitotta az önálló és független minőségbiztosítási osztályát. Az osztályt a legmodernebb technikával szerelték fel. A minőségbiztosítás alapelvei elválaszthatatlanul össze vannak kötve a cég filozófiájával, amelynek a lényege *a biztonság folyamatos növelése egyre újabb és újabb technikával.* Idézet a cég vezérigazgatójának egyik **termékismertetőjéből:** *„célunk, valamennyi termékünknel a felhasználási sajátosság, képesség állandó javítása. Ezen céloknak megfelelően, textil és gépészmérnökeink állandóan új és újabb, korszerűbb termékeket fejlesztenek ki és a régebbi hagyományos típusokat pedig állandóan javítják”.*

Ezen szellemiségnek megfelelően a **Span Set** 1995-ben ismét egy világujdonsággal lépett elő, az **ABS nyomóracsni**val. Ez a szerkezet első ízben teszi lehetővé a feszítő racsnit szakaszoló megoldását. Ezzel a rendszerrel lehet pl. a billenésveszélyes árukat idejében *„elkapni”*. Kimarad a kormánykárosodást előidézhető csapás is, amelyet a hagyományos racsnit egy lépésben történő nyitása okozott eddig. Ezen nagyszerű megoldás alapján kínálja a **Span Set** 1999 óta az **Ergo-vonatracsni**t is (az ABS rendszerű nehéz teherracsni). A NATO és a Bundeswehr is – a békefenntartó tevékenységben való részvétele során -, hamar felismerte az ABS racsnit előnyeit. Egyre több NATO ország érdeklődik és bízik a **Span Set** technikában.

A rakomány biztosítás legújabb fejlesztése a **TFI „előfeszítő”** eszköz. Ez a jelző mutatja a rögzítő heveder használatjának azt az értéket, hogy milyen előfeszítő erőt ért el, alkalmazott a racsnival.

Egyetlen év sem múlik el, hogy ne születne egy *Span Set szabadelom*, új fejlesztés vagy egyéb irányadó útmutatás a hevederek, rögzítő rendszerek, mozgásbiztosító technika vonatkozásában.

A Span Set „birodalom”

A *Span Set* ma a Föld 16 országában képviselteti magát saját társasággal. A *Span Set Inter AG központja Svájcban van és innen kíséri figyelemmel és vezérli* Európa, Ázsia, Ausztrália, Észak- és Dél-Amerikában az emelő hevederek, körhevederek, rögzítő rendszerek, magassági biztosítási rendszerek gyártását és eladását. Az egyes társaságok, képviseltek közötti rendszeres tudományos tapasztalatcsere gondoskodik arról, hogy a vevőnek mindig a számára legjobb, legalkalmasabb megoldást kínálják és biztosítják.

A *Span Set* csoporthoz tartozik a *Span Set secutex* is, amely az emelő -és körhevederek különleges műanyag bevonásával 1979 óta nevet szerzett magának a piacon. A secutex-el bevont termékekkel az érdes, durva és éles sarkú terheket lehet problémamentesen emelni, de a rakomány rögzítésénél is *secutex bevonatot* alkalmaznak a hevedereknél, hogy az áru ledörzsölését megakadályozzák. Különösen jó a hatása a secutex-el történő bevonásnak ütközés, hangtompítás és a felületek védelmében.

A *GKS is a Span Set német cégcsoporthoz tartozik*. A langenfeldi székhelyű GKS a különböző teherfelvevő emelő eszközökre specializálódott. Az erőssége abban van, hogy a vevő által igényelt, elgondolt speciális feladatokat, kívánság szerint a legelőremutatóbb, leghaladóbb módon oldja meg, illetve a nem megfelelőeket átalakítja.

A termékskálát nem utolsósorban *Peter Schöller GmbH-ja*, préskavcsoló és mechanikus üzeme egészíti ki **Hagen**-ban, ahol nagy hozzáértéssel és magasfokú technikával igen korszerű, magas szintű termékeket kínálnak a vevő legkülönbözőbb kívánságainak megfelelően. Teherfelvevő eszközök, mint traverzek, fogók és markolók, melyek a hadseregben is alkalmazásban vannak, teszik a hadsereg számára is fontossá ezeket az üzemeket.

A *Span Set* és kapcsolódó üzemei, a rakománybiztosítás és emelő-, rakodó-technika sokrétű feladatának megfelelően, nem utolsósorban a katonai kívánalmaknak, szükségleteknek megfelelően, már a múltban is

sokféle feladatot megoldottak, amelyeket pl. a rakomány biztosítás leg-újabb fejlesztései is bizonyítanak.

Ezek után lássuk, mi a helyzet a Bundeswehr-nél?

A jelenlegi helyzet, ami már változik...

Az első rögzítő, biztosító rendszerek beszerzése és rendszeresítése viszonylag rövid idő alatt megtörtént. Az első ún. alaprögzítő rendszer lényegében abból állt, hogy 5 t tehertől horizontálisan egy határoló (ütköző) rendszert, vertikálisan pedig rögzítő kötél (heveder) rendszert kellett alkalmazni. *Azóta eltelt évtizedek alatt a Bundeswehr rakománybiztosító rendszereiben csak csekély változások történtek.* Az utóbbi években hadrendbe állított új típusú logisztikai teherszállító gépjárművek, valamint az újrendszerű áru féleségek részére, ezek a fajtarögzítő rendszerek már nem, vagy csak szükségszerűen feleltek meg. Példaként mindjárt a vízszállításra alkalmazott **IBC-t²** lehet e helyen megemlíteni. Az IBC-t nem lehet a rendszeresített hevederrel lerögzíteni, mert a kötél egyszerűen elszakad. Ennél a rakomány rögzítésére egy olyan hálórendszer alkalmazása ajánlott, amely ugyan a **Bundeswehr**-ben nincs rendszeresítve, de a „*piac*on kapható”.

A régi rakományrögzítési rendszerek elavultsága és a legutóbbi években a rakományok nem megfelelő biztosítása miatt bekövetkezett balesetek nagy száma miatt is, törvényhozói, hivatali és a szakterületek részéről, szükségessé vált a kornak, szükségleteknek megfelelő, magas színvonalú felszerelés és ehhez kapcsolódóan magas fokú kiképzés biztosítása.

Ide vonatkozó jogi előírások, jogi alapelvek

A rakománybiztosítás követelményrendszere több fontos szabályzóból, törvényből következik, illetve tevődik össze (KRESZ, közúti forgalom rendje, közúti közlekedés jogi alapjai, szabálysértés rendje, német mérnökök szövetségének irányelvei, hivatásos gépkocsivezetők, szállítási szervezetek irányelvei).

² IBC= Intermediate- Bulk-Container=közepes nagyságú ömlesztett anyagot szállító tartály.

Ez a felsorolás is csak egy kivonat a rakománybiztosításra megalkotott számos irány- és alapelvből. A fent felsorolt jogi alapelvek magyarázatával jelen írás nem kíván foglalkozni. Mindazonáltal utalni kell arra, hogy 2001 április óta, valamennyi rakománybiztosításban érintett felelős, vezető személyt az érintett témakörökből alaposan kiképeztek és 36 hónapon belül ismételt képzésen kell részt venniük. Az illetékesség és a felelősség a megnevezett alapelvekben, hatásköröket megszabva világosan szabályozva van.

Mégis néhány mondatban: Kinek, kiknek az illetékessége, feladata a rakomány biztosítása és ki mennyiben felelős?

Mindenekelőtt a *vállalkozó* azaz a **Bundeswehr-ben a szolgálati hely parancsnoka a felelős és követeli meg ezen feladatok teljesítését.** Az Ő feladata a rakománybiztosító berendezések beszerzése és a gépkocsik ellátása. Következésképp a „**Chef**” a felelős fenti témakörben, a kiképzésért, a felszerelésért és az üzemeltetésért. Ehhez a feladathoz természetesen szükséges a rakománybiztosítás megalapozott ismerete.

További illetékesként és felelősként a „**rakodót**” kell megnevezni. Ennek a személynek kell ügyelnie a be és kirakodásnál arra, hogy a rakodásnál a teljes súly, a tengelynyomás, a nyeregterhelés, a tartószerkezet megengedett terhelését ne lépje túl és figyelembe vegyék a teher súlypontját. Továbbiakban a megfelelő csomagolásért és a szükséges jelölésekért felelős.

A *gépjármű vezetőjének* is van jogilag felelőssége. Ő az áru továbbítója és köteles menet közben, ha kell megállásokkal, az áru megfelelő rögzítését és a teherelosztást ellenőrizni. Illetékességét megfelelő paragrafusok szabályozzák.

Fent megnevezett feladatok illetékességi körök a szállítási alapelvű feladatokra (nem különleges feladatokra) vonatkoznak.

Új rakományrögzítési – biztosítási rendszer

A következőkben az kerül röviden leírásra, hogy milyen követelményeknek, elveknek megfelelően, milyen formában került bevezetésre az új rakománybiztosítási rendszer.

A jogi előírások alapelvként rögzítik, hogy valamennyi gépjárművet, amely anyagszállításra van tervezve, úgy kell felszerelni, hogy rakomá-

nya biztosítva legyen, azaz a személygépkocsitól a változtatható platóval felszerelt **MULTI** tehergépkocsiig a rakomány biztosítására megfelelő rögzítő rendszerrel kell rendelkezni.

Ezen túlmenően, nemzetközi alkalmazás során, a kompatibilitást, a rakomány biztosító rendszerek és a rögzítő pontok vonatkozásában is figyelembe kell venni. A **Bundeswehr**-ben meglévő sokféle jármű szükségessé teszi olyan jellegű rögzítő rendszer kialakítását, amely lehetőleg általánosan alkalmazható és ezeket mielőbb a szükséges mennyiségben biztosítani kell.

A felhasználhatóság legfőbb követelményei: Kezelése legyen egyszerű, valamennyi harcászati helyzetnek, éghajlati és időjárási körülményeknek meg kell felelnie, használni kell tudni éjszaka és rossz látási viszonyok között is. A gazdaságossági szempont „*azaz semmi drága különleges megoldás*” ugyancsak fontos szempont volt.

Az eddigi tapasztalatok, a jelenlegi helyzet és a jövő követelményei alapján megszületett az elgondolás, mely szerint a korábbi rögzítő rendszerek jó elemeit, tapasztalatait, valamint az új gépjárművek, új áruféleségek, a csapatok megnövekedett feladatrendszereit, a velük szemben támasztott követelményeket figyelembe véve, *egy új rendszerű, napjaink és a jövő szükségleteinek és igényeinek megfelelő rögzítő rendszer szükséges.*

2003 májusában a szövetségi védelemtechnikai és beszerzési hivatal, tervmegbeszélés keretében megtárgyalta (megvitatta) a témát és egyben megbízást kapott, hogy a szállítóiparban használatos és beszerzhető rendszereket bemutató darabként összehasonlításra sürgősen szerezze be.

Ezeket az eszközöket összehasonlították a **Bundeswehr**-ben eddig alkalmazott és használatos rendszerekkel. Mindegyiknek a jó tulajdonságait figyelembe véve, kidolgoztak egy mai korszerű követelményeknek megfelelő új rendszert. Az új igénybevételi rendszereknek megfelelően, a járműveken is elvégezték a megfelelő és szükséges átalakításokat (rögzítő pontok, felépítmény stb.). További újdonságot jelent, hogy a határoló ütköző gerenda helyett, esetleg csúszásgátló szőnyeget kell (lehet) alkalmazni. A csúszásgátló szőnyegnek, ellentétben a határoló, ütköző gerendával alig van súlya, csúszásgátló értéke igen magas, költségkihatása lényegesen kisebb, alkalmazása esetén a járműnél semmilyen átalakítás nem szükséges. *Ha a jármű nem szállít árút, a csúszásgátló szőnyeg egy külön rekeszben elhelyezhető.*

Alkalmassági vizsgálat, kipróbálás

Mindezen elvek, követelmények alapján 2003. július elején a Span Set és Dolezych cég különböző rakománybiztosító rendszerek prototípusait gyártotta le és adta át alkalmassági vizsgálatra a seregeknek. Az alkalmassági vizsgálat nyári (forró) és téli (hideg) időjárási körülmények között történt a **KFOR** logisztikai zászlóaljnál.

Meleg (forró) időjárási körülmények között különböző kezelési, felhasználási és alkalmazási próbákat hajtottak végre, vizsgálták az anyag terhelhetőségét. A vizsgálatok és a próbák az ellenőrzéssel megbízott szakemberek megérkezése után azonnal megkezdődtek, a **KFOR** kötelék katonáinak a bevonásával (segítségével).

Különösen a **WLP MULTI** terhelésénél volt ennek különös jelentősége, mivel néhány kezelő elem sok katona kartávolságán kívül esett és ezért nem tudták felhelyezett állapotban vizsgálni, illetve a rendszert nem tudták megfeszíteni. Ennél kiderült, hogy a hordfelületen lévő rakomány és rakományhoz tartozó segédanyagok magassága miatt a rögzítő pontok közé egy rögzítő kötel hosszabbító heveder áthelyezése szükséges.

A konfekcionált rendszereknél – melyek a kisipar szabványosított termékeihez tartoznak – a KFOR-nál végzett vizsgálatok során kiderült az is, hogy katonai vizsgálatokra nem alkalmasak, ezen rendszereknek csak egyes elemeit lehet esetleg hasznosítani.

Mivel a rögzítő pontok száma kiszámítható, meg kellett határozni az előfeszítő erő nagyságát, illetve annak a záró kilincsen leolvashatónak kell lenni. Eddig az egyik racsnit integrált előfeszítő mérő eszközként alkalmazták, melynek súlya 500 g volt. A piacon kapható egy olyan előfeszítő mérőrendszer, amelynek súlya 50 g, lényegesen kisebb és sokkal olcsóbb is. A **WLP MULTI**-nál történt alkalmazása során kiderült az is, hogy az előfeszítő rendszer 2,30 m-en történő leolvasása, nappali fényviszonyok esetén is csak kevés katona számára lehetséges, éjszaka és rossz látási viszonyok esetén a leolvasás lehetetlen.

Mint ahogy már említés történt, a csúszásgátló szőnyegetek első alkalommal a **Bundeswehr**-nél alkalmazták a határoló konzolok helyett. Csúszásgátló szőnyeg, új rögzítő eszközök, hevederrendszerek és hálók kombinációjában nem tudták azonban valamennyi rögzítő rendszert a különböző rakományhordozókra ráfeszíteni. A rendszereket **Koszovóban** a legrettenetesebb utakon vizsgálták, mely esetekben az előfeszítő erő hevederenként 750 kg-ot is elérte.

A hőségpróba keretében, melynél a hőmérséklet elérte a 40 fok C, óriási porfelhőben, összességében 4000 km -t tettek meg. A vizsgálat keretében több rögzítő rendszer kiesett (megbukott), az óriási megterhelések során nem felelt meg a megszabott követelményeknek.

Téli feltételek közötti alkalmassági vizsgálat keretében, mindeneke-lőtt a csúszásgátló szőnyeg magatartását (alkalmasságát) vizsgálták. To-vábbiakban téli feltételek között azokat a rendszereket vizsgálták, ame-lyek a hőségben már bizonyítottak.

A nyári és téli időszak közötti időt a gyártók a tett észrevételek alap-ján a rendszerek kijavítására, módosítására használták fel. A javításokat, új fejlesztéseket a téli feltételek közötti vizsgálatához már beépítették, il-letve végrehajtották. Mindenekelőtt a hőmérséklet ingadozását, ráfagyás, hóolvadás által nyert fontos ismereteket hasznosították. Ezáltal nyert ta-pasztalatokat mindenekelőtt a csúszásgátló szőnyeg minőségjavítására használták fel.

A jelenlegi helyzet

A vizsgálatok eredményeit, megfelelő ajánlásokkal és egy záró ja-vaslattal átadták a Beszerzési Hivatalnak. Az alkalmassági vizsgálatok lezárása és a megfelelő javaslat után minden feltétel adottá vált egy kor-szerű mai követelményeknek, szükségleteknek megfelelő rakománybizto-sító rendszer **Bundeswehr** részére történő megteremtésére. Ahhoz, hogy a beszerzés, megvalósítás megkezdődhessen, az első tervmegbeszéléstől számítva, a bevezetésig 18 hónapra volt szükség.

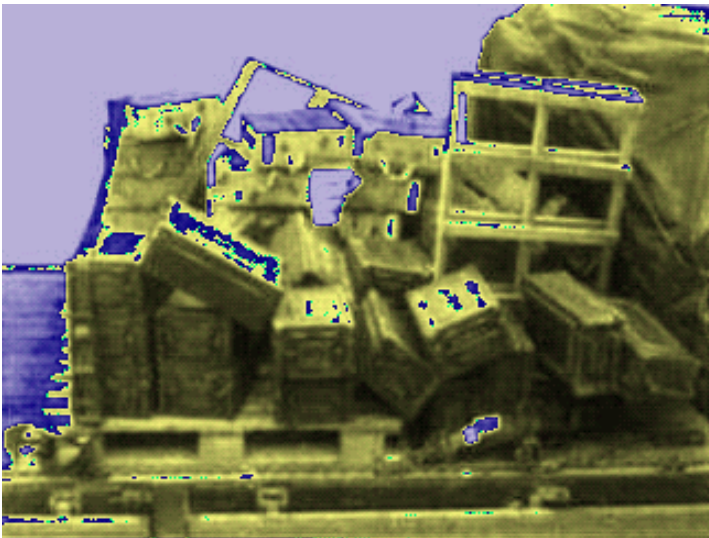
Hogy ez az idő sok vagy kevés, azt ítélje meg a kedves olvasó. Azonnali felhasználás szükségessége esetén nyilván sok, de ha figyelem-be vesszük az elgondolás, elhatározás, fejlesztés, kivitelezés, ellenőrzé-sek, csapatpróbák, javítás, engedélyezés, gyártás, rendszeresítés, ellátás, mint folyamatnak az idejét, talán nem is olyan sok.

A lényeg azonban az, hogy az útnak indított „árú” biztonságosan sértetlenül, hiánytalanul, időben megérkezzen a felhasználóhoz és eb-ben a rakománybiztosító rendszereknek igen fontos szerepük van. Az anyagoknak az induló állomáshelyen történő cél és szakszerű csomago-lása, rögzítése első feltétele az alkalmazási térségben történő anyagi ké-szenlét elérésének.

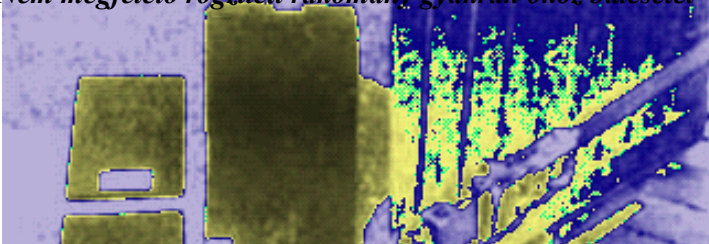
Felhasznált irodalom: Soldat und Technik 2004. június.

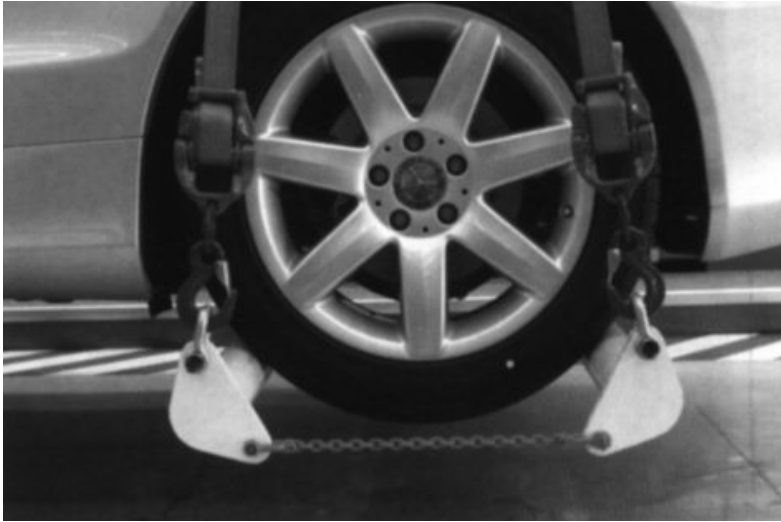

Határoló (ütköző) bak és rögzítő eszköz

Nem megfelelő rögzített rakomány gyakran okoz balesetet

Kerékrögzés

Rakományrögzítő anyagok

Rakomány rögzítés

AZ MH REPÜLŐMŰSZAKI SZOLGÁLATFŐNÖKSÉG KIADÁSÁBAN MEGJELENŐ „TÁJÉKOZTATÓ” 2005. 3. SZÁMÁBAN KÖZÖLT FONTOSABB KÜLFÖLDI REPÜLŐ SZAKMAI CIKKEK ÉS INFORMÁCIÓK FORDÍTÁSAINAK RÖVID ISMERTETÉSE

Kaufmann János¹

A Brit Hadsereg felállítja az első Apache egységet

A Brit Hadsereg május 25-én bejelentette, hogy a 16 Boeing/Westland Apache AH1 harci helikopterből álló első egység kész a hadműveleti alkalmazásra. Az egység az első azon három – Apache helikopterrel felszerelt – repülőalakulat közül, melyek 2007-ig kerülnek kijelölésre az U.K. 16 Légideszánt dandárjához. Egyébként megkezdődik a 67 Apache AH1 helikopterből álló géppark modernizálása az AgustaWestland cég részéről, melynek első fázisában 2010-ig a helikopterekbe beépítésre kerülnek az Arrowhead típusú fejlett célbefogó és célkijelölő rendszerek, valamint éjjellátó berendezések a gépszemélyzet számára. Ez az első jelentős szerkezeti átalakítás azon modernizálások sorozatában, melyek végrehajtásával 2030-on túl is biztosítható lesz az U.K. Apache helikoptereinek szolgálatban tartása. *A típus korszerűsítési programja keretében 2015-ben terveznek beindítani egy teljesítőképesség-fenntartó programot (CSP), amely biztosítani fogja az AGM-114 Hellfire levegő-felszín rakéta megnövelt hatótávolsággal, különböző keresőfejekkel és új harcifejekkel rendelkező változatainak bevezetését és egy precíziós csapásmérő-képesség kialakítását.*

Fedélzeti fegyvercsomagok kialakítása az Eurofighter vadászrepülőgép részére

Nagy erőfeszítések vannak folyamatban a precíziós-irányítású fedélzeti fegyverek Eurofighter Typhoon vadászrepülőgépbe történő szelektív beintegrálására annak biztosítására, hogy lehetővé váljék a programban résztvevő négy partnerország (Németország, Olaszország, Spa-

¹ Kaufmann János nyá. ezredes, MH ÖLTP szakkönyvtár főmunkatársa. (Részletes tájékoztatás a HM 576-81 sz. telefonszámon kapható).

nyolország és az U.K.) számára az egyéni követelményeket kielégítő „*fegyvercsomagok*” kialakítása. Ezáltal az egyes országok képesek lesznek kiválasztani a program folyamán csak azokat a fegyvereket, melyek beintegrálását szükségesnek tartják a saját repülőgépeiken, s nem kényszerülnek arra, hogy átvegyék a repülőgépen alkalmazható összes fegyvertípusra vonatkozó teljes szoftverkészletet és engedélyezéseket. Várható, hogy a négy partnerország légierői egyaránt GPS- és lézerirányítású bombákat fognak választani, azonban jelenleg eltérő követelményekkel rendelkeznek a nagy hatótávolságú irányított rakéták beintegrálására. *A cikk ismerteti ezzel összefüggésben a különböző cégek által gyártott rakéták (MBDA Storm Shadow; Taurus Systems KEPD 350; MBDA Meteor; BGT Iris-T) Eurofighter Typhoon vadászrepülőgépbe történő beintegrálásával kapcsolatban az egyes országok álláspontját.*

Tájékoztató a JSF vadászrepülőgép fejlesztési ütemtervének átalakításáról

Az U.S. védelmi Minisztériuma jóváhagyta az F-35 JSF vadászrepülőgép átalakított fejlesztési ütemtervét. A Lockheed Martin céggel 2001-ben aláírt eredeti szerződés egy 10 év időtartamú rendszerfejlesztési és demonstrációs (SDD) fázisra vonatkozott. Az átalakított terv legalább két évvel meghosszabbítja az SDD fázis időtartamát és 4-5 milliárd USD-vel megnöveli a program költségeit. *A terv átalakítását a repülőgépen váratlanul felmerülő szerkezeti súlytöbblet megszüntetésére irányuló konstrukciós változtatások realizálása teszi szükségessé, mely probléma különösen a rövid felszállást és függőleges leszállást alkalmazó F-35B STOVL változatnál jelentkezett.*

Az M311 kiképző repülőgép első repülése

Június 1-én végrehajtották az olasz Aermacchi M311 kiképző repülőgép első repülését. Az M311 az olasz cég turbóventillátoros hajtóművel ellátott S211 típusú alapkiképző repülőgépének teljesen áttervezett változata. A cikk ismerteti a 70 perces repülési feladat során végrehajtott tesztelés programját.

A típus kifejlesztésénél az volt az alapvető koncepció, hogy alkalmazásával lehetővé váljék a repülőgép-vezető kiképzés hatékonyságának javítása az előrehaladó kiképzéshez jelenleg meghatározott repült órák számának 30-35 %-os csökkentésével. *A cikk részletesen ismerteti*

a repülőgép főbb műszaki jellemzőit. A sorozatgyártásból történő le szállítások megkezdése 2008-ban várható.

Tájékoztató a harci repülőgépek felderítő konténeiről

A hadműveletek sikere nagymértékben függ a repülőeszközökön alkalmazott felderítő szenzoroktól. A korszerű felderítő szenzorok képessé teszik a vadászrepülőgépeket a felderítési adatok valós-időben történő átadására a földi adatfeldolgozó és értékelő állomások számára. A szintetikus apertúrájú radar szenzorokhoz hasonló repülőfedélzeti felderítő eszközök alkalmazása, valamint a specifikus kisugárzások azonosítása felbecsülhetetlen értéket jelentett a közelmúlt hadjáratai során a közvetlen légi támogatás, vagy mélyen az ellenséges vonalak mögött végrehajtásra kerülő légi csapások számára. A harctéri parancsnokok mind nagyobb mértékben igénylik a nagy felbontóképességű légi fényképezés alkalmazását, amely biztosítja az ellenséges célpontok nagy távolságból történő észlelését, azonosítását és helyzet meghatározását, valamint a célpont csapás által okozott sérülésének becslését és szükség esetén a légi csapás megismétlését. A kiváló minőségű valós képanyag szükségessége a döntéshozatal számára oda vezet, hogy a korábbi nedves film technológia lecserélésére mind nagyobb mértékben kerülnek széleskörű felhasználásra a látható spektrumban, vagy az infravörös hullámsávban az elektrooptikai (EO) technológiák, melyeket teljesen új komputer-algoritmusok, nagy adatátviteli sebességek és fejlett kommunikációs rendszerek alkalmazása támogat. A cikk részletesen ismerteti a repülőfedélzeti felderítő konténepek alkalmazásának tapasztalatait az iraki hadműveletek során. E tapasztalatok általában kedvezőek, azonban a felderítő teljesítőképességben egy rés alakult ki, melyet a nem megfelelő erőstruktúra (hiányzik a fegyvernemi platformok, szenzorok és földi állomások közötti kommonalitás), az információ-elosztó rendszerek gyengesége, és a feladatmegszabás folyamatának összefüggéstelensége okoz. E hiányosságok kiküszöbölése változtatásokat követel a fedélzeti légi felderítés megvalósításának négy pillérében, nevezetesen a berendezésekben; a doktrínában; a szervezetben és a kiképzésben.

A cikk részletesen kitér a harcászati légi felderítésen belül az u.n. felderítési ciklus három folyamatának (adatgyűjtés, adatfeldolgozás és előállítás, valamint elosztás) átfogó ismertetésére. A cikk nagy teret szentel a vadászrepülőgépekre felszerelhető felderítő konténepek különböző típusainak részletes ismertetésére, valamint a folyamatban lévő fejlesztésekre.

„A helikopter éve” Törökországban

Úgy tűnik, hogy 2005. „A *helikopter éve*” lesz Törökországban. Februárban a Török Hadiipari Államtitkárság (SSM) nemcsak a régóta várt ajánlatkérést adta ki az ATAK harci helikopter projekt felújított formában történő „*újraélesztésére*”, de két különálló információkérést is kibocsátott kiegészítő forgószárnyas projektek megvalósításához. A felújított ATAK projekt 91 harcászati támadó és felderítő helikopter fázisokra bontott, egymás után következő csoportokban történő beszerzését irányozza elő a Török Szárazföldi Erők parancsnoksága követelményeinek kielégítésére. *A cikk részletesen ismerteti az ajánlatkérés tartalmát, az ATAK projekt felépítését, s a helikopter szerkezetével, fegyverzetével és harci alkalmazásával kapcsolatos követelményeket.*

Az ajánlatkérés négy külföldi cég részére került megküldésre melyek a következők:

- Boeing (AH-64D APACHE LONGBOW);
- Bell Helicopter Textron (AH-1Z KING COBRA);
- Sikorsky Aircraft (felfegyverzett S-70 BLACKHAWK), és a
- Kamov (Ka-50-2 ERDOGAN).

A SSM legkésőbb 2006 első negyedében szándékozik befejezni a különböző ajánlatok értékelését, s az év közepe táján aláírni a vonatkozó szerződést a győztes ajánlattevő céggel. Az első helikopterplatform leszállítása 2007 második felében várható.

Tájékoztatás a V-22 Osprey programról

Mint ismeretes a program kezdeti szakaszában több szerkezeti és aerodinamikai probléma merült fel, melyek a tesztek folyamán a 90-es évek elején katasztrófához vezettek. 2000-ben is lezuhant két V-22 tesztelés közben. Ezért 2002-ig felfüggesztették a kísérleti repüléseket, amikor is meghatározásra kerültek azok a szerkezeti megoldások és repülési eljárások, melyek bevezetésével és alkalmazásával csökkenthető a repülőeszköz dönthető forgószárnyai örvény-gyűrű állapotba való kerülésének valószínűsége. A problémákat végül is sikerült megoldani, s jelenleg a program stabilizálása és már a repülőeszköz eladásával kapcsolatos kérdések kerülnek előtérbe. Az USAF V-22 programmenedzsere szerint a V-22 58 millió USD egységára a perspektivikus piaci

igényeket is figyelembe vevő célkitűzés, melyet 2010-ig terveznek elérni.

A Haditengerészet 360 MV-22 változatú repülőeszköz beszerzését tervezi a csapatok és utánpótlás szállítására. A légierő tervei pedig 50 CV-22 változatú repülőeszköz beszerzését tartalmazzák speciális műveletek végrehajtására. A Haditengerészet részéről további 50 MV-22 beszerzése is várható a személyi kutató-mentő tevékenységgel, valamint a flotta logisztikai támogatásával kapcsolatos feladatok végrehajtására. A V-22 Osprey a kezdeti hadműveleti teljesítőképességet a Haditengerészetnél várhatóan 2007 első negyedévének végén a Légierőnél pedig 18 hónappal később fogja elérni.

Jelenleg nyolc MV-22 felhasználásával jól halad a típus folyamatban levő hadműveleti értékelése. *A cikk részletesen ismerteti a tesztelési programot, s az eddigi végrehajtás tapasztalatait. A V-22 MV-22 és CV-22 változatai a Tengerészgyalogság elavult CH-46 és CH-53 helikoptereit, illetve a Légierő MH-53J és MH-60 helikoptereit fogják leváltani.*

Megjelennek a mikrohullámú fegyverek

Mikrohullámú energia-impulzusok alkalmazásával a Raytheon cég kutatóinak sikerült több mérföld távolságból megsemmisíteniük egy vállról indított légvédelmi rakétát. A nagyenergiájú mikrohullámú (HPM) prototípus fegyver által kibocsátott nagyenergiájú impulzus áthatolt a rakéta fémrészein keresztül és bejutott annak számítógépébe és irányítórendszerébe. Az energiacsúcs elegendő volt ahhoz, hogy a másodperc töredéke alatt tönkretegyje az elektromos szerkezeti összetevőket és olyan mértékben összezavarja a számítógép memóriákat, hogy a rakéta letérjen a cél felé mutató irányról. A HPM technológia a Raytheon cég Vigilant Eagle („Éber Sas”) elnevezésű rendszerének központi elemét képezi. A rendszer feladata a repülőgépek védelmének biztosítása a vállról indítható rakéták, vagy hordozható légvédelmi rendszerek (Manpads) ellen a fel- és leszállási műveletek folyamán. *A cikk részletesen ismerteti a Vigilant Eagle rendszer működési elvét, főbb szerkezeti elemeit, a rendszer repülőtéren történő telepítésének szabályait, valamint általában a HPM fegyverrendszerek előnyeit a lézer fegyverrendszerekhez képest.*

Tájékoztató a francia Rafale vadászipülőgép program helyzetéről

Ez az év egy konszolidációs időszakot képvisel Franciaország Rafale vadászipülőgép programja számára. Terv szerint halad a repülőgépek gyártása a francia Légierő és Haditengerészt számára. Franciaország tervei 294 db Rafale vadászipülőgépet tartalmaznak, mely gépmennyiség zömét (234 db) a Légierő fogja átvenni. E mennyiségből már 82 db repülőgépre van szerződés, s jelenleg átlagosan havonta egy repülőgép kerül leszállításra az ipar részéről. A többfeladatú Rafale-t 80 %-ban azonos szerkezetű három változatban gyártják. A Légierő a „B” és „C” változatokat, a Haditengerészet pedig az anyahajóról alkalmazható „M” változatot fogja üzemeltetni. A teljesítőképesség vonatkozásában három szabvány szerint alakítják ki a repülőgépeket, melyek a következők: a légifölényt biztosító F₁ szabvány, valamint az F₂ és az F₃ szabvány, melyek fokozatosan bővülő földi csapásmérő és többfeladatú teljesítőképességet fognak biztosítani. ***A cikk részletesen ismerteti a B, C, és M változatokat, illetve az F1, F2 és F3 szabványok szerinti konfigurációkat.***

Amennyiben a Rafale ipari csoport képes lesz biztosítani a francia kormány előzetes megbízásában meghatározott 294 repülőgépre vonatkozó rendelések teljesítését, az ország legalább 2040-ig egy hatalmas csapásmérő erővel fog rendelkezni.

Az UCAV eszközök és a jövő katonai repülése

A 20-ik évszázad utolsó évtizede és különösen az 1991 évi Öbölháború óta a pilótanélküli repülőeszközök (UAV) és a pilótanélküli harci repülőeszközök (UCAV) a modern harctér olyan állandó jellemzőjévé váltak, hogy jelenleg már nélkülözhetetlenek a katonai műveletek számára, sőt versenyeznek a hagyományos „ember által vezetett” repülőplatformokkal.

Az UAV és UCAV eszközök között sok a hasonlóság, azonban a technológia és teljesítőképesség vonatkozásában jelentős különbségek is vannak. A jelenleg fejlesztés alatt álló UCAV eszközök nem UAV eszközökből származnak, hanem inkább a repülőeszközök teljesen új generációját képezik, melyek egyre növekvőbb fontosságú szerepet játszanak a légierőkben.

A cikk részletesen ismerteti az eddig rendszeresített, vagy fejlesztés alatt álló UAV eszközöket, melyek felderítési, megfigyelési és EW feladatok végrehajtására kerülnek felhasználásra. ***A cikk további fejezetei lényeges elemzéseket tartalmaznak, melyek az alábbi kérdésekkel és területekkel kapcsolatosak:***

- Az UCAV eszközök és a védelmi repülés jövője;
- Az Európai UCAV programok (NEURON, Replica, SHARC, FILUR, SKY-X, SCAFE);
- Az US UCAV programok (X-45, X-47);
- Kilátások és következmények;
- Az európai biztonsági és védelmi politika (ESDP) és a jövő háborúi.

Az európai UAV, UCAV fejlesztésekkel kapcsolatban jelenleg az a helyzet, hogy a fejlesztő kapacitások szétforgácsolódnak az egyes országok és cégek között, a fejlesztési koncepciók eltérőek, s ez odavezet, hogy nincs biztosítva a különböző UCAV rendszerek vonatkozásában a csereszabatoság és az interoperabilitás.

Az amerikai és európai UCAV eszközökkel kapcsolatos fejlesztéseket vizsgálva önkéntelenül is felvetődik a kérdés: ***kompatibilisek lesznek – e az amerikai és európai UCAV eszközök?*** Nehéz válaszolni erre a kérdésre, azonban az biztos, hogy amennyiben a rendszerek nem lesznek sem csereszabatosak, sem pedig interoperabilisek (központi és/vagy harcászati vezetési szinten) elkerülhetetlenül egy technológiai repedés fog keletkezni a NATO szövetségesek között.

A hálózat-centrikus hadműveletek és a pilótánélküli UAV, UCAV repülőeszközök, valamint a személyzetnélküli szárazföldi UGV és haditengerészeti USV és UUV robotok teljesítőképességei az Egyesült Államok felfogásában a jövőt képviselik. Ezek olyan erő-sokszorozó tényezők, melyek a háborúk megnyerésére és az elrettentés szerepkörének betöltésére vannak kialakítva. A DARPA Ügynökség szakértői a személyzettel ellátott és pilótánélküli támadó repülőeszközök keverékének alkalmazását képzelik el ugyanazon harc feladat egymással együttműködésben és ugyanazon légtéren belül történő végrehajtására. E koncepció megvalósítására, felhasználásra kerül mind az előreprogramozott mesterséges intelligencia, mind pedig a távvezetés és távirányítás. A távvezetés és távirányítás alkalmazásával egy földi egység-

től utasítások adhatók az UCAV eszközöknek és a gépszemélyzettel ellátott repülőeszközök parancsokat kiadó pilótáinak. Ezek az UCAV eszközök levegő-föld, valamint levegő-levegő teljesítőképességekkel fognak rendelkezni. ***A gépszemélyzettel ellátott repülőeszközök sokkal nagyobb mértékben lesznek túlélőképesek, mint az UCAV eszközök, mivel elsődleges funkciójuk az UCAV eszközök által végrehajtásra kerülő támadás nagy távolságból történő felügyelete, s egy légiharc kialakulása esetében pedig az UCAV eszközök is beavatkozhatnak, s azonnal megtámadhatják az ellenfél repülőgépeit.***

Az USA 2001 pénzügyi évére vonatkozó védelmi költségvetési törvény kikötése szerint: ***„a Fegyveres Erők célja kell hogy legyen a személyzetnélküli, távirányított technológia rendszerbeállításának olyan szintű elérése, hogy 2010-re a hadművelleti mélységben történő támadást végrehajtó erők repülőeszközeinek egyharmada pilótánélküli repülőeszköz legyen.”***

A szárazföldi és tengerészeti erők személyzet nélküli harci eszközei (UGV, USV, UUV) vonatkozásában jelenleg hasonló koncepció tanulmányozását végzik. E rendszerek jelenlegi és jövőbeli jellemzőin és teljesítmény-szintjein túlmenően azonban a legnagyobb kihívást egy új (amerikai) C4ISR architektúra létrehozása képezi. Ez az architektúra ***„univerzális”*** lesz olyan vonatkozásában, hogy fokozatosan összekapcsolja egymással az US összes védelmi rendszereit (mind a harcászati mind pedig a stratégiai szárazföldi,- tengerészeti,- légi- és űr rendszereket). Ezáltal kialakul a ***„hálózatok hálózata”*** – vagyis egy mind nagyobb mértékben automatizált és intelligens rendszer, melynek célja az amerikai katonai erő és fölény minden területen való létrehozása.

Az US stratégiai fejlesztésének mindent-átfogó technológiai gyűjtőpontba állítása még az amerikai politikai és katonai intézményeken belül is kritikában részesült, azonban a jelenlegi adminisztráció elhatározott marad abban, hogy fegyveres erőit (és az egyes katonáit) a 21. század technológiai erőjévé változtassa.

E politikának azonban egyenes következményei vannak a transzatlanti kapcsolatok és az US és európai rendszerek interoperabilitása számára. ***Az európaiak egy stratégiai dilemmával kerülnek szembe:*** végülis vagy úgy döntenek, hogy az amerikai rendszerbe beintegrálódnak (biztosítva ezáltal a megnövelt interoperabilitást), vagy pedig a saját hálózataik kifejlesztésére összpontosítanak olyan modulfelépítésű struktúra kialakításával, amely adaptálható az európai, vagy a transzatlanti koalíciók számára.

Az interoperabilitás nagyon fontos minden katonai rendszer számára, azonban abszolúte lényeges az UAV és UCAV rendszerek és a katonai robotok részére. Vannak azonban olyan jelentős, megoldandó problémák, melyek a frekvenciákkal (kommunikációkkal), a légtérkezeléssel, valamint a vezetéssel és irányítással kapcsolatosak. *Ezenfelül a rendszerek között egyéb eltérések is vannak, melyek az alábbiakban foglalható össze:*

- Különböző felhasználási koncepciók léteznek;
- A többé-kevésbé automatizált rendszerek és a nagyobb humán komponenssel rendelkező rendszerek állandó keveréke van jelen;
- Különböző adatfeldolgozó protokollok és adatfolyamatok léteznek, melyek vonatkozásában biztosítani kell a kezelést és feldolgozást.

Euro-atlanti szinten a NATO a felelős a szövetségesek között egy „közös nyelv”, valamint egy közös rendszer meghatározásáért. Logikailag az **EU katonai testületei** és az **Európai Védelmi Ügynökség (EDA)** kell hogy *dolgozzanak egy olyan közös európai szabvány létrehozása irányában, amely garantálja az interoperabilitást és a csere-szabatoságot és amely egy referenciát is biztosítana az európai és amerikai rendszerek közötti kölcsönhatás és kapcsolatok számára.*

Ha nincs ilyen közös erőfeszítés – ami viszont megkívánja az Egyesült Államok részéről az Európával való együttműködési hajlandóságot a személyzet-nélküli eszközök minden típusával kapcsolatos projektek területén – az amerikai és európai erők egy 2015 körüli időponttól kezdve már nem lesznek többé képesek közös hadműveletek végrehajtására alacsony és közepes intenzitású konfliktusokban a technológiai hadviselés alkalmazásával. *Miután elérték a kitűzött célt (az össz támadó kapacitás 30 %-ának pilóta nélküli repülőeszközökkel történő biztosítását), az Egyesült Államok repülőerői (az US Légierő, az US Haditengerészet repülőerői és az US Tengerészgyalogság repülőerői) viszonylag nagyszámú és olcsó pilótanélküli repülőeszközökkel fognak rendelkezni, melyek könnyebben alkalmazhatók és beintegrálásra fognak kerülni az US globális hálózatába.* Egy ilyen helyzet csak kevés teret hagy a gépszemélyzettel ellátott európai repülőeszközök számára, melyek képtelenek lesznek a mellettük körös-körül tevékenykedő UAV eszközök irányítására, vagy a velük szükséges kommunikálásra. Amennyiben ez a forgatókönyv kibővül úgy, hogy a száraz-

földi és tengerészeti robotokat (a személyzet nélküli víz alatti és felszíni vizijárműveket) is magába foglalja, egy „*Mars kontra Vénusz*” munkamegosztás fog kialakulni, melyben a Mars (az US) fogja megvívni és megnyerni a háborúkat, a Vénusz (Európa) pedig a békefenntartással kapcsolatos feladatok végrehajtását fogja menedzselni a területen (az US nevében).

Összegzésként megállapítható, hogy az európai UAV/UCAV és szárazföldi/tengerészeti robot projektek, valamint egy autonóm európai hálózat-centrikus teljesítőképesség kifejlesztésére irányuló erőfeszítések sikere, vagy sikertelensége fogja meghatározni azt, hogy Európa egy igazi, vagy csupán egy kiegészítő szövetségessé váljon.

TÁJÉKOZTATÓ –INFORMÁCIÓ

TÁJÉKOZTATÓ A HONVÉDSÉG MINŐSÍTETT IDŐSZAKI IGÉNYTERVEZÉSÉRŐL, VALAMINT A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS KIEMELT FELADATAI ELŐKÉSZÍTETTSÉGÉNEK HELYZETÉRŐL

Jároscsák Miklós¹

A katonai logisztika béke gazdálkodási és ellátási feladatai követelmények szerinti megvalósítása mind a központi,- mind a csapat tagozat szakállományát folyamatos kihívások elé állítja. Ezen belül leginkább a támogatás minőségi előkészítése és az adott feltételrendszer közötti kontraszt élesedik, mivel a fejlesztési és fenntartási lehetőségek változatlansága mellett a napirenden lévő szervezeti –működési átalakítások, a 10 éves időszakot átfogó feladat alapú erőforrás és költségtervezés szakszerű folytatása a szakmai alapok mélyéig hatolnak.

Ugyanakkor nem hanyagolható el, az alaprendeltetéshez tartozó feladatok katonai logisztikai hátterének megteremtése és folyamatos biztosítása sem, amelyek közül kiemelkedik a minősített időszaki igények tervezése, valamint a Befogadó Nemzeti Támogatás (a továbbiakban: BNT), katonai logisztikai előkészítése.

Ezeken a területeken végbement pozitív irányú elmozdulások számos eredményt produkáltak és bizonyítékát adták a szakállomány magas fokú elkötelezettségének. *Írásom célja éppen ezért nem más, mint a két szakterület jelenlegi nehézségein túlmutató pozitívumok közreadása, illetve azok közvetlen kihatásainak értékelése.*

I. A honvédség minősített időszaki igényeinek tervezése

A honvédség minősített időszaki igényeinek tervezése döntően a katonai logisztikai szervezetek anyagnem felelős, ágazati rendszeré-

¹ Dr. Jároscsák Miklós ezredes PhD., HM Védelmi Hivatal 3. sz. területi igazgató.

ben megvalósuló feladatot jelent. Ezen a ténymegállpításon nem változtat, hogy 2001. és 2003. évek között a tárca szintű szakmai koordinációt az időközben megszűnt **HM Gazdasági Tervező Hivatal** folytatta, mely szervezet tevékenységével nagymértékben hozzájárult a minősített időszak feladatok, valamint az erőforrás és költségtervezés összefüggései feltárását előtérbe helyező elméleti megalapozáshoz.

Tagadhatatlan, hogy a **HM Gazdasági Tervező Hivatal** feladatrendszerében a minősített időszak igények tervezési módszertanát, a felső szintű koordinációt és kapcsolattartást egy 9 főből álló osztály alkotta meg, illetve végezte. Az osztály tevékenysége által a tervek megalapozottsága vonatkozásában kedvező változások indultak el.

Az új tervezési alapok elgondolása és alkalmazásba vételének előkészítése arra a több, mint tízéves időszakot átfogó, tudományos igényű elvégzett helyzetelemzésre épült, amelyből olyan összegzett következtetéseket lehetett levonni, mint:

- A honvédség minősített időszak igényei nagyságrendjüket és összetételüket illetően megközelítően ugyanazon a skálán mozgottak;
- A tervezési alapok a feladatrendszerben és a szervezetekben bekövetkezett folyamatos változások következtében korábbi stabilitásukat nem tudták megőrizni;
- A haderő béke hiányainak pótlására szinte rendszeressé vált a felhalmozott tartalékok ellátásba vonása, amellyel egyenes arányban növekedett a minősített időszak igények nagyságrendje;
- Tervezési módszertan tekintetében – elsősorban a gyakori változásokat követni képtelen szükségleti tervek bizonytalansága miatt – előtérbe került a bázis szemléletű módszerek alkalmazása;
- Az 1990-es évek elején kidolgozott szabályozások aktualizálása a gyakori változások miatt nem valósulhatott meg, aminek következménye döntő mértékben kihatott a tervek összeállítására és tervezést követő folyamatok végigvitelére;
- A 2003. évben életbe lépett új szabályozás szakterületekre történő lebontása, a korábbi ágazati szintű utasítások, intézkedések hatályon kívül helyezése nem történt meg, amiből adódóan a két tervezési rendszer öntörvényű alkalmazása került előtérbe;

- A tervezési folyamatok végkimenetén, az igények lebiztosítási helyzete is bizonytalanra vált, aminek oka egyrészt a visszaigazolások egy részének elmaradása, másrészt a visszaigazolt teljesítések háttérének feltáratlansága volt.

A **2004.** évre kialakult helyzet ismeretében, a korábbi évekkel azonos feltételek között került sor a honvédség minősített időszakos igényei **131/2003. (VIII.22.) Korm. rendelet** szerinti tervezésére és a tárcsa igények beépítésére a **2004-2007** éveket felölelő **Védelmi Alaptervbe**. Ezt a feladatot átvett hatáskörében már az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság** végezte el, ahol a feladat átvételével egyidejűleg elindult a területen felhalmozódott problémák tételletes feltérképezése, a kialakulásukat előidéző okok feltárása, továbbá azok alapján a honvédségen belül, illetve a polgári együttműködőkkel megoldandó feladatok megfogalmazása.

Ebben a munkában az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság** tevékenységét tárcán belül a HM Védelmi Hivatal, tárcán kívül a **Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Védelmi Koordinációs Főosztály** segítette.

A fenti három szervezet együttműködésének eredményeként a **2004-2005** évi minősített időszakos katonai igények összeállítása formailag már az **új kormányzati szabályozás** szerint valósult meg, tartalmilag azonban az anyagnem felelős szakágak többségénél a tervdokumentumok nem szakítottak véglegesen a korábbi időszakok örökségeivel.

Ez a helyzet – az általa hordozott gondok ellenére – természetesen tekinthető, hiszen a tervezési időszakot közvetlenül megelőzően folyt az egész haderőre érvényes védelmi felülvizsgálat, majd annak befejezését követően kezdődött el az önkéntes rendszerű, professzionális haderőre történő áttérés előkészítése, valamint a szervezeti változások ütemezett végrehajtása. Mindezek közvetlen kihatást gyakoroltak az új feladatrendszerű és struktúrájú haderő minősített időszakos szükségletei alakulására, mely tényezőket mind az elvek oldaláról, mind a doktrínális szabályozások magújítása vonatkozásában figyelembe kellett venni a tervező állomány részéről.

A **2005.** év elejére kialakult helyzet értékelése alapján az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság**, valamint a **HM Védelmi Hivatal** vezetése egységesen állást foglalt a honvédség minősített időszakos igényeit rögzítő tervek felülvizsgálata mellett. *(Lásd: 1-2. számú vázlatok).*

A felülvizsgálat eredményes végrehajtása érdekében az alábbi célokat fogalmazta meg:

- Elsődlegesen alapozni kell a 2003. évben lezárt védelmi felülvizsgálat megállapításaira és az azokra épülő döntésekre, amely mellett fel kell használni az elmúlt években elfogadott **Nemzeti Biztonsági Stratégia**, valamint a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló **2004. évi CV. törvény** vonatkozó előírásait;
- Szakítani kell a korábbi haderőstruktúrák adatállományával és a tervezést a jelenlegi haderő ambíció szintjeiből kiinduló képességekre, illetve az azokat szolgáló feladatrendszerekre kell építeni;
- Alkalmazkodni kell a **131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet** tervezési módszertanához;
- Érvényesíteni kell a képességek elérését biztosító feladatok erőforrás és költség oldalú megalapozását, amellyel összefüggésben ki kell szűrni a feladat – pénzigény közvetlen összekapcsolását;
- A tervezést egységes alapokra kell helyezni és azokat következetesen kell alkalmazni valamennyi szakterület vonatkozásában;
- A tervek felülvizsgálatát a tervező szervek felelős vezetői részvételével kell lefolytatni a szükségessé váló döntések gyors meghozatala érdekében;
- A terv felülvizsgálata nyomán derüljön fény valamennyi hiányosságra, ugyanakkor legyen teljesen tiszta az elvégzendő korrekciók indokoltsága és tartalma.

A felülvizsgálat célkitűzései összefoglalóan a **131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet** szerinti **Védelmi Alapterv** első évre átadott tárca igények átdolgozására, a hiányosságok felszámolására irányultak.

A közösen kialakított és a **Honvéd Vezérkar** által jóváhagyott rendező elvek alkalmazásával, valamennyi szakterületre kiterjedően elemzés tárgya lett a honvédség **2004.** évre visszaigazolt terveinek adatállománya, részletesen felmérve a megadott igények indokoltságát.

Ebben a folyamatban sikerült kiszűrni, illetve korrigálni az időközben megalapozatlanná vált igényeket. Ugyanakkor teljesült, hogy a

2006. évre szóló tervekben már részben feladatokhoz kötött erőforrás és költségigények jelenjenek meg.

A tervfelülvizsgálat eredményeként a **2006.** évi minősített időszaki tárcaigények megalapozottsága teljes mértékben helyére került, amely kapcsán összességében, *mintegy 40 %-os igénycsökkenés* állt elő. Ez az igénycsökkenés azon túlmenően, hogy enyhíti a nemzetgazdaság leterheltségét, a mellett csökkenti az importbeszerzések forrásigényét.

A honvédség megalapozottabb minősített időszaki igényei a lebiztosításban meghatározó szerepet betöltő Gazdasági és Közlekedési Minisztérium mellett a Fővárosi-, Megyei Védelmi Bizottságok ezirányú jövőbeni tevékenységére is pozitív hatást fognak gyakorolni.

Összességében a közel két hónapot igénybe vevő tervfelülvizsgálat számos, jövőre előre mutató tapasztalatot hozott. Ezek közül kiemelését érdemel, hogy célszerű *minden év tervezési időszakának részévé tenni a különböző szakterületekhez tartozó minősített időszaki igények indokoltságuk, illetve a mindenkori helyzet szerint aktualizált rendező elvek szerinti áttekintését,* valamint a tervek FELADAT – ERŐFORRÁS – KÖLTSEGEK oldalú megalapozottságának felmérését.

További tapasztalatokból adódó feladat az *aktualitásukat veszített* tárca szabályzók kiváltása és a **131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelet** tervezési módszertanához illeszkedő tervezési rend általánossá tétele.

Mindezekkel a honvédség, mint követelménytámasztó felelősségi körébe tartozó minősített időszaki igénytervezés helyzete hosszabb távra vonatkozóan konszolidálható.

II. A BNT katonai logisztikai feladatainak előkészítettsége

A Befogadó Nemzeti Támogatás honvédségre háruló feladatai döntően a katonai logisztika területére koncentráltak. Elég, ha csak a valós NATO műveletek támogatásában történő részvételre, a szövetségben a BNT-hez kapcsolódó kötelezettségeink – **Központi Adatbázis** létrehozása, valamint a **Képesség Tervező Katalógus** megalkotása – teljesítésére, a parancsnoki és törzs felkészítésre és nem utolsósorban az *egyetemi keretek közötti célirányos oktatási programokra* gondolunk.

A BNT katonai logisztikai feladatai előkészítése terén *közel tíz év óta tudományos igényességgel kialakított* elméleti alapokra építve kö-

vetkezetes tervező, kidolgozó és gyakorlati tevékenység folyik. Ennek eredménye mind a célkitűzések megvalósításában, mind a továbbfejlesztési programok kimunkálásában, illetve annak ütemezett végrehajtásában példaértékűnek tekinthető. *Érdemes ezekről az eredményekről összegzetten, de azon belül a szükséges konkrétsággal számot adni az olvasó számára érdekes körülmények és a hasznosítható tapasztalatok közreadásával. (Lásd: 3. számú vázlat).*

1. Az eddig elvégzett munka főbb állomásai és tapasztalatai

A BNT katonai logisztikai feladatainak kezdete az 1995-ös évekig nyúlik vissza, amely kezdeti időszak lényegi történései és fontosabb tapasztalatai ezideig már több fórumon, illetve számos publikációban feldolgozásra kerültek. Kevésbé ismert ezért *a 2000. évtől érdemes áttekinteni* a nemzetközi szempontból is jelentős eseményeket és azok szakmai vonzatait.

a) Cooperative Support-2000 rendezvény

Hazánk BNT terén megnyilvánult konkrét segítségnyújtása elismeréseként – a központi NATO szervek egybehangzó döntése szerint – **Balatonkenesén** rendezhettük meg a **NATO** – és **PF**P tagállamok részvételével zajló *felkészítést, illetve törzsgyakorlást.* Ezen a NATO rendezvényen közvetlen ismereteket kaphattunk az összhaderőnemi szemlélettel bíró és a különböző haderőnemek logisztikai támogatására vonatkozó eljárások tematikus feldolgozásából, az elméleti és gyakorlati módszerek alkalmazásáról.

Különösen értékes és érdekes az összhaderőnemi műveletek részeként beállított BNT feladatok többnemzeti team-ek általi kimunkálásából adódó tervezési-együtműködési-vezetési problémák felszínre kerülése és azzal kapcsolatban a megoldási változatok opcionális modellezése. Az elméleti felkészítéssel párosuló gyakorláson kiemelt helyen szerepelt a meglévő szabályzók alkalmazhatóságának vizsgálata, valamint azokra építve új támogatási megoldások keresése, amelyen belül elsődlegesen a **Multinacionális Logisztikai Központok** (összhaderőnemi szinten) szerepének betöltésére helyezték a fő hangsúlyt.

Azon túlmenően, hogy az elméleti felkészítés a résztvevő személyek számára tanfolyami diplomát adott és a gyakorlatban is hasznosítható eredményekkel járt, a hazai logisztikusok is profitálhattak a rendezvény valós BNT nyújtási feladatai NATO eljárásrend szerinti tervezéséből, szervezéséből, a szerződések előkészítéséből, valamint

azok megkötéséből. Ez a nagyszabású szakmai rendezvény minden szempontból sikeresen zárult és lehetőséget adott a magyar katonai logisztika BNT képességeinek felvonultatására, az e téren megszerzett szakismeretek bizonyítására. Ezzel a lehetőséggel kollégáink maradéktalanul éltek és hosszabb távra olyan egyedülálló tapasztalatokat gyűjtöttek össze, amellyel mind az elméleti felkészítést, mind a gyakorlati tevékenységet erősíthetik.

b) A Központi Adatbázis létrehozása

Az országos szintű feladat elgondolásának kialakításában, majd a jóváhagyott elgondolás megvalósításában a ***katonai logisztika vezető szerveinek szakértői*** elévülhetetlen érdemeket szereztek. A BNT vállalásaink és kötelezettségeink között szereplő **Központi Adatbázis** létrehozásának folyamata ***közelebb hozta egymáshoz a katonai és a polgári logisztika*** prominens képviselőit magalapozva ezáltal a jövőre előremutató kapcsolatok kiszélesítését.

Az alapvető informatikai lehetőségek felhasználása mellett célirányos adatmerítésekkel kialakított **Központi Adatbázist** a polgári és katonai szakértői kör ajánlása alapján a ***BNT Tárcaközi Tervező Bizottság 2003. év őszén egyhangúlag elfogadta. Még 2003. év második felében megtörtént a Központi Adatbázis alkalmazhatóságának gyakorlati próbája, amikor a VÉDELEM-2003 közigazgatási rendszergyakorlaton***, valamint a nemzetközi feladatok kapcsán konkrét és célzott adat-szolgáltatások sikeres teljesítésére került sor.

Ma, az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság rendszergazdai felelőssége mellett működő **Központi Adatbázis megfelelő személyi, technikai és szakértői háttér biztosítottságával egyrészt szinten tartja az adatállományt, másrészt folyamatosan fejleszti az Adatbázist**, melynek lényegi ismerveiről ***e fejezet 3. pontja*** nyújt tájékoztatást.

c) A BNT Képesség Tervező Katalógus kidolgozása

A **2003.** évben létrehozott Központi Adatbázissal teljesült a **Képesség Tervező Katalógus** kidolgozási folyamata elindításának alapvető feltétele, amely a vonatkozó NATO dokumentumok és ajánlások alapján 2004. év tavaszán realizálódott. Ismerve a Központi Adatbázis polgári és katonai vonatkozású és célirányosan kialakított adatállományát, valamint a NATO ezirányú ajánlásait nem volt kétséges, hogy **2004.** év folyamán valamennyi feltétele rendelkezésre áll a feladat sikeres végrehajtásának.

A felkért szakértői kör és a katonai-polgári logisztikai szervek áldozatkész munkájának köszönhetően a Képesség Tervező Katalógus elkészült és kiadásra került, mind a hazai alkalmazók, mind a NATO tagállamok parancsnokságok részére. *E vállalásunk teljesítésével méltó helyet vívtunk ki magunknak az első öt NATO tagállam között.*

Tapasztalat tekintetében a Képesség Tervező Katalógus *első kiadása ágazatonkénti és szakterületenként a rendelkezésre álló képességeket és lehetőségeket teljes körűen felölelte*, ezáltal nem korlátozódott a meglévőből felhasználható, szabad kapacitások, erőforrások kimutatására. *Ez a tudatosan felvállalt kompromisszum ideiglenes jellegéből adódóan a jövőben feloldásra kerül és a Központi Adatbázis fejlesztésével összhangban a Képesség Tervező Katalógus adatállománya is változásokon fog átmenni.* A változások lényegét a szövetségesek által ténylegesen tervezhető és felhasználható képességek, erőforrások megjelenítése képezi.

2. A katonai logisztika szakállomány elméleti felkészítése

A BNT feladatok tervezésére, szervezésére és végrehajtására a katonai logisztika valamennyi tagozatában, valamint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem karain évek óta magas szintű felkészítés folyik.

A BNT egyes területeinek, illetve csomóponti kérdéskörének feldolgozása nemcsak a szakkiképzések során, hanem a parancsnoki és törzsfoglalkozások keretében is rendszeres gyakorisággal ismétlődik. Ennek köszönhetően ma már nemcsak a felszínes ismeretek birtoklása a jellemző.

Külön jelentősége van a főiskolai karon belül elindított és évek óta eredményesen folytatott „FOVR LOG” programoknak, amelyek keretében a magyar és az érintett szomszédos országok katonai főiskolai hallgatói angol nyelven, nemzetközi törzsbe szerveződve adnak számot a BNT konkrét gyakorlati feladatai megvalósításáról.

Hasonló fontossággal bír a ZMNE Logisztikai-, Haditechnikai és Közlekedési tanszék által 6 éve eredményesen előkészített és lefolytatott „MAGLITE” gyakorlatsorozat, amelyhez a NATO tagállamok és a PFP országok delegáltjai is csatlakoznak.

Az egyetemi BNT felkészítés zálogát két elkötelezett tanszékvezető – *Prof. Dr. Báthy Sándor és Dr. Pohl Árpád* – tartja a kezében, ami

egyben garanciát jelent a katonai logisztika felkészült vezetői utánpótlásának biztosítására.

3. A BNT előkészítés napirenden lévő feladatai, folyamatban lévő fejlesztései

A katonai logisztikai szakértőkre épülő szakmai kör jelenleg a BNT 2005. évre meghatározott feladatain dolgozik, amelyek közül egyes feladatok kormányhatározatban szerepelnek, más feladatok viszont programszerűen vannak napirenden.

Fontossági sorrend felállítása nélkül a BNT folyamatban lévő feladatai, fejlesztéseinek helyzete a következőkben összegezhető.

BNT Tervezési Módszertani Útmutató kidolgozása

Ez a kormányhatározatban rögzített feladat valamennyi tárca bevonásával kerül végrehajtásra abból a célból, hogy a polgári és katonai BNT tervező állomány részére egy egységesen alkalmazható tervezési módszertan álljon rendelkezésre. Ezen túlmenően fontos eleme a feladatnak a tervek rendszerének kialakítása az ágazati alrendszerek szintjétől egészen a kormányzati szintig.

A BNT Tervezési Módszertani Útmutató két fő részből áll. Első része az általános tervezési eljárásrendet és módszertant rögzíti, tartalmazza a különböző szinten kidolgozandó tervek lényegi összetevőit, míg a második része a tervdokumentumok kitöltésének módszertanáról szól. A kidolgozó munka jóváhagyott szinopszisa szerint ez év augusztus hónap közepére elkészült az Útmutató első változata, amely már a legaktuálisabb NATO BNT tervezési alapidokumentumokra épült (AJP 4.5. A 2005. májusában elfogadott új dokumentuma).

Az első változat véleményeztetése, a vélemények feldolgozása és a véglegesítés fázisait követően az Útmutató elfogadásra 2005. év novemberében a BNT Tárcaközi Tervező Bizottság elé kerül. Jóváhagyást követően 2006. év tavaszán az Útmutató a polgári és katonai tervező szervek számára rendelkezésre fog állni. (Lásd: 4-8. számú vázlatok).

Állandó Egyetértési Megállapodás

Szintén kormányhatározatban rögzített BNT feladat, amelynek végrehajtási szintje időarányos. Jelentősége abban áll, hogy aláírása esetén számos BNT előkészítési területen lerövidíthető az adminisztratív tevékenységek időszükséglete.

A dokumentum tervezet több közös egyeztetésen ment keresztül a **NATO SHAPE** és a **Honvédelmi Minisztérium** szintjén és jelenleg a végső, tárcaközi egyetértés stádiumában áll. A tárcaközi egyeztetést követően megtörténik a szöveg véglegesítése és azt követően a dokumentum kétoldalú aláírásra kerül előterjesztésre.

A BNT Központi Adatbázis fejlesztése

Jelenleg az adatbázis programrendszerének fejlesztése van folyamatban, amelynek lényege egy magasabb szintű adatbázis kezelő program közbeszerzési eljáráson keresztül történő beszerzése, installálása és az új rendszer felkészítése az aktualizált és kibővített adatállomány feldolgozására, valamint az adatszolgáltatás sokoldalú szakmai követelmények kielégítő teljesítésére.

Az új adatbázis kezelő szoftver beépítésével ez év végéig számunk, amellyel párhuzamosan el kell végezni a meglévő adatállomány értékelését, az új adatbekérésekhez szükséges elemzéseket, ezekre építve meg kell szervezni a tárcákat és az országos hatáskörű szerveket érintő adatbekéréseket.

Erre a feladatra a 2006. év során kerül sor azzal az igénnyel, hogy 2007. évre egy olyan minőségileg új adatbázis álljon rendelkezésre, mely megalapozhatja a BNT Képesség Tervező Katalógus új kiadásának előkészítését.

Összességében a tájékoztató érintett területein folyó tevékenység átfogó bemutatása, a tárcán több vonatkozásban túlmutató jellege és összefüggései alapján – reményeim szerint– közel teljes képet adhat és megfelelően érzékelteti a katonai logisztika szerepvállalásának megváltozott és egyre bővülő tartalmát. Mind a minősített időszaki igények tervezése, mind a BNT előkészítése vonatkozásában konkrétan kimutatható fejlődési irányok érvényesülnek, amelyek számos eredmény elérését tették eddig is lehetővé.

Az elindított fejlesztési folyamatok nem rövidtávra szólnak, amiből azt is látni lehet, hogy a katonai logisztika vezetése különös hangsúlyt helyez e két frekvenciára, a nemzetgazdaságra és a polgári szférára egyaránt kihatással bíró területre.

Remélni lehet, hogy a fejlődést jelenleg mozgató tendenciák erősödni fognak és a kitűzött célok megvalósulhatnak.

Felhasznált irodalom:

1. 3010/2005. Kormányhatározat a védelmi felkészítés egyes feladatairól.
2. 131/2003. (VIII. 22.) Kormányrendelet a gazdaság mozgósítás előkészítéséről.
3. 176/2003. (X. 28.) Kormányrendelet a BNT feladatairól.
4. 9/2005. (Hk 4). HM utasítás a BNT tárcaszintű szabályozásáról.
5. AJP 4.5. BNT tervezés doktrínális elvei és módszerei.
6. NATO logisztikai Kézikönyv.
7. Saját jegyzetek.

A HONVÉDELMI TÁRCA MINŐSÍTETT IDŐSZAKI IGÉNYEI TERVEZÉSÉNEK ÖSSZETEVŐI (2004-2005)

A TÁRCAKÖZI TERVEZŐ BIZOTTSÁG ÁLTAL 2004. ÉVRE MEGHATÁROZOTT FŐBB FELADATOK

1.) Bizottsági ügyrend kialakítása (SZMSZ elfogadása).

Végrehajtva. 2/2004 (II.27.)
TTB határozat.

2.) Képesség Tervező Katalógus kiadása.

Magyar - Angol HM KÁT
aláírással kiadva.

3.) Állandó Egyetértési Megállapodás aláírásának előkészítése.

Időarányos. NATO SHAPE
egyeztetés alatt.

4.) BNT ágazati szabályozásának végzése.

Folyamatban.
(a HM utasítás kész.)

5.) BNT tervezési feladatok irányítása, a megyei szintű Intézkedési Tervek kidolgozása.

Végrehajtva. Tervezési
rendszer elgondolás kész.

6.) A Központi Adatbázis továbbfejlesztésének informatikai megalapozása.

Rendszertervek elfogadva. A
megvalósítás folyamatban.

TERVEZÉSI ALAPFELTÉTELEK

TERVEZÉSI
FOLYAMAT
LEÍRÁSA

TERVEK
RENDSZERÉNEK
KIALAKÍTÁSA

TERVEZŐ
ÁLLOMÁNY
KIJELELÉSE

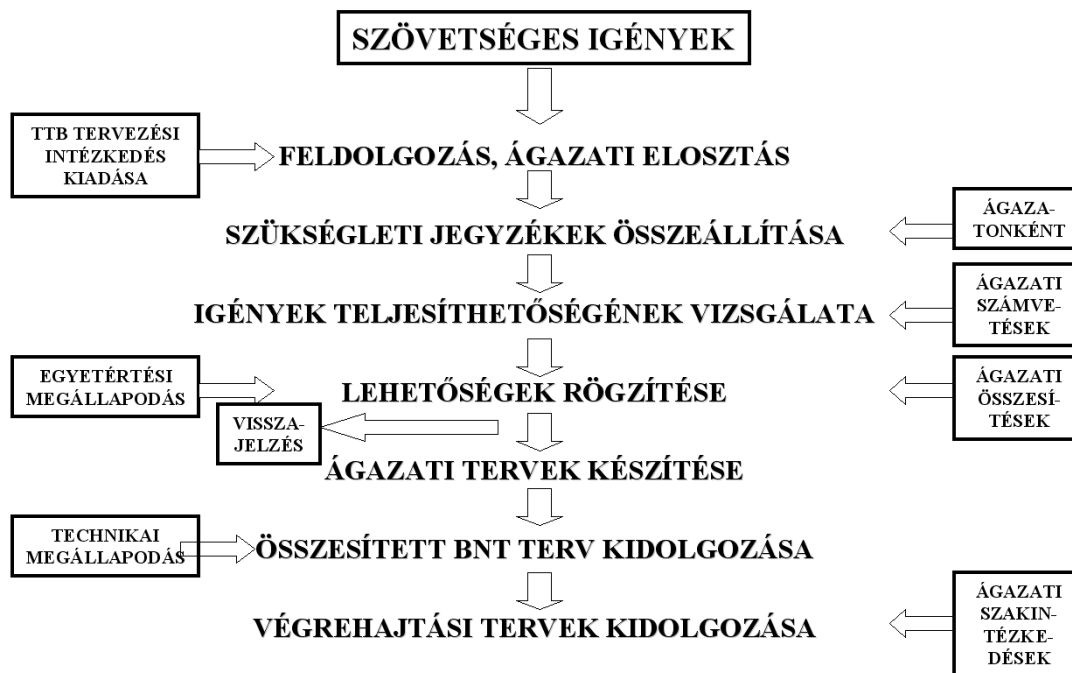
1. VÁLTOZAT
/W.SZ. 5. cikk/
2. VÁLTOZAT
/W.SZ. 5. cikken
kívül/

TERVEZÉSI
MÓDSZERTANI
ÚTMUTATÓ

TERVEZŐ
CSOPORTOK
MEGALAKÍTÁSA
ÉS
FELKÉSZÍTÉSE

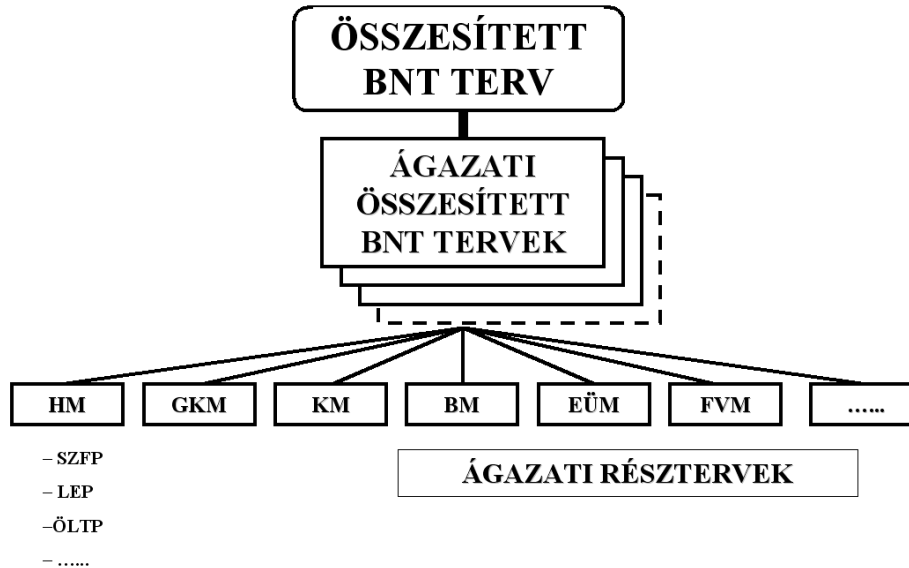
← **ÁGAZATI
SZABÁLYOZÁS** →

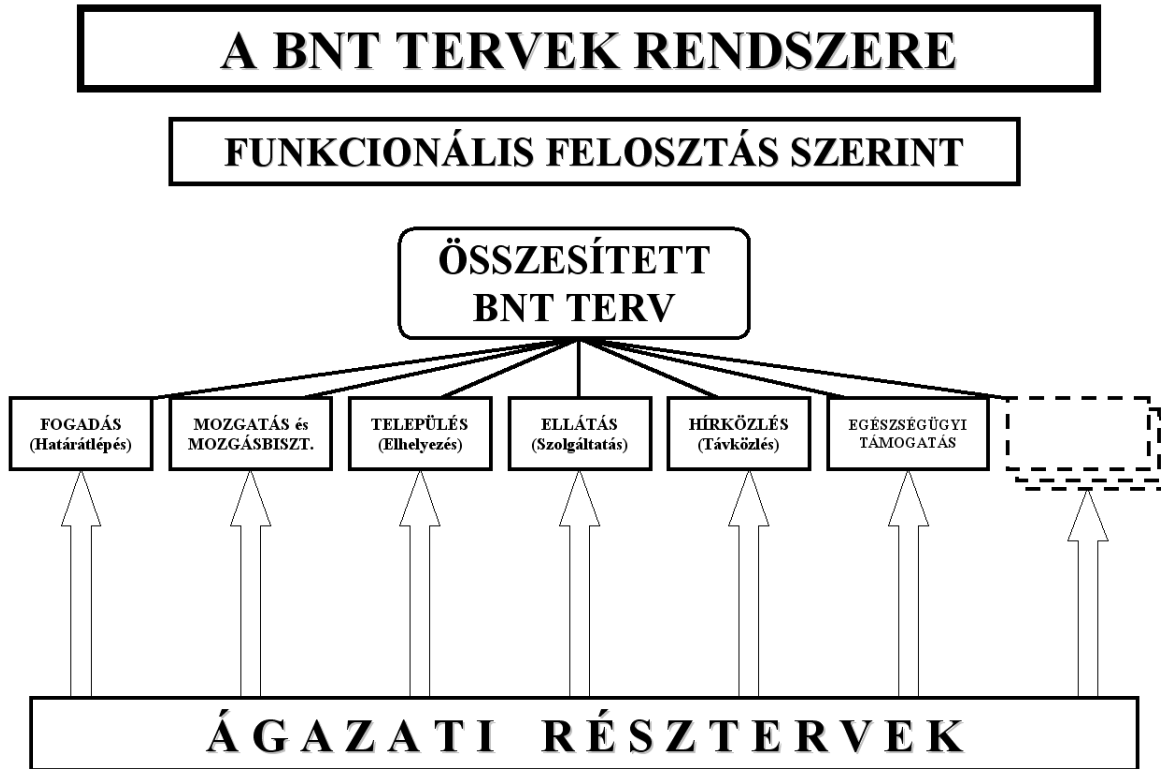
ÁLTALÁNOS TERVEZÉSI FOLYAMAT

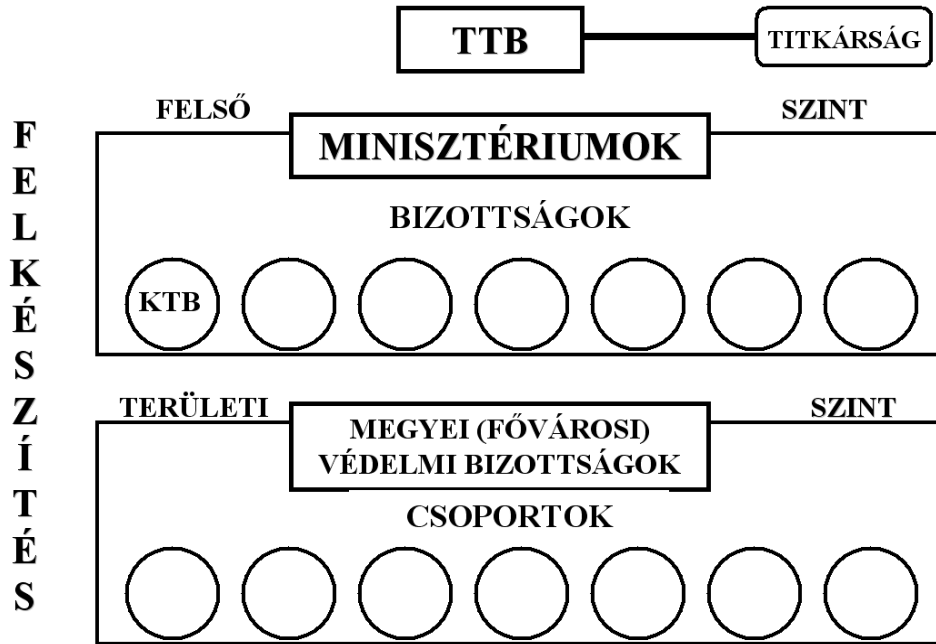
A BNT TERVEK RENDSZERE

ÁGAZATI FELOSZTÁS SZERINT

A TERVEZŐ ÁLLOMÁNY KIJELÖLÉSE

KANADAI MEGOLDÁS A RAKTÁRI FOLYAMATOK AUTOMATIZÁLÁSÁRA AZ ANYAGELLÁTÁSBAN

Berzsényi Péter¹

A kiváló kétoldalú magyar-kanadai kapcsolatoknak² köszönhetően, hat hetet töltöttem el a kanadai hadsereg logisztikai rendszerét tanulmányozva teljes vertikumában, a hadászati szinttől a harcászati logisztikai elemekig. Ezekből kiemelten a hadászati készletek raktárban elhelyezett anyagainak automatikus azonosításával foglalkozom tanulmányomban, melyet elsősorban a logisztikai vezetők, döntéshozók számára készítek, hogy ezzel megkönnyítsem a most kialakulófélben lévő Központi Logisztikai Bázis (KLB) elgondolásának kialakítását.

Összegezem a raktár üzemvitele során jelentkező kanadai problémákat, ezzel is elősegítve azok elkerülését a magyar KLB létrehozásánál. Áttekintést adok egy ilyen raktár automatikus azonosító rendszerének kialakításakor figyelembeveendő tényezőkről. Bemutatom a raktározás során használt szoftvereket, azok előnyeit, hátrányait. *A MINCOM (magyarázat lsd. 2. oldal) vállalat már több alkalommal tartott bemutatót Magyarországon, most a másik oldalról, a felhasználók oldaláról gyűjtöttem információt a potenciális raktár információs menedzsment rendszerről.*

A program első hetét az **ottawai J4-nél** kezdtem, majd a kiképzési rendszert megtekintve jártam Bordenben, ezt követően Montrealban töltöttem két hetet a **Kanadai Hadsereg 25. Ellátóraktárában (25. CFSD – 25. Canadian Forces Supply Depot)**. Ez tette lehetővé ennek a tanulmánynak a megszületését.

Montreal a keleti part egyik legnagyobb városa, amely egyszerre rendelkezik légi, vízi, közúti és vasúti szállítási lehetőségekkel (és egy

¹ Berzsényi Péter mk. őrgy. MH ÖLTP Logisztikai Tervező Főnökség doktrinális főtitisz, a ZMNE doktorandusza.

² A Velika-Kladusai magyar szállítószakasz ellentételezéseként létrehozott ún. SHADOW-program keretében.

ben a külföldre irányuló kanadai berakodás, készletek tárolásának, javításának színhelye). Kanada nagysága ellenére elegendő **két raktár** a készletek érkeztetésére, tárolására, javítására. A montreali raktáron kívül egy sokkal kisebb található a nyugati parton lévő **Edmontonban**. **A kettő nagysága közötti arány 70:30.**

Rögtön az elején szeretném megjegyezni, hogy a kanadai logisztikusok ugyanazokkal a gondokkal küzdenek, amelyekkel mi is. Úgymint pénzhiány, közalkalmazottak elégedetlensége a fizetésük miatt.

A tanulmány elején rögtön szeretnék néhány előforduló rövidítést megmagyarázni. **A raktárban előforduló számítógépes szoftverek:**

1. MIMS – (MINCOM Information Management System) MINCOM³ termék, információmenedzsment rendszer.
2. WMIS – (Warehouse Management Information System) raktármenedzsment információs rendszer. Némiképpen a MIMS elődje, bár sokak szerint jobb mint az utódja.

A **MIMS** nem kezeli a készlet bevételezést megfelelően, tapasztalatok szerint nem jó a nagy raktáraknak, csak a kis egységek boldogulnak vele. Ugyanakkor fejlesztése nem állt le, hiszen 2005-ben telepíti a **MINCOM** ausztrál vállalat Kanadába a ma is fejlesztés alatt álló új MIMS rendszert.

Az angol hadikultúra értelmezése szerint (így a brit, amerikai és a kanadai is, nyilván még sok más rendszer is hasonló felfogásban értelmezi) az úgynevezett „**harmadik vonal**” (third line) a mi felfogásunkban a raktárt, a központi készletet jelenti.

Az automatikus azonosító rendszer beépült a **MIMS**-be, annak részeként működik. A használt vonalkód, a Kód 39. Ezt ugyan előírják a beszállítóiknak, de sok probléma volt a beérkező anyagok vonalkódjaival, ezért máshogyan építették fel a rendszert, amelyre részletesen ki fogok térni.

³ MINCOM – Ausztrál vállalkozás, az SAP-hoz hasonló logisztikai irányítási rendszert is forgalmaz. Részletes cikket a témáról megtalál a Katonai Logisztika 2004. 3. számában: Berzsényi Péter mk. őrnagy „A MINCOM által kínált logisztika megoldás” címmel.

Ennek a rendszernek, mint minden **IT hálózatnak** lelke a szerver, amely korábban **Montrealban** került elhelyezésre, így a számítógépes hálózat sokkal gyorsabban működött, mint jelenleg, mikor a szerver **Bordenben** van.

Léteznek úgynevezett termékmenedzserek, akik azzal foglalkoznak, hogy megrendelik a raktárból hiányzó anyagokat, illetve az újonnan jelentkező igényeket elégítik ki. Ők elég sajtóságon **Ottawában** vannak, nem Montrealban, **így a kapcsolatot E-mailban és telefonon tartják** a raktári dolgozókkal. Ez nem okoz komoly gondot még Edmonton Ottawa viszonylatban sem (6500 km), azonban mindenki amellet tette le a voksát, hogy jobb volna, ha a beszerzést közvetlenül a **25. Ellátóraktár** végezné, és természetesen ezzel együtt a pénz kezelését is ő végezné.

Ebben a struktúrában a raktári dolgozók mindegyike ugyanazokat az információkat látja. A beszerzés folyamata nem itt zajlik, ezért nem is tudják a beszerzési árat, csak a leltári értékét az adott anyagnak.

A rendszer természetesen sok más adat mellett nyilvántartja a termék raktári helyét is, hiszen a raktár fel van osztva raktári helyekre, amelyek szintén vonalkód alapúak. Érdekes dolog azonban, hogy az azonos anyagok nem azonos helyen vannak. Ez abból adódik, hogy a különböző időpontban érkezett anyagoknak a rendszer különböző raktári helyeket jelöl ki a saját raktár optimalizálási algoritmusában.

Érkezéskor a termék összes adatát nyilvántartásba veszik, ami szintén automatikus. A teherautóból kikerülő anyagot ráteszik egy mérlegre, ami a súlyán kívül automatikusan rögzíti a termék befoglaló méreteit, tehát, hogy mekkoraládában férne el, vagyis mekkora raktári helyre van szükség a tárolásához.

A rendszer sajátosságából adódóan nem a raktári dolgozó foglalkozik a termékek fogyásával, hanem az ottawai termékmenedzserek. Ők on-line látják a raktári készletet és beavatkoznak a folyamatba, amennyiben szükséges. *Ebben az on-line rendszerben az edmontoni raktár is szerepel, rálátással vannak egymás készleteire, és a termékmenedzserek mindkettőt kontrollálják.* A rendszer helytelen működését mutatja, hogy volt arra példa, amikor a termékmenedzserek intézkedtek több ezer pár bakancs beszerzéséről, erről azonban a raktár dolgozóinak nem volt tudomásuk, nem készítették elő a raktárt a nagy mennyiség fogadására. Több órás tisztázó telefonok, E-mailok után sikerült a helyzetet tisztázni.

A raktár dolgozóinak civil-katona aránya 75: 25. Ezért is volt érzékeny a rendszer a közalkalmazottak sztrájkjára. Egy hasonló esetben nekünk is rendelkezniünk kell egy válságtervvel, ami a megfelelő ellátási prioritásokat tartalmazza.

A raktár működése során elnyerte a logisztikus társadalom elismerését, sőt egy multinacionális logisztikai társaság igen élénk érdeklődést mutatott a raktár működése iránt. 2002-ben széleskörű tárgyalások folytak a raktár esetleges privatizálása érdekében. (Erre esetleg a mi esetünkben is fel kell készülni). A Kanadai Védelmi Minisztérium azonban úgy döntött, hogy saját kezben tartja meg a raktárt.

Ilyen, talán kissé hosszúra nyúlt bevezető után, pedig térjünk rá a rendszer modelljére, annak leírására.

Fogadó rész

A fogadó rész, ahová a teherautók beállhatnak több beállót feltételez. Ekkora anyagmennyiség esetén (270 000 különféle anyagot tárolnak itt, igaz ezek értréke a kanadai hadsereg tulajdonában lévő anyagok, eszközök értékének 40%-a) elegendőnek bizonyult 4 beálló. Ebből egy beálló az úgynevezett „**expressz beálló**” a kis méretű csomagok részére, amelyet általában a csomagküldő szolgálatok alkalmaznak, mint a **FEDEX** (Federal Express) vagy a **UPS** (United Parcel Service).

A beállók után következik egy munkahely, ahol vonalkódos azonosítót nyomtatnak minden doboznak, raklapnak, amely a beérkező anyagot tartalmazza. Ez a következő elvet követi: az év napjai 001-től 366-ig meg vannak számozva, például január elsejére 4001 kódot használnak, december 31-re pedig, 4366-ot, ahol az első négyes a 2004. negyedik karaktere. (Ez az úgynevezett Julien-date).

Ehhez a négyjegyű számhoz adódik még egy „R” -betű (receiving - átvétel), valamint egy újabb négyjegyű szám, mellyel a szállítmány aznapi számát jelölik. (0001-9999).

Ezek a számok automatikusan generálódnak és nyomtatásra kerül egy címke, melyen ez szerepel, de ugyanakkor ez az információ vonalkód alapján is ott van. Szerepel a címkén még, hogy a szállítmány hány dobozból, vagy hány raklapból áll

Vannak olyan anyagok, amelyek nem egyértelműen azonosíthatók a beérkező adatok alapján, azonban ezek is kikereshetők más paraméterek alapján egy központi adatbázisból, amely megtalálható minden egyes számítógépen. (Például az anyag nem azonosítható a beérkező vonalkód alapján, azonban a szerződésszám szerint visszakereshető a rendszerben). ***A gépek*** (több mint 200 darab csak a raktárban, azonban összességében a **MIMS** rendszer által egy időben kiszolgált gépek mennyisége akár 4000 is lehet) ***egy egységes hálózatot képeznek.*** Itt látom én a legnagyobb gondot a **Magyar Honvédség** esetében, hiszen a mi számítógép parkunk, amely amellet, hogy elavult még „szigetzerű” ún. ***stand-alone gépek alkotják, ami azt jelenti, hogy a gépek nem állnak egymással kapcsolatban,*** nem lehet a rajtuk tárolt adatokat más gépeken, hálózaton keresztül felhasználni.

Visszatérve a fogadó részre, 4 futószalagsort alakítottak ki, amelyekben már kissé szelektálva továbbítják a beérkező anyagokat, amelyek lehetnek:

- Szerződés alapján érkező anyagok;
- COLOG alapján érkező anyag⁴;
- Egységtől visszavett anyag;
- Javításból vagy kölcsönből visszaérkeztetett anyag.

A fogadó rész, és természetesen a teljes raktár munkarendje lépcsőzetes, egy csoport 6. 30-kor kezd, a következő 7. 00-kor, a harmadik pedig 7. 30-kor. Minden munkahely a raktárban számítógéppel felszerelt, a papír munka minimális, csak az ellenőrökre jellemző. A munkatársak egymással jellemző módon ***E-mailokkal*** érintkeznek, így a papír felhasználás minimális. Ebben a munkafolyamatban (az anyagok fogadása) 20 ember érintett az ellenőröket és a munkafelügyelőket is beleértve.

⁴ Cooperative Logistics - Ez egy USA-Kanada között létező speciális szerződés rövidítése. Ennek a keretszerződésnek megfelelően továbbítanak az USA-ból Kanadába bizonyos haditechnikai anyagokat. Érdekességképpen jegyzem meg, hogy az USA hadserege minden szállítmányt, raklapot, dobozt speciális kétdimenziós vonalkóddal PDF-417 lát el, melyet a kanadaiak nem használnak fel megfelelő informatikai támogatás hiányában!

Kiképzést is folytatnak a saját állomány részére, amelyeket helyben is folytatnak, de előfordul a más helyszínen lefolytatott kiképzés is.

A fent említett anyag lehetőségek közül a feldolgozásban elsőbbséget élvez a szerződés alapján érkező áru, hiszen ezért átutalással fizetni kell. A pénzügyi átutalások rendszere teljes egészében **SAP** alapú. A sorrendben második a **COLOG** alapján érkezett termék, a többi csak ezután következhet.

A folyamatot tekintve következik az áru érkeztetése. Ha beérkezett az áru és ráragasztották a már említett adatokat tartalmazó, helyben nyomtatott címkét és a doboz felkerült a négy futószalag egyikére, akkor indul a bevételezés.

Ezen a munkahelyeken már vonalkód leolvasóval olvassák be a dobozon található vonalkódot. A rendszer mondhatnám érdekessége, de inkább azt mondom hibája, hogy nem képes a jelenlévő **NSN** (NATO Stock Number – NATO raktári szám⁵) alapú vonalkód leolvasására, hanem azt kézzel kell bevinni a gépbe. A dolgozók elmondása alapján a **WMIS** képes volt erre, a **MIMS** nem kezeli az **NSN** első négy helyi értékét, ami azért rossz, mert sok tévesztésre ad lehetőséget. Ezeket a hibákat később van módja korrigálni a raktárosnak, de ez mind idő és energia kérdése. Mindenképen ennek a folyamatnak automatikusnak kell lennie.

A raktárosnak be kell jelentkeznie a rendszerbe egy azonosítóval, amely természetesen egy vonalkód, amely egyértelműen azonosít minden egyes dolgot. Később ennek alapján azonosítható ki vitte fel gépre az adott anyagot. Tehát miután bekerült a rendszerbe a termék, egyeztetni azzal, amit a termék menedzser rögzített Ottawában. Egyezés esetén lehet tovább lépni, különbözőség esetén az ellenőrök dolga kideríteni mi okozza a gondot. A terméknek minden paraméterét be kell vinni a rendszerbe, így itt sor kerül az apróbb alátétek súlymegállapítására is. Bekerül még a rendszerbe a szerződésszám is, ami azért fontos, mert a számlázáskor azonos **NSN** esetén a szerződésszám lesz a döntő.

⁵ A HETK-hez (Honvédségi Egységes Termék Kód) hasonló azonosító, amelyel minden anyagot ellátnak az egységes azonosítás érdekében. A Magyar Honvédség is törekszik az egyértelmű azonosítást elősegítő NATO raktári számra (**NSN**) áttérni és vele együtt alkalmazni a NATO kodifikációs rendszert.

(Ennek akkor van jelentősége, ha egyszerre több beszállítótól érkezik azonos raktári számú anyag és megkülönböztetni csak a szerződésszám alapján lehet).

Itt nyomtat végleges raktári címkét a rendszer a terméknek, amin szerepel a termék vonalkódja, a termék helye a raktárban, elérhetősége, prioritása. Ez azt jelenti, hogy például az „**O**” betűvel jelölt „**Operation**” kiemelt fontosságú, hiszen feladat végrehajtásához kell. Van kiképzési és csak simán raktározási jelölés. Minden betűjelzésen belül még **5 szintet** különböztetnek meg. (O1, O2...O5)

A rendszer által megadott raktári helyet manuálisan felül lehet bírálni, ha erre szükség van. A raktári munkát végző kollégának napi kapacitása ebben a folyamatban 20-25 szerződés alapján érkező termék érkeztetése, bevételezése.

Ahogy már említettem a problémás termékeket elkülönítik fizikailag is, ezekkel egy 5 fős csoport foglalkozik, amelynek 1 fő vezetője van.

Innen a beérkező anyag futószalagra kerül a raktári helynek megfelelően, ahová elszállítják.

Tároló rész

A raktár egy tipikus magasraktár, azonban mielőtt ennek leírására rátérnék, néhány szó az „átdokkolás” (cross-docking) problémájáról. Ez azt jelenti, amikor beérkezik azonos típusú anyagból több darab, de van belőle igény is, méghozzá több helyre. Ebben az esetben az anyag nem is kerül be a magasraktárba, a raktár egy elkülönített helyén különböző vonalkódokkal várja a szállítást a felhasználás helyére. Ez fizikailag a raktár egy jól elkülönített része.

Ha nincs gond az anyaggal, és nem is kerül azonnali kiadásra, akkor a szalagon keresztül rákerül egy csúszó pályára, ahonnan a raktári helyek számozásával megegyező számú dobozokba kerül.

Innen közvetlenül a tárolási helyre szállítják, ami lehet a 30 láb (9,144 m) vagy a 60 láb (18,288 m) magas, magasraktár. A 60 láb magas rész magába foglal 24 sort, amelyben 9 egyenként 500. 000 kanadai dollár értékű targonca dolgozik. (Igaz ebből a mennyiségből általában 5-6 tud egyszerre működni a meghibásodások miatt. A targoncák be-

szerzésekor 10 éves karbantartási és javítási szerződést kötöttek az eladóval). A 30 láb magas rész 25 sort tartalmaz.

Minthogy a raktár leírását a helyszínek leírásával kezdtem és nem a folyamatok alapján bontottam szét, ezért most a kiadásra térek rá.

A raktárban dolgozók közül néhányan az úgynevezett ciklustervezéssel foglalkoznak. Ők adják meg a beérkezett igények alapján, hogy milyen anyagokat kell előkészíteni kiadáshoz. Ehhez nyomtatnak vonalkódos címkét, amelyet eljuttatnak a magasraktárban dolgozó targoncások vezetőjéhez. Ő kiadja a munkát a beosztottainak, akik becsatolják magukat a targoncáikba és megkezdik napi munkájukat. Mobil vonalkód olvasóikkal beolvassák az anyag NSN számát, amely alapján megjelenik a targoncára szerelt monitoron (ami érintő képernyős) a keresett anyagraktári helye, sor-polc-hely felosztásban. Rendkívül gyors mozgás után a targonca és vezetője megérkezik az adott helyre, ahol gyors egyeztetés (anyag neve, NSN száma, darab száma) után feltesz a raklapra annyit, amennyi a vonalkódos megrendelőn szerepel.

Ezután beviszi a rendszerbe a raktári készlet csökkenést, a kapott címkét ráragasztja a kiadandó anyag dobozára és elviszi azt a sor végére, a kiadáshoz előkészítő helyre.

Kiadó rész

A kiadás folyamata, csakúgy, mint a bevételezésé percek alatt zajlik, amennyiben problémától mentes. A kiadás előkészítése, melyet ciklustervezésnek hívnak már hosszabb folyamat. Ekkor zajlik a következő nap tervezése.

Minden bázis meghatározott rendben, napok szerint, kapja az anyagot kiszállítással. Erre a célra használnak polgári kapacitást is és a hadsereg saját gépjármű parkját is. Attól függ, hogyan optimális, mennyibe kerül, és természetesen vannak esetek, mikor szóba sem jöhet polgári vállalat, pl. a raktárban tárolt kézi fegyverek kiadása esetén.

Ezen a munkahelyen készülnek a heti jelentések, amelyek abszolút papír nélküliek, ugyanis intranetes hálózaton keresztül kerülnek felterjesztésre. Ezek általában MICROSOFT EXCELL vagy MICROSOFT ACCESS fájlok. A göngyölített heti jelentések rögtön összehasonlításra kerülnek az üzleti tervvel.

Vannak olyan esetek, például egységek kivonásakor, mikor nagy mennyiségű anyag érkezik egyszerre, hogy hétvégén is be kell jönnie egy-egy váltásnak. Ezt természetesen anyagilag kompenzálják. Nehéz elfogadtatni a raktár menedzsmentjével, ezért csak kivételes esetekben engedélyezik.

Nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy az anyagtörzset⁶ tisztán tartsák. Ez azt jelenti, hogy folyamatosan vonják ki a rendszerből azokat az anyagokat, amelyek már kivont eszközök javító, karbantartó anyagai. Nem köt le feleslegesen raktári kapacitást, és nem kerül pénzbe a fölösleges anyag tárolása.

Tehát miután megtervezték a következő napot, a tárolási vonalkód helyett újabb vonalkódot nyomtatnak, amely már tartalmazza, például a címet, ahová el kell juttatni az anyagot, emellett természetesen az anyag NSN számát, megnevezését, darabszámát, lejárat idejét és egyéb információkat is. A kiadással párhuzamosan történik a szállítólevél nyomtatása, amelyet később a szállítás használ fel. Itt jegyzem meg, hogy a szállítás önálló vonalkód alapú rendszerrel rendelkezik, amely sehogyan nem kapcsolódik a MIMS-hez, igaz nem is használják. A vonalkód olvasók, ZEBRA nyomtatók ott porosodnak a raktárban!

Nagyon ésszerű és hasznos az a futószalag rendszer, amelyet a kiadás során alkalmaznak. Beérkezik a termék a magas raktárból vagy akár a nyitott raktári helyekről. Felkerül egy hat kocsiból álló szalagra, amely megáll egy leolvasóval ellátott munkahely előtt. Itt beolvassák a címke adatait, ezen adatok alapján a futószalag egy meghatározott utat bejárva automatikusan leborítja magáról az anyagot a meghatározott helyen. Ezek a helyek számozottak 1-150-ig és megfelelnek a majdani kiszállítási helynek.

Innen az anyag a csomagolóba kerül, ahol bármilyen csomagolási technikát képesek végrehajtani, hogy az anyagot megvédjék a szállítás viszontagságaitól. Itt a szállítólevél pontos adat kitöltéséhez mérik a szállítandó anyag, raklap minden paraméterét, a súlyát például egy vilás emelőre szerelt digitális mérleggel.

A szállítás előkészítése elég hosszadalmas folyamat, de csak Kanada nagysága és az ellátottak nagy száma miatt. Szigorúan csak

⁶ Anyagtörzsnek nevezzük azon anyagok összességét, amelyek mindennapos használatban vannak, nem tartalmaznak redundáns anyagot és arról információt és egy közös adatbázisban jelennek meg.

üzleti alapon döntenek arról, hogy mit mivel érdemes szállítani. A polgári vállalkozással való szállítatás sokkal gyakoribb, mint a saját eszközzel történő.

Első lépésként mindig arról kell meggyőződni, hogy a szállítandó anyag veszélyes-e, ha igen csak arra kiképzett szakember foglalkozhat vele. Ezután következik a célállomás, amennyiben ez, pl. Vancouver az ország nyugati, másik fele, akkor biztos, hogy polgári szállítóeszközök vesznek igénybe. A keleti parton 20 helyre, a nyugati parton 16 helyre szállítanak. Ez nem az ellátottak száma, csak a bázisok, ahová az anyag érkezik.

A kiszállítás előkészítése után targoncákkal a teherautókba kerülnek a raklapok. Erre a 16 beállónál van lehetőség, minden beállót elneveztek a célállomás alapján.

Ami az ún. nagy értékű felszerelési tárgyakat (major equipment) illeti, amelyek lehetnek harcokcsik, különböző felépítményű teherautók, terepjáró képességű dzsipek, de ide sorolják a mozgókonyhát, konténerek speciális felszereltséggel (fogorvosi, víztisztító stb): ezekből a montreali raktár tárol 2123 db. eszközt, kb. ugyanennyi van Edmontonban. Ennek a mennyiségnek az elhelyezését nyitott és zárt tárolókban oldják meg, természetesen értéktől függően. Ugyancsak itt tárolják az eszközökhöz tartozó tartalék anyagkészletet és szerszámzatot is. Érdekességképpen (nem követendő példaként) jegyzem meg, hogy pl. az olajemelőt a raktári polcon ládázva, nem NATO raktári számmal, nem is megnevezéssel ellátva tárolják, hanem a termék színes fényképével.

Amikor egy berendezést ki kell adni, akkor teszik bele a szerszámzatot és a javító, karbantartó anyagot.

Ugyancsak furcsának találtam, hogy a tárolásba helyezett eszközök javítását többnyire polgári cégekkel végeztetik, de a raktár javítóanyagával. Ha tehát valami meghibásodott, kiszállítják a vállalkozáshoz a javítóanyaggal együtt, ott csak a munkát végzik el. Több számítással igazolták, hogy ez az olcsóbb megoldás.

Vizsgáljuk meg a raktárnak az informatikai támogatását. Elmondható, hogy nem automatizáltak a folyamatok, de minden adatot számítógépes intranetes hálózaton tartanak nyilván és mindenki számára egy időben elérhető. Akár a rendszám, akár az alvázsám alapján bármikor, bárki meg tudja mondani, hol van az adott berendezés, mikor volt hadrendbe állítva, ki és mikor milyen változtatást hajtott végre raj-

ta. (Az általunk vizsgált teherautó 1950-ben került a rendszerbe, ekkor eszembe jutottak a mi Csepeljeink és már nem is kell(ett) szégyenkezni miattuk).

Talán nem volt haszontalan dolog ilyen részletességgel leírni az általam tapasztaltakat akkor, amikor a Honvédség vezetése a **Központi Logisztikai Bázis** létrehozásán fáradozik. Ennek előrehaladott állapotát mutatja az is, hogy ottjártamkor fogadta a raktár vezetése a HM által delegált személyeket, akiknek előadásokat tartottak a raktár működéséről, létrehozásáról, anyagi vonzatairól.

Reményeim szerint ez a KLB, talán a nem messzi távolban létrehozható és nem csak a raktárak ún. összevonásával (egy helyre szállításával) jön létre, hanem egy új raktári épületkomplexum építésével, valamint a hozzá szervesen tartozó számítógépes (IT) hálózat kiépítésével! Akkor már lesz lehetőség, egy jól szervezett, integrált logisztikai ellátó rendszerről beszélni a Magyar Honvédségben is.

Felhasznált irodalom:

1. Business Solution Design For National Inventory Control Point – Üzleti termékmegoldás a nemzeti leltár ellenőrző pontra. Angol nyelvű anyag Ottawa 2003.
2. Warehouse planning - Raktártervezés folyamata. Angol nyelvű anyag Ottawa 2003.

LOGISZTIKAI KONFERENCIÁKRÓL

Németh Ernő¹

I. A nemzetközi missziók logisztikai támogatása

A Magyar Honvédség NATO tagságból eredő nemzetközi szerepvállalása nagy kihívások elé állítja nemcsak a feladatban résztvevőket, hanem azokat a szervezeteket és szakembereket is, akik a katonai logisztika és más területeken a sikeres feladat-végrehajtás érdekében mindent megtesznek. A nemzetközi szerződésekből eredő katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó és humanitárius feladatok – teljesítése a honvédség egyik alapvető feladatai közé tartozik. A feladatok végrehajtása államilag finanszírozott.

Az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság szervezésében 2005. április 6-ikán **A nemzetközi missziók logisztikai támogatásának tapasztalatai** címmel egynapos konferencia került levezetésre, a Budapest Zách utcai objektumban.

A téma jelentőségére való tekintettel a rendezvényen részt vettek a Honvédelmi Minisztérium, a Honvéd Vezérkar, a haderőnemi parancsnokságok, az MH ÖLTP és alárendelt szervei vezető beosztású képviselői. A minisztérium részéről nevezetesen **Wapplerné Dr. Balogh Ágnes** HM jogi helyettes államtitkár, **Braun László mk. altábornagy** vezérkari főnök I. helyettes, **Tömböl László vezérőrnagy** HKV törzsigazgató tisztelte meg személyes jelenlétével a konferenciát. A levezető elnök **Dr. Gáspár Tibor mk. vezérőrnagy** az MH ÖLTP parancsnoka volt.

A bevezető előadást **Szabados József ezredes** MH ÖLTP törzsfőnök integrált helyettese a Magyar Honvédség **nemzetközi szerepvállalásának logisztikai biztosítása** címmel tartotta. A konferencia indító (alap) előadásában az elmúlt időszak jellemzőiről, a törvényi szabályozókról, a nemzetközi szerepvállalásokról, a logisztikai biztosítás alapjairól, valamint a logisztika jövőbeli kihívásairól szólt.

¹ Dr. Németh Ernő nyá. ezredes, a hadtudomány kandidátusa, az MH ÖLTP tudományos munkatársa.

Ezt követően az alábbi témákban hangzottak el előadások:

- A missziók logisztikai biztosítása NATO követelmények érvényesülése az MH nemzetközi szerepvállalásai során. (***Szarka György mk. alez.*** MH ÖLTP);
- A válságkezelő és békefenntartó tevékenységek költségvetési, pénzügyi biztosítása. (***Katona József ezds.*** HM KPSZH);
- A nemzetközi szerepvállalások összesített gazdasági kihatása a Magyar Honvédségre. (***Kulcsár István ezds.*** MH ÖLTP);
- A nemzetközi missziók logisztikai támogatásának megtervezésének és megszervezésének problémái. (***Dr. Fleischhacker Ferenc alez.*** MH ÖLTP);
- Az MH nemzetközi missziói haditechnikai biztosítása. (***Turi János mk. ddtbk.*** MH ÖLTP);
- Nemzetközi kontingensek hadtáp ellátásának tapasztalatai. (***Horváth Tibor ezds.*** MH ÖLTP);
- A missziókban résztvevő katonai szervezetek közlekedési mozgatójának feladatai és tapasztalatai. (***Nyitrai István örgy.*** MH ÖLTP);
- Nemzeti hatáskörbe tartozó logisztikai biztosítás NATO tapasztalata. (***Németh István ddtbk.*** DCOS SUPPORT NRDC IT);
- Jelentés a missziók személyügyi biztosításának tervezése, szervezése és végrehajtása során felmerülő akadályozó tényezőkről. (***Kosaras László ezds.*** MH SZP);
- MH Szárazföldi Parancsnokság felelősségi körébe tartozó missziók logisztikai biztosításának tapasztalatai, problémái. (***Adorjáni István ezds.*** MH SZP);
- Külföldi kontingensek ellátásának tapasztalatai, problémái. (***Gavlik Péter mk. alez.*** MH 64. BSZJ Log. E.);
- A MH Könnyű Gyalog Század (MH KGYSZD) működésével kapcsolatos logisztikai problémák. (***Kiss László mk.szds.*** MH SZP).

Az előadásokból világosan kiderült, hogy a feladatok bonyolultsága, egymásra épülése minden szervezettől professzionális munkát kíván, különös tekintettel a feladatok „*csatlakozási*” pontjaira. A sikeres végrehajtás érdekében elengedhetetlen az idejében és kellő szakmai megalapozottsággal bíró parancsok, utasítások kiadása, az információk időben történő átadása, a feladat végrehajtás folyamatos koordinálása.

Az előadásokat követően hozzászólások, vélemények, érvek és ellenérvek hangzottak el a különböző szervezetek és szakterületek jelenlévő képviselői részéről.

A konferencián elhangzottak alapján a logisztika nagy kihívásai közé tartozik az eszköz és anyagellátás precíz, folyamatos megszervezése. A feladatok végrehajtásához szükséges fegyverzetet és más felszerelést alapvetően az MH rendszeresített eszköziből kell biztosítani. Azonban speciális műveleti viszonyok, körülmények között a honvédelmi miniszter engedélye alapján, a feladat-végrehajtás idejére az MH-ban nem rendszeresített felszerelés is biztosítható.

A konferencián olyan eszközökből, felszerelésekből, anyagokból volt bemutató, melyeket már a missziókban résztvevők használnak, vagy a jövőben használni fognak.

Ezek közül bemutatásra kerültek a használatos fegyverzetek, a felsőruházatok, védőfelszerelések és különböző csomagolású hideg és zárolt élelmiszerek egyrésze.

A konferencia előadásinak anyagát az MH ÖLTP ez év közepén külön kiadványban megjelentette.

II. A XII. Logisztikai szolgáltatási konferencia

A Magyar Logisztikai Egyesület *a hagyományokhoz híven 2005. április 28-29 között rendezte meg a XII. Logisztikai Szolgáltatási Konferenciát a rendezvényhez méltó helyen, Hógyészen az Apponyi kastélyszállóban.* A barokk kastélyt 1760 körül *Mercy gróf* építette, 1773-ban került az *Apponyiakhoz*. A zárt négyszög alaprajzú épületet a műemlékvédelmi szempontoknak megfelelően felújították, ma szálló. (További információk: info@apponyi.hu weboldalon!).

Az egyesület olyan konferenciát rendezett az ország jelentős logisztikai szervezetei és azok képviselői részére, amely megfelelő szinten képviselte azt a színvonalat, amit ezek a szimpóziumok az elmúlt több, mint egy évtized alatt az ország „vezető” logisztikusai számára jelentettek.

A konferencia kezdéseként a Magyar Posta képviseletében *Dr. Horváth Sándor* üzletágvezető „*Logisztikai kihívások és megoldások a Magyar Postánál*” címmel tartott előadást. Ezt követően a MÁV Informatika Kft. részéről *Kisteleki Róbert* az elektronikus számlázásról tartott előadást, amelyben az elektronikus számlázás és aláírás kialakulásáról, jelenlegi jogállásáról és EU kompatibilitásáról, valamint a biztonsági és technológiai háttér ismertetéséről szólt.

A harmadik előadás szintén informatikai témát, szorosan a logisztikához kapcsolódva érintett. Nevezetesen *Baráth Zoltán* a Microsoft Hungary Kft. termékmenedzsere a Navision rendszer által nyújtott többlétszolgáltatásokról beszélt. Továbbiakban *Mátyásföldi Imre* a LogControll Kft. ügyvezetője részéről érdekes előadás hangzott el az általuk webszolgáltatással nyújtott termelésirányítási tuningról. A következő előadást *Hegedűs Viktor* az LCP Systems Kft. ügyvezetője a „*Vonalkód, hang és RFID technológiák hatékony használata a logisztikai gyakorlatban*” címmel tartotta. Az előadás a közeljövő azonosítási rendszerét jelentő RFID gyakorlati alkalmazásának lehetőségeiről és az ehhez szükséges hardver elemekről szólt.

A kétnapos konferencián további előadások hangzottak el (az előadók névszerinti bemutatása nélkül) *az időgazdálkodás és a munkaszervezés informatikai rendszeréről, a logisztika piacmegtartó szerepéről, GIS technológiáról*, amely az alapadatok begyűjtése után az alkalmazást segíti a szállítási, begyűjtési és egyéb diszpozíciós logisztikai

tevékenységek helyes és optimalizált működésének irányításában témákban.

Ezekon túl nagy érdeklődést keltő előadások a *vállalatirányítás informatikai lehetőségeiről, a raktártechnika professzionális megoldásairól, azokról a vállalatszervezési lehetőségekről, amelyeket a jó logisztikai kontrollingok nyújtanak témákkal foglalkoztak*. Külön érdemes megemlíteni a rádiófrekvenciás vonalkód azonosításról (RFID), a *számítógéppel támogatott gyártási logisztikáról*, valamint a *logisztikai szolgáltató központok és ipari parkok* informatikai kapcsolatáról szóló előadásokat.

A konferencia *Doór Zoltán MLE elnök* és jeles levezetőelnökök vezényletével, komoly érdeklődés kíséretében került megrendezésre. A konferencián elhangzott előadások anyaga a *Magyar Logisztikai Egyesület* www.mle.hu weblapján megtekinthetők.

A rendezvényen a honvédség részéről több, a katonai logisztika különböző területén dolgozó szakember vett részt.

Talán nem szerénység megemlíteni a résztvevő katonai logisztikusok azon általánosítható tapasztalatát a kongresszuson elhangzottakról, mely szerint a polgári logisztika napjainkban a gyakorlati megoldások, a logisztikában rejlő lehetőségek kihasználása terén jelentős mértékben a katonai logisztika előtt jár.

A KÖZLEKEDÉSI SZOLGÁLAT NAPJA

(2005)

*Jancsek Tibor*¹

2005 június 6-án ünnepi állománygyűlésen emlékeztünk meg a Magyar Honvédség Közlekedési Szolgálat Napjáról az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság (MH ÖLTP) tanácstermében.

Az állománygyűlésen résztvett az MH ÖLTP törzsfőnökének integrációs helyettese, (**Szabasz József ezredes**), az MH Közlekedési szolgálat állománya és a szolgálattal kapcsolatban álló polgári cégek, szervezetek meghívott képviselői.

Az ünnepi beszédet az MH közlekedési főnök helyettese mondta. Ezt követően **Szabados József ezredes** a szolgálat történelmi és jelenkori tevékenységét méltatta, kiemelve a katonai közlekedés fontos szerepét a honvédség új kihívásaiból adódó feladatainak megoldásában.

Elismeréssel szólt a közlekedési szolgálat feladatainak teljesítéséről, a honvédség hazai és a nemzetközi szerepvállalásaiban betöltött szerepéről.

A Közlekedési Szolgálat Napját minden évben június 06-án, **Baross Gábor** – az egykori „*vasminiszter*” – születésnapján tartják. Ezen napon emlékeznek meg annak a XIX. századi nagy formátumú államférfinak a munkásságáról, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett hazánk közlekedési infrastruktúrájának kialakításában. Nagy felismerései közé tartozott a **magyar honvédelem**, az önálló **Honvédség** fenntartásának és a hazai szaktisztképzés megteremtésének szorgalmazása is.

A szolgálat napja apropóján szólni kell azokról a nagyszabású feladatokról, amelyeket a katonai közlekedés a közelmúltban oldott meg. A hazai ellátási, haderő-átalakítási és kiképzési feladatok végrehajtása mellett a szolgálat értékes támogatást nyújt a **különböző nemzetközi műveletekben résztvevő hazai és külföldi alakulatok tevékeny-**

¹ Jancsek Tibor okleveles mk. alezredes, MH Közlekedési főnök-helyettes.

ségéhez, valamint a nemzetközi gyakorlatokon érintett alegységek mozgásainak megszervezéséhez és koordinálásához.

A NATO és benne a Magyar Honvédség képességei átalakulnak, előtérbe kerülnek a könnyebb felszereléssel rendelkező, mozgékonyabb, a világ bármely pontjára telepíthető, rövid készenléti idejű katonai alegységekkel végrehajtott műveletek. *Az ilyen műveletekben halhatlanul megnő a közlekedési szolgálat munkájának jelentősége*, mind az alegységek kitelepítése, ellátása, mind a visszavonásuk végrehajtása során szükséges nagytávolságú szállítások megszervezése és a szövetségesekkel való koordinálás terén.

A szolgálat napi programok keretében a szolgálat vezetése a 2004-ben Taksony községben felavatott **Baross szobor** koszorúzásával emlékezett meg az egykori vasminiszterről. Ezt követően az **MH Katonai Közlekedési Központ** szervezetéhez tartozó **Közlekedési Anyagraktár** (Táborfalva) területén a szolgálat állománya, *sportrendezvényekkel, csapat- és egyéni pisztoly lőversennyel egybekötött rendezvénysorozattal zárta a napot.*

A cikkeket lektorálták (bírálták)

- Prof. Dr. Kőszegvári Tibor
- Prof. Dr. Turcsányi Károly
- Dr. Gyarmati József
- Dr. Jároscsák Miklós
- Dr. Lovász Zoltán
- Dr. Németh Ernő
- Dr. Széplaki János
- Dr. Szolnoki László
- Dr. Tóth Bálint
- Dr. Tóth Rudolf
- Briák Ottó
- Veres István

TARTALOMJEGYZÉK

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

<i>Vasvári Tibor</i>	A légielő logisztikai doktrínájáról	3
<i>Briák Ottó</i>	A HM korrupció ellenes stratégiája és annak gyakorlati végrehajtása	16
<i>Kristóf Tamás</i>	Az erőforrás költségtervezés jövőbeni gyakorlatának elméleti-módszertani megalapozása I. RÉSZ	34
<i>Pohl Árpád</i>	Az Osztrák Szövetségi Hadsereg és a Magyar Honvédség szervezeteinek alakulása a 90-es évektől napjainkig	52

A KATONAI LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS GYAKORLATA

<i>Tóth Bálint</i> <i>Helmecci Gusztáv</i>	A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium és felügyelete alatt álló szervezetek védelmi kötelezettségei, feladatai a rendeletek tükrében	76
<i>Svéd László</i> <i>Nagy Gyula</i> <i>Vekerdi Zoltán</i>	A MH Egészségügyi Parancsnokság megalakulása	97
<i>Réti Tamás</i>	Egy régi-új anyagnem „a humán anyagnem” bemutatása	115
<i>Ébert László</i>	Az ENSZ feleslegessé vált eszközei értékesítésének gyakorlata (Esettanulmány)	135

SZAKTÖRTÉNET

<i>Turcsányi Károly</i> <i>Hegedűs Ernő</i>	A Német légiészant fegyvernem alkalmazásának, szervezetének és haditechnikai eszközeinek fejlődése (1933-1945) I. RÉSZ	147
<i>Ősi Gyula</i>	A hadiüzem és Csepel	186

FOLYÓIRAT SZEMLE

<i>Lits Gábor</i>	A rakomány biztonsága	210
<i>Kaufmann János</i>	Az MH RMSZF-ég kiadásában megjelenő „Tájékoztató” 2005/3. számában közölt fontosabb külföldi repülő szakmai cikkek és információk fordításainak rövid ismertetése	221

TÁJÉKOZATÓ – INFORMÁCIÓ

<i>Jároscsák Miklós</i>	Tájékoztató a honvédség minősített időszakos igénytervezéséről, valamint a Befogadó Nemzeti Támogatás kiemelt feladatai előkészítettségének helyzetéről	231
<i>Berzsényi Péter</i>	Kanadai megoldás a raktári folyamatok automatizálására az anyagellátásban	250
<i>Németh Ernő</i>	Logisztikai Konferenciákról	261
<i>Jancsek Tibor</i>	Közlekedés Napja	272

Szerkesztőség: MH ÖLTP Objektum XII. épület

1581 Budapest Pf.: 31.

Főszerkesztő tel.: HM 216-35, 06 30/370 4676

Felelős szerkesztő tel.: HM 579-42, 579-43